

NOTÍCIES BIBLIOGRÀFIQUES ¹

I. SOBRE AUTORS I TEXTOS CATALANS

Javier de Hoz, *Escritura e influencia clásica en los pueblos prerromanos de la Península*, dins «*Archivo Español de Arqueología*», 52 (1979), 227-250.

L'autor dedica algun apartat d'aquest estudi a presentar les primeres mostres d'escriptura pròpies de la costa est de la Península Ibèrica. Serien totes del s. v a. C. (229) i algunes, les gregues, correspondrien a Empúries (230), les quals, un segle més tard, s'haurien generalitzat en tota la costa est i en entrar en contacte amb l'escriptura fenícia del sud-oest haurien evolucionat produint la primera epigrafia ibèrica o llevantina: Ullastret en seria la prova; el mapa núm. 2 (247) assenyala les vint-i-sis estacions datables d'aquest segle iv. Sobre la funció social de l'escriptura, l'autor creu que els grafitos en ceràmica denotarien propietat i que les làmines de plom, la situació de les quals és indicada en el mapa núm. 3 (248), presenten a Empúries text grec seguit (233), el qual és interpretat per l'autor d'acord amb punts de referència hel·lènics i per tant com a documents pròpiament dits (235-236); en canvi, el mateix autor es pregunta si el text dels ploms escrits en escriptura ibèrica no correspondrà a cartes mercantils d'àmbit privat (236). Les monedes representarien en la nostra zona inscripcions gregues a Empúries, fenícies a Eivissa i ja després llatines (237); les encunyacions ibèriques semblen haver imitat les gregues i així tindríem aquestes equivalències de finals de paraula: -των (grec), -tani (llatí) i -scen (ibèric). El fenomen literari i epigràfic hauria estat alhora social i àdhuc econòmic (244). — J. P. E.

[1

Y. SOLIER, *Découverte d'inscriptions sur plombs en écriture ibérique dans un entrepôt de Pech Mahó (Sigean)*, dins «*Revue Archéologique de Narbonnaise*», XII (1979), 55-123.

L'autor comença aquest estudi reconeixent que «à l'époque préromaine une étroite parenté culturelle unissait la partie occidentale du Languedoc (Narbonnais-Roussillon) et la Catalogne» (55) i per això en aquestes pàgines es repeteixen les referències comparatives a ploms ibèrics d'escriptura llevantina, d'Alcoi a Ullastret i Empúries. Explica el descobriment i la seva localització (56), fa una presentació de la materialitat de cada un dels quatre ploms (9-64), el text dels quals és transcrit a continuació (65-69); s'engeix l'estudi de l'escriptura (69-76) i del vocabulari (76-90). Ve tot un capítol que completa l'estudi dels quatre ploms amb el dels altres objectes trobats en el mateix lloc (90-118) i discuteix, finalment, la qüestió de la cronologia, que l'autor considera determinable al voltant de l'any 200 a. C. (121-122). Cinquanta-cinc il·lustracions acompanyen el text. — J. P. E.

[2

Julio CARO BAROJA, *Una novela griega con episodios en la Península Ibérica y en Aquitania*, dins «*Revista de Dialectología y Tradiciones populares*», XXXV (1979-1980), 67-86.

---

1. Hom pot veure al final d'aquesta secció de «Notícies bibliogràfiques» l'equivalència de les sigles o abreviatures que hi són usades.

Es tracta d'una narració novel·lada d'Antonios Diogenès, només coneguda pel resum que en féu el patriarca Foci de Constantinoble en la seva *Bibliotheca*. Un dels episodis és protagonitzat per Derkillis, la qual, per atzar, arriba a una ciutat d'Ibèria, per tant aleshores una població entre Roses i l'Ebre o poc més avall, on conegué indígenes dels quals diu que de nit hi veien i de dia no; i que no vivien en pau amb llurs veïns. — J. P. E.

[3]

Dolors CONDOM I GRATACÒS, *Notes sobre una interpretació de Titus Livi en la nostra historiografia*, dins «Hom. Batlle», 79-95.

L'objectiu de l'article és «analitzar la interpretació del passatge de Livi [*Ab urbe condita*, XXI, c. 61, 5-11] en dues obres de la nostra antiga historiografia» (81): el *Libre dels feyts d'armes de Catalunya*, atribuït a Bernat Boades i el *Resumen historial de las grandezas y antigüedades de Gerona* de Joan Gaspar Roig i Jalpí. El text de Livi és transcrit i traduït al començament (79-80) i després són recollides dades sobre l'extensió de la seva obra a Catalunya en la baixa edat mitjana. L'autora reproduceix a continuació els quatre paràgrafs en els quals tant l'una com l'altra de les obres esmentades fan referència a Titus Livi (85-87); una d'aquestes citacions és comuna a les dues obres, justament la del text de Livi transcrit, amb la particularitat que totes dues posen en ploma de l'autor llatí l'esment de dos cabdills indígenes, Lleoner i Amusit. El darrer és certament esmentat per Livi (Amusicus); pel que fa a Lleoner, l'autora recorda que ja abans havia estat citat per Jeroni Pujades. Resta imprecisa la localització de la capital ilergeta Atanagrum. — J. P. E.

[4]

Isabel RODÀ DE MAYER, *La inscripció de Lucio Cecilio Optato*, dins «Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat [de Barcelona]», XVIII (1980), 5-49.

Reproducció de les transcripcions de la inscripció gravada en la làpida del Museu Arqueològic Provincial de Barcelona, núm. 19005, fetes per Sebastià Mariner (7), Josep Finestres (8), Antoni Agustín, J. Gruter (làmina entre les pàgines 32 i 33), Alexandre de Laborde, Jeroni Pujades i pels autors del *Corpus Inscriptionum Latinarum* II, 4514 (làmina entre les pàgines 48 i 49) i exposició de les dades històriques que ajuden a la comprensió de cada un dels seus elements. Remarquem les frases que podrien ésser transcripció o almenys resum de clàusules testamentàries del personatge esmentat en el títol (34, 46 i 48). La inscripció és ara pràcticament il·legible. — J. P. E.

[5]

Miquel DOLÇ, *La toponímia més remota de les Illes*, dins «Hom. Moll I», 9-15.

Estudi de diversos aspectes de la toponímia romana de les Balears a base de les inscripcions aplegades l'any 1965 per C. Veny dins el *Corpus de las inscripciones balearicas hasta la dominación árabe*. Només dos llocs esmentats per Plini no serien representats en les inscripcions: Tucis (o Tuci) a Mallorca i Sinisera a Menorca. L'autor s'ocupa en particular de la identificació i de l'etimologia dels topònims. — J. P. E.

[6]

M.ª Dolors MOLAS FONT, *Acerca de la Urbe Ausetanorum y la ciudad romana de*

Ausa, dins «Boletín del Seminario de estudios de Arte y Arqueología», XLV (1979), 189-202.

Resum de l'estat actual de coneixements entorn d'Ausa, tant procedents de fonts literàries romanes (Titus Livi, Tolomeu, Plini), com proporcionats per troballes arqueològiques, elencades en les pàgines 193-199, de les quals contenen inscripcions les assenyalades amb els núms. 1, 2, 10, 13 i 18; les pàgines 200-201 contenen el plànol de les troballes. — J. P. E.

[7]

Alberto BALIL, *Esculturas romanas de la Península Ibérica (III)*, dins «Boletín del Seminario de estudios de Arte y Arqueología», XLV (1979), 227-257.

El número 52 del recull (239-240 i 254-255) és una estela funerària de Tortosa, amb inscripció, que hom pot veure en fotografia de la lámina XII. — J. P. E.

[8]

Alberto BALIL, *Mosaico con representación de las nueve musas ballado en Moncada (Valencia)*, dins «Boletín del Seminario de estudios de Arte y Arqueología», XLV (1979), 19-31.

Notícia i descripció d'aquest nou mosaic, amb inscripcions dels noms de les nou muses, reproduïdes fotogràficament en les pàgines 26-30. — J. P. E.

[9]

Victoriano MENOSA, *San Agustín y Olimpio, obispo de Barcelona*, dins «Augustinus» (Madrid), XXV (1980), 17-21.

Recull de les notícies que sobre aquest bisbe i les seves obres proporcionen Genadi de Marsella (s. v) i sant Agustí (s. iv-v); el primer li atribueix un *Liber fidei adversus eos qui naturam et non arbitrium in culpa vocant*; el segon, un *Sermo ecclesiasticus*, ultra col·locar el seu autor en companyia dels grans doctors de l'Església (d'Hilari de Poitiers, d'Ambròs de Milà, de Gregori Nacianzè, de Basili de Cesarea, de Joan Crisòstom, etc.). L'articulista es manifesta convençut de la validesa de les raons per les quals Enrique Flórez afirmà que Olimpi era bisbe de Barcelona i no de Toledo. Protagonitzà el 316 una missió al Nord d'Àfrica destinada a solucionar les discussions entorn dels *lapsi* de les darreres persecucions romanes. — J. P. E.

[10]

P. ARTAMENDI, *Acción y contemplación. Una carta de San Agustín a los monjes de la isla de Cabrera*, dins «Augustinus» (Madrid), XXV (1980), 23-27.

Resum i, en part, traducció de l'*Epistula 48 Eudoxio abbati monachorum insulae Caprariae* (398), posterior al viatge que dos monjos de l'illa esmentada feren al Nord d'Àfrica, durant el qual a Hipona conegueren el bisbe Agustí; l'autor, seguint Justo Pérez de Urbel, creu que aquell viatge s'ha de relacionar amb el pas de Pau Orosi per les Balears. — J. P. E.

[11]

Francisco MORIONES, *Carta de San Agustín a Cosencio sobre la razón y la revelación*, dins «Augustinus» (Madrid), XXV (1980), 29-50.

Anàlisi detallada de la doctrina de les relacions entre fe i raó de l'*Epistula CXX Consentio ad quaestiones de Trinitate sibi propositas* de sant Agustí, resposta a la del sembla seglar mallorquí Cosenci (l'*Epistula CXIX inter epistulas Augustini*), del qual el doctor africà afirmava que «in libris tuis valde sum tuo delectatus ingenio», però alhora el convidava a passar una temporada en companyia seva a fi que «quid in libris tuis emendandum esset, ipse cognosceres, ipse emendares». Sembla que Cosenci escrivia obres de polèmica antiprisciliana. — J. P. E.

[12]

Josep AMENGUAL I BATLE, *Noves fonts per a la història de les Balears dins el Baix Imperi*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXVII (1979), 99-111.

Dóna la notícia que el dr. Johannes Divjac, de la Universitat de Viena, ha trobat un plec de cartes de Jeroni i Agustí, entre les quals n'hi ha dues de Cosentius, desconegudes fins ara; en resumeix el contingut (101-102) i discuteix una sèrie de problemes tant sobre la seva qualificació en l'Església (seria un seglar) com sobre la seva vinculació a les Illes Balears, on hauria anat en cerca de calma, com sobre les persones amb les quals tingué relació, d'entre les quals destaquem el seu corresponsal Fronto, monjo de Tarragona, i un metropolità tarragoní fins ara desconegut, Titianus; un altre dels resultats de les noves cartes és el de confirmar la topada entre jueus i cristians, a la qual fa referència la carta encíclica de Sever de Menorca, al qual Cosentius diu haver ajudat en aquesta seva polèmica. — J. P. E.

[13]

Michel MASSIE, *Vigilance de Calagurris face à la polémique hiéronymienne. Les fondements et la signification du conflit*, dins «Bulletin de Littérature Ecclésiastique», LXXXI (1980), 81-108.

Exposició global de la polèmica de sant Jeroni contra el prevere de Comenges, Vigilanci, el qual, a l'hora de la invasió dels vàndals entorn del 407 es refugià a Barcelona, on regentà una parròquia segons que diu Gennadi de Marsella en el *De viris illustribus*. Els punts de fricció entre els dos personatges haurien estat l'aplicació de la visió de Daniel a l'Imperi romà, la sobrevaloració del matrimoni (Vigilanci) o de la virginitat (Jeroni), el culte als sants i a llurs relíquies, i la desviació de les almoines dels fidels donades per als pobres vers els Sants Llocs de Terra Santa i les comunitats d'ascetes que s'hi havien establert. L'irlandès Dungal i Jonàs d'Orléans en la primera meitat del s. IX afirmaren que les doctrines de Vigilanci haurien influït en l'iconoclasme de Claudi de Torí. Per la seva part, Massie veu una relació de les doctrines de Vigilanci amb l'adopcianisme de Felii d'Urgell. — J. P. E.

[14]

Àngel ANGLADA, *Unas notas críticas al texto de Paciano de Barcelona*, dins «Emerita», XLVII (1979), 11-34.

L'autor proposa de llegir diversament a com ho han fet els editors de les obres de Pacià de Barcelona el títol i tres passatges del llibre conegut com a *Paraenesis ad Paenitentiam*, defensant que el títol original era *De Paenitentibus*, que en II, 1 hom ha de llegir «Atque ideo adblandam...» (no «ad blandam»), d'acord amb el Vat., Regin. 331; que, d'acord amb el mateix testimoni, hom ha de conservar en II, 2 el verb «notetur» («... cum in hanc quasi fibulam totius ecclesiae disciplina notetur...»); i

que en V, 2-3, el text ha d'ésser «... sed ecclesiam dissipauerint...» i no «... sed omnem dissipauerint...», — J. P. E.

[15]

Àngel ANGLADA, *La expresi3n intemerata dei uirgo como met3f3ra del periodo gramatical en Paciano de Barcelona (Ep. I, 3, 1)*, dins «Emerita», XLVIII (1980), 271-294.

Les expressions que en aquesta frase fan referència a l'Església també es troben en les obres de teòrics llatins de la construcci3 i lectura del període gramatical i han passat de la bona dicci3 en la lectura a l'harmonia dels membres en el cos humà, sobretot en el de la donzella, i finalment a l'estructura de l'Església. D'ací es dedueix que sant Pacià coneixia profundament la doctrina gramatical llatina. — J. P. E.

[16]

Àngel ANGLADA, *Una nota crítica al text de Pacià de Barcelona (Ep. II, 5, 1)*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 5-10.

Addueix les raons tant paleogràfiques (confusi3 -r- i -p-; i *im-* amb *ini-*) com de lèxic i sintàctiques que el condueixen a proposar que la variant múltiple (*impius-impietatem-imperiorum-impias*) sigui llegida *iniurias* en la frase que faria així: ... *quotiens regum iniurias et persecuciones catholici pertulerunt*. — J. P. E.

[17]

Cyrille VOGEL, «*Peregrina communio*», dins «Revue de Droit Canonique», XXIX (1979), 178-182.

L'expressió *peregrina communio* es troba en textos dels segles v-vi de les províncies eclesiàstiques Tarraconense i Narbonense i sembla designar una censura sobre clergues temporalment sospesos en l'exercici de les seves funcions, però sense ésser reduïts a l'estat laical. — J. P. E.

[18]

Jordi CASANOVAS, *La inscripci3 trilingüe de Tortosa*, dins «Faventia», 2/1 (1980), 65-72.

Recorda les vicissituds de la làpida ara col·locada en una paret del claustre de la Seu d'aquella ciutat, des del s. XVIII; transcriu (66-67 i 72) els tres textos hebreu, llatí i grec de la inscripci3, els tradueix (67) i en comenta les peculiaritats (67-70), que porten a datar-la possiblement en el s. VI. La inscripci3 trilingüe fa referència a una noia hebrea, però el crismó del revers de la làpida és cristià, sense que sigui clar quin element és més antic. — J. P. E.

[19]

Enrique A. LLOBREGAT, *Las sedes episcopales valencianas preislámicas y su dependencia metropolitana. Subsidios para un análisis de la «Ordinatio Ecclesiae Valentinae»*, dins «Escritos del Vedat», X (1980), 397-413.

Els punts de referència són les dades de Plini el Vell i d'altres fonts romanes, els *Nomina Ovetensis*, la *Fitaci3 de Wamba*, la *Divisi3 de Constanti*, d'època visigòtica, a base de les quals reconstrueix la incidència de les dominacions visigòtica i bizantina en les seus del País Valencià, cosa que el porta a la conclusió de l'existència d'un

hiatus islàmic d'almenys cinc segles i de la novetat radical de les circumscripcions introduïdes amb la conquesta cristiana del s. XIII (la reflectida en l'*Ordinatio*), novetat basada en les concessions que la Santa Seu havia atorgat a Jaume I, el Conqueridor. L'autor sosté que en el cas valencià no és encertat de parlar de «reconquesta». Les cinc darreres pàgines (409-413) contenen mapes, tres dels quals fan referència a les seues valencianes del s. VI. — J. P. E.

[20]

Repertorium Biblicum Medii Aevi collegit disposuit edidit Fridericus STEGMÜLLER adiuuante Nicolao REINHARDT. Tomus X *Initia graeca. Initia latina A-K*, Madrid 1979, 560 pp. Tomus XI *Initia latina L-Z*, Madrid 1980, 578 pp.

En aquests dos volums d'índex hom trobarà alfabèticament ordenats els incipits d'obres medievals relatives a llibres, també apòcrifs, de la Bíblia, les fitxes descriptives de les quals han estat recollides en els nou primers volums de l'obra (volums I-V, obres d'autor conegut, ordenades alfabèticament pel nom de llurs autors; volums VI-VII, fitxes d'obres anònimes ordenades d'acord amb el nom de la població on es troben; i volums VIII-IX, amb suplementes a les seccions anteriors). En els dos volums que ens ocupen, hom trobarà primer els incipits grecs (11-21) i després, en tota la part restant del volum X i en el volum XI, els d'obres escrites en textos occidentals, la immensa majoria de les quals són llatines i arriben fins a començament del s. XVI (per això, hom pot trobar els incipits de les obres de Jaume Peres de València, p.e., en volum IX, 136); consten també els incipits de tractats escrits en altres llengües occidentals, com és ara, en el mateix volum, p. 163, on n'hi ha algun d'italià i de català i en p. 559, en alemany, anglès i txec. — J. P. E.

[21]

Paul MEYVAERT, *The Authorship of the «Libri Carolini». Observations prompted by a recent Book*, dins «Revue Bénédictine», LXXXIX (1979), 29-57.

Meyvaert intervé en la controvèrsia sobre l'autor dels *Libri Carolini* entre Luitpold Wallach, el qual defensa que fou Alcuí, i Ann Freeman, la qual sosté que fou Teodulf d'Orléans. La posició de Meyvaert és clarament favorable a Teodulf, no sols per les deficiències del mètode de Wallach, el qual es limitaria a assenyalar alternatives abstractament possibles a la tesi de Freeman i no hauria aportat cap prova objectiva de relació textual específica entre els llibres esmentats i Alcuí, ans encara perquè seria innegable que l'autor dels «*Libri Carolini*» cita textos bíblics d'acord amb el text mossaràbic i sobretot perquè el mateix Meyvaert aporta quinze mostres de parallelisme textual entre els *Libri* i les obres conegudes de Teodulf (44-50), començant pel detall que aquest designa l'Escriptura amb el nom de *Bibliotheca*, denominació que Alcuí coneix però no s'apropia (42). Un altre argument és que l'autor dels *Libri Carolini* i l'inspirador del mosaic de l'absis de l'església de Germigny són la mateixa persona i aquesta no pot ésser Alcuí i en canvi Teodulf fou el responsable de l'esmentat mosaic (52). Per això, al final, l'autor afirma que «in my opinion Theodulf's authorship of the *LC* has now been established beyond any reasonable doubt» (56). — J. P. E.

[22]

G[iovanna?] ITALIANI, *La tradizione esegetica nel Commento ai Re di Claudio di Torino* (Quaderni dell'Istituto di Filologia Classica «Giorgio Pasquali» dell'Università degli Studi di Firenze 3), Florència 1979, 148 pp.

L'autora estudia el mòdul exegetíc de les *Triginta quaestiones super libros Regum*, consistent a cosir fragments més o menys extensos, literalment copiats d'escriptors cristians anteriors; l'aportació personal seria minsa i la seva valor sobretot pedagògica i pastoral, car es reduïria a trobar un esquema de conjunt clar per al lector mitjanament capacitat i a redactar títols en funció d'aquella visió de conjunt. L'aportació d'Italiani rau sobretot en la indicació d'autors i obres citades, entre els quals destaquen Beda, Isidor i Patèrius i en canvi no hi ha Gregori el Gran. — J. P. E.

[23]

Cebrià BARAUT, *El monestir de Sant Sadurn de Tavèrnoles i els orígens del monaquisme benedictí al comtat d'Urgell*, dins «*Studia Monastica*», 22 (1980), 253-259.

La menció de Possidoni, abat de Tavèrnoles, en l'acta de consagració de l'església d'aquest monestir porta l'autor a defensar la identitat personal entre aquell abat i el futur bisbe homònim de la Seu d'Urgell, arribant a la conclusió que la introducció de la regla benedictina en el territori del bisbat urgellenc fou obra dels enviats de Carlemany contra Feliu d'Urgell, Leidrat de Lió, Nebridi de Narbona i Benet d'Aniana, en particular d'aquest darrer, el qual en la seva actuació dels anys 799-800 en els monestirs s'hauria servit sobretot de Possidoni (259). — J. P. E.

[24]

Esteban PRUENCA BAYONA, *El dominio territorial del monasterio de Amer*, Universidad de Barcelona 1979, 21 pp.

Resum de tesi doctoral defensada en la Universitat de Barcelona l'any 1975, basada en la recopilació de cent seixanta-sis documents relatius al monestir d'Amer, dels anys 829-1306, a base dels quals hom reconstrueix la vida, sobretot econòmica, d'aquella institució i la seva incidència en la societat ambiental, sobretot per mitjà dels drets de senyoriu sobre terres i algunes poblacions. — J. P. E.

[25]

Ramon ORDEIG I MATA, *Inventari de les actes de consagració i dotació de les esglésies catalanes I. Anys 833-950*, dins «*Revista Catalana de Teologia*», IV (1979), 123-165.

Determinats en la introducció els límits del treball, segueixen les regesta de seixanta-cinc actes, de les quals l'autor indica tant els exemplars manuscrits com les edicions. Els núms. 13, del primer de juliol de 888 (133); 17, de 12 d'octubre de 893 (135-137); 39, de 23 de desembre de 909 (147-150); i 47, del 25 de març de 924 (154-155) són transcrits íntegrament. — J. P. E.

[26]

Ramon ORDEIG I MATA, *Inventari de les actes de consagració i dotació de les esglésies catalanes II. Anys 952-998*, dins «*Revista Catalana de Teologia*», V (1980), 153-180

Continua l'article anterior, amb les regesta que van del núm. 66 al 110. Són transcrites *in extenso* les actes corresponents als núms. 73, de l'any 957 (157-159) i 105, del 991 (175-177). — J. P. E.

[27]

Eduard JUNYENT I SUBIRÀ, *Diplomatari de la catedral de Vic*. Segles IX-X (Publicacions del Patronat d'Estudis Ausonencs. Sèrie Documents 1), Vic 1980, XII + 136 (primer lliurament).

Regesta i edició dels documents originals o en còpia dels segles IX i X, pertanyents al fons primitiu de la catedral de Vic, que es conserven a l'Arxiu Capitular i a l'Arxiu de la Mensa Episcopal de la ciutat esmentada i d'aquells que, entre els anys 1315-1319, passaren d'aquest últim a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Ací són publicats tots *in extenso*, també els que a hores d'ara ja no eren inèdits. Aquest primer lliurament en comprèn 160, que van del 18 de setembre de 879 al 29 de març de 933. Remarquem el núm. 39, de l'any 907, el qual conté el raonament fet pel bisbe Idalguer en una reunió de bisbes celebrada a Barcelona l'any anterior (36-37); i el núm. 41, datat el 15 de febrer de 908, testament del mateix personatge, on especifica els vuit volums o *codices* que llega a la seu de Vic. [Vegeu les pàgines dedicades a l'obra paral·lela de Cebrià Baraut en la secció de Recensions]. — J. P. E.

[28]

Manuel ROVIRA I SOLÀ, *L'acta de consagració i dotació de l'església del castell de Tona (13 de gener del 889)*, dins «Quaderns d'estudis medievals», I (1980-1981), 25-29.

Només coneixem cinc actes de consagració d'esglésies pel bisbe Gotmar de Vic (886-899) i, fins ara, només un document era original, el de sant Martí d'Aiguafreda (899). L'autor ha descobert a la Biblioteca de Catalunya el relatiu a l'església del castell de Tona (pergamí núm. 9135, 2-VIII-2); recorda les cinc edicions que hom n'havia fet, començant per la d'Enrique Flórez dins *España Sagrada*, XXXVIII (Madrid 1774), la més completa i acurada. Descriu el pergamí, corregeix en 889 la data de 888 que hom li donava, assenyalava l'estratigrafia social del castell deduïble de les donacions, recull les dades conegudes sobre l'escrivà Adanagild i subratlla la importància del fet que hom copiés en el diploma lletra i música de l'antífona *Surgite, sancti Dei*, car, per ara, és la notació musical més antiga datada a Catalunya. Transcripció del text (26) i fotografia del pergamí (27). — J. P. E.

[29]

Cebrià BARAUT, *Set actes més de consagracions d'esglésies del bisbat d'Urgell*, dins «Urgellia», II (1979), 481-488.

Complement de l'aplec d'actes de consagracions d'esglésies del bisbat d'Urgell publicat en la mateixa revista, I (1978), 7-182. Les set ara registades o publicades van del 12 d'octubre de 893 (santa Maria de Marlès) al 20 de febrer de 1196 (Sant Martí de la Nou). Cinc són publicades *in extenso* [les dues esmentades i les de sant Julià de Coaner de l'any 1024, Taltaüll del 1077-1078 i de l'Aguda de Torà dels voltants de 1290]. Alguns d'aquests textos havien estat enterrats en els respectius altars consagrats, cosa que dona particular varietat als ací publicats. — J. P. E.

[30]

Josep M. MARTÍ I BONET, «*Regesta Pontificum Romanorum*» de la Marca Hispànica, *siglo X*, dins «Revista Catalana de Teologia», IV (1979), 355-406.

Després de les llistes de fons arxivístics (356-357) i de bibliografia (357-361), l'estudi comença amb el recompte dels cinc originals i de les vint-i-dues còpies dels se-

gles XI al XIII, els quals són més de les dues terceres parts dels quaranta documents pontificis del segle X relatius a la Marca Hispànica, dels quals ens ha arribat notícia. Alguns són calcats en les fórmules del *Liber diurnus romanorum pontificum*, essent la «dispositio» la part amb més personalitat pròpia. A través d'aquesta documentació, hom podria seguir els intents de restauració de la província eclesiàstica tarraconense, alliberant-se de la tutoria de Narbona (Esclua, bisbe de la Seu d'Urgell 887; Ató, bisbe de Vic 971; Cesari, abat de santa Cecília de Montserrat entorn de 975), cosa que demostra l'existència d'una consciència nacional; també les intervencions dels papes col·locant, a partir del 950, monestirs sota la jurisdicció directa de la Santa Seu (Cuixà, Ripoll, sant Benet de Bages, Arles del Tec, Besalú...), camí a través del qual s'enfortiria el pes de Roma ací. Segueix (382-406) la regesta dels quaranta documents, els quals van del 900 [any que no pertany al s. X] al 998. — J. P. E.

[31]

P. CHALMETA, *Después de Simancas-Albandega. Año 328/938-940*, dins «Hispania», XL (1980), 181-198.

Després d'una curta introducció (181-185), publica la traducció castellana de la part corresponent a l'any 328 de l'Hègira (18 d'octubre de 939-5 octubre de 940) del volum V de l'*Al-Muqtabas* d'Ibn Hayyan, recentment descobert. Remarquem el relatiu a l'ambaixada d'Abderraman III al comte Sunyer de Barcelona l'agost del 940 i el subsegüent tractat de pau (191-192). — J. P. E.

[32]

Miquel BARCELÓ, *Una nota entorn del «Llibre dels reis francs» regalat pel bisbe Gotmar de Girona, l'any 384/940, a al-Hakam, a Còrdova*, dins «Hom. Batlle I», 127-136.

Després d'haver recordat les vacil·lacions dels historiadors a l'hora d'acceptar o precisar una ambaixada del bisbe de Girona Gotmar a al-Hakam, a Còrdova, durant la qual li hauria fet ofrena del *Llibre dels reis francs*, recorda la notícia d'Ibn Hayyan en *Al-Muqtabas* V i sobretot el paràgraf d'al-Mas'udi, *Muruj al-Dhahab*, capítol 35, ací traduït (135-136). Precisa a base d'aquests textos la cronologia de Gotmar i de la seva ambaixada i reprèn el tema de les traduccions contemporànies d'obres llatines a l'àrab. — J. P. E.

[33]

M. D. MORENO, *Alguns aspectes de la col·lecció de pergamins del priorat de santa Maria de Terrassa (segle X)*, dins «Faventia», 2/1 (1980), 131-138.

Després d'unes consideracions generals sobre el fons, transcriu (136) i estudia des d'un punt de mira lingüístic el pergami núm. 10 de l'Arxiu Històric de Terrassa, per al qual proposa una nova lectura del nom de la donant (Fruiilo, no Eruiilo) i una nova datació —any 996, no 997—; hi ha reproducció fotogràfica (135). — J. P. E.

[34]

Manuel RIU, *La canònica de santa Maria de Solsona. Precedents medievals d'un bisbat modern*, dins «Urgellia», II (1979), 211-256.

Resum bibliogràfic i estat actual dels estudis sobre les canòniques. Resum biblio-

gràfic dels estudis sobre la de Solsona. Reconstrucció del seu *iter* des del segle x al xiv, amb atenció particular a la formació del patrimoni econòmic en la zona occidental de Catalunya, amb mapa en les pp. 232-233. En apèndix, ultra la reconstrucció de la llista de priors, preposits i abats (segles x-xvi), transcriu el text d'una cessió de terra a la canònica de Solsona de l'any 981 (253) i el de la nota intitulada *Quam partem dant et consueverunt dare rectores ecclesiarum in quibus Celsonensi(s) ecclesia habet jus patronatus et presentationem* (254-256), del segle xiii. Tots dos textos procedeixen de l'Arxiu Episcopal de Solsona. — J. P. E.

[35]

Miquel BARCELÓ, *Un text sobre Mayúrca i un altre sobre Yâbisa*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXVII (1979-1981), 643-647.

Tradueix i comenta un text d'Ibn al-Khatib sobre l'ocupació de les illes i les vexacions als illencs produïdes per al-Mujâhid b. 'Abd Allâh al-Âmirî de Dânya el 1014-1015, que l'autor creu limitades a les classes dominants; i un altre d'Ibn Jubayr sobre l'arribada a Eivissa després d'un tràngol, durant el qual els viatgers musulmans temeren ésser llançats a les costes de Barcelona, l'any 1185. — J. P. E.

[36]

Philip BANKS, «Greeks» in early Medieval Barcelona?, dins «Faventia», 2/1 (1980), 73-92.

Tot i que les concepcions historiogràfiques sobre la causa de l'empenta medieval de Catalunya s'hagin desplaçat del comerç a l'agricultura, de la qual aquell seria un derivat, Barcelona no hauria estat una ciutat aïllada. Una de les mostres n'és la presència de persones amb el renom de «grec» entorn de l'any mil. L'autor aplega les dades sobre les set que li són conegudes i discuteix el sentit del qualificatiu, el qual podria indicar un origen d'Itàlia [Magna Graecia]. En el primer apèndix (89) dreça la llista dels vint-i-quatre documents on ha trobat tal denominació i en el segon (91-92) transcriu el *Sacramentalis Marcucii Greci qui dimisit canonicè vineam suam apud cucullum*, datat el 28 de desembre de 1021, procedent de l'ACB, *Libri Antiquitatum* I, ff. 63-64. Trobem un Sigifred gramàtic entre els presents a la declaració d'última voluntat (92). — J. P. E.

[37]

Enric MOREU REY, *Un document insòlit del s. XI*, dins «Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat [de Barcelona]», XVIII (1980), 99-108.

Descripció, transcripció (100), anotació sobretot filològica (100-104) i discussió dels problemes connexos amb el pergamí 2 de l'Arxiu Històric de l'Ajuntament de Caldes de Montbui, una fotografia del qual es troba entre les pàgines 104 i 105, en el qual un alt personatge civil desconegut jura presentar-se cada any en dates determinades a fer justícia en el porxo de la Seu de Barcelona. El document sembla datable dels anys entre 1031-1035 i no es pot excloure que es tracti d'un formulari [possibilitat que sembla augmentar, si hom s'adona que manca ací la invocació inicial del nom de Déu i la introducció presentant el o els protagonistes de l'acte jurídic i la situació que l'explica]. — J. P. E.

[38]

Francesc-Xavier ALTÉS I AGULLÓ, *Un qüestionari sinodal sobre la litúrgia gallicana en un manuscrit gironí*, dins «Revista Catalana de Teologia», IV (1979), 101-116.

Enfront d'una versió que fa cap a José Madoz, l'actual ms. 228 de la Biblioteca Universitària de Barcelona no estaria vinculat a Einsiedeln, ans seria de procedència gironina, copiat en la primera meitat del s. XI d'un prototipus forjat a Narbona i enviat als sufraganis. S'interessa en particular pel qüestionari sinodal *Qualiter inquirendi sint sacerdotes secundum canonicam institutionem*, presenta les tres altres còpies conegudes d'aquest text, analitza comparativament els set paràgrafs de pregunta-resposta i arriba a la conclusió que aquest qüestionari fou escrit potser a Autun entre el 742 i el 789 i fou introduït a Narbona com a text substitutiu de la litúrgia hispànica després del 794. Edició del text esmentat (114-116). — J. P. E.

[39]

Kristine T. UTTERBACK, «*Cum multimodi curiositatis*». A *Musical Treatise from Eleventh-Century Catalonia*, dins «Speculum», LIV (1979), 282-296.

L'autora presenta el *Breviarium de musica* d'un monjo de Ripoll anomenat Oliba, com a prova que en aquell monestir en la primera meitat del s. XI hom no s'ocupava únicament de música pràctica, ans també de l'especulativa, com a Ferrières, Auxerre, st. Martin de Tours i st. Gall. El text d'Oliba depèn molt de Boeci, *De institutione musicae*; es troba en l'ACA, Ripoll 42 (285-286). Hi hauria raons per a suposar que l'autor no és Oliba bisbe, ans un altre monjo, idèntic al que hauria copiat les *Regulae abaci* i l'*Epistola de paschali Dionisyali* (287) i seria l'autor dels *Versus de monocordo* conservats en el mateix volum; la còpia del *Breviarium* seria d'entorn de 1050. A les pp. 289-295, edició de l'esmentat *Breviarium*; i en les pp. 295-296, dels *Versus de monocordo*. — J. P. E.

[40]

Amadeu J. SOBERANAS I LLEÓ, *De paleotoponímia medieval: «Llentisclell», «Els Estinglells» i altres descendents de Lentiscus en català*, dins «Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària», I (1980), 161-177.

Assaig d'arqueologia toponomàstica o paleotoponímia, amb repertori documental històric sobre un vell topònim del Tarragonès que desaparegué en el s. XII, «Llentisclell», actualment Constantí. El topònim és documentat l'any 1060 però ja el 1177 hom en pot constatar el començament de l'extinció i seria esmentat per darrera vegada el 1194. Les pp. 166-171 ofereixen transcripció, almenys fragmentària, dels vuit textos on es troba el topònim esmentat i en les següents els que en documenten de semblants: «El torrent de Llentisclell», «Lentisclosa», «Els Estinglells» i «Lentiscla». Les pàgines finals són destinades a estudiar l'etimologia. — J. P. E.

[41]

Xavier ALTÉS, *El leccionari de la missa de sant Romà de les Bons (Andorra)*, dins «Urgellia», II (1979), 169-209.

Descripció externa o material del volum del s. XI-XII, dissortadament incomplet, ara en la Biblioteca de Montserrat, ms. 838. Presentació dels vuit elements característics del recull, dins el tipus B.2 de la classificació del prof. A. Chavasse. Remarquem les particularitats de la versió bíblica, la qual seria «una antiga versió litúrgica basada sobre

una recensió catalana de la Vulgata» (179). Estudia la procedència tant pròxima (Sant Romà les Bons, de la parròquia d'Encamp a Andorra), com remota del recull i, tot i certes raons que assenyalarien en direcció a la Seu de Barcelona, defensa que procedeix de la ciutat de la Seu d'Urgell i que fou escrit per a una antiga capella de santa Eulàlia, veïna de la catedral. Compara l'ordenació de lectures d'aquest manuscrit amb les de divuit d'altres leccionaris de tradició litúrgica catalano-narbonesa, tots del mateix tipus B.2. Dins el grup, aquest text s'associaria sobretot amb el sacramentari de Roda, també de procedència urgellesa. La conclusió és que es tracta d'un testimoni dels leccionaris del tipus Murbach que s'empraren a la Narbonesa ja a principis del segle novè (190). Edita rúbriques i íncipits de totes les peces destinades a cent quaranta-quatre dies de l'any (192-209). [Hom troba a mancar en aquesta darrera part la indicació del foli, on cada pericopa comença.] — J. P. E.

[42]

Cebrià BARAUT, *Les glosses catalanes del ms. 838 de la Biblioteca de Montserrat*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 15-31.

El volum indicat fou el leccionari de la missa de Sant Romà les Bons (Andorra), copiat a les darreries del s. XI o començos del XII; la còpia fou deficient i mans diverses hi introduïren correccions; una mà destaca, de començaments del s. XIII; Baraut recull les seves anotacions i glosses, primer les llatines (16-17), després les catalanes, en les quals distingeix llatinismes, occitanismes, confusions de vocals, derivacions de consonants, formes de pronoms, preposicions i conjuncions, article i verbs, dels quals ofereix llista completa (20-23); a continuació, també la dels noms, adjectius i adverbis (23-25); estudia possibles pautes de traducció i és manifesta contrari a la hipòtesi d'influència càtara; al final, dona l'elenc complet de les equivalències catalanes amb les respectives expressions bíbliques. — J. P. E.

[43]

The Sixth Saint Louis Conference on Manuscript Studies. Abstracts of Papers, dins «Manuscripta», XXIV (1980), 3-13.

Assenyalen la notícia i el resum de l'estudi de Timothy Chasson, *A Mysterious Illustration to Jeremiah in the First Illustrated Tuscan Bible*, il·lustració que només trobaria un paral·lel, el de la Bíblia de Roda. — J. P. E.

[44]

Paul H. FREEDMAN, *An Unsuccessful Attempt at Urban Organization in Twelfth-Century Catalonia*, dins «Speculum», LIV (1979), 479-491.

Estudi (479-489) i edició del text (490-491) d'un pergami, ara conservat en l'ACA, Cancelleria, *Extra inv.* 3146, el qual conté la sentència donada per Arnau de Darnius, sagristà de Girona, i dos altres co-jutges, en una qüestió entre els ciutadans de Vic i l'església (bisbe i canonges) pel fet que aquells havien format una organització civil de la vida ciutadana, en el marc de la qual havien establert el càrrec de cònsols i elegit les persones que l'havien d'exercir, en detriment del senyoriu de l'església de Vic. L'estudi de Freedman vol determinar el grau d'evolució socio-política que representava tal fenomen associatiu anterior a aquella sentència, la qual s'ha de datar dels anys entre el 1175 i el 1185. — J. P. E.

[45]

Philip BANKS, *The Origins of the «Gremi de Sabaters» of Barcelona*, dins «Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat [de Barcelona]», XVIII (1980), 109-118.

L'article dóna notícia de la documentació dels segles XI i XII relativa a sabaters de Barcelona i publica in extenso el contracte de compra-venda d'una casa i pati datat el 22 de març del 1111 procedent de l'ACB, Pabordia de març, 29. L'operació responia a la necessitat de pagar l'aprenentatge de l'ofici de sabater. — J. P. E.

[46]

Pere de PALOL, *El «Tapís de la Creació» de la Catedral de Girona, i el Beat de Torí. Problemes de cronologia*, dins «Hom. Batlle I», 119-124 i dues làmines.

Basant-se en el detall de la raresa de la representació figurativa dels quatre vents en miniatures contemporànies i en el de la seva inexistència en els altres mapamundis de tots els manuscrits coneguts del Beatus (121), arriba a la conclusió que el copista de les miniatures del Beat de Torí, a Girona, tenia davant els ulls i coneixia bé el brodat de la creació (120) i que la còpia esmentada s'ha de datar en la primera meitat del s. XII (124). Remarca que els models iconogràfics del brodat del tapís s'han de cercar en l'Orient bizantinitzant. — J. P. E.

[47]

Francesc Xavier ALTÉS I AGUILÓ, *El testament de Pere Bernat de Salt (1118), prelat de Sant Martí Sacosta*, dins «Hom. Batlle I», 137-151.

L'article presenta, primer, un recull de notícies biogràfiques de Pere Bernat (137-140). Després es fixa en el testament, del qual exposa dos punts, el de les disposicions relatives a la Seu de Girona i el de les que fan referència a Vilabertran. Deixava a la catedral quatre volums (uns *Cànons* i tres obres de sant Gregori el Gran). Les disposicions relatives a Vilabertran restaren sense efecte. El testament és transcrit (148-151) a base de la còpia de Barcelona, Biblioteca de Catalunya 729/III. — J. P. E.

[48]

José TRENCHS I ÒDNA, *La aposición del «signum regis» de Ramon Berenguer IV a Jaime I*, dins «Misc. Madurell III», 28-57.

Recopilació de dades sobre notaris o escribans dels quals consta que aposaren el signe reial en els documents dels respectius regnats. Escateix primer allò que posava personalment el monarca (29-40), recopila després les dades sobre els encarregats del segell (40-44) i sobre d'altres personatges de la cancelleria de Jaume I (45). Darrerament són transcrites les frases que acompanyen l'«*appositio signi regii*» d'aquest darrer regnat (46-52). L'article es clou amb una llista bibliogràfica (54-56) i amb una altra de làmines ja publicades on hom pot trobar mostres dels casos objecte d'estudi (56-57). — J. P. E.

[49]

Josep Maria MARTÍ I BONET, *El papa Alejandro III y la «Mensa Episcopal» de Barcelona*, dins «Anthologica Annua», 24-25 (1977-1978 [1980]), 357-380.

La formació separada dels arxius de la catedral i del bisbat de Barcelona podria coincidir amb els anys inicials del s. XII, en els quals tant el capítol com el bisbe, cadascú per la seva banda, s'adrecen a Roma demanant confirmació dels drets respectius.

Però la resposta de Pasqual II al desig del bisbe, segurament d'entorn del 1107, només és coneguda per la referència que hi fan els documents paral·lels d'Alexandre III dels anys 1169 i 1176. Del darrer s'ha conservat l'original, de l'anterior una còpia de 1230. L'autor edita l'original i dona les variants de la còpia (364-367), n'estudia les característiques diplomàtiques i en subratlla alguns trets, com és el de col·locar el bisbe de Barcelona sota la protecció del de Roma (373-374), la delimitació del bisbat i la confirmació dels seus drets, àdhuc el de jurisdicció sobre els cristians de Mallorca i de Menorca. — J. P. E.

[50]

Josep TRENCHS I ÒDNA, *Los escribanos de Ramón Berenguer IV: Nuevos datos*, dins «Saitabi», XXIX (1979), 5-20.

Després d'assenyalar les diverses característiques de l'escribania comtal de Barcelona i de la reial d'Aragó, dona la llista dels escrivans de Ramon Berenguer IV agrupats per categories i aplega les dades conegudes de cada un. — J. P. E.

[51]

Saverio GUIDA, *Per il profilo biografico di Berenguer de Palazol*, dins «Medioevo Romano», VI (1979), 22-36.

Malgrat les recents i considerables aportacions, és poc allò que hom sap de la persona d'aquest trobador, l'activitat del qual l'autor, d'acord amb Francesc Noy i M. Beretta Spampinato, considera datable de la segona meitat del s. XII. Contra aquests, però, i acostant-se a T. Newcombe, creu que el personatge s'ha d'identificar amb el Berengarius de Palatiolo documentat entre el 1196 i el 1207, basant-se, entre d'altres raons, en una intel·lecció diversa del substantiu *nutriciis* del testament de l'indiscutible Berenguer de Palol. Aporta nous documents trets del *Cartulari de Mas Déu* (Arxiu dels Pirineus Orientals de Perpinyà), en particular dos dels anys 1208 i 1209, en els quals Berenguer de Palou consta ja difunt (27-29), relatius a béns esmentats en el seu testament. Se'n dedueix que posseïa propietats sots alou de Ponç de Vernet i que pertanyia a una classe mitja, «di mediocri fortune» (29), «cavaliere povero» (32), del lloc de Palou, prop Elna. Guida defensa que aquest lloc i el trobador Berenguer s'han d'escriure «Palazol». — J. P. E.

[52]

Rita LEJEUNE, *La «Galerie littéraire» du troubadour Peire d'Alvernhe et ses implications avec la Catalogne*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 267-276.

Ultra una referència a Guillem de Ribas, possible senyor de Sant Pere de Ribes (270), trobem reafirmada la identificació del Poich-Vert amb Puigverd d'Agramunt (274), on s'hauria celebrat la reunió dels trobadors retratats en l'esmentada galeria amb motiu de les noces de Ramon Berenguer II, comte de Provença, l'any 1161. L'autora data la cançó *Ab fina joia comensa* en la primavera del 1162, car hauria estat escrita trobant-se a Provença tant el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV com el seu delegat en aquella terra, l'esmentat Ramon Berenguer II. — J. P. E.

[53]

Peter DRONKE, *The Interpretation of the Ripoll Love-Songs*, dins «Romance Philology», XXXIII (1979), 14-42.

L'autor discrepa de J. L. Moralejo i de Therese Latzke, en el sentit de reafirmar amb Lluís Nicolau d'Olwer la identitat d'autor i copista de les poesies amatòries d'ACA, Ripoll 74, tot i precisar que aquest exemplar no representa l'original definitiu, ans una còpia per a ésser retocada. Tota la primera part de l'estudi s'ocupa de la relació autor-copista, començant per una detallada exposició sobre el lloc que aquests i altres poemes sobreafegits ocupen en el volum escrit dos segles abans. Afirmar rotundament que el copista de Ripoll 74 i Arnau de Mont, copista de Ripoll 99, no són la mateixa persona. Segueix una anàlisi de tots els problemes textuais, entre els quals cal retenir que la destinatària no seria una impossible «comtessa de França», ans una que es trobava a França (genitiu locatiu). La segona part es pregunta si l'autor provava la fortuna de guanyar-se el patrocini de dos o d'un dels dos bisbes de Pavia i Metz i comença amb l'edició crítica dels dos poemes dedicatoris (29-31). Aquests textos serien esborranys per a ésser acabats, sobretot el destinat a Metz. Atès que no serien anteriors al 1170, l'autor es manifesta favorable a la tesi d'Alison G. Elliott pel que fa a la identificació del bisbe de Metz. Pel que fa a la del bisbe de Pavia, s'inclina més pel bisbe Pere (1171-1180, depositat el 1176 per la seva posició favorable a Frederic Barbarroja) que pel successor pro-romà, sant Lanfranc. La tercera part (34-42) estudia el conjunt dels poemes en tant que tal. L'autor creu que plegats formen una unitat, potser més musical que narrativa. Cas de confirmar-se aquest aspecte de col·lecció unitària, els poemes amorosos de Ripoll serien la primera temptativa conservada d'un cicle coherent de lírica amorosa. — J. P. E.

[54]

Alison Goddard ELLIOTT, *A Note on Names: The Love Poems from Ripoll*, dins «Mittellateinisches Jahrbuch», 15 (1980), 112-120.

Intervé en la discussió actual sobre si els noms femenins de les poesies de Ripoll (ara ACA, Ripoll 74) responen a persones reals. Contesta de forma negativa pel que fa al nom de Flora (poema 23 en l'edició de Nicolau d'Olwer), però es decanta per l'afirmativa pel que fa al de Judit (poema 21 de la mateixa edició), perquè la manera d'escriure'n el nom en acròstic no és ni tradicional ni genèrica i perquè en d'altres poemes hi ha més referències tant a l'abadia femenina de Remiremont (poema 38), com a un bisbe de Metz (poema 15), indicacions que fan pensar en Judit de Lorena, germana del més o menys discutit Thierry de Lorena, bisbe de Metz del 1173 al 1179; l'esmentada Judit seria neboda de Frederic Barbarroja, filla d'una germana (Bertha) de l'emperador, detall que donaria més força i concreció a la qualificació de Judit com a «decus imperiale» (poema 32, vers 11); en aquest sentit, l'autor rectifica Nicolau d'Olwer, car no es tractaria de la Judit, abadessa de Remiremont entre 1114 i 1161 (els poemes haurien estat escrits en la dècada del 1170); malgrat la distància, Elliott també creu que l'autor pot ésser català. — J. P. E.

[55]

Colección de cartas pueblas, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 51-56.

Publicació de les donacions reials d'Olocau a l'orde de Sant Joan de l'Hospital (Barbastre, agost de 1180) i de Polpis a l'orde del Temple (Ais de Provença, gener de 1190). La primera és còpia feta pel justícia de sant Mateu, Pere Tallaferró, el 9 d'a-

gost de 1311. Cada document és precedit de regesta, obra d'Eugeni Díaz Manteca. — J. P. E.

[56]

Prim BERTRAN I ROIGÉ, *Donacions de la comtessa Dolça d'Urgell als ordes religiosos (1184-1210)*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 49-50 (1976-1977 [1979]), 41-50.

Presentació de les quatre donacions, dues de les quals foren a benefici de l'orde del Temple, una a la canonja d'Àger i una als cistercencs; i transcripció crítica de llurs textos (46-50), procedents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona (els dos primers), de l'Arxiu Capitular de Lleida i de l'Arxiu Històric Nacional, de Madrid. — J. P. E.

[57]

Johannes FRIED, *Der päpstliche Schutz für Laienfürsten. Die politische Geschichte des päpstlichen Schutzprivilegs für Laien (11.-13. Jh.)* (Abhandlungen der Heidelberger Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse 1980/1), Heidelberg 1980, 352 pp.

Ja en la presentació, l'autor diu que el cas de la corona catalano-aragonesa l'obligà a revisar el seu treball sobre la base de fonts encara no totalment publicades (7). De fet, l'obra s'ocupa sobretot de temes nostres, car el capítol primer (49-103) i el terç (153-259) no n'estudien d'altres. La protecció papal a monestirs i d'altres institucions eclesiàstiques és tema conegut, i l'autor s'encara amb el fet de la protecció papal a seglars, la qual no es pot confondre amb la genèrica atorgada a orfes i a vídues, ni tampoc amb la tan singular del *Patrimonium sancti Petri*, ni es reduceix a desitjar, demanar i assegurar la protecció celestial de sant Pere i d'altres sants, ans enclou una garantia d'intervenció papal a favor de reis, prínceps i senyors, i, des del s. XII, també comuns, per al cas que aquests fossin injustament atacats (40-42), protecció que és expressada mitjançant una nomenclatura específica (43-48). Plantejat el problema i resumits els resultats de la historiografia tant medieval com moderna entorn del tema del vassallatge del regne estricte d'Aragó envers la Seu Apostòlica (53-56), estudia l'establiment del vassallatge en els casos del comte de Besalú, *peculiaris miles sancti Petri* (56-63), del rei d'Aragó (63-87) i del comte de Barcelona (87-101). En el capítol terç exposa la problemàtica que el vassallatge esmentat provocà tant a Montpeller (153-184) com en tota la corona catalano-aragonesa durant els segles XII i XIII (184-259). Publica en apèndix catorze documents o fragments, que van de l'any 1089 al 1255, tretze dels quals es refereixen a institucions ubicades en els territoris de la corona catalano-aragonesa (327-335). — J. P. E.

[58]

Mathias DELCOR, *La société cathare en Cerdagne. Nobles et bergers du XIIe au XIVe siècle*, dins «Bulletin de Littérature Ecclésiastique», LXXX (1979), 257-304; LXXXI (1980), 17-49.

Revisió general del catarisme en el territori del bisbat d'Urgell sobretot durant el s. XIII i començament del XIV (aquesta segona part depèn gairebé tota del *Regestum inquisitionis* de Jacme Forner, bisbe de Pàmies). Punt de partida són les constitucions sobre heretges promulgades a Tarragona per Jaume I i un consell de bisbes (258-261).

Delcor presenta les seves pàgines com l'estudi de l'aplicació d'aquella normativa a casos concrets (261), començant pel del vescomte Arnau de Castellbò, per nissaga enemig dels bisbes de la Seu d'Urgell; aquesta part es basa en el *Memorial dels danys donats per lo comte de Foyx y bescomte de Castellbò a l'iglésia d'Urgell*, ja publicat l'any 1896 (264-268). També es manifesta contrari a considerar tenyides de catarisme les *Homilies d'Organyà* (270-274). Després de reconstruir d'altres fets episòdics entorn del Cadí (Ramon de Josa, els Bretós de Berga, etc.), publica en apèndix la sentència inquisitorial contra Ramon de Josa del 13 de gener de 1258 (1257), procedent de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell (40-42) i la declaració d'Arnau de Bretós del 19 de maig de 1244, procedent de París, Bibliothèque Nationale, Collection Doat XXIV (42-49). [La sentència contra Ramon de Josa és particularment interessant perquè sembla correspondre al moment en el qual la inquisició passa de la jurisdicció diocesana a la papal; i documentar el primer nomenament d'inquisidor general per a la Corona catalano-aragonesa en la figura de sant Ramon de Penyafort.] — J. P. E.

[59]

Frank M. CHAMBERS, *Three Troubadour Poems with Historical Overtones*, dins «Speculum», LIV (1979), 42-53.

L'autor estudia i edita críticament les poesies de Peire de Bergerac, *Bel m'es cant aug lo ressò*, de Bernat Arnau de Moncuc, *Er can li rozier* i de Bernat de la Barta, *Foilla ni flors*, totes tres contràries a la croada antialbigesa, amb referències explícites al «bos reis d'Aragó» (44) o a poblacions catalanes com és ara Balaguer (48). — J. P. E.

[60]

Joan SOLÀ, *Sobre el llatí a l'ensenyament medieval*, dins «Hom. Moll I», 65-71.

Exposició de síntesi entorn del lloc del llatí en l'ensenyament medieval en els seus tres graus, amb referències més precises a ordinacions de la universitat de Barcelona del 1596 i a les normes dels jurats d'Elx del 1573. L'autor posa atenció particular a assenyalar els llibres de text tant els destinats a aprendre de lletra com els que servien per a aprendre gramàtica. — J. P. E.

[61]

Joan EGEA FERNÁNDEZ, Josep M. GAY i ESCODA, *Eficàcia de les normes a la tradició jurídica catalana des de la Baixa Edat Mitjana fins al Decret de Nova Planta*, dins «Revista Jurídica de Catalunya», LXXVIII (1979), 249-294; 504-586.

Exposició de la forma com els juristes clàssics catalans tractaren el tema de l'eficàcia de la llei. Punt de partida és el recull de les principals fonts del dret de l'època. Després, assenyala el procés de la seva creació i el començament de la seva vigència en els drets reial, municipal, etc., la doctrina sobre l'obligació d'observar les formes jurídiques tant funcionaris com particulars, els òrgans de control de l'observança de la llei, les sancions per al cas d'incompliment i, per últim, les limitacions de l'esmentada eficàcia, tant en l'espai com en el temps. Tot l'estudi és basat en autors anteriors al 1714, els textos dels quals són abundantment reportats *in extenso* i dels quals hom ofereix una bibliografia en les pàgines 582-584. — J. P. E.

[62]

Antoni PLADEVALL I FONT, *Els falsos d'Olost*, dins «Misc. Madurell III», 7-28.

Exposada la raó per la qual l'Arxiu Episcopal de Vic conté pocs documents antics falsificats i la conseqüent major importància dels que en són, estudia els quatre relatius a la parròquia d'Olost, els quals són ací publicats *in extenso* i són assenyalades les raons que condueixen l'autor a considerar-los falsificats. Un d'ells és comparat i publicat en columna paral·lela al text autèntic de l'any 977 que serví de base per a la falsificació (22-23); la dels quatre documents ací publicats hauria estat realitzada entorn dels anys 1205 i 1230 a fi de reforçar els drets de la canònica vigatana a certes possessions d'Olost. — J. P. E.

[63]

Carme BATLLE, *Els orígens medievals i l'evolució urbana de la Seu d'Urgell*, dins «Urgellia», II (1979), 147-167.

Exposició de l'origen de la Seu d'Urgell actual, ciutat sorgida en contraposició a Castellciutat. L'autora dedica atenció particular al *Privilegium canonicorum Urgellensium, quo continentur consuetudines quas ipsi habent in villa Sedis*, del 1211, ja publicat per Ferran Valls i Taberner (163-165), i en l'apèndix transcriu dos documents dels anys 1212 i 1214, de l'ACA i de l'Arxiu de la Catedral d'Urgell, relatius a la bladeria i a un obrador d'aquella ciutat. — J. P. E.

[64]

Johannes FRIED, *Eine Unbekannte sizilische Königsurkunde Konstanzes von Aragon und Heinrichs (VII)*, dins «Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters», 36 (1980), 567-574.

Resum del contingut, estudi diplomàtic i històric d'aquest document (ACA, canc., pergamins Jaume I, carp. 67, n. 70), que l'autor considera autèntic, tot i no acabar de veure si és l'original; la seva importància rau en el fet que fins ara només hi havia onze diplomes dels anys de regència de la reina Constança (1212-1216) i en el d'enriquir els coneixements sobre la política interna i la relació amb institucions eclesiàstiques. El text és transcrit en les darreres pàgines (573-574) i reproduït fotogràficament entre les pp. 572-573. — J. P. E.

[65]

Carme BATLLE I GALLART, *La biblioteca del canonge Colom, fundador d'un hospital de Barcelona*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 45-51.

Resum del testament de Joan Colom (11 oct. 1229), amb especial atenció a la part relativa a llibres, que completa amb d'altres fonts i compara amb els que figuren en el testament del jurista Guillem Eimeric (31 març 1301); les considera «representatives ambdues de la cultura dels juristes del s. XIII» (51). — J. P. E.

[66]

José TRENCHS ÒDENA, *La cancelleria de Jaime I: Cancilleres y escribanos*, dins *Paleographica Diplomatica et Archivistica. Studi in onore di Giulio Battelli* a cura della Scuola speciale per archivisti e bibliotecari dell'Università di Roma II (Storia e Letteratura 140), Roma 1979, 97-128.

Presenta l'estructura general de l'aula o cort del rei, dins la qual es fixa en el càrrec de canceller (106-113, amb dades sobre els cancellers Berenguer de Palou, Andreu

d'Albalat i Guillem de Montcada, bisbes respectivament de Barcelona, València i Lleida, en el del notari «tinent los segells», dels quals notaris dóna la llista del 1218 al 1273 (113-116) i en el dels altres notaris i escrivans, tant de la cancelleria reial com de les de la reina i dels infants (116-122). Publica un document i dos fragments, tots de l'ACA (122-125). Al final, quatre pàgines de bibliografia (125-128). — J. P. E.

[67]

Charles-Emmanuel DUFOURCQ, *Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique*, dins *Jaime I y su época* (X Congreso de Historia de la Corona de Aragón), Saragossa 1979, 7-90.

Ponència oficial d'aquell Congrés. Té dues parts. La primera sintetitza dades segures o assenyalava problemes oberts entorn de la política i les relacions de Jaume I el Conqueridor envers les terres de l'Islam, tant en sentit bèl·lic (croada de 1269) com pacífic, direcció aquesta darrera encaminada, segons que sembla, a establir un protectorat català damunt els regnes musulmans del Nord d'Àfrica a l'est de Mulúia. La segona part (25-90) conté resums de cent setanta-set documents relatius a la política esmentada, de l'any 1222 al 1276, amb les corresponents indicacions heurístiques i bibliogràfiques. Catorze d'aquests documents eren desconeguts de l'autor en editar l'any 1966 *L'Espagne catalane et le Maghrib aux XIIIème et XIVème siècles*. Cent cinc documents procedeixen de l'ACA [no, en canvi, el regestat amb el núm. 135, p. 71, el qual pertany a l'ACB]; dinou al fons acabat d'esmentar; cinc a l'AHCB; quatre a l'Arxiu Municipal de València; dos a l'Arxiu de la Catedral de Mallorca; dos d'altres a un AGV l'equivalència del qual no es troba en la llista de sigles de la pàgina 89 i li són atribuïts els núms. 37 i 44; i un a cada un dels fons següents: Arxiu Municipal de Perpinyà (núm. 39); Arxiu de la Catedral de Lleida (núm. 148); Vic, Cúria fumada (núm. 52); Arxiu dels ducs d'Osuna i de Gandia (núm. 4); i un arxiu privat de ciutat de Mallorca (núm. 25). — J. P. E.

[68]

Álvaro SANTAMARÍA, *La expansión político-militar de la Corona de Aragón, bajo la dirección de Jaime I: Baleares*, dins *Jaime I y su época* (X Congreso de Historia de la Corona de Aragón), Saragossa 1979, 93-146.

Ultra el detall que tota la ponència es basa en el *Libre dels feyts* de Jaume I o en d'altres textos contemporanis, deu pàgines (110-120) són dedicades a exposició i valoració crítica tant de les fonts literàries cristianes com de les musulmanes relatives a la conquesta de Mallorca, de les fonts documentals i de les aportacions dels historiadors, alguns dels quals pertanyen al nostre camp d'estudi (Jerónimo Zurita, Joan Binimelis, Joan Dameto). — J. P. E.

[69]

Juan VERNET GINÉS, *El mundo cultural de la Corona de Aragón con Jaime I*, dins *Jaime I y su época* (X Congreso de Historia de la Corona de Aragón), Saragossa 1979, 269-272.

Ponència centrada en la ciència, o en les disciplines ara estudiades en les facultats de ciències, medicina, farmàcia i veterinària. Però àdhuc la ciència era vista sota prisma filosòfico-teològic, en la doble posició antagònica d'averroisme i antiaverroisme. La llengua de la ciència era l'àrab, que coneixien molts frares dominics, i Ramon Llull, apresada per a finalitats apologetiques, a les que també obeïa la correspondència en àrab d'un

bisbe de Tarragona de la primera meitat del s. XIII conservada al Marroc (271). La polèmica anti jueva, en canvi, no sols era sostinguda amb intel·lectuals connacionals, ans encara incidia en una teologia també sotraguejada per la confrontació entorn de l'averroisme. Totes dues direccions de polèmica són personificades pel *Vocabulista in arabico* i pel *Pugio fidei*, obres respectivament atribuïda i escrita per Ramon Martí. Pel que fa al camp de la ciència, cal reduir el tema als dos noms de Ramon Llull i Arnau de Vilanova amb més certesa) segueix al-Kindi. Si la *Nova geometria* de Llull no supera Jwarizmi i, sobretot, inicia els procediments de matemàtica combinatòria, que vint anys abans havia aplicat a la mística al-Sabtí i que Llull potser coneixia a través dels *Muqaddima* d'Ibn Jaldun, i toca el problema de les progressions aritmètica i geomètrica, aplicable a la posologia dels medicaments, en el qual Llull probablement (Arnau de Vilanova amb més certesa) segueix el Kindí. Si la *Nova geometria* de Llull no supera el nivell de l'escolasticisme popular, és més interessant el *Tractatus novus de astronomia*, en el qual hom ha vist el camí per on s'introduïren a Occident la carta de navegar i altres peces d'utilitatge nàutic. L'inventari de la biblioteca d'Arnau de Vilanova demostra que aquest posseïa l'*Esfera* i el *Compotus* de Robert Grosseteste, la *Perspectiva communis* de John Peckham, el *Risalat al-sams ilà al-bilal* de l'occultista egipci Ibn Umayl, un *Lapidarium*, la *Cirurgia* de Teodorico de Borgognoni; les obres araldianes citen, encara, Morienus, Geber, la *Turba Philosophorum* o són traduccions d'Avicenna, Qusta b. Luqa, Kindí, Ibn al-Yazzar, Avenzoar, etc. Finalment, el *Vocabulista in arabico* coneix la institució hospitalària ja especialitzada, «malastan», d'origen persa. — J. P. E.

[70]

Martín de Riquer, *El mundo cultural en la Corona de Aragón con Jaime I*, dins *Jaime I y su época* (X Congreso de Historia de la Corona de Aragón), Saragossa 1979, 295-312.

Ponència centrada en l'estudi de la producció en les tres llengües romanes del regnat de Jaume I: occità, català i aragonès. Són escrits en provençal els *Proverbis*, la *Cansó de cruzada*, *La faula del rossinyol* i altres poesies de Cerverí de Girona (o Guillem de Cervera) en les quals canta la seva reacció honesta i crítica als esdeveniments del regnat de Jaume I (297-305). És escrit en català el *Libre dels feyts*, del qual Riquer subratlla el fet de no tenir precedents, car cap rei no havia escrit la crònica del propi regnat; defineix el *Libre* com a autobiografia, llibre de memòries i llibre de confessions; l'únic precedent que li troba serien les *Confessions* de sant Agustí. Jaume I en seria l'autor pel fet d'haver-lo dictat; les vegades que en compte de «nós» s'escapa el «jo» i els aragonesismes demostren que els redactors eren fidels al dictat reial. Caldria, però, una edició crítica tant del *Libre dels feyts* com del *Liber gestarum* de Pere Marsili, escrit el 1313, a fi de poder dir quelcom de ben segur. — J. P. E.

[71]

Jordi BRUGUERA, *Vocabulari militar de la Crònica de Jaume I*, dins «Hom. Casacuberta I», 39-64.

L'autor ha aplegat el vocabulari militar del *Libre dels feyts*, agrupant els mots per camps semàntics i ordenant-los alfabèticament. Dóna de cada entrada la referència, utilitzant l'edició de J. M. de Casacuberta (Barcelona 1926-1962), i la significació, ajudant-se amb el DCVB, el DECLC i altra bibliografia més especialitzada sobre el tema concret del vocabulari militar medieval. — J. de P.

[72]

Brigitte SCHLIEBEN-LANGE, *Zu den Intentionserklärungen der vier grossen katalanischen Chroniken*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 533-541.

La «Schprechakttheorie» nasqué de la filosofia del llenguatge i després ha estat acceptada per algun corrent lingüístic; ara es planteja la incorporació d'aspectes històrics en aquella teoria general i l'autora hi contribueix sotmetent els pròlegs de les quatre grans cròniques catalanes medievals a aquestes tres preguntes: a quin món mental pertanyen (per exemple, teològic, jurídic...) i quina és llur qualificació (argumentació, narració...); com s'autodefineixen; quin fou llur mòbil i quina llur finalitat. El de la *Crònica* de Jaume I imitaria una reflexió teològica sobre el vers de la *Carta de S. Jaume* 2, 17 «que fe sens obres morta és», que aplica a les seves pròpies obres; la intenció expressada pel «lexam» és com testamentària. El de Bernat Desclot és el pròleg més curt i es limita a indicar el fet d'haver estat elaborat i escrit per la mateixa persona; el seu objectiu seria el de formular l'esquema de la història dinàstica de la casa de Barcelona. El de Ramon Muntaner té forma de pregària i alhora d'exposició de motius: el d'explicar amb agraïment els perills dels quals Déu l'ha salvat, preservant-lo així per a aquesta tasca, que ell qualifica de «recomptar» i «manifestar»; objecte particular de la narració han d'ésser les virtuts de les generacions passades i en particular de la de Pere el Gran (1240-1285): la gratitud envers Déu i la justícia envers els homes, virtuts que Muntaner proclama característiques del casal d'Aragó. El de Pere el Cerimoniós és el més llarg; parteix de la base bíblica d'un salm [Vulgata, 113, 1], sobre la qual construeix un comentari argumentatiu distribuït en tres proposicions, atent a subratllar més que fets vistosos, les tribulacions i els perills dels quals Déu l'ha ajudat a sortir; per això s'ha decidit a fer-ne llibre, amb la doble finalitat de «fer menció» dels fets i de fer «proposició» o tesi de l'ajut de Déu, per a ensenyament dels seus successors. A l'hora dels resultats, l'autora subratlla les limitacions de la intervenció de l'autor (*dictar, en scrit posar, retreure*), la importància del gènere literari per a la interpretació de cada obra i les referències a la problemàtica fe-obres, a la tradició dinàstica del Casal de Barcelona i a les formes de bon comportament, això darrer sobretot en Muntaner. — J. P. E.

[73]

Gabriel BIBILONI, *La ciutat de Mallorca: consideracions sobre un topònim*, dins «Hom. Moll I», 25-30.

Recull vint-i-un textos, els quals van del *Libre dels feyts* de Jaume I fins a un document de 1663, amb denominacions de la ciutat de Mallorca, que després estudia; en treu conclusions relatives al topònim actual. — J. P. E.

[74]

Àngel POVEDA SÁNCHEZ, *Introducción al estudio de la toponimia árabe musulmana de Mayurqa según la documentación de los archivos de la Ciudad de Mallorca (1232-1276)*, dins «Awraq», II (1979), 75-101.

L'estudi es basa sobretot en el *Libre del repartiment* i en els registres de l'escribania de les cartes reials de l'Arxiu Històric de Mallorca. Els topònims coneguts per aquestes dues fonts es divideixen en tribals i clànics. — J. P. E.

[75]

Pierre TUCOO-CHALA, *Les rapports de la vicomté de Béarn et des pays de la Couronne*

d'Aragon au moyen-âge, dins *Actes du Ier Colloque sur le Pays Valencien à l'époque moderne*. Pau, les 21, 22 et 23 avril 1978, Pau 1980, 13-23.

En aquesta ràpida visió general de les relacions, sobretot comercials, de les terres de Bearn amb els regnes i terres de la Corona catalano-aragonesa, l'autor recorda que Guillem Ramon de Montcada féu la revisió definitiva del *For de Morlàas* l'any 1220, féu redactar el *For d'Ossau* el 1221 i encara el *For de Barétons*. — J. P. E.

[76]

Francisco CASTILLÓN CORTADA, *Política hidráulica de Templarios y Sanjuanistas en el Valle del Cinca (Huesca)*, dins «J. Zurita. Cuadernos de Historia», 35-36 (1979), 381-445.

Exposició de dades històriques relatives als diversos canals o cèquies, derivats del riu Cinca en la Comanadoria de Montsó i transcripció de quinze peces que van de l'any 1222 al 1783, en general definitòries de drets sobre aigua. Destaquem la sentència reial de 1342, aclarint les discussions entre els pobles de Bellver i d'Ossó de Cinca, en català (422-425); i el primer projecte d'obertura del canal d'Aragó i Catalunya, obra de l'enginyer Manuel Inchauste, datat el 1783 (440-445). Ultra l'AHN, de Madrid i l'ACA, de Barcelona, cal remarcar un fons particular, el de la casa Suelves d'Ossó de Cinca, el qual ha fornit els docs. núms. VIII-XIV (425-440), dels ss. XVII i XVIII. — J. P. E.

[77]

José MARTÍNEZ MILLÁN, *En torno al nacimiento de la inquisición medieval a través de la censura de libros en los reinos de Castilla y Aragón (1232-1480)*, dins «Hispania», XL (1980), 5-35.

Pel que fa a la Corona d'Aragó (16-29) i en particular a Catalunya, la documentació coneguda per l'autor no arriba més enllà de la bibliografia publicada a començaments del segle actual, i així es limita a extractar el primer volum dels *Documents* d'Antoni Rubió i Lluch, que Martíñez transforma en *Documents per l'història de Catalunya* (sic! p. 18, nota 42) i dedica alguna pàgina al *Directorium Inquisitorum* d'un tal Nicolás de Eymerix (sic! p. 25), el títol del qual seria conegut popularment amb el nom de *Manual* [confonent d'aquesta manera el *Manuale Inquisitorum* de Bernat Guiu amb el *Directorium* d'Eimeric]. Arriba a la conclusió que «los mecanismos usados para la censura de libros son los mismos que los utilizados por la Inquisición moderna» (29). — J. P. E.

[78]

Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, *Corpus documental balear (V). Reinado de Jaime I*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 1-48.

Aquestes pàgines són continuació de les publicades en la mateixa revista, I (1977), 1-112 i II (1978), 1-64, 262-292 i 501-516, i engloben els documents o regesta números 461-541 de la col·lecció, els quals cobreixen els quinze mesos que van de l'octubre de 1233 al desembre de 1234. Els vuitanta-un documents procedeixen de diversos fons de la Ciutat de Mallorca (Arxiu del Regne, ACM, Arxiu del Marquès del Verger, AHM), d'Eivissa (Arxiu Històric de la Pabordia), de Barcelona (ACA i ADB) i de Madrid (AHN) o de fonts impreses, en els casos en els quals les manuscrites havien desaparegut. Recordem el llegat de cinc-cents sous melgoresos destinats a la compra

d'una *Bíblia* i altres llibres per als framenors de Mallorca (37, núm. 521, 12 de setembre de 1234). — J. P. E.

[79]

Raymondo CREYTENS, *Operetta sconosciuta di Raymondo da Peñafort: «Responso ad quaesita fr. Ranoldi, O.P., prioris provincialis Daciae»*, dins «Estudios del Vedat», X (1980), 141-154.

Després d'una sumària descripció del ms. Vat., Arch. S. Pietro G. 23, del s. XIV, als ff. 120-122 del qual es troba l'opuscle esmentat en el títol, i d'un recull de notícies sobre el provincial dominicà d'Escandinàvia, fr. Rainold, data les seves preguntes el mes de juny del 1234 i edita críticament el text de les respostes de sant Ramon de Penyafort en les pp. 149-154. — J. P. E.

[80]

Antonio GARCÍA Y GARCÍA, *¡No es esto...! Glosa a una nueva edición de las obras de San Raimundo de Peñafort*, dins «Revista Española de Derecho Canónico», 35 (1979), 187-196.

Crítica de l'edició de diverses obres de sant Ramon de Penyafort publicades els anys 1976 i 1979 a Roma dins la col·lecció «Universa Bibliotheca Iuris». Hom li retreu el fet de no partir de cap text bàsic, cosa que condueix a un aiguabarreig mancat de fonament sòlid; el de desestimar, pel que fa a la *Summa de paenitentia*, la primera recensió de l'obra; el de mutilar el text, posant com a notes a peu de pàgina les referències que l'autor fa en l'obra (d'aquesta manera, l'aparat de fonts és, almenys en part, obra del mateix autor); el de no donar cap indicació relativa a fonts diverses de les explícitament esmentades; el d'excloure de l'edició obres indiscutiblement autèntiques, com és ara les Glosses al Decret o a la quarta compilació antiga; el de no tenir en compte tots els testimonis manuscrits ja coneguts de les *Constitutiones novae*. Pel que fa a la *Summula de consanguinitate et afinitate*, els editors no tenen en compte que els dos comentaris als dos arbres tenen tres redaccions o recensions i que el problema de l'autenticitat segurament és divers en cada una; tampoc no tenen en compte tots els manuscrits ni assenyalen que paràgrafs sencers coincideixen amb alguns de la *Summa de matrimonio*. — J. P. E.

[81]

Pedro RIBES MONTANÉ, *Relaciones entre la Potestad Eclesiástica y el Poder Secular, según san Ramón de Peñafort*. Estudio Histórico-Jurídico (Publicaciones del Instituto Español de Historia Eclesiástica. Monografías, núm. 26), Roma 1979, 162 pp.

Convençut del resultat de les investigacions d'Alfons Stickler i de Michele Maccaroni sobre la teoria canonística de les relacions entre els dos poders en la baixa edat mitjana (el poder civil seria autònom en la seva esfera secular pròpia i alhora instrument de l'autoritat eclesiàstica en tant que braç secular, aspecte que en l'emperador s'identificaria amb la dignitat imperial, restant bàsicament autònom l'ofici previ de rei), l'autor estructura el seu estudi en tres apartats, general el primer, on exposa l'estat tant de la problemàtica com de la doctrina dels canonistes en els primers decennis del s. XIII, i centrats en sant Ramon de Penyafort els altres dos. El segon (*San Ramon de Penyafort entre el dualismo y el hierocratismo*, 73-117), el nucli del qual sembla trobar-se en les pp. 76-86, reproduceix (77-78) i interpreta el cap. XI de la *Summa de iure canonico*

(*De differentia constitutionis ecclesiasticae ad saecularem*), arribant a la «conclusión provisional» (86) de reduir «imperium» a «gladium» i d'afirmar que Penyafort només establiria «la mediació del Papa en cuanto al poder coactivo-ejecutivo de la Iglesia» (86). El tercer (*El poder político de los príncipes*, 121-148), és presentat com a confirmació de la tesi bàsica pel fet d'establir que «el príncipe goza de las facultades inherentes al poder político en el orden legislativo, judicial y decisorio, con autonomía de la autoridad eclesiástica» (141), restant, en conseqüència, reduïda la dependència del suprem poder civil envers el poder suprem eclesiàstic als casos en què aquest recorreria al braç secular (143-148). L'obra és completada amb un índex onomàstic (155-158) i amb una bibliografia (13-18) [en la qual hom troba a manca l'estudi de Pierre-Marie Gy, *Le précepte de la confession annuelle (Latran IV, c. 21) et la détection des hérétiques. S. Bonaventure et S. Thomas contre S. Raymond de Peñafort*, dins «Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques», 58 (1974), 444-450]. — J. P. E.

[82]

Miquel BATLLORI, *Sant Ramon de Penyafort en la història politico-religiosa de Catalunya-Aragó*, dins *A través*, 37-55.

Traducció del discurs llegit en l'Acadèmia de la Història, de Madrid, el 17 d'octubre de 1975, en el qual toca la possibilitat que sant Ramon de Penyafort intervingués en el conflicte de drets provocat pel restabliment del bisbat de Mallorca després de la conquesta (39-42); la que també intervingués en el conflicte entre els metropolitans de Tarragona i de Toledo amb motiu de la restauració del bisbat de València (43-47); i d'altres problemes històrics: renúncia a diverses mitres (47-50); influència en la creació d'estudis de llengua àrab a Tunis i a Múrcia (49-50); en la fundació de l'orde de la Mercè (51); i posició davant la partició del patrimoni dinàstic per Jaume I (51-55), fins ara no clarificada. Assenyalem les referències a textos de tema inquisitorial (49-50). — J. P. E.

[83]

Miquel BATLLORI, *Complement: Ramon de Penyafort i Ramon Llull*, dins *A través*, 55-60.

Comenta el fragment de la *Vida coetània*, en el qual Ramon Llull narra el contacte entre els dos Ramon abans que el mallorquí veiés clara la seva trajectòria; i refusa la interpretació segons la qual Penyafort hauria aconsellat a Llull de reprendre la vida familiar normal. — J. P. E.

[84]

James A. BRUNDAGE, *The provincial council of Tarragona, 1239: A new text*, dins «Bulletin of Medieval Canon Law» N.S., 8 (1978), 21-27.

L'autor afirma que, ultra la col·lecció de cànons del concili provincial de Tarragona del 1239, publicada per Antoni Agustín (Tarragona 1580), i l'editada per Joannes Dominicus Mansi, atribuïda a Jean d'Abbeville (el «cardinalis Sabinensis»), n'existeix una altra, només parcialment idèntica a les dues anteriors, procedent del monestir de Ripoll i conservada en l'ACA (Barcelona); l'autor defensa l'autenticitat d'aquestes setze constitucions, basant-se en el fet que algunes de les exclusives d'aquesta font són esmentades i atribuïdes a Pere d'Albalat en un conjunt d'estatuts del 4 d'agost del 1239, conservats a Vic i ja publicats per Joaquín-Lorenzo Villanueva. A les pp. 25-27, text de

l'ACA, Ripoll 204, f. 104^{r-v}. [És de dordre el poc encert en els cognoms catalans medievals, com és ara, Ponce de *Ullmar* (= Vilamur), St. Bernardus I, Calvus (= sant Bernat Calvó), Vitalis de Centrallas (= Canyelles?) (25)]. — J. P. E.

[85]

María de los Desamparados CABANES PECOURT, *Formularios diplomáticos para la repoblación valenciana*, dins «Anuario de Historia del Derecho Español», XLIX (1979), 533-545.

Anàlisi i transcripció de les vuit mostres, d'acord amb les quals foren estesos els documents acreditatius de les concessions consignades en el segon dels tres volums del *Llibre del repartiment* del Regne de València (Barcelona, ACA, cancelleria, reg. 6), que l'autora creu «redactados en exclusividad para aplicarlos en la repoblación valenciana a partir de 1248» (542); quatre d'aquestes concessions comportaven en el beneficiari l'obligació personal d'afincarse en el lloc de la gràcia: donació de cases, heretament de cases i vinyes, cartapobla i donació de cases i terres; les altres quatre no expressaven tal obligació: establiment d'un molí, permís de venda de terres i cases, concessió d'obrador, donació de cases i terres. — J. P. E.

[86]

Jaime MARQUÈS CASANOVAS, *Judíos de Gerona en el siglo XIII*, dins «Hom. Batlle I», 283-298.

L'autor dóna, primer, la llista dels estudis fets fins ara sobre jueus de Girona a base de documentació d'arxius i a continuació presenta en seguici cronològic els documents sobretot de l'Arxiu de la Catedral de Girona relatius a jueus, els quals van de 1207 a 1296. Remarquem el resum de l'ordinació de Jaume I sobre percepció d'usura per part dels jueus, del 22 de desembre de 1227 (287-288); la llista de jueus afincats de nou a Girona entorn de mitjan segle i les notícies sobre Benvenist de Porta (289-290). En apèndix transcriu dos textos, el segon dels quals és la *Forma sacramenti iudeorum* (295-298), tret del *Llibre verd de la Seu de Girona*, conservat en l'esmentat arxiu. — J. P. E.

[87]

Micheline CHAZE, *Le sens ésotérique du voeu et du serment selon quelques auteurs des XIIIe et XIVe siècles en Espagne et en Italie*, dins «Revue des études juives», CXXXVIII (1979), 219-254.

Aquesta primera part del treball és destinada a la transcripció i anàlisi de textos de quatre autors d'alguna manera gironins: d'Aser ben David, nebot d'Isaac el Cec (220-234) i en particular del seu *Llibre de la unitat* (o *De la unificació del nom diví*), amb referències al *Comentari als tretze atributs*; d'Esdras de Girona; de Jacob ben Seset, i en especial de tres de les seves obres, la darrera de les quals, *Sa'ar ha Sam* és datada el 1246; i de Moisès ben Nahman i quatre obres seves; al final, l'autora constata «la continuité à travers la variété des procédés (reflet de personnalités variées): relation entre le serment et sept sefirot, entre le voeu et une entité qui leur est supérieure» (254). — J. P. E.

[88]

Mercè BONSFILLS I ROVIRA, M.ª Isabel MIRÓ I MONTOLIU, *L'ensenyança jueva als Països Catalans*, dins *Comunicacions de les III Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Girona 1979, 51-54.

Resum de dades generals sobre el tema. — J. P. E.

[89]

Jaume RIERA I SANS, *Un recull d'oracions en català dels conversos jueus (segle XV)*, dins «Estudis Romànics», XVI (1971-1975 [1980]), 49-97.

Les pàgines prèvies (49-66) a l'edició del text recorden la troballa de tres volums durant segles aparellats en l'antic call de Barcelona, l'any 1848, llur reparició l'any 1962 en la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi de la mateixa ciutat i la llista de textos catalans aljamiats o traduïts de l'hebreu coneguts fins ara. Segueix la descripció del més petit dels tres volums esmentats, la identificació dels textos existents en cada una de les sis parts de què consta el llibre (56-57) i l'estudi gramatical de la llengua, la qual entroncaria, en alguna de les seves parts, amb una tradició provençal (66). En les pàgines 66-90 és transcrita, de vegades encarant-la amb el text hebreu transliterat, la versió catalana: 1) dels setanta-dos versos que els israelites havien de dir cada dia (70-76); 2) dels salms 4 i 29 del text masorètic (76-79); 3) de l'*Oració de matí* de Yehudà ben Selomó ha-Leví (79-81); 4) dels salms 14, 22, 26, 47 i 23 en la traducció catalana de Romeu Sabruquera (82-85); 5) de l'*Amidà* amb text reelaborat (86-89); i 6) de la lletania *Abinu malkenu* (89-90). L'article s'acaba amb un vocabulari (90-97). — J. P. E.

[90]

Moisés ORFALI LEVI, *R. Selomoh ibn Aderet y la controversia judeo-cristiana*, dins «Sefarad», XXXIX (1979), 111-122.

Presenta un dels *Responso* d'aquell rabí (1235-1310), president de l'Acadèmia Talmúdica de Barcelona, adreçat al Cahal o comunitat de Lleida, amb informació sobre la controvèrsia sostinguda per ell amb un contrincant cristià, el qual sembla Ramon Martí entorn de la vinguda del Messias, i en publica la traducció castellana (115-120). — J. P. E.

[91]

Ramon SUGRANYES DE FRANCH, *Un manuscrit català d'Oxford: «Les ordinacions de la confraria de sant Jaume de València»*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 553-560.

Exposició de les línies bàsiques de les esmentades *Ordinacions*, el text de les quals, conservat en el ms. *Span. c. 13* de la Bodleian Library d'Oxford presenta la particularitat de conservar, datades, les modificacions als diversos capítols o articles, introduïdes des de mitjan s. XIII fins a darreries del s. XIV. L'autor es proposa d'editar el text íntegre. — J. P. E.

[92]

Colección de cartas pueblas, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 153-157.

Edició de la donació feta per Constança, filla de Blasco d'Alagó, al seu fill Guillemó d'Anglesola, dels llocs de Culla, Vistabella, Vilafranca del Cid, Benassal i Adzaneta, i

dels castells d'Almedíxer i Algímia, amb data de 22 d'abril de 1263. Signa la regesta inicial Vicente García Edo. — J. P. E.

[93]

Ernest WICKERSHEIMER, *Dictionnaire biographique des médecins en France au Moyen Âge*. Réimpression de l'édition de 1936 (Hautes Études Médiévales et Modernes 34, 1-2), Ginebra 1979. Dos volums amb paginació única VIII + 416 i 417-782 pp.

Ernest WICKERSHEIMER, *Dictionnaire biographique des médecins en France au Moyen Âge*. Nouvelle édition sous la direction de Guy BEAUJOUAN. Danielle JACQUART, *Supplément* (Hautes Études Médiévales et Modernes 35), Ginebra 1979, 366 pp.

Pel fet d'englobar el Rosselló i per altres raons, aquesta obra conté moltes dades sobre metges catalans, ajornades pràcticament fins als nostres dies en el suplement. Com a mostra, recolliré aquells noms de metges nostres que hom pot trobar en la secció corresponent a la lletra A: Aaron el-Bargadí, Perpinyà, s. XIII *exeunte*; Abul Hasan Meir ibn el Harith, documentat a Perpinyà el 1290; Abra Issac, Perpinyà, 1359; Abraham ben David Caslari, establert a Besalú d'entorn del 1322 al 1349, autor de quatre tractats mèdics; Abraam Cabrit, Perpinyà, s. XV *ineunte*; Abraham Vas (o Ras), Perpinyà 1357; Abraham Veger, Perpinyà 1407; Albert des Puig, metge de Cotlliure 1372; Antoni, metge de mestre Vicent Ferrer, 1406; Antoni Abellà, català resident en la cort de Savoia, 1380; Antoni Llorenç, de Barcelona, 1494; Antoni Ricart; Antoni Teuler, metge a Ripoll, 1435; Ermengol (Armengaudus) Blasi, metge de Jaume II, 1304 ss., autor de diverses traduccions; Arnau Genís, Elna i Perpinyà, 1394; Arnau Vernet, de Millàs, 1347; Arnau de Vilanova. Les dades recollides en els breus articles contenen referències a les fonts. [La informació sembla, en general, bona, però no la grafia dels noms catalans]. — J. P. E.

[94 [95]

Jeremy COHEN, *Original Sin as the Evil Inclination — A Polemicist's Appreciation of Human Nature*, dins «Harvard Theological Review», 73 (1980), 495-520.

En el *Pugio fidei*, Ramon Martí presenta la doctrina del pecat original com a equivalent al concepte talmúdic de *yesser ha-ra'* o inclinació al mal connatural a l'home, la qual, incontrolada, creix fins a dominar-lo i a fer-li transgredir la llei de Déu, però que hom pot dominar, transformant així aquella força en font d'activitats com són la fundació de famílies i la constitució de comunitats. Cohen creu que tal aproximació fou possible pel fet que Martí s'havia allunyat de la teologia agustiniana i acostat a la tomista en la qüestió del pecat original i que per tant el veia menys com una deformació constitutiva de la naturalesa humana posterior a Adam i més com una manca d'un do indegut i sobrenatural i la presència de tot un conjunt de forces inclinades al mal (fomes peccati), cosa que es trobaria en la línia del *yesser ha-ra'*. — J. P. E.

[96]

Pedro RIBES MONTANÉ, *San Alberto Magno, maestro y fuente del apologeta medieval Ramon Martí*, dins «Anthologica Annua», 24-25 (1977-1978 [1980]), 357-380; també dins «Doctor Communis», XXXIII (1980), 169-193.

Planteja el problema de la influència d'Albert Magne en Ramon Martí pel camí d'un mestratge directe a París els anys 1245-1248, a favor del qual assenyala «muchas coincidencias» (616), que el farien «plenamente coherente» (604); també pel d'una

utilització directa d'obres del mestre, alguna vegada explícita, d'altres vegades no tan directa, per a l'explicació de les quals l'autor proposa la hipòtesi dels apunts personals de classe (609); dóna particular importància al fet que un i altre es troben col·locats en les posicions d'un aristotelisme avicennià pretomista. — J. P. E.

[97]

Reis FONTANALS, *Un document sobre el Castell d'Eivissa de l'any 1276*, dins «Butlletí de la Societat Arqueològica Lulliana», XXXVII (1979), 649-651.

Publicació d'un document, ara conservat en la «Hispanic Society of America», segons el qual l'any 1276 el terç de l'illa pertanyent a l'arquebisbe de Tarragona estigué durant deu dies sota l'autoritat del cavaller Berenguer d'Eny. — J. P. E.

[98]

María del Carmen BARCELÓ TORRES, *L'Alfondeguilla y Castro. La situación de los mudéjares castellonenses en el siglo XIII*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 126-139.

Després de recordar la política de Jaume I envers els moros valencians, data del 14 de març de 1277 el privilegi atorgat als d'Alfondeguilla i del veí castell de Castro, el contingut del qual és comparat amb el d'Alcalà de Xivert, el de la Serra d'Eslida i el de la Vall d'Uixó. El text ací publicat és la traducció de l'àrab original a l'aragonès, traducció que fou publicada per autoritat de la princesa Constança, filla de Pere el Cerimoniós, el 29 de març de 1355 (138-139). — J. P. E.

[99]

Antoni RIERA I MELIS, *La «Llicència per a barques» de 1284. Una font important per a l'estudi del comerç exterior mallorquí del darrer quart del s. XIII*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 121-140; també dins «Faventia», 2/2 (1980), 53-73.

Notícia i anàlisi material i paleogràfica del registre de llicència per a la sortida de barques de l'any 1284, conservat en l'Arxiu Històric de Mallorca, els textos del qual són totalment transcrits en les pàgines 62-73; van del 23 de gener al 18 de març de 1284 (1283). — J. P. E.

[100]

Edith PASZTOR, *La guerra del Vespro e i suoi problemi: l'intervento di Martino IV*, dins «Quaderni Catanesi di Studi Classici e Medievali», I (1979), 135-158.

Breu presentació del volum de l'ASV, Reg. Vat. 42, pertanyent a la Cambra apostòlica de Martí IV (1281-1285), amb 776 lletres, moltes de les quals fan referència als aspectes econòmics de la seva intervenció en la guerra que seguí les Vespres Sicilianes, sempre a favor dels Anjou i contra el rei Pere el Gran de Catalunya-Aragó, intervenció que passà a ocupar el primer lloc de les preocupacions pontificies a partir del moment en què es formalitzà el procés papal contra l'esmentat rei Pere (18 novembre 1282, p. 147); la guerra fou finançada amb fons del delme de la croada de Terra Santa precedents, entre d'altres, dels regnes de la corona catalano-aragonesa (148); entre d'altres textos parcialment transcrits destaca la carta del primer de març de 1284 al cardenal legat en aquella guerra, Gerard [Blanc], amb instruccions sobre l'ús dels

50.000 florins que li enviava i sobre les dificultats de trobar nous prestataris. — J. P. E.
[101]

Pablo CATEURA BENNÀSSER, *Aproximación a la dinámica de un grupo familiar foráneo de Mallorca en la Baja Edad Media (La diferenciación social y el proceso de formación de élites)*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 359-372.

L'estudi se centra en els Bennàsser de Campanet i comença desestimant que el cap de la nissaga, Joan, fos descendent del personatge moro Benabet; les seves possessions, per contra, foren comprades al magnat Carròs, afincat a València ja en la dècada dels anys 1230-1240, el qual les hauria adquirides del noble castellà Meem Périz, company de 1287, p. 525); 284, 286, 287, 290 (Ramon de Llussà consta alhora català i «civis Maioricarum». L'autor publica en apèndix, almenys en regesta, quaranta-tres documents relatius als Bennàsser de Campanet, del 1285 al 1455, nou dels quals són transcrits *in extenso* i vuit són en llengua catalana. — J. P. E.

[102]

Pietro BURGARELLA, *Il protocollo del notaio Adamo de Citella dell'anno 1286-87*, dins «Archivio Storico per la Sicilia Orientale», LXXV (1979), 435-553.

Aquest volum, que l'autor considera la més antiga font documental orgànica relativa a Sicília (436), actualment a l'Archivio di Stato de Palerm, s'escau que correspon amb els primers temps del regnat de Jaume II en aquella illa (1285-1295) i per això molts dels protocols fan referència a catalans arribats allí després de les Vespres Sicilianes. Són els números 5, 13, 27, 45, 65, 105, 117, 174, 211 (operació de Bernat Tripó, cònsol dels catalans de Palerm, p. 510, corresponent al 26 de març de 1287), 243, 245, 248, 252, 258, 259, 260, 265, 267, 268, 269, 272, 278, 280 (Guillem Albert, rep el dot de la seva muller Guillemona sa Falonga (?), «ut consuetum est in Catalonie partibus», 2 de maig de 1287, p. 524), 282 (Roger de Llúria, en qualitat de pagador, 5 de maig de 1287, p. 525), 284, 286, 287, 290 (Ramon de Llussà consta alhora català i «civis Panormii», 10 de maig de 1287, p. 526), 291, 292, 296, 300, 304, 305, 306, 313, 314, 316, 328, 329 (Guillem de Josa, de Tarragona, i Domènec de sa Llum, estableixen una societat per a ajudar-se mútuament durant llur estada a Tunis, 20 de juny de 1287, p. 537), 330, 338, 347, 355, 366, 373, 392 i 400. En general són transaccions comercials. — J. P. E.

[103]

Georges JEHEL, *Catalans et majorquins à Tunis en 1289*, dins «Quaderns d'Història Econòmica de Catalunya», XX (1979), 125-130.

Estudi de la vida de la colònia cristiana de Tunis amb els diversos *fondouks* nacionals mediterranis, basat en el manual de protocols del notari Petrus Batifolius, conservat en l'«Archivio di Stato» de Gènova, del qual són presentades les notícies relatives a catalans, tant les de naturalesa econòmica com les més escasses relatives a la vida civil i a actes jurídics personals. — J. P. E.

[104]

David ROMANO, *Aljama frente a judería, call y sus sinónimos*, dins «Sefarad», XXXIX (1979), 347-354.

Exposa que *aljama* és la denominació de l'entitat jurídica que engloba jueus. El lloc on vivien dins les ciutats tindria d'altres denominacions, les quals variarien àdhuc a l'interior de l'àrea del català. Publica en apèndix (354) una llicència d'Alfons el Liberal, datada a Tarragona el 4 de gener de 1290, en la qual el lloc on viuen els jueus d'Osca és dit «in iudaismo», de l'ACA, canc., r. 83, f. 7'. [Sembla que cal precisar que el «quarto nonas ianuarii» no és el 4 sinó el 2 de gener, car les nones d'aquest mes no són el dia 7 ans el 5.] — J. P. E.

[105]

Jordi LLOVET, *Ramon Llull: Nostàlgia de la lletra. Notes sobre la filosofia lulliana del llenguatge*, dins Jordi LLOVET, Xavier RUBERT DE VENTÓS, Eugenio TRÍAS, *De l'amor, el desig i altres passions* (Llibres a l'abast 153), Barcelona 1980, 87-151.

L'autor defineix aquestes pàgines com a «una petita prova gratuïta» (146) del mètode negativista, contraposat a les tendències històrico-positivistes (145), i definit «l'altra manera d'acostar-se a la història dels textos, segons la qual s'ha d'arribar, a través de l'escriptura, a trobar el punt en què la mort —o la seva pulsio— és capaç d'engendrar la fórmula» (146). L'autor es proposa d'aplicar el nou mètode a tres temes lullians: el de la impossible territorialitat o ubicació geogràfica, religiosa, lingüística i discursiva de Ramon Llull; el de la seva filosofia del llenguatge i teoria de la significació; i el d'allò que s'amaga al darrera de tota l'obra de Llull i seria la nostàlgia de la lletra (96). Llull seria un exiliat voluntari, car el pas de la vida cortesana a la vida fanàticament religiosa no sembla que es produís de manera compensada i per això la segona es presentaria sota l'estigma del càstig (98-99), «pelegrinatge cap al càstig suprem, però inequívoc, redemptor, que consisteix a imitar l'ofertament cristià de la vida, en senyal d'amor filial, sense condicions, a Aquell que hom venera com a prototip dels pares» (100); si hom pregunta quin és l'element bàsic per a dur a terme la vida d'apostolat i de martiri que Llull s'autoimposa a partir dels trenta anys, la resposta seria el llenguatge o les lletres, de manera que després de la conversió Llull s'enyoraria de la lletra eficaç, car les lletres d'amor li asseguraven enamorades i les teològiques no li convertien infidels (102-104). Un altre aspecte del drama seria el de la conversió de Llull de retòric a gramàtic (109) i comportaria la més dramàtica de les paradoxes: contra l'ordenació del discurs que reclama l'exposició persuasiva del dogma catòlic, contra la gramàtica sempre mal apresada per Llull, la nostàlgia d'una lletra inicial, desgavellada i voluptuosa, font de plaer i figuració seductora (114; cf. 122). Però, d'acord amb la llei freudiana del retorn d'allò que és reprimat, l'escriptura sensual no para de brollar en tota l'escriptura lulliana (122) i es manifestaria en l'atenció que va dedicar a les petites unitats del llenguatge que són les lletres, les figures, els mots, els vocables (136), mística amb llenguatge i combinatòria, l'esperit de la qual seria bàsicament de procedència judaica i no escolàstica (128), fruit, almenys en part, del mateix clima intel·lectual que féu possible l'aparició del *Sepher Zohar* de Moisès Ibn Sem Tob de Lleó entorn del 1275 (127). El retorn d'allò que és reprimat es manifestaria encara en la valoració lulliana de la memòria, la qual se sosté en l'ordre del llenguatge, dels mots i de les lletres (139); en l'elevació de la parla, també de la de les bèsties, a la categoria de sentit, el sisè, *affatus*; i en l'observació que la paraula «escalfa» i que en aquest escalfament es troba la veritat (141). L'autor acaba afirmant que la psicoanàlisi és l'única ciència que sap què és la història (147). — J. P. E.

[106]

Erhard-Wolfram PLATZECK, *Die Kontemplation in den Frühschriften Raimund Lulls*, dins «Wissenschaft und Weisheit», XLI (1978), 199-222 i un foli de làmines.

— *La contemplación religiosa de Ramon Llull en los primeros años de su actividad literaria (1271-1276)*, dins CIL II, 87-115.

Els dos estudis anteriorment indicats són pràcticament idèntics, tret d'algunes variants com és l'absència de la pàg. 113 i de part de la 114 en la versió alemanya, i d'altres que semblen menors. Platzeck es reafirma a considerar el *Llibre de contemplació en Déu* com a primera obra de Ramon Llull després del *Llibre del gentil* en àrab i anterior a l'*Ars maior*; cap a l'acabament del *Llibre de contemplació* apareixen els esquemes combinatoris de lletres, cosa que permet a l'autor de preguntar-se sobre el concepte lullian de contemplació, el qual «presupone siempre un objeto inmediatamente alcanzable a la vista, a los sentidos, a la mente» (94); atès, però, que Déu no és mai un objecte immediat a la percepció humana, la funció de les combinacions d'idees representades per lletres i encara més la de les figures lullianes seria la d'ésser un mitjà a través del qual assolir la unió amb Déu. Platzeck fa referència als mètodes de meditació asiàtics i creu que la figura A de l'art lulliana (Déu i les seves dignitats) podria servir de *màndala* i acaba amb l'interrogant de si el lullisme és encara un camí vàlid de contemplació. — J. P. E.

[107 [108

A[nthony] BONNER, *La situación del «Libre del gentil» dentro de la enseñanza luliana en Miramar*, dins CIL II, 49-55.

Guiat per les autocitacions que Ramon Llull fa de les seves obres, constata que el *Llibre del gentil i dels tres savis* es troba entre les set que són citades deu o més vegades i que, a diferència de les altres, no és una obra bàsica d'exposició de l'Art ni, aparentment, una de les seves grans aplicacions a un problema concret com ho podria ésser l'*Arbre de ciència*; això no obstant, Llull el denomina «art» i, quan en l'*Ars universalis* assenyalava el curs que han de seguir els estudis d'un artista lullian, col·loca l'estudi del *Llibre del gentil* entre els de l'*Ars maior* i del *Llibre de demostracions*; el *Llibre* és art «en el empleo de todos los elementos esenciales de ese sistema luliano, menos el simbolismo algebraico, es decir, el mecanismo del alfabeto» (51) i sobretot per l'ús de les deu condicions. L'aplicació de l'Art al tema de la confrontació entre religions porta a hipotitzar que el *Llibre del gentil* fou obra de text a Miramar. — J. P. E.

[109

Battista ORIZIO, *Orientamento comparativo della pedagogia missionaria di Raimondo Lullo*, dins «Estudios Lulianos», XXIII (1979), 137-153.

Individuació dels elements de pedagogia comparativa en l'obra lulliana en general i en particular en *Doctrina pueril* i en *Llibre del gentil i dels tres savis*. Al final, comparació pedagògica entre Ramon Llull i Anselm Torreda. — J. P. E.

[110

Rudolf BRUMMER, *Sobre la data i l'estructura del «Libre de demostracions» de Ramon Llull*, dins «Hom. Casacuberta I», 149-162.

Sobre el primer punt del seu estudi Brummer conclou que aquesta obra de Llull és un arsenal d'arguments pensat per als missioners que havien d'anar a predicar als infidels, i la relaciona amb el *Llibre del Gentil* i amb la *Doctrina Pueril*; per tant,

havia de ser escrita l'any 1274. Sobre el segon punt, l'autor remarca que el llibre és una composició en números rodons: quatre llibres que contenen cinquanta capítols cada un. Brummer, a través de diversos exemples medievals, relaciona el número 4 amb l'esfera terrestre i el número 50 amb l'esfera religiosa i conclou que la disposició del *Llibre de demostracions* significa que es tracta de la instrucció i ensenyament de missioners (esfera terrestre) sobre les doctrines cristianes (esfera religiosa) per a la comunicació amb els infidels. — J. de P.

[111]

Ramon LLULL, *Llibre de l'Orde de Cavalleria*. Estudi introductor, edició i notes de Marina Gustà (El Garbell 1), Barcelona 1980, 94 pp.

D'acord amb la naturalesa de la col·lecció, pensada sobretot per als estudiants de literatura catalana i encapçalada amb aquesta obra, l'edició que ens ocupa conté, ultra el text del *Llibre de l'orde de cavalleria* publicat l'any 1906 per Mateu Obrador [tot sol, i no en co-autoria amb Miquel Ferrà i Salvador Galmés, tal com afirma Marina Gustà en la p. 27] en el volum primer de les *Obres de Ramon Llull*, un estudi introductor (5-27), una guia bibliogràfica amb cinc referències (29), un glossari (88-90) i uns suggeriments de treball (91). La introducció és departida en quatre apartats, dedicats, respectivament, a exposar, de manera molt succinta, la vida i l'obra llul·lianes, on l'autora subratlla la continuïtat del capteniment tant abans com després de la conversió i les dificultats del feudalisme en el s. XIII (9-13); la significació del text ara publicat (13-17); la utopia que Llull dibuixa en el seu llibre, amb referències tant al concepte actual d'utopia, com a la teoria llul·liana de la primera i segona intenció, la qual constituiria la clau de les reformes propugnades pel nostre autor davant una cavalleria degenerada i buida (17-24); i la literatura del tractat, la qual seria definible per «l'aridesa de la lògica expositiva» unida, però, a «moments de vibració no precisament escolàstica». — J. P. E.

[112]

Anna CORNAGLIOTTI, *Un manoscritto sconosciuto della versione francese del «Tractat de cavalleria» di Ramon Llull* (J B II 19 dell'Archivio di Stato di Torino), dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 157-166.

La comparació de les variants d'aquest exemplar porta l'autora a aparellar-lo amb el text A del *stemma codicum* dreçat per Vincenzo Minervini (Ramon LLULL, *Livre de l'ordre de chevalerie*, Bari 1972); al final, descripció codicològica del volum, que l'autora data del s. xv. — J. P. E.

[113]

Mario MARTINS, *O Espírito de Miramar no «Livro de Blanquerna»*, dins CIL II, 57-65.

L'autor repassa en aquestes pàgines els episodis que en el *Blanquerna* esmenten de forma explícita o implícita l'experiència de Miramar, alguna vegada amb transcripció textual de fragments. Remarquem la diferència en l'enumeració d'ètnies entre la traducció castellana repetidament publicada des de l'any 1552, i el text normal de les edicions catalanes, en el *Blanquerna, Llibre de l'Ave Maria* (59). — J. P. E.

[114]

Erhard-W. PLATZECK, *El final del Blaquerna de Ramon Llull*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 447-465.

L'autor creu que el *Llibre d'amic i amat* i l'*Art de contemplació* han estat introduïts entre el cap. 99 i el darrer, prescindint de la trama del *Blanquerna*, i que àdhuc pogueren ésser redactats en temps posterior, car no són esmentats entre els llibres lullians citats en el darrer capítol. En relació a aquest, l'autor subratlla la importància de quatre personatges: Blaquerna (bo i reafirmant-se en aquesta grafia i refusant *Blanquerna*), el joglar (que diferencia de trobador), l'emperador (que seria el de Constantinoble) i el bisbe que va a Roma amb objectius lullians; subratlla també els conceptes centrals de *romanç*, *valor* i *contemplació* i acaba amb una doble anàlisi estructural de la *Cançó de l'emperador* (Sènyer, ver Déus, rei gloriós...), la qual és sotmesa a anàlisi d'estructura exterior i d'estructura expressiva; i amb unes consideracions sobre els condicionaments per a la traducció de versos lullians, amb la mostra de traducció d'una estrofa a l'alemany. — J. P. E.

[115]

Rudolf BRUMMER, *Sobre les fonts literàries del «Blanquerna» de Ramon Llull*, dins «Iberorromania», 9 (1979), 1-11.

El *Blanquerna* com a romanç en prosa no té precedent en les literatures hispàniques i l'autor es pregunta si en tingué en les veïnes. Discuteix com a qüestió prèvia la formació intel·lectual que Ramon Llull pogué rebre en el monestir de la Reial i, davant la resposta negativa de J. N. Hillgarth, proposa la possibilitat d'un altre monestir cistercenc, el de Valmagne prop Montpeller, a través del qual podria haver conegut l'obra francesa d'esperit cistercenc *Queste del Saint Graal*; entre aquesta i el *Blanquerna* hi ha moltes diferències (5), de manera que la primera no és font literària de la segona (9), però alguns dels seus trets pogueren suscitar l'interès de Llull i determinar certes narracions del *Blanquerna*. La pregunta sobre la possible influència d'Ibn Tufayl i del seu *Hayy ibn Yaqzan* rep resposta negativa. — J. P. E.

[116]

Maurice AUBRY, *Dolce stil nuovo und «Libre de amic e amat»*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 21-25.

Seguint una indicació de Manuel de Montoliu, remarca les coincidències entre Guido Guinizzelli i Ramon Llull pel fet d'assenyalar el cor com a estança o cambra de l'amor, d'establir que cor i amor són simultanis i d'atribuir-los-hi les mateixes propietats; explica les coincidències pel fet que tots dos són *poetae docti* i per això participen del mateix món mental medieval, expressat en els llibres que van de la metafísica als bestiaris i lapidaris. — J. P. E.

[117]

Dominique URVOY, *Les emprunts mystiques entre Islam et Christianisme et la véritable portée du Livre d'amic*, dins «Estudios Lulianos», XXIII (1979), 37-44.

Llull mateix diu que escriu el *Llibre d'amic i amat* «segons la manera dels sufies», confessió que ha fet suposar que s'havia inspirat fortament en llur mística. El punt concret de referència serien les «paraules d'amor e exemplis abreujats», equivalents a «Shatahat» (39); però aquest punt de referència es reduiria en Llull a imitar una actitud o una fórmula poètica, de la mateixa manera que la literatura súfi de comen-

çaments del s. XIII manllevava símbols o imatges poètiques cristianes. Urvoy presenta com a mostra de tal manlleu uns versos de Shushtari, tant en traducció francesa (40-41) com en àrab (43-44). La conclusió és que Llull hauria fet referència a pràctiques poètiques sufís, però no s'inspira en llur teologia monística (42). — J. P. E.

[118]

Carlos E. POLIT, *Analogías entre el Libro d'amic e amat y algunos textos sufíes medievales*, dins *Estudis Urbana*, 171-180.

Seguint la indicació del mateix Llull d'haver compost el *Llibre d'amic i amat* a la manera dels sufís, resumeix les característiques de llur teologia, dóna una llista de teòlegs musulmans que han tocat els temes del llibre esmentat i es fixa en particular en l'obra de Muhyi Din Ibn al 'Arabi († 1235) i en la d'Ibn 'Arta Illah. Compara textos entorn del binomi amant-amat, amb particular atenció als que parlen de la follia de l'amant; entorn de la paradoxa d'experimentar satisfacció en el llanguiment causat per l'amat; i entorn de l'altra paradoxa de la mort d'amor, la qual posa terme als sofriments i fa néixer l'acompliment. La conclusió de Polit és la que «todo ello no implica en absoluto que Llull se sirviera sin más ni más de estos motivos para producir, ni siquiera para decorar su obra... Lo que sí parece haber querido... es utilizar marcos formales e imágenes específicas...» (179). — J. P. E.

[119]

Manuel DURAN, *Notes on Ramon Llull, St. Bonaventura and a Nigthingale*, dins *Estudis Urbana*, 149-156.

Després d'haver-nos innovat que Ramon Llull descobrí el bicarbonat de potasi (151), que Mallorca fou reconquerida dècades abans (poques) que Llull hi nasqués (152) [respectivament els anys 1229 i 1232] i que, segons el mateix Llull, «necessitem el coneixement imperfecte però cert de Déu, proporcionat per la fe, per tal com la nostra ànima ha resultat contaminada per la seva unió amb el cos i necessita que li sigui recordat el seu origen diví» (154), l'autor compara el cant d'amor en una poesia atribuïda a sant Bonaventura, *Philomela*, i en cinc números del *Llibre d'amic i amat*. — J. P. E.

[120]

Helmut HATZFELD, *El «Llibre d'amic e amat» as Forerunner of Classical Spanish Mysticism*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 255-264.

El propòsit de l'autor és el d'indicar aquelles coincidències realment notables entre expressions místiques del llibre lullà esmentat i de sant Joan de la Creu, en particular les relatives a la repercussió dels fenòmens místics en les potències de l'ànima. Per això aparella textos de l'un i de l'altre (i alguna vegada de santa Teresa d'Àvila) sobre la superioritat del coneixement infús sobre l'estudi teòric, sobre la proporció directa entre contemplació, sofriment i amor, sobre la transició de l'oració oral i mental a la contemplació passiva, sobre la tortura causada per la impossibilitat de formular els secrets divins amb paraules humanes, sobre la superació del coneixement natural pel camí de la fe i de la caritat vers la contemplació, sobre la funció de la memòria en els estats místics, sobre el trobament amb l'amat en les potències ja purificades, amb l'acompanyament de la sensació d'embriaguesa, sobre la contemplació dels «honraments» o prerrogatives de Déu, sobre la connexió entre sensació d'absència de l'Amat i tenebra, sobre les imatges matrimonials de la cambra il·luminada amb la llum de l'Amat,

de les gales, de l'abraçada i del bes, sobre la sensació de solitud quan l'Amat és absent, sobre la font de l'Amor que tant com sadolla obre la set, sobre la intel·ligència del misteri de la Trinitat. La conclusió de l'autor és que el *Llibre d'amic e amat* anuncia algunes aportacions dels místics castellans clàssics en un pla que va més enllà del de les generalitzacions. — J. P. E.

[121]

John DAGENAIS, *Speech as the sixth sense — Ramon Llull's affatus*, dins *Estudis Urbana*, 157-169.

El problema d'un sisè sentit és antic i Llull el toca, però identificant-lo, fora de tot precedent, amb la parla. Dedicà un tractat al tema, *Lo sisè seny, lo qual apellam affatus*, tractat que és objecte de presentació en aquest article, amb atenció especial a aquella part que exposa allò que *affatus* no és. Encara que les proves lullianes siguin totalment inadequades, el tractat demostra la importància de la comunicació en el món mental de Llull (164). L'autor, posat a cercar un camí que faci la teoria més acceptable (165), remarca la importància de la paraula parlada en la civilització medieval; i que Llull veia les paraules com a objectes sensibles. Una altra raó seria la d'exposar un nou camí d'intercomunicació entre la ment i el cos de l'home. — J. P. E.

[122]

Ramon LLULL, *Llibre de meravelles* (Les millors obres de la literatura catalana 36), Barcelona 1980, 362 pp.

Reedició amb ortografia modernitzada de l'edició de Mn. Salvador Galmés per a «Els Nostres Clàssics» (Barcelona 1931-1934), que depèn del manuscrit de 1367 conservat a la Societat Arqueològica Lulliana de Ciutat de Mallorca. Els editors han tingut també en compte l'edició de Jeroni Rosselló i Mateu Obrador (*Obras de Ramon Llull*, Palma de Mallorca 1901). El text és precedit d'una breu biografia de R. Llull feta per Carme Arnau i un pròleg de Joaquim Molas, que és un estudi del *Llibre de meravelles*, comparat amb el *Blanquerna* i amb les seves fonts, amb unes notes particulars sobre el *Llibre de les bèsties* (llibre VII del *Fèlix*). — J. de P.

[123]

Jordi GAYÀ, *Sobre algunes estructures literàries del «Llibre de Meravelles»*, dins «Randa», 10 (1980), 63-69.

L'autor comença confessant que el seu «interès per l'obra literària de Llull es veu clarament determinat per l'interès més general pel seu mateix sistema de pensament» (63), però precisa de seguida que «l'obra literària de Llull no és cap producció marginal ni anecdòtica al costat de l'obra sistemàtica» (ibid.). Es distancia tant de Mateu Obrador i de Guillem Colom i Ferrà, per als quals l'obra literària lulliana és només un refugi en temps de desconhort, com dels germans Joaquim i Tomàs Carreras i Artau, per als quals seria una forma de divulgació, es declara més prop de Jordi Rubió i de Joaquim Molas, defensors de la unitat de l'obra lulliana, i formula la seva tesi dient que *la forma literària és una forma de l'art lulliana* (el subratllat és de Gayà); il·lustra la seva tesi amb dues mostres del *Llibre de meravelles*, que són l'estructura general de l'obra, la qual veu unificada per la idea de camí: «l'acció transcorre en una sèrie successiva de desviacions, unides per un retorn al camí» (66), i la particular de l'«exemplum», analitzada a base de l'episodi del robatori dels besants del mercader

en el cap. 32, i així arriba a la conclusió que «la significació resta constituïda en el desplaçament, en la posició estructural. O, dit encara més breument: que la significació és el desplaçament» (68) d'acord amb les exigències de l'Art. L'autor promet de reprendre el tema amb més detall. — J. P. E.

[124]

Rudolf BRUMMER, *Sobre una versió italiana del Felix de Ramon Llull. Mss. de Venècia i de Munic*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 127-133.

Després d'enumerar cinc manuscrits de la versió italiana del *Llibre de meravelles*, informa de la confusió de llibres i capítols de l'exemplar conservat en la Marciana de Venècia (Classe II, ital. Cod. CIX = 5.044) i estableix comparacions textuals entre l'edició de Salvador Galmés i el Codex latinus monacensis (Cm.) 10.601. La conclusió és que «la versió italiana és a vegades prolixa i poc clara, els afegiments no tenen importància»; que «el traductor escurça el seu text d'una manera arbitrària i omet passatges que no entén pas»; que «hi ha desfiguracions i inexactituds»; que «l'autor de la versió italiana treballa sovint amb negligència i, versemblantment, molt de pressa»; i que «per això no és capaç de prestar atenció a les peculiaritats estilístiques del text lulllià» (133). — J. P. E.

[125]

Antoni M. BADIA I MARGARIT, *Dialectalismes baleàrics en Ramon Llull? Una qüestió de mètode*, dins «Hom. Moll I», 31-49.

Després de recordar el planteig del problema en el Col·loqui Internacional d'Estrasburg l'any 1968, la seva posició favorable a l'existència de mallorquinismes en l'obra de Llull i la contrària sostinguda per Joan Veny, Ramon Sugranyes de Franch, Germà Colon i Ramon Aramon i Serra (32-34), aplega vint-i-cinc mostres de dialectalismes (36-38), algun dels quals discuteix en particular (deïm, enganar, etc.), arribant a la conclusió que, tot i trobar-se en àrees catalanes peninsulars (Alt Urgell, el primer; València, el segon), «tots aquests trets..., que eren molt estesos..., eren ensembles característics —caracteritzadors— del parlar baleàric, i el continuen caracteritzant avui» (44), cosa que confirmaria el cas de l'article «salat» (45-56). L'autor, d'altra banda, s'esforça a precisar els conceptes de «llengua» i «dialecte». — J. P. E.

[126]

Josep PERARNAU, *Entorn de l'Ars No(ta)toria de Ramon Llull*, dins «Revista Catalana de Teologia», V (1980), 223-227.

Presentada l'edició de Jordi Gayà, *Ars Notatoria*, Madrid 1978, transcriu un capítol, fins ara inèdit, del llibre d'Agostino Trionfo, *Tractatus contra divinatores et sompniatores*, obra polèmica contra Peïre Joan Oliu, Arnau de Vilanova i Ramon Llull, i d'altres fragments d'arts notòries medievals, d'on es dedueix que aquelles formaven un gènere literari específic, el de la màgia (del qual la de Ramon Llull certament s'aparta) i es pregunta si aquest fou conscient del fet que donant a la seva obra el títol que té i usant-hi la semiòtica que hi emprà, es col·locava en companyia comprometedora. — J. P. E.

[127]

Julián GARCÍA DE LA TORRE, *Preocupación de Ramon Llull por el destino de los bienes del Temple ante la disolución de la orden*, dins «Estudios Lulianos», XXIII (1979), 197-201.

L'autor es manifesta en desacord amb el parer de Sebastià Garcias i Palou, segons el qual Llull s'hauria limitat a donar per suposada la dissolució dels templers i a indicar a què s'havien de destinar llurs béns; i creu, basant-se en fragments del *Liber de ente*, que Llull en els moments del procés contra els Templers féu campanya a favor de l'existència d'un orde militar unificat i sobretot es mogué a fi que els béns dels Templers no anessin a parar a mans de reis ni de prelats, ans a les d'aquell orde unificat, en bé de la recuperació de Terra Santa. — J. P. E.

[128]

Michela PEREIRA, *Le opere mediche di Lullo in rapporto con la sua filosofia naturale e con la medicina del XIII secolo*, dins «Estudios Lulianos», XXIII (1979), 5-35.

L'article comença recordant l'interès manifestat per Llull entorn de l'ensenyament de la medicina els darrers anys de la seva vida. A continuació resumeix la tradició manuscrita i les característiques de cada una de les quatre obres lulianes de tema plenament mèdic (8-11). Defineix la doctrina mèdica de Llull més com a teoria filosòfico-natural que com a praxi de guarició; en aquest sentit, si les obres primerenques manifestaven una innegable curiositat en relació als fets, les escrites a partir del 1303 es concentren en l'exposició de principis abstractes, de llurs relacions amb l'Art i en la valoració de tals elements dins esquemes d'exemplarisme, potser amb finalitats pedagògiques d'alleugerir l'aprenentatge de la medicina aprofitant els avantatges mnemotècnics de l'Art luliana. En un punt, però, caldria reconèixer l'aportació positiva de Llull a la medicina i a la farmacologia: la teoria de la gradualitat dels elements, tema en el qual Llull baixà fins a detalls pràctics molt precisos (17), sense, però, oblidar la teoria general formulada en el *Liber exponens figuram elementalem* (18-19). En aquesta qüestió de la gradualitat dels elements Llull s'acostaria a Averroes (21-24) per la teoria de la qualitat dominant. Aquesta temàtica demostra la seva vinculació a l'escola de Montpeller, tot i que el fet de citar dos autors de l'escola de Salern, Matteo Plateario i Costantino Africano indiqui que també d'allí rebé influx. Un altre tema que vincula Llull a Montpeller és el de l'*humidum radicale*. La darrera part de l'article replanteja el problema de les relacions científiques entre Llull i Arnau de Vilanova, arribant a la conclusió que l'alquímia, tot i haver estat desestimada pel primer, respon a la gamma de possibilitats ofertes per l'Art luliana, possibilitats que foren desplegades pels hereus d'aquells dos mestres, els espirituals catalans; l'autora acaba l'article afirmant que les obres mèdiques de Llull es troben en la base del desplegament de la tradició alquímica pseudoluliana. — J. P. E.

[129]

Johannes STÖHR, *Missionsvorstellung in Lulls Spätschriften*, dins CIL II, 139-154.

L'article comença recordant l'itinerari de Llull en els cinc darrers anys seus i els contactes amb diversos països i cultures mediterrànies (Mallorca, Sicília i Tunísia) i presenta a continuació una síntesi del pensament teològic lullià d'aquells anys en relació a la missió cristiana envers els infidels. Caracteritza algunes de les obres escrites en aquest període (151-152), en les quals l'autor es manifestaria més objectiu bo i evitant atacs personals, sense, però, renunciar en algun d'aquells escrits a la forma de

diàleg (152-153). Precisa que l'esforç per a convèncer els infidels no pot ésser titllat de racionalisme. — J. P. E.

[130]

[JORDI] GAYÀ, *La teoría luliana de los correlativos. Historia de su formación conceptual*. Ciutat de Mallorca 1979, XVIII + 242 pp.

Tesi doctoral que estudia de manera evolutiva el tema dels correlatius a l'interior del sistema lullià, del qual són una de les dimensions bàsiques com a explicitació del caràcter actiu consubstancial a l'ésser en el grau que li correspongui en l'escala ontològica dels nou «subjectes» lullians, dimensió que és gramaticalment explicitada amb una paraula en forma activa (amb la terminació llatina *-ivus*), una altra en forma passiva (amb la terminació llatina *-ilis*) i amb un verb que uneix els dos extrems anteriors (amb la terminació llatina *-are*). L'autor comença exposant l'opinió dels estudiosos moderns de lullisme sobre el tema (4-12) i entra immediatament en l'estudi del problema al llarg de tota la producció literària de Ramon Llull en la qual aquest s'encarà amb el punt esmentat. La producció a la qual acabem de fer referència és perioditzada per Gayà en els següents estrats: la inicial, personificada pel *Llibre de contemplació en Déu* (13-31), la que va del *Llibre de demostracions* a l'*Art inventiva* (33-81), la que va d'aquesta darrera a l'*Arbre de ciència* (83-104), la que va de l'any 1296 fins al *Llibre de quadratura i triangulatura del cercle* i a la literatura complementària de la segona estada de Ramon Llull a París (105-145), la que s'estén de la *Lògica nova* (1303) a l'*Ars brevis* (1308) (147-162) i la que, iniciada amb aquesta darrera obra, se centra en la darrera revisió de l'*Art* i en l'elaboració de la sillogística (162-184), i les de la darrera estada a París els anys 1309-1311 (185-205), del darrer viatge a Mallorca (207-210) i del darrer viatge a Àfrica (211-216). Remarquem que en el curs de l'estudi, l'autor caracteritza allò que és representant de cada període —i de vegades, àdhuc de cada obra— en la progressiva configuració del sistema lullià. A l'hora de les conclusions l'autor torna a precisar que el seu estudi no és ni una hermenèutica sistemàtica de tot el lullisme ni tan sols del conjunt de la teoria dels correlatius (217). Això no obstant, reafirma que en la definició lulliana de les coses «se topan reglas y estructura correlativa. Porque ésta, y el "agere" como su concepto base, garantizan la definición más perfecta y es, por lo mismo, la respuesta por la que cuestionaban las reglas» (219); i que en la seva recerca del paradigma universal, «Llull recurre a otro ternario, el definitivo: "potentia-obiectum-actus"... Este paradigma es el que más obligado está a una reflexión del obrar. "Potentia" es para Llull la capacidad finita o absoluta de actuar. Los dos términos de la operación son "potentia" y "obiectum", el proceso "actus"... Sin mencionar su talante correlativo este paradigma es prácticamente inexplicable, los dos se condicionan mutuamente» (223). — J. P. E.

[131]

Francisco CANALS VIDAL, *El principio de conveniencia en el núcleo de la metafísica de Ramon Llull*, dins CIL II, 199-207.

La lectura de Llull des d'una perspectiva metafísica condueix a comprendre'n vida i obra. Tal lectura s'ha de moure en el marc de la inserció del pensament racional en l'horitzó i l'ambient de la fe, meditació anselmiana sobre la raó de la fe. La relació entre fe i metafísica seria presidida pel «principi de conveniència» (201). La teoria es basa en l'anàlisi de fragments trets de diverses obres lullianes (*Llibre de demostracions*, *Arbre de ciència*). — J. P. E.

[132]

Walter W. ARTUS, *El dinamismo divino y su obra máxima en el encuentro de Llull y la filosofía musulmana*, dins CIL II, 155-197.

El col·legi de Miramar fundat el 1276 tenia l'objectiu d'ensenyar l'àrab a dotze fraïers, ensenyament destinat a preparar missioners. El «millor llibre del món» que simultàniament pretenia d'escriure, devia ésser projectat com a manual per a l'estudi i per a l'exercici de la missió. Artus recorda la importància que en l'obra de Llull té el projecte de convèncer de la fe cristiana els savis de les altres religions i enumera el paper que la discussió entre savis cristians i infidels juga en diverses obres lullianes (165-170); resumeix la valoració que la *Vita coetanea* fa dels punts doctrinals que Llull considerava més importants per a tals disputes (171): la primera de Tunis amb intel·lectuals qualificats de «dialectizantes o filosofantes» (173), amb les quals coincidia en la doctrina de la perfecció summa però se'n sentia apartat a l'hora d'atribuir actes intrínsecs substantius a aquell ésser summament perfecte (174); la segona visita a Tunis el portaria a insistir en la vitalitat interior de Déu i en la diversitat ontològica entre aquella vida i el món visible (175-177). A partir d'ací, Artus entra en la doctrina lulliana de la creació del món en el temps, ja a partir de *Llibre del gentil i dels tres savis* (178 ss.), en la qual Llull sembla establir diàleg amb Ibn Sinna, no amb Averroes, i torna a insistir en la diferència entre l'obra extrínseca resultat de l'acte creador i l'operació intrínseca de tot l'ésser de Déu-Trinitat, amb la teoria lulliana dels correlatius. — J. P. E.

[133]

Miguel NICOLAU, *Motivación misionera en las obras de Ramon Llull*, dins CIL II, 117-130.

A base d'alguns capítols del *Blanquerna*, del *Llibre de meravelles* i d'alguna altra referència escadussera, l'autor intenta d'analitzar primer i sintetitzar després els elements principals que hom pot individuar en la dèria missional lulliana: és motivada pel desig d'honorar Déu (alguna vegada hi entra també la laor de Nostra Dona), engloba l'impuls popular de la reconquesta de Terra Santa, indica que cal començar pels infidels més pròxims (jueus i musulmans) i presenta com a primer pas l'aprenentatge de les llengües. — J. P. E.

[134]

Jorge J. E. GRACIA, *El misionero como filósofo*, dins CIL II, 131-137.

Dues funcions, aparentment tan incompatibles com les del filòsof i del missioner, coincideixen en Ramon Llull, el qual, partint de les dades de la fe cristiana i prenent d'estendre-les als no cristians, hi vol arribar gairebé de forma exclusiva pel camí de la demostració, en el pressupòsit que a l'home se l'ha de convèncer, sobretot quan no accepta les bases de la fe; aquestes consideracions el conduïxen, ja en la conclusió, al tema de les raons necessàries, les quals «están muy lejos de ser lo que en lógica se llaman argumentos ciertos e indudables» (137). — J. P. E.

[135]

Miguel BATLLORI, *Teoria ed azione missionaria in Raimondo Lullo*, dins *Espansione del francescanesimo tra Occidente e Oriente nel secolo XIII*. Atti del VI Convegno Internazionale, Assisi, 12-14 ottobre 1978. Assisi 1979, 189-211.

Resum expositiu de la trajectòria vital i sobretot de la producció literària de Ramon Llull sobre les missions entre infidels. — J. P. E.

[136]

Eusebi COLOMER I POUS, *Ramon Llull, ¿precursor de la informática?*, dins «Cítema», núm. 81, marzo-abril 1979, 7-44.

— *De Ramon Llull a la moderna informàtica*, dins «Estudios Lulianos», XXIII (1979), 113-135.

L'autor afirma que el text català és la redacció definitiva d'aquest estudi. Comença recordant tant la significació de la lògica matemàtica com la de l'Art lulliana, de la qual explica els tres elements bàsics: conceptes-tronc, els quals són les sis possibles significacions de les nou lletres de l'alfabet lullà (119-122); els signes i altres recursos gràfics, és a dir, les quatre figures (122-126); i la combinatòria, la qual conjuga tots els elements anteriors, esgotant totes les possibilitats de formar tant oracions gramaticals o judicis com sil·logismes, seguint els passos graduals de «fer cambres», «resolució», «multiplicació» i «formació de la taula», la qual és el model més elaborat de combinatòria i s'obté per la rotació, en ordre alfabètic, dels dos cercles mòbis de la quarta figura, amb el resultat de 1.680 cambres, de les quals és possible, encara, fer un triple ús: proposicional, raciocinatiu, i inventiu o qüestionari. Però, tot i que la utilitat de tal mecànica sigui minsa, l'aspecte interessant és el model de coneixement que esbossa, consistent a proposar una qüestió i a atendre després la seva confirmació o refutació, model molt semblant al propugnat per K. R. Popper. Tot i que la distància entre Art i lògica matemàtica sigui molt gran (les lletres de l'alfabet no són signes purament formals i llur significació no és unívoca), aquella conté aspectes formals que constitueixen un precedent de la moderna lògica matemàtica: la formalització del llenguatge, l'equivalència entre els principis de la primera figura, i uns primers passos pel camí de matematitzar i mecanitzar el pensament en la quarta figura i la taula (la quarta figura apareix com una rudimentària màquina de calcular i de pensar). — J. P. E.

[137 [138]

Celestino AOS BRACO, *La imaginación en el sistema de Ramón Llull*, dins «Estudios Lulianos», XXIII (1979), 155-183.

L'autor es proposa «reunir, valorar y encuadrar» l'ensenyament lullà sobre la imaginació i col·locar-lo en la totalitat del sistema. Per això, comença exposant les tesis més bàsiques de l'existència de Déu i de la creació del món, d'una banda, i de l'altra les de l'antropologia i epistemologia lullianes. Les pàgines dedicades a la imaginació són principalment un enfilall de textos lullians sobre aquesta capacitat sensible primer en l'animal (166-167) i sobretot en l'home (167-178), en relació al qual toca els temes de naturalesa de la imaginació; funcions; origen, creixement i mort; òrgan; relació amb els altres sentits i potències; relacions d'imaginació i enteniment; patologia i altres fenòmens i, finalment, imaginació i fe. L'article s'acaba amb unes pàgines dedicades a enteniment i voluntat humanes; i geni imaginatiu i català de Llull. — J. P. E.

[139]

Sebastià TRIAS MERCANT, *Consideraciones en torno al problema de la fe y la razón en la obra literaria de Ramon Llull*, dins «Estudios Lulianos», XXIII (1979), 45-68.
Comentari al tema de les relacions entre fe i raó, partint d'un verset del *Llibre*

d'amic i amat i a base de textos del *Blanquerna* i del *Llibre de meravelles*. Planteja el problema, precisa els conceptes d'enteniment i de fe i, pel que fa a llur coordinació, estableix la distinció entre textos lul·lians amb finalitat missionera, en els quals la fe és suposada, i els de temàtica apològica, en els quals la fe és la base mateixa per a l'aplicació de la raó o per a una «scientia fidei», la síntesi de la qual inclouria la voluntat. L'article s'acaba amb la confrontació entre textos lul·lians i tesis neoplatòniques o estoiques. — J. P. E.

[140]

Benito MENDÍA, *La apologética y el arte lulianus a la luz del agustinismo medieval*, dins CIL II, 209-239.

El treball es proposa contribuir a un millor aclariment de l'apologética lul·liana (210) mitjançant tres confrontacions: amb l'Art del mateix Lull, amb la cultura musulmana occidental i amb els problemes de la transició de l'agustinisme a l'aristotelisme. Apologética i Art: Lull valora les armes espirituals per damunt les temporals; llur funció és provar amb arguments la superioritat racional de la fe cristiana i el mètode o camí provatiu és l'Art, la inspiració bàsica de la qual és reduïda a tres punts: les divines dignitats, l'exemplarisme diví en l'activitat de les dignitats esmentades i la convertibilitat entre aquestes; en conseqüència, els principis d'ésser i de conèixer són idèntics. Lullisme i cultura àrabica occidental: Aristòtil comentat per Averroes estengué entre els savis musulmans les tesis del paral·lisme dels dos principis frontals, Déu-esperit i matèria, tots dos eterns; de la no-intervenció de Déu en el món i de la fatalitat de la dialèctica històrica; de la substancialitat única de l'enteniment agent (218-219); neix d'ací la conflictivitat entre coneixement científic i fe religiosa corànica. Per a Lull, en canvi, la metafísica de les dignitats connecta Déu i tots els graus inferiors d'ésser i explica que Déu sigui principi creador i exemplar de l'univers. L'exemplarisme lul·lià només és comprensible, si hom el veu en el marc de l'agustinisme medieval, el qual és ací definit per la seva oposició a l'antiexemplarisme d'Aristòtil i dels averroistes i a l'anti-illuminisme de corrent peripatètic-tomista (223); sant Bonaventura hauria estat el gran teòric d'aquest darrer agustinisme, evitant d'aquesta manera la formació d'un corrent doctrinal unànim a favor de l'aristotelisme. La posició de Lull, tant en el punt de l'exemplarisme, com, sobretot, en el de l'illuminisme, és la tradicional de l'escola agustiniana. El fet de col·locar Lull dins aquest illuminisme solucionaria l'objecció segons la qual el racionalisme lul·lià arrelaria en la doctrina afirmant que les dignitats divines, en tant que ens són conegudes, són també per a nosaltres el principi d'intelligibilitat de l'univers (228-229). La tesi de Mendía és que la teoria lul·liana de conèixer en les divines dignitats equival a la bonaventuriana de «cognoscere in ipsis rationibus aeternis» i que hom només pot titllar de racionalista la teoria lul·liana del coneixement si fa la mateixa desvaloració de la tradició agustiniana. — J. P. E.

[141]

Miquel BATLLORI, *Entorn del lul·lisme a França*, dins *A través*, 243-267.

Sota aquest títol s'apleguen dos escrits: una comunicació de l'any 1971 al col·loqui de Tours sobre «L'Humanisme francès au début de la Renaissance» (243-257) i la recensió de l'obra de Jocelyn N. Hillgarth, *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth Century France*, Oxford 1971. La comunicació discuteix amb detall el problema dels canals a través dels quals arribà, entre el 1420 i el 1430, la influència lul·liana a Emeric Van de Velde i a Nikolaus de Cusa, inclinant-se decididament a favor de la car-

toixa parisenca de Vauvert a través de la de Colònia; també s'ocupa de Ramon de Sibuda i s'inclina a pensar que el seu lullisme procedeix de l'escola lulliana de Barcelona; assenyala, encara, l'aportació de Friedrich Stegmüller amb la seva edició del *Liber creaturarum* de Sibuda feta l'any 1966. La recensió explica les aportacions de l'obra de Hillgarth i es fixa en particular en els possibles contactes entre Ramon Llull i Arnau de Vilanova. — J. P. E.

[142]

Miquel BATLLORI, *Giovanni Pico della Mirandola i el lullisme italià del segle XV*, dins *A través*, 269-277.

Comunicació presentada l'any 1963 al simposi sobre «L'opera e il pensiero di Giovanni Pico della Mirandola nella storia dell'Umanesimo». L'autor s'hi proposa de donar una explicació històrica i biogràfica alhora de l'interès que Pico sentí per Llull, la qual explicació seria la càbala, tot i que Pico distingia bé entre càbala i art. Posseïa dos exemplars de l'*Ars generalis ultima*, però potser l'impuls li vingué del *De auditu cabalístico* de Pietro Mainardi. Allò que segurament l'atregué fou la recerca apassionada de la unitat de pensament (273), sense que sigui possible de precisar el lloc geogràfic que propicià el contacte. El problema de l'ortodòxia de Llull i el de Pico foren plantejats en cort romana en temps gairebé simultani, encara que solucionats per camins diversos, més normal el de Llull, més polític el de Pico. — J. P. E.

[143]

Miquel BATLLORI, *El lullisme del primer renaixement*, dins *A través*, 61-75.

Visió de conjunt de la situació del lullisme en els diversos països d'Europa durant els anys 1412-1458, època dels dos primers reis Trastámara en la corona catalano-aragonesa, Ferran I i Alfons IV; es divideix en tres apartats: persistència del problema de l'ortodòxia lulliana malgrat la «sentència definitiva» de 1419, lullisme doctrinal en expansió europea i pseudo-lullisme. És reedició del text presentat al IV Congrés d'història de la corona d'Aragó, ciutat de Mallorca 1955. — J. P. E.

[144]

Josep PERARNAU, *El diàleg entre religions en el lullisme castellà medieval*, dins CIL II, 341-359.

Recorda les afirmacions fetes poc abans entorn del lullisme castellà medieval i replanteja el tema suggerint que cal un treball en direccions diverses: recompte dels manuscrits amb obres lullianes presents en la corona de Castella en temps anteriors al cardenal Francisco Jiménez de Cisneros; dels manuscrits amb obres copiades allí; de les traduccions d'obres de Ramon Llull al castellà; i de les obres castellanques autòctones amb esquemes mentals lullians, sense oblidar uns primers brots castellanques d'antilullisme. En la segona part analitza i transcriu fragments del *Libro de Gonzalo Morante* i de la *Disputación entre un moro filósofo, que era almuédano, y Gonzalo Morante*, obres castellanques medievals d'inspiració lulliana. — J. P. E.

[145]

Josep PERARNAU, *Un altre testimoni del lullisme castellà medieval: Vat., Ross. Lat. 990*, dins «Hom. Moll II», 71-79.

Descripció del volum indicat en l'epígraf i publicació del text de nou composicions en vers de tema catequístic, cosa que contribueix a dibuixar la fesomia d'aquell lullisme. — J. P. E.

[146]

J. M. DA CRUZ PORTES, *Miramar en sus relaciones con Portugal y el lulismo medieval portugués*, dins CIL II, 261-277.

Fou portuguès el papa Joan XXI qui confirmà l'escola de Miramar l'any 1276. Després, l'autor recorda el còdex de la Biblioteca Nacional de Lisboa i el de la Biblioteca Municipal de Porto amb obres lullianes manuscrites; el document de 22 de gener de 1431 amb la notícia d'un «Adriam, mestre d'arte de Reymondo» a Lisboa; i la presència lulliana en obres literàries portugueses medievals, tant si es manifesten crítiques (cas del *Leal Conselheiro* del rei D. Duarte, † 1438), com si li són favorables, per exemple, el *Livro da Corte Enperial* i, en menor escala, el *Boosco Deleitoso* o, ja en el segle XVI, alguna obra teatral de Gil Vicente (*Breve Sumário da História de Deus; Auto dos Quatro Tempos*). Da Cruz procura identificar els textos lullians als quals fan referència les obres esmentades. — J. P. E.

[147]

Rudolf HAUBST, *Der junge Cusanus war im Jahre 1428 zu Handschriften-Studien in Paris*, dins «Mitteilungen und Forschungsbeiträge der Cusanus-Gesellschaft», 14 (1980), 198-205.

L'autor defineix el seu treball no pas com una rectificació ans com a complement de les dades que van del naixement de Nicolau de Cusa a la seva anada al concili de Basilea (1401-17.V.1437), publicades per Erich Meuthen en *Acta Cusana I* (Hamburg 1976) i hi exposa tres tesis que ens interessen: que Nicolau de Cusa es trobava a París durant la primavera del 1428; que no pas a Kues, ans a París durant aquells mesos escriví la col·lecció de fragments del *Liber contemplationis in Deum* i dels altres 26 escrits de Ramon Llull, conservada en el Cod. Cus. 83; i que la nota sobre l'*Ars Raimundi* del f. 303^r d'aquest còdex no fou escrita pel jove Nicolau de Cusa (*Cusanus endgültig abzusprechen ist*, p. 204, subratllat per l'autor) ans per Heymerichus Van de Velde, possiblement els darrers anys de la seva vida. El seu raonament es basa en una nota marginal autògrafa de Nicolau de Cusa en l'actual ms. de Praga, Univers., Lobkowitz 249 (signatura actual: XXIII D 132), escrita el 18 de maig de 1435, en la qual aquest precisa que «... ista notavi Confluencie (Koblenz) ...eo tempore quo electus fui ego Nicolaus Cüsse...» i parla d'una seva estada a París, on veié atribuïts a Arnau de Vilanova uns llibres alquímics escrits en occità, cosa que li fa suposar que el *Testamentum* i el *Compendium* no són de Ramon Llull. L'estada a París seria confirmada i precisada en la nota del Cod. Cus. 83, f. 51^r, la qual data l'extracte del *Liber contemplationis in Deum* el 22 de març de 1428; la nota ara publicada aclareix aquesta segona, ja coneguda, en el sentit que l'expressió *Nicolaus Cüsse* correspon a nom i cognom del futur cardenal i que la segona paraula no és un genitiu locatiu («escrit... a Cusa»); els extractes, doncs, no foren fets a Cusa, ans per Nicolau de Cusa a París el març de 1428. — J. P. E.

[148]

Ruedi IMBACH, *Theologia Raymundi Lulli memoriter epilogata. Das Ramon Llull*

gewidmete Kapitel im Centheologicon des Heymericus de Campo (1395-1460), dins «Estudios Lulianos», XXIII (1979), 185-193.

Recorda els estudis fets fins ara sobre Emeric Van de Velde, la importància d'aquest professor per a la història del lullisme a Alemanya pel seu magisteri a Colònia abans de 1431, magisteri que després del concili de Basilea continuà a Luvaina (1435). D'aquest període era desconeguda qualsevol referència al lullisme, però el *Centheologicon*, potser del 1453, conté un capítol sobre Llull, ací publicat (188-190) amb aparat crític i anotació, la qual subratlla el domini que Emeric demostra de l'utilatge bàsic de l'Art, el fet que en silenci algunt element bàsic (figures, taules) i la posició crítica que manifesta al final. — J. P. E.

[149]

Miquel BATLLORI, *Ramon Llull i Arnau de Vilanova en relació amb la filosofia i amb les ciències orientals del s. XIII*, dins *A través*, 15-35.

Panorama bibliogràfic de les aportacions al tema de les relacions tant de Ramon Llull com d'Arnau de Vilanova amb temes pertanyents a diverses cultures orientals, publicades a partir del 1960 i del 1952, respectivament, fins al 1969, data de l'original italià ara traduït. En algun cas, hom ha introduït en les notes, entre parèntesis quadrats, noves indicacions bibliogràfiques. — J. P. E.

[150]

Albert PORQUERAS-MAYO, Joseph L. LAURENTI, *La col·lecció lulliana a la Universitat d'Illinois (segle XV-XVII)*, dins *Estudis Urbana*, 59-92.

Catàleg dels fons lullians de la Biblioteca de la University of Illinois, tots ells impresos; destaquen tres incunables: l'*Ars brevis* publicada per Eucharius Silber, Roma 1485 (71-72); [Ramon Astruc de Cortielles], *De conceptione beate Virginis Mariae*, editat per Paulus de Colonia et Socii a Sevilla l'any 1491 (85-86); i Pere Daguí, *Janua Artis*, també d'Eucharius Silber, Roma 1485 (89-90). Les cinquanta-tres obres són repartides en quatre apartats: el de vint-i-tres obres autèntiques (71-84); el d'una obra pseudo-lulliana (la ja esmentada de Ramon Astruc); el de les quinze obres apòcrifes (núms. 25-39, pp. 86-89); i el de les catorze obres relatives a lullisme (núms. 40-53, pp. 89-92). Cada fitxa conté, ultra les dades tècniques, la llista de biblioteques que posseeixen exemplars de la mateixa edició. — J. P. E.

[151]

Wilhelm GIESE, *Waffen der Araber und Türken in katalanischen Texten des XIII. bis XV. Jahrhunderts*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 237-241.

Determinació del sentit que en les cròniques i en algunes novel·les o d'altres narracions catalanes medievals tenen les paraules *llança*, *dart*, *espasa*, *coltell*, *maça (petita)*, *atxa*, *arc*, *ballesta*, *almajanec*, *algarrada*, *escut*, *adarga*, *almexia*, *perpunt*, *elm saragoçà*, *capellina*, amb la indicació de si l'arma corresponent fou inicialment usada per moros o per cristians. — J. P. E.

[152]

Emma LIAÑO MARTÍNEZ, *Las iglesias góticas de santa Coloma de Queralt*, dins «Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Aplec de treballs núm. 2», Montblanc 1980, 21-50.

Ultra la descripció arquitectònica de les dues esglésies d'aquella vila, la parroquial (21-38) i santa Maria de Bell-lloc (39-48), i de les respectives obres d'art, l'estudi conté sengles apartats, els quals porten per títol «referencias documentales y cronología» (26-37 i 45-48), en els quals no sols són aprofitats els documents ja publicats per Joan Segura en la seva *Història de Santa Coloma de Queralt*, ans és aportada documentació inèdita procedent de l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona, Santa Coloma de Queralt, secció de Testaments i secció de Pergamins. D'acord amb aquestes dades, l'església parroquial, ja desitjada cap a finals del s. XIII, hauria estat començada entorn del 1330; santa Maria de Bell-lloc hauria estat iniciada ja durant la segona meitat del s. XIII. L'article conté dues reproduccions fotogràfiques i quatre pàgines de dibuixos arquitectònics. — J. P. E.

[153]

Curt J. WITTLIN, *Semicorreccions en traduccions medievals*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 599-604.

L'autor formula la tesi que «en manuscrits medievals hi ha errors de transcripció que ja el copista havia vist, però que ni va esborrar ni ratllar, ans es limità a escriure al costat de l'error la paraula o forma correcta» (599); com a prova, addueix setantadous casos trets d'un text català (traducció de *Li livres dou tresor* de Brunetto Latini, feta per Guillem de Copons) i d'un de castellà, distribuïts en quatre apartats: casos en què el copista no sap decidir-se i per això proposa dues lectures (nn. 1-4); casos en què no esborra ni ratlla el seu error (nn. 5-40); casos en els quals ja el traductor no sabé decidir-se (nn. 41-53) i casos en els quals el traductor recollí o dictà error i traducció (nn. 54-72). — J. P. E.

[154]

F. SECRET, *Un document oublié sur François Hotman et l'Alchimie*, dins «Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance. Travaux et documents», XLII (1980), 435-446.

Publica *Francisci Hotmani, jurisconsulti celeberrimi, disputatio: An Alchemia in bene morata civitate toleranda sit* de l'any 1574 (437-446), en la qual, ultra alguna referència a l'activitat alquímica de Ramon Llull (439, 445), trobem reproduït el paràgraf de Giovanni d'Andrea relatiu al fet que Arnau de Vilanova hauria fabricat or (440-441). — J. P. E.

[155]

Candido MESINI, *Il «Tractatus de prudentia catholicorum scholarium» di Arnaldo da Villanova*, dins «Apollinaris», LII (1979), 305-328.

Introducció i transcripció del tractat arnaldia esmentat en el títol. La introducció presenta el reformisme moral no sempre equilibrat d'Arnau, basat, però, en la doctrina cristiana tradicional. La transcripció del text es basa únicament en el Vat. lat. 3824 [Mesini, pel que hom pot deduir, desconeix justament que aquest text arnaldia fou objecte d'edició crítica a cura de Graziano di santa Teresa dins «Divinitas», XI (1957), 829-844, a base del mateix manuscrit i d'altres tres]. — J. P. E.

[156]

Bernard GILLEMMAIN, *Les recettes et les dépenses de la Chambre Apostolique pour la*

quatrième année du pontificat de Clément V (1308-1309), (Introitus et exitus 75) (Collection de l'École Française de Rome 39), Roma 1978, XXXVIII + 158 pp.

Introducció i edició del text del volum de l'ASV indicat en el títol. Ultra algunes anotacions relatives a Jaume II (núms. 1789 i 1833) i a Frederic de Sicília (núm. 71), trobem les més abundants sobre Arnau de Vilanova (vuit entre els núms. 1515 i 1697), les quals documenten la seva estada en la Cúria papal des de la segona setmana de juliol (6-13 de juliol de 1309) fins a la quarta d'agost del mateix any (17-24 d'agost) (núm. 1663). El viatge de partida fou per mar. — J. P. E.

[157]

Charles SAMARAN, *Nouvelles perspectives pour la lecture des textes détériorés par grattage, lavage ou simple usage*, dins *Miscellanea Codicologica F. Masai dicata MCMLXXIX*. Ediderunt Pierre Cockshaw, Monique-Cécile Garand et Pierre Jodogne II (Les publications de Scriptorium vol. VIII), Gand 1979, 597-599.

Nota sobre els progressos fets en cinquanta anys a partir de les primeres utilitzacions dels raigs ultravioletes fins a la de l'electrònica en l'anotació de propietat del volum que conté el *Liber Thiazir* de Ben Zoar i el *Speculum* d'Arnau de Vilanova; el propietari sembla que fou un aragonès anomenat Juan de Ejulbe (*Johannes de Exulba?*). — J. P. E.

[158]

John F. BEUTON, Alan R. GILLESPIE, James M. SOHA, *Digital Image-Processing applied to the Photography of Manuscripts*. With Examples drawn from the Pincus MS of Arnald of Villanova, dins «*Scriptorium*», XXXIII (1979), 40-55.

Exposició del procediment que combina les tècniques de la cambra fotogràfica electrònica i de «digital image-processing», el qual ha estat aplicat en els laboratoris de la NASA al ms. Pincus 3, en el qual l'antic possessor Juan de Ejulbe, del bisbat de Saragossa, sembla haver escrit durant la segona meitat del s. XIV una nota marginal, segons la qual seria una mentida dir que Arnau de Vilanova és català, car hauria nascut a Villanueva de San Martín (Villanueva de Jiloca), prop Daroca. John F. Beuton promet un article amb el títol de *The patria of Arnold of Villanova*. — J. P. E.

[159]

Miquel BATLLORI, *Alguns moments d'expansió de la història i la cultura valencianes*, dins *A través*, 109-127.

Traducció de la lliçó pronunciada amb motiu del doctorat *honoris causa* conferit a l'autor per la Universitat de València l'any 1975. Toca els temes de la vinculació a València d'Arnau de Vilanova i de la influència europea tant d'aquest autor com d'Alexandre VI, Ausiàs March i Joanot Martorell (amb dades sobre traduccions de llurs obres), de Joan-Lluís Vives, de Gregori Maians i Siscar i d'alguns dels jesuïtes exiliats l'any 1767. — J. P. E.

[160]

Maria BARCELÓ I CRESPI, *Comentari a un document sobre traspàs de propietats de Porreses a la porció reial (1308)*, dins «*Butlletí de la Societat Arqueològica Lulhiana*», XXXVII (1979), 469-483.

Estudia el fenomen del retorn al rei de propietats que en el repartiment de la conquesta havien anat a mans d'altri i publica el contracte pel qual Jaume de Caldes i la seva muller Blanca venien al rei uns béns de Porreres (477-483). — J. P. E.

[161]

Josep PERARNAU, *Sobre el concili provincial de Tarragona del 1312*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 49-50 (1976-1977 [1979]), 145-154.

Transcripció crítica del text intitulat *Processus domini archiepiscopi contra officialem Barchinone et decanos*, de l'ADB, *Notul. comm.* 2 (151-154), el contingut del qual és, però, més ric que el títol i és exposat en les pàgines inicials. En resulta la confirmació de l'existència d'aquell concili provincial i del fet que promulgà cinc constitucions; demostra, encara, que aquell (i d'altres?) concili provincial prengué acords operatius, els quals foren mantinguts secrets. — J. P. E.

[162]

Camille BERUBÉ, *Antoine André, témoin et interprète de Scot*, dins «Antonianum», LIV (1979), 386-446.

Després d'algunes reflexions sobre la relació doctrinal entre Duns Escot i els seus deixebles i intèrprets, que ha conduït a atribuir al mestre obres dels deixebles i vice-versa, demostra a base de textos comparats que allò que Martí de Barcelona, engançant-se per la identitat d'incipits, considerava només una obra, l'*Expositio in XII libros Metaphysicorum Aristotelis*, en realitat són dues, l'esmentada i les *Quaestiones super XII libros Metaphysicae*, tot i que, pel que fa a la paternitat de la primera, hom pot discutir entre Duns Escot i Antoni Andreu, el qual sembla haver-se limitat a donar cos i síntesi a materials que el mestre havia deixat més informes. Pel que fa a la relació de les *Quaestiones* d'Andreu i les d'Escot, aquelles són reelaboració total d'aquestes (411), afirmació, que, però, només és vàlida per a les dels nou primers llibres, car en els tres darrers, Andreu és més independent. A fi de veure-ho amb més precisió, l'autor confronta textos de les dues *Quaestiones* en relació als temes del coneixement del singular, de la teoria dels universals, de la unitat de Déu i del pensament d'Aristòtil sobre aquest darrer tema, arribant a la conclusió que, pel que fa a les *Quaestiones*, Andreu és certament *scriptor*, *compiler* i *commentator* dels textos d'Escot, però també *auctor*, car valent-se de textos del mestre exposa el seu propi pensament. No és clar, en canvi, el treball d'Andreu sobre l'*Expositio*. — J. P. E.

[163]

Vicente MUÑIZ RODRÍGUEZ, *Antonio Andrés: la edición veneciana de 1509 de su Lógica Vetus*, dins «Cuadernos Salmantinos de Filosofía», VI (1979), 271-283.

La bibliografia d'Antoni Andreu ha d'afegir molt poques notícies a les ofertes per Martí de Barcelona els anys 1929 i 1934; potser només les relatives a l'existència d'exemplars de les edicions incònables de les seves obres presents a Holanda. Hi ha, en canvi, aportacions i àdhuc correccions en el punt de l'autenticitat d'alguna obra [referència a l'article de Bérubé resumit en la nota anterior] i a la significació del seu pensament, tant en problemes teològics com filosòfics, i en particular en la qüestió del coneixement intel·lectual del singular. Segueix la descripció de l'exemplar dels *Scripta seu Expositiones Antonii super Artem Veterem et super Boetium de divisionibus: cum Quaestionibus eiusdem*, Venècia 1509, existent en la biblioteca del col·legi de ca-

putxins de Salamanca (276-279) i la notícia d'altres tres impresos existents en la Biblioteca de la Universitat de Salamanca: *Commentaria in XII libros Metaphysicae*, Venècia 6 de maig de 1503; *In quatuor sententiarum libros*, Venècia 1578; i *Tria principia rerum naturalium Antonii Andree*, Venècia 3 d'agost de 1517, exemplar enquadernat amb d'altres obres, entre les quals assenyalam la de Joannis [Marbres] canonici... *Super octo libros physicorum quaestiones*, Venècia 1516. Les pàgines finals exposen la significació de la doctrina lògica d'Antoni Andreu i en particular la de la seva teoria del coneixement intel·lectual «per se primo» del singular. — J. P. E.

[164]

Josep PERARNAU, *Noves dades sobre beguins de Girona*, dins «Hom. Batlle I», 237-249.

Partint de les dades que des de Nicolau Eimeric fins a Josep M. Pou i Martí hom ha recollit sobre *espirituals* de Girona, aporta les noves proporcionades pel *Martirologi beguí* i pel *Procés inquisitorial contra els beguins de Vilafranca del Penedès (1345-1346)*, relatives a diversos personatges encara no ben identificats però que ja demostren que la xarxa dels espirituals tenia a Girona nuclis més importants dels que hom creia fins ara. Publica en apèndix els *consilia* dels respectius processos inquisitorials a càrrec de dues germanes beguines i sembla gironines, detingudes a Narbona, Maria i Astruga d'Es Cursac, textos conservats en la Bibliothèque Nationale de París, *Collection Doat XXVIII*. — J. P. E.

[165]

Josep PERARNAU, *Sobre un procés inquisitorial fet per Galceran Sacosta, bisbe de Vic*, dins «Ausa», vol. IX, núm. 94 (1980), 83-85.

Publicació d'un document de l'ADB, *Notularum Communium* 13, relatiu a un procés inquisitorial fet per l'esmentat bisbe de Vic contra Ramona de Camps, del qual procés, però, el text barceloní no ofereix cap dada sobre els capítols d'acusació. — J. P. E.

[166]

Thomas TURLEY, *Guido Terreni and the Decretum*, «Bulletin of Medieval Canon Law» N.S., 8 (1978), 29-34.

L'autor presentà l'any 1978 la tesi doctoral a la Cornell Univers. sota el títol de *The ecclesiology of Guido Terreni*. Ací estudia les relacions entre dret canònic i eclesiologia en un moment en el qual el Dret augmenta en importància i en influència sobre els teòlegs i en què aquests, en general, es limiten a posseir coneixements jurídics elementals. Guiu Terrena (1260?-1342) és excepció, car fins al s. XVI serà l'únic teòleg que intentarà una revisió sistemàtica del Decret de Gracià, revisió que considerarà necessària després d'enfrontar-se polèmicament amb les tesis dels franciscans espirituals primer (*De perfectione vitae* 1323) i amb Guillem d'Occam i Marsili de Pàdua (*Confutatio errorum quorundam magistrorum* 1327) entorn de temes monogràfics. Així nasqueren la *Concordia evangelica* (1328-1334) i el *Commentarium super Decretum* (1336-1339). Aquest darrer sotmet a revisió les fonts del *Decretum*, bo i cercant d'allunyar-les de la interpretació dels contraris mitjançant una lectura dels textos originals no truncats, ans col·locats en llurs contextos, fins a fer-los concordar amb les tesis de la infal·libilitat del papa i de la seva *potestas* superior a la dels concilis. La tècnica és la que ell veié usar a París durant els seus anys d'estudi pels tomistes autors de *Correctoria* de les obres de Tomàs d'Aquino, quan les hagueren de defensar dels *Corruptoria*

dels antitomisistes en el marc de les lluites entorn de l'averroisme i de l'aristotelisme. En aquest sentit, el *Commentarium* de Guiu Terrena seria més un anacronisme que un precedent de la crítica textual moderna. — J. P. E.

[167]

Pier Giorgio MARCUZZI, *Una soluzione teologico-giuridica al problema dell'usura in una questione «de quolibet» inedita di Guido Terreni (1260-1342)*, dins «Salesianum», XLI (1979), 647-684.

Comença amb àmplia descripció del Vat., Borgh. 39 (649-653) a la qual segueix l'edició crítica del Quodlibet VI, 12 *Utrum punicio usure de iure diuino pertineat ad iudicem ecclesiasticum* (654-666), pregunta a la qual respon defensant que pertany a l'esmentat senyor en les localitats de Sitges i de Campdàsens, a la dinàmica d'una crida civil, si no és excessiva; l'article acaba amb unes consideracions sobre les disputes de *quolibet* en les universitats de finals del s. XIII i començaments del XIV i amb una llista de textos sobre la usura del 1291 al 1318, any al qual pertanyeria el text editat. — J. P. E.

[168]

Jacint SASTRE I TUTUSAUS, *Bans del cavaller Bernat de Fonollar com a senyor de Sitges (1322-1326)*, dins «Miscel·lània Penedesenca», III (1980), 177-200.

Recopilació dels vint-i-un bans o crides o comunicacions fets a Sitges en nom del senyor d'aquell lloc, Bernat de Fonollar, conservats en els dos primers *Llibres de cort de Sitges*, ara en l'ACB. L'autor descriu els volums (178-179), exposa els drets de l'esmentat senyor en les localitats de Sitges i de Campdàsens, la dinàmica d'una crida medieval i reconstrueix els diversos aspectes de la vida col·lectiva de Sitges, en particular els econòmics i les relacions de senyoriu-vassallatge, els quals s'endevinen sota els textos ara transcrits en les pp. 190-200. — J. P. E.

[169]

Armand de FLUVIÀ I ESCORSA, *Els comtes i el comtat de Prades*, dins «Hom. Batlle I», 155-165.

Recorda la cronologia de la fundació de comtats catalans posteriors als d'època carolíngia, el primer dels quals seria el de les Muntanyes de Prades i dona la llista dels seus vint-i-sis titulars. Transcriu el document fundacional, datat el 6 de maig de 1324, pel qual Jaume II l'establia en el seu fill Ramon Berenguer. El text precedeix dels registres de cancelleria de l'ACA. — J. P. E.

[170]

Germà COLON, *Les perspectives d'un bàpax: els «murtats» de Muntaner*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 151-159.

Per la comparació de manuscrits i edicions l'autor arriba a la conclusió «que Ramon Muntaner escriví *murtats* i no cap altra cosa» (153) i que *missatge(r)s* «és una solució aigualida, la *lectio facillior*» (ibid.) en el cap. 206 de la *Crònica*. Per a la determinació del sentit recorre primer a les traduccions, les quals, si no salten la paraula tal com fa la traducció siciliana del s. XVIII, o bé deixen «murtats» (Lanz 1842; Bofarull 1860; Goodenough 1921) o donen l'equivalència de «missatgers» (Bouchon 1827 i 1875;

Moisè 1844; Vidal Jové 1970); l'autor precisa que «el significat és el de "guiador, guia d'un exercit", "explorador" i "espia". L'activitat de missatger pot ésser secundària» (155). Fonts italianes medievals donen noves clarícies: «arcerios de Candia, quos *Mortatos* appellabant» o «*Mortatis* de Candia», atestacions que «ens posen al davant d'una realitat turco-hel·lènica. Emperò l'origen comú no és... grec, sinó, en darrera anàlisi, àrab... (156) ...l'àrab *murtadd* fou manllevat pel turc *murtat*. Aquest passà al grec bizantí, amb un canvi d'accepció. Aquí... tenim la font dels esments venecians i català» (157). I així, «Muntaner usa *murtat* com nom d'un individu, possiblement turc, que presta servei als cristians, siguin els imperials o llurs aliats de la campanya catalana» (158). — J. P. E.

[171]

Eduard BAJET I ROYO, *Las constituciones sinodales del Obispo de Barcelona Ferrer de Abella (1334-1345)*, dins «La Ciencia tomista», CVI (1979), 263-283.

Comença amb unes consideracions generals sobre la significació de les constitucions sinodals i sobre l'estat de la diòcesi de Barcelona; segueix una recopilació de dades ofertes per publicacions diverses sobre Ferrer d'Abella [cal assenyalar que no és acceptable la datació de la seva mort el 22 d'octubre del 1344, car els fons oficials de l'Arxiu del Bisbat de Barcelona són inqüestionables a l'hora de prolongar l'activitat pastoral de Ferrer d'Abella fins al 21 de desembre del 1344, dia en què morí a l'Arboç de Penedès], una notícia dels manuscrits que contenen les seves constitucions sinodals, un quadre sinòptic d'aquestes quatre fonts, una anàlisi del contingut de les constitucions i llur comparació amb les provincials de Tarragona del 1329, font d'alguna de barcelonina del 1339, les quals són editades a continuació, distingint entre versió primera i segona. — J. P. E.

[172]

Josep PERARNAU, *Documents de tema inquisitorial del bisbe de Barcelona, fra Ferrer d'Abella (1334-1344)*, dins «Revista Catalana de Teologia», V (1980), 443-487.

Repassa la historiografia sobre aquell pontificat i en replanteja algunes de les característiques generals a base dels fons de l'ADB. Analitza els casos als quals es refereixen els vint documents publicats ací i en dedueix la significació per al coneixement de l'estructura de la inquisició medieval a Catalunya i dels seus procediments. Destaquem la notícia d'escrits «màgics» del capellà, mestre En Mateu, de Vilafranca del Penedès, «in quibus dicuntur esse caracteres» (463); i la relativa al fet que quatre frares dominics haurien avalotat i amenaçat d'encendre la cambra de l'inquisidor Bernat de Puigcerçós a Santa Caterina de Barcelona, «in qua consistunt libri inquisitionis heretice pravitatis» (468). Assenyallem la publicació d'una carta de l'inquisidor esmentat, datada a Castelló d'Empúries el 16 de febrer de 1340 (1339) (464-465); i la del bisbe al lloctinent d'inquisidor, Berenguer Saiol, datada a Sant Boi de Llobregat el 2 de desembre de 1344 (475-477). — J. P. E.

[173]

Pere BOHIGAS, *Notes sobre el Llibre de privilegis de Barcelona Ottob. lat. 3058*, dins *Paleographica Diplomatica et Archivistica. Studi in onore di Giulio Battelli* a cura della Scuola speciale per archivisti e bibliotecari dell'Università di Roma II (Storia e Letteratura 140), Roma 1979, 129-133 i quatre làmines.

Enriqueix les dades sobre aquest manuscrit, sembla elaborat a Barcelona poc després del 1337, ja donades per Josep Pijoan. Es fixa més en la primera part (ff. 1-93), en els seus dos copistes i dos miniaturistes i la compara amb la còpia dels *Usatges i constitucions de Catalunya* de l'Arxiu Municipal de Lleida. La decoració de tots dos volums tindria «un caràcter híbrid», cosa que «els dona fesomia especial dins els del seu gènere» (132). Ofereix unes quantes dades sobre la part posterior (ff. 132-133), on troba la nota «misit Barcinone d. Petrus Marca». — J. P. E.

[174]

Jospe BRACONS I CLAPÉS, *Una revisió del sepulcre de Santa Eulàlia*, dins «Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat [de Barcelona]», XVIII (1980), 119-140.

Anàlisi de l'aspecte artístic del sepulcre, a fi de veure la significació de l'obra en ella mateixa i en el panorama de l'art català. Publica les inscripcions del sepulcre actual i la que hi havia prop l'anterior el 1339 (126-127) i la carta dels consellers de la ciutat de Barcelona al bisbe Ponç de Gualba sobre si la corresponent taula de l'altar havia d'ésser esculpida ací o a Pisa, amb notícies del mestre pisà que treballava a Barcelona en el sepulcre, del dimarts 1 de setembre de 1327 (129-130). — J. P. E.

[175]

Jospe TRENCHS, *Pere Despens, vicecanciller de Pedro el Ceremonioso (1339-1340)*, dins «Hom. Batlle I», 249-258.

Recull de dades sobre aquest personatge, professor d'*Infortiatum* en la facultat de dret de l'Estudi General de Lleida, i de noves notícies sobre les seves funcions com a vice-canceller i la retribució que en rebé del rei Pere el Cerimoniós, a la qual es refereixen els dos documents publicats, procedents de l'AHN de Madrid, fons de Scala Dei, on anaren a parar béns i documentació dels d'Espens. — J. P. E.

[176]

Pablo CATEURA BENNÀSSER, *Notas sobre las relaciones entre Mallorca y el Reino de Granada en la década de 1339-1349*, dins «Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana», XXXVII (1979), 151-165.

La introducció subratlla que per la reintegració de Mallorca en la corona catalano-aragonesa no canvià el capteniment del rei moro de Granada envers els ciutadans mallorquins. En les pàgines 156-165, l'autor transcriu dotze documents, nou dels quals *in extenso* sobre aquelles relacions. — J. P. E.

[177]

Jospe PERARNAU, *El procés inquisitorial barceloní contra els jueus Janto Almuli, la seva muller Jamila i Jucef de Quatorze*, dins «Revista Catalana de Teologia», IV (1979), 309-353.

Descriu el ms. 126 de l'ACB de Barcelona, l'identifica com la còpia que restà en poder del notari d'aquella acció judicial, Guillem ça Roca i regesta tots i cada un dels actes processals, bo i oferint en nota els passos més interessants. En els apèndixs transcriu *in extenso* la primera declaració del neòfit Pere, datada a Calataiud el 5 de gener de 1341 (335-340); la segona, feta allí mateix el 28 de maig de 1341 (340-342), el *consilium* de l'inquisidor Bernat de Puigcercós sotmès al parer dels perits a Bar-

celona entre el 5 i el 7 d'agost de 1342 (343-346) i la sentència publicada i, pel que fa a Jucef de Quatorze, executada a Barcelona davant Santa Maria del Mar el diumenge 11 d'agost de 1342 (346-353); aquest text, a diferència dels tres anteriors, és redactat en català. — J. P. E.

[178]

José TRENCHS, *La diócesis de Valencia (1342-1347) a través de las súplicas de Clemente VI*, dins «Hispania Sacra», XXXII (1980), 353-374.

Resum general i regesta de noranta-quatre súpliques, que van del 25 de maig de 1342 a 28 d'octubre de 1347 i es conserven en els quinze primers volums (tretes el segon i el desè) de la col·lecció de *Regesta Supplicarum* de l'ASV. — J. P. E.

[179]

José TRENCHS, *Documentos pontificios sobre la Peste Negra en la diócesis de Gerona*, dins «Cuadernos de Trabajos de la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma», 14 (1980), 183-230.

Resum general i regesta de cent noranta-vuit documents procedents de les sèries *Reg. Aven.*, *Reg. Vat.* i *Reg. Suppl.*, de l'ASV, sis dels quals són transcrits. [Però potser no totes les morts de l'any 1348 es produïren a causa de la pesta, començant per la del bisbe, Arnau de Montrodon.] — J. P. E.

[180]

José Ramon MAGDALENA NOM DE DÉU, *Un zoco judaico en la Valencia medieval (1351-1389)*, dins «Sefarad», XXXIX (1979), 309-331.

Aporta noves dades relatives a la situació econòmica i social de la jueria valenciana en la segona meitat del s. XIV, a base de catorze registres de l'ACA, els quals es troben entre els de cancelleria 1703-1720 i són llibres de comptes del batlle general del Regne de València del 1351 al 1389. Es confirma el lloc del mercadal, se'n precisa la propietat reial, l'administració del batlle general del regne, la vigilància, encomanada amb retribució a persones particulars, també jueus, i els arrendadors de les botigues (cristians o jueus), la llista dels quals és publicada, bo i distingint entre les botigues de la banda dreta i les de l'esquerra, dades que són resumides en un quadre general (317), i és estudiat el cas dels pocs jueus propietaris enfitèutics de botigues. En l'apèndix documental són transcrits divuit documents amb assentaments diversos o d'altres anotacions dels registres esmentats (319-329); segueix l'índex onomàstic tant de jueus com de cristians (330-331). — J. P. E.

[181]

Gabriel LLOMPART MORAGUES, *La pintura medieval mallorquina, su entorno cultural y su iconografía (Estudio iconográfico de la pintura medieval mallorquina)*, Universitat de Barcelona 1979, 21 pp.

Resum de tesi doctoral defensada en la Universitat de Barcelona l'any 1976, amb referències constants a fonts inèdites. Remarquem les notícies sobre miniaturistes i còdexs amb miniatures procedents de Mallorca, les relatives a atles, en particular al de 1375 (15-16) i les relatives a descripcions literàries medievals del port de ciutat de Mallorca. — J. P. E.

[182]

Gabriel LLOMPART, *Bordadores medievales en Mallorca*, dins «Butlletí de la Societat Arqueològica Lulhiana», XXXVII (1979), 201-230.

Publicació, generalment in extenso, de seixanta documents, els quals formaven part de l'apèndix de *La pintura medieval mallorquina, su entorno cultural y su iconografía*, de manera que aquests conserven ací, entre parèntesi, el número correlatiu que els correspon en aquell conjunt. Van del 12 d'abril de 1353 al 23 de setembre de 1523. — J. P. E.

[183]

Joan MIRALLES I MONTSERRAT, *Sobre l'ús lingüístic en les viles medievals mallorquines. Els llibres de cort reial*, dins *Cinquè Colloqui*, 535-569.

Aplicació dels esquemes de classificació de registres de la llengua parlada proposats per M. Gregory i S. Carroll a la realitat d'una vila mallorquina medieval, la de Montuiri, en la qual distingeix sis gèneres literaris a nivell formal i quatre en l'informal, i altra vegada en aquest darrer quatre varietats d'ús d'acord amb la respectiva finalitat. La tercera part de l'estudi presenta dos volums del *Llibre de cort reial* de l'Arxiu Municipal de Montuiri, un dels quals correspon als anys 1356-1358 i l'altre a 1415-1420; l'autor transcriu mostres de quatre tipus de llenguatge de cada un dels dos volums i dels diversos escriptors que participaren en llur redacció: registre jurídicocancelleresc (558-559), epistolar-cancelleresc (559-560), narratiu (560-564) i colloquial (564-468). Suggereix que caldria «emprendre la tasca de publicar almenys els volums més interessants d'aquesta sèrie documental, amb llurs corresponents estudis» (569). — J. P. E.

[184]

Regina AF GEIJERSTAM, *Sobre Heredia i el bilingüisme medieval aragonès-català*, dins *Cinquè Colloqui*, 496-510.

«L'objectiu específic d'aquest estudi és de cercar un mètode viable per tal d'esbrinar, en l'obra d'Heredia, els elements lingüístics deguts als seus respectius col·laboradors, i, partint d'un text que ens permet d'estudiar de prop el procediment d'un dels traductors, examinar el bilingüisme català-aragonès que es reflecteix a la redacció definitiva de la crònica» (497). L'estudi pren com a base el llibre vuitè de la *Grant Cronica de Espanya* escrita a partir de la versió catalana del *Bellum Iugurtinum* de Sallusti, actualment en la Biblioteca de Catalunya, ms. 355. El traductor del català a la *Cronica* esmentada hauria estat un aragonès (498), el comportament del qual és sotmès a anàlisi en aquests quatre casos: la concurrència dels possessius *su/lur* (498-501); l'ús del subjuntiu o indicatiu en oracions subordinades temporals (501-503); la concordança del participi passat amb el complement directe (503-505); i l'ús de l'article davant els adjectius possessius anteposats (506-507). El resultat és que el model català s'imposà gairebé sempre en el traductor, el qual en les frases més seves pròpies s'allunya de les construccions catalanes o de les aragoneses arcaïques bo i desplaçant-se vers solucions castellanes. — J. P. E.

[185]

M[aria] T[eresa] VINYOLES, *La família de l'illuminador de llibres Arnau de la Pena*, dins «Misc. Madurell III», 85-108.

Aplec de notícies sobre aquest il·luminador, procedents de diversos arxius barcelo-

nins, relatives tant a la seva persona, documentada del 1356 al 1410, com a la seva primera i segona muller i al seu fill. Assenyalem, encara, l'esment d'un altre il·luminador, Bartomeu de Manament (90 i 100) i d'un mestre en medicina, Berenguer Alcover (93 i 103). En apèndix són editats nou documents de l'Arxiu de Protocols Notarials de Barcelona, d'entre els que destaquen els testaments de la primera muller, Margarida (99-101), el del mateix Arnau de la Pena (106-108) i l'heretament del seu fill, Joan de la Pena (103-104). — J. P. E.

[186]

Pere FREIXES I CAMPS, *Girona medieval: muralles i ponts*, dins «Hom. Batlle I», 395-406.

Recopilació de dades, moltes encara inèdites en fons arxivístics de Girona, sobre murs i ponts d'aquesta ciutat després del setge de l'any 1285. En apèndix són publicats tres textos del 1438, 1390 i 1357, respectivament (402-406). El primer i més tardà conté els *Capitols fets e fermats per fer e construir lo dit portal* [de sant Antoni]... (402-403); el segon és la taxació d'un edifici; el tercer conté part dels [*Capitols fets i fermats per a la construcció del Pont del Diable*] (405-406). — J. P. E.

[187]

Manuel GRAU I MONSERRAT, *Una família jueva a Besalú: Aaró Jucef (aportacions documentals)*, dins «Hom. Batlle I», 299-307.

Recopilació cronològica de notícies sobre activitats generalment econòmiques del jueu Aaró Jucef, tretes de l'Arxiu Històric Notarial d'Olot, secció de Besalú. Van de l'any 1362 al 1381. En apèndix són transcrits cinc documents. Destaquem l'heretament del seu fill (305-306), dins el qual consta la cessió d'un seti de quatre seients «in scolis judaycis calli Gerunde»; i les notícies sobre mestre Duran, metge de Banyoles (307). — J. P. E.

[188]

Àngels MASIÀ DE ROS, *Pere el Cerimoniós, Enric de Trastàmara i l'entrada de tropes estrangeres a Catalunya*, dins «Hom. Batlle I», 259-268.

Repassa les tensions dels nostres reis amb Castella per la frontera del sud ja a partir de la segona meitat del s. XIII i se centra en les dels primers anys de Pere el Cerimoniós, les quals el dugueren a reconèixer Enrique de Trastàmara contra Pedro el Cruel. Un dels episodis de la lluita fou l'engatjament de companyies internacionals de mercenaris a les darreries del 1365. La casa reial prengué mesures per a la protecció de la població civil en el trajecte que havien de seguir aquelles tropes i per a llur reformament. En l'apèndix (265-268), l'autora publica les normes del 30 d'octubre de 1365 relatives al pas pel bisbat de Girona; procedeixen dels registres de cancelleria de l'ACA. — J. P. E.

[189]

Josep Maria PONS I GURI, *El conflicte de la notaria a Girona*, dins «Hom. Batlle I», 167-236.

La introducció presenta els dos contendents: el rei Pere el Cerimoniós i el bisbe de Girona, Ènec de Valtierra, i recorda la situació legal de la creació de notaris, en

particular a Girona. L'apèndix (175-236) conté cinquanta-un documents dels anys 1365-1367, procedents de l'ACA i de l'ADG. Remarquem, d'entre aquest recull, els que porten els números dos (177-179) i tres (179-182) perquè apleguen documentació força més antiga (un document, per exemple, del 1214, pàg. 180); quatre (182-185), perquè inclou el text d'una crida feta a Girona el 7 de maig de 1366; set (189-190), perquè conté una exposició i valoració jurídica del problema feta en nom del aleshores primogènit i futur Joan I; onze (194-199), per ésser la declaració de Pere de Flums, vicari general del bisbe de Girona, sobre l'avalot i irrupció al palau episcopal el 23 de maig de 1366; dotze (199-200), perquè és la versió d'aquell fet donada per la part civil al primogènit; disset i vint-i-nou (203-205 i 211-213), perquè donen una informació en català del primogènit al rei i a d'altres; trenta-cinc (217-218), per ésser una convocatòria a concili provincial de Tarragona del 1366; i cinquanta (233-235), per ésser acta notarial d'una missatgeria del comte d'Empúries a Andreu Martíneç de Valtierra, germà del bisbe esmentat. — J. P. E.

[190]

Buenaventura DELGADO, *Autonomía y democracia en la casa colegio de Santa María de Lérida (1370-1367)*, dins *Comunicacions de les III Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Girona 1979, 37-39.

Exposició [dissortadament truncada i cal suposar que no per culpa de l'autor] de les principals característiques dels estatuts del Col·legi de Santa Maria fundat a Lleida per Domènec Pons († 1417). Destaca la gran autonomia institucional i el poder dels col·legials, els quals elegien el *prior* i als quals aquest havia de donar compte de la seva gestió. Les decisions més importants, com és ara l'admissió o l'expulsió d'un membre eren condicionades al consell dels col·legials. Les atribucions del prior es limitaven a aplicar les constitucions en la vida ordinària. — J. P. E.

[191]

Juan ROSSELLÓ LLITERAS, *Registra Collationum Ecclesie Maioricensis (s. XIV) (V)*, dins «*Fontes Rerum Balearium*», III (1979-1980), 49-80.

Gontinuació de les transcripcions dels quatre primers *Reg. Coll.* de l'Arxiu del bisbat de Mallorca [les anteriors es troben en la mateixa publicació I (1977), 113-256; II (1978), 81-160, 293-324 i 517-548]. Els assentaments, transcrits *in extenso*, van del núm. 1103 (fragment) al 1223 i s'estenen del 13 de febrer al 10 de juliol de l'any 1376. Crida l'atenció la quantitat de permisos d'acaptar per a l'alliberació de captius en terra de moros. [Remarquem la notícia segons la qual Joan Borgunyó (l'autor de les *Quaestiones disputatae de potestate papali et potestate ecclesiastica*) féu testament, ja conegut, el 27 d'octubre de 1326 a València.] — J. P. E.

[192]

Josep PERARNAU, *Tres nous tractats de Nicolau Eimeric en un volum de les seves «Opera Omnia» manuscrites, procedent de Sant Domènec de Girona*, dins «*Revista Catalana de Teologia*», IV (1979), 79-100.

Recorda les dades sobre els onze volums amb les obres completes de Nicolau Eimeric, que aquest volgué conservades en el seu convent de Sant Domènec de Girona. Descriu el volum adquirit recentment per la Biblioteca Bartomeu March, de ciutat de Mallorca (sign. 15-III-6); dóna la fitxa de cada un dels set tractats que con-

té, amb el resultat de posseir altra vegada tres obres que, després de la Revolució Francesa i de l'exclaustració del 1835 hom considerava perdudes: *De conceptione virginis Mariae* dedicat a Climent VII (90-92); *De iurisdictione ecclesiae et inquisitorum contra infideles daemones invocantes* (92-93); i *Tractatus brevis super iurisdictione inquisitorum contra infideles fidem catholicam agitantes* (93). Pel que fa al *De potestate papae*, l'actual text mallorquí coincideix amb el de l'Escorial Z-II-12 i tots dos són complets; en canvi, la còpia d'Avinyó, Museu Calvet 321 es limita a reproduir els articles quart i cinquè dels sis de què consta l'obra. L'article s'acaba amb l'elenc de les quaranta-dues obres de Nicolau Eimeric conegudes fins ara. — J. P. E.

[193]

The Fifth Saint Louis Conference on Manuscript Studies, dins «Manuscripta», XXIII (1979), 3-25.

Recollim notícia i resum del treball de Donald Wates, *The Composition of a 14th-Century Spanish Cathedral Library: Tarazona, Archivo de la Catedral*, fons basat principalment en la biblioteca de Fernando Pérez Calvillo, home de confiança de Benet XIII (Pedro de Luna) i bisbe de Vic (1383-1392), a través de la qual biblioteca hom pot rastrejar els corrents culturals al final del s. XIV en la corona catalano-aragonesa. — J. P. E.

[194]

Maria-Mercè COSTA I PARETAS, *Mahalta o Ermessenda? Sobre les sepultures comtals a la seu de Girona*, dins «Misc. Batlle I», 269-277.

Després d'un recompte dels autors que identifiquen les despulles de la dama sepultada en la tomba al costat de la capella del Cos de Crist, davant per davant la porta de la sagristia de la Seu de Girona, amb les de la comtessa Mahalta, muller de Ramon Berenguer II, i dels qui les atribueixen a Ermessenda, muller del comte Ramon Borrell, recorda que la documentació reial relativa al trasllat de les despulles de comte i comtessa el 6 de desembre de 1385 identifica aquesta amb l'esmentada Ermessenda. Són publicats en apèndix sis documents relacionats amb dit trasllat, tots de l'ACA. Pels documents segon i cinquè, sabem que per a la construcció d'aquelles tombes foren elaborats capítols i convenis entre la casa reial i l'escultor Guillem Morey. L'autora es pregunta si en la sepultura citada no hi ha despulles de les dues comtesses. — J. P. E.

[195]

Prim BERTRAN, *La dècima de la diòcesi d'Urgell corresponent a l'any 1391*, dins «Urgellia», II (1979), 257-346.

En la introducció, a més de recordar els conceptes bàsics de la fiscalitat pontifical i els mecanismes d'exacció de la Cambra apostòlica, assenyalava les notícies que el text editat ofereix tant per al coneixement de l'estructura del bisbat de la Seu d'Urgell com per al de la importància econòmica dels beneficis taxats, tant els de la clerecia secular com els pertanyents a monestirs i canòniques. La comparació amb les *Rationes decimarum* dels anys 1279-1280 publicades per Josep Rius i Serra (Barcelona 1946) permet de veure les variacions introduïdes durant un segle. Les anotacions d'aquella percepció de delmes, dos terços dels quals eren concedits al rei Joan I (1387-1396) i el tercer restava per a la Cambra apostòlica, procedeixen de l'ACA, Reial Patrimoni (Mestre Racional), r. 1853 i llur transcripció ocupa les pàgines 275-327. Segueixen els índexs

onomàstic (328-331) i toponímic (332-341) i cinc quadres comparatius de l'aspecte econòmic d'aquell delme al bisbat de la Seu d'Urgell (342-346). [L'estudi preliminar s'hauria pogut enriquir amb els aclariments oferts per Jean Favier, *Les finances pontificales à l'époque du Grand Schisme d'Occident* (Bibliothèque des Écoles Françaises d'Athènes et de Rome 211), París 1966, i amb la referència a les raons de la concessió dels dos terços del delme al rei: el reconeixement de l'obediència avinyonesa.] — J. P. E.

[196]

Joan F. CABESTANY FORT, *El Cronicon de Guillem Mascaró: l'autor i l'obra*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 115-122.

Recopilació de dades sobre Guillem Mascaró (c. 1368-1405), aplegades en ACB i ADB i enumeració de textos del ms. 485 de la Biblioteca de Catalunya; edició del text dels folis 285^v i 310^r amb la narració de l'arribada i estada de Martí l'Humà a Avinyó, març-abril del 1397 (121-122). [El text sembla ésser escrit sobre la marxa per un testimoni ocular.] — J. P. E.

[197]

Jaime SASTRE MOLL, *Aportación mallorquina a la Armada Santa*, dins «Butlletí de la Societat Arqueològica Lulliana», XXXVII (1979), 167-199; 485-518.

Repàs de la bibliografia sobre aquella expedició, en la qual destaquen Jerónimo Zurita i Andreu Ivars; narració de la presa de Tadelic, durant la qual els croats no feren distinció de béns i per això prengueren els que els mercaders mallorquins tenien en llurs alfondec; publicació de les informacions judicials sobre el fet, recollides pel lloctinent de governador de Mallorca entre el 24 d'octubre de 1398 i el 17 de febrer de 1399 (174-199), a base del text de l'ARM, AH (Sup. 31). El segon article s'ocupa de la continuació de l'estol, destinat ara a l'alliberament de Benet XIII, presoner en el Palau Papal d'Avinyó, i publica (505-518) cinc documents in extenso i un en regesta, d'entre els quals destaquen els *Capitula armate Maioricensis*, ordinations aprovades pel rei el 30 de maig de 1398 per a les quatre galeres que la ciutat de Mallorca es proposava d'enviar contra Berberia. — J. P. E.

[198]

Jaime SASTRE MOLL, *La aportación menorquina e ibicenca a la Armada Santa (1398-1399)*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 425-432.

Eivissa aportà dos rampins i una barca armada; de Menorca consten una galiota i un lleny (427-428). L'autor publica cinc documents dels anys 1398-1399 de natura diversa: text d'una crida, cartes i provisions judicials. — J. P. E.

[199]

Claude CARRÈRE, *Refus d'une création universitaire et niveaux de culture à Barcelone: hypothèses d'explication*, dins «Le Moyen-Âge. Revue d'Histoire et de Philologie», LXXXV (1979), 245-273.

Resumeix en la primera part els fets principals entorn d'un possible *Studium Generale* entre el 1377 i el 1448 (247-256). El refús repetit dels anys 1398 i 1408 obliga a preguntar-se si els barcelonins tenien la ignorància per virtut (256). Les autoritats de la ciutat no volien una nova jurisdicció, però, en canvi, exigien un nivell adequat

de coneixements específics, tal com demostra l'examen previ dels aspirants a exercir el dret i la medicina en la ciutat, i alhora defensaven i fomentaven l'ensenyament a Barcelona de les disciplines tradicionals, teologia compresa (256-264). Les autoritats, d'altra banda, no podien fer una política contrària a uns ciutadans que, àdhuc amb pocs títols universitaris, eren il·lustrats: sabien llatí (la llengua dels contractes) i, en tant que classe, eren excel·lents en matemàtiques aplicades, cartografia i en dret comercial i marítim; les Ordinacions d'assegurances marítimes no eren objecte de cap ensenyament universitari i, en canvi, són encara dignes d'admiració: «Dans le domaine de la pensée économique, les Barcelonais ont de loin anticipé la science universitaire» (270). Per això, l'autora creu que les raons del refús del 1398 i del 1408 només són aparents i que la real és que ja era massa tard, ja que la cultura de la universitat ja no començava a interessar i era inadaptada a les necessitats de la nova cultura. — J. P. E. [200

Richard SPENCE, *Ms Syracuse University Von Ranke 90 and the Libellus of Telesphorus of Cosenza*, dins «Scriptorium», XXXIII (1979), 271-274.

Descripció del còdex citat en el títol, del fol. 16' del qual hom pot trobar fotocòpia en la làmina 27 del final del fascicle. [Vegeu *Documents i precisions entorn de Francesc Eiximenis (c. 1330-1409)*, nota 54.] — J. P. E. [201

Jill R. WEBSTER, *Nuevas aportaciones a los estudios Examenianos. Francesc Examenis, OFM: su familia y su vida*, dins «Archivo Ibero-Americano», XXXIX (1979), 429-438.

Aquestes pàgines contenen documents personals i familiars de Francesc Eiximenis, acompanyats de la discussió de les diverses hipòtesis sobre quina fou la seva família contemporània d'entre les que a Girona i a Barcelona aleshores portaven el mateix cognom. Entre les pp. 434 i 435, arbres genealògics de les dues branques, la gironina i la barcelonina. En apèndix, dos documents, un que ens assabenta de la seva estada a Mallorca quan encara només era batxiller en teologia (1367?) i l'atre del primer d'abril de 1395 confessant haver rebut del batlle general del Regne de València cincents sous d'almoïna per a misses a favor de Pere el Cerimoniós. [Vegeu l'article «Documents i precisions entorn de Francesc Eiximenis», publicat en aquest volum.] — J. P. E. [202

Jill R. WEBSTER, *Notes biogràfiques sobre fra Francesc Examenis, franciscà gironí*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 597-602.

Comenta i publica una seva transcripció de la part del testament de Jaspert d'Examenis (29 setembre 1340) a base de la còpia de l'ACB, Pia Almoïna, Test. Misc. sèrie 10. — J. P. E. [203

David J. VIERA, *El Llibre de les dones de Francesc Eiximenis y el Corbacho del Arcipreste de Talavera, ¿influencia directa, indirecta o fuentes comunes?*, dins «Estudios Franciscanos», 81 (1980), 1-31.

Insisteix en la seva tesi de la no influència ni del *Primer del crestià* ni del *Llibre de les dones* de Francesc Eiximenis en *El Corbacho* d'Alfonso Martínez de Toledo i s'encara amb les afirmacions dels qui veuen la influència en l'estructura, l'estil i el contingut doctrinal de les dues obres. Pel que fa a l'estructura, tant com és diàfana la del *Llibre de les dones* és obscura la d'*El Corbacho*, fins al punt que només Michael Gerli hi ha vist unitat temàtica. L'estil, tot i que els dos llibres pretenen d'ésser tractats didàctics, d'arrels fortament medievals i teològiques, però oberts a contes i a faules, en la narració sobretot d'aquests és molt superior Eiximenis, el qual, en canvi, no posseïa el sarcasme de l'arxiprest. Pel que fa al contingut, compara les respectives doctrines sobre les causes de la luxúria i creu que l'arxiprest deu més a Andreas Capellanus que a Eiximenis, el qual s'hauria inspirat més en sant Jeroni; quant al tema dels efectes de l'amor mundà, tots dos escriptors s'acosten de vegades al Capellanus (14), però Eiximenis, de més a més, s'inspira en Orígenes i en Aimó (960-1010?), amb una tradició que també ha rebut Jaume Roig [no serà a través d'Eiximenis?]. El resultat és pràcticament idèntic pel que fa al tema del matrimoni. En tots dos, però, ultra les fonts esmentades, influeixen les «*Decretales* de Graciano» (*sic!*); les diferències augmenten en tocar el tema de manaments i pecats, car difereixen les definicions i l'ordre en la llista, tant d'uns com d'altres. L'arxiprest gairebé no s'ocupa de les virtuts teològiques, àmpliament tractades per Eiximenis, el qual és citat per l'arxiprest en relació a la fe senzilla de la gent sense estudis (22-23). També en el concepte o valoració de la dona els camins són diversos: més positiu Eiximenis, favorable a la instrucció femenina; només una cita o refrany els acomuna, de tradició genèrica, que Eiximenis atribueix a sant Jeroni (home=foc, dona=estopa). L'arxiprest cita la *Vita Christi* d'Eiximenis, però les fonts comunes poden explicar moltes de llurs coincidències. — J. P. E.

[204

Albert G. HAUF, *La «Vita Christi» de Fr. Francesc Eiximenis, O.F.M. (1340?-1409) como tratado de Cristología para seglares*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», 71 (1978), 36-64.

Eiximenis confessa que el fet d'escriure la *Vita Christi* en català l'obligà a prescindir de «les innumerables qüestions i notables, et sentències et difficultats» normals en una obra teològica tècnica de l'Edat Mitjana. La comparació de tres fragments de la *Vita Christi* amb els seus paral·lels de la *Summa theologica* eiximeniana porta Hauf a la conclusió que «en el texto catalán... se tiende a simplificar, a resumir los puntos y a suprimir en lo posible el vocabulario técnico» (44) i això significa que l'autor sacrificà el seu prestigi de teòleg savi en ares de la difusió popular. En canvi, la comparació d'una desena d'altres fragments amb textos paral·lels del comentari de sant Bonaventura al terç llibre de les Sentències de Pere Llombard permet d'afirmar que la fórmula eiximeniana «... segons los doctors...» es refereix en general a fonts franciscanes (les *Meditationes vitae Christi* del mateix Bonaventura o l'*Arbor vitae crucifixi Iesu* d'Ubertino da Casale) i més en particular al comentari citat, cosa que condueix a les conclusions següents: 1) Eiximenis ofereix als seglars i en llengua vulgar un cos doctrinal incomparablement superior al dels millors catecismes medievals, *Somme le roy* inclosa; 2) tot i declarar-se escotista, la seva gran font, de vegades àdhuc a nivell de pura traducció, és sant Bonaventura, en comparació del qual les referències a d'altres no passen d'escadusseres (Alexandre d'Alès, sant Tomàs d'Aquino, Duns Escot); 3) «La característica sobresaliente del catalán (*Eiximenis*) es la cautela con que oculta sus opiniones personales y busca siempre que puede un compromiso. Su fuerte, ya lo hemos visto, no es la originalidad» (62), amb dues excepcions, que són la d'afirmar que Ga-

briel no era arcàngel, ans serafi i que Maria fou concebuda sens pecat original. — J. P. E.
[205]

Nolasc REBULL, *Nota sobre exegesi d'Eiximenis en la «Vida de Jesucrist»*, dins «Estudios Franciscanos», 80 (1979), 75-79.

L'exegesi eiximeniana no estaria lligada a la materialitat de la lletra bíblica, ans seria portada per un «esperit amplíssim d'interpretació i adaptació bíbliques» (78); el mateix Francesc Eiximenis ho hauria confessat en el capítol segon de la *Vita Christi* i en la dedicatòria d'aquesta mateixa obra a Pere d'Artés; Rebull transcriu com a mostra el capítol IX del llibre esmentat, el qual conté l'explicació de la frase *Magnificat anima mea Dominum*. — J. P. E.

[206]

Gabriel LLOMPART, *Apuntes folklòrics en la Vita Christi de Francesc Eiximenis*, dins «Revista de Dialectología y Tradiciones populares», XXXV (1979-1980), 87-99.

Reprodueix vint-i-tres fragments d'aquella obra, els quals contenen dades iconogràfiques, folklòriques o relatives a devocions populars i comenta llur relació amb costums sobretot mallorquins coneguts per altres fonts. El textos d'Eiximenis procedeixen del ms. 1160 de la Biblioteca Universitària de Barcelona. Remarquem la notícia que el monestir de Sant Martí del Canigó posseïa un exemplar del *Libre de la infància del Salvador* (89, fragment núm. 3). — J. P. E.

[207]

Uta LINDGREN, *Avicenna und die Grundprinzipien des Gemeinwesens in Francesc Eiximenis' Regiment de la cosa pública (València 1383)*, dins *Soziale Ordnungen im Selbstverständnis des Mittelalters* herausgegeben von Albert Zimmermann (Miscellanea Mediaevalia 12/2), Berlín, Nova York, 1980, 449-459.

Reprèn la pregunta de Juan Antonio Maravall sobre els precursors del *De subventione pauperum* de Joan Lluís Vives i en particular la relativa a precedents judeo-àrabs i recorda que Eiximenis cità Ibn'Sina (Avicenna) diverses vegades en el *Regiment* i més en concret al començ del cap. 21, on cita la *Metaphysica*, llibre X, cap. 5. Eiximenis no pot fer-se seva la doctrina sobre les «tres parts principals de la cosa pública» (València és una ciutat estratificada), però en canvi accepta totalment les tesis avicenianes sobre la necessitat de la vida social i sobre la valoració del treball com a primer element de cohesió col·lectiva, amb la conseqüència política que els responsables de la comunitat hi han de fer la vida impossible als grups d'inútils (jugadors, lluitadors de circ, alcavots). En canvi, no sembla tenir precedents la valoració eiximeniana del comerç i de l'estament dels mercaders. — J. P. E.

[208]

Manuel J. PELÁEZ, *La ley, la justicia, la libertad política y la deposición del tirano en el pensamiento jurídico de Francesc de Eiximenis, O.F.M.*, dins «Estudios Franciscanos», 80 (1979), 167-208.

Després d'un repàs dels estudis anteriors sobre el tema (167-169), presenta les idees d'Eiximenis entorn de la superioritat de la llei evangèlica sobre la de Moisés i sobre la llei eterna, que compara amb les de Ciceró, Plotí, sant Agustí i sant Tomàs d'Aqui-

no; exposa la valoració que segons l'autor estudiat tenen davant la consciència els diversos tipus de llei positiva, des de l'evangèlica a la civil, sense oblidar els costums legals, els quals són per ell col·locats més amunt de la voluntat del sobirà. Eiximenis considera la justícia sobretot com a realitat teològica d'endrecament o renovació interior de l'home en col·laboració amb la gràcia de Déu i que, en les persones afectades, comporta l'acompliment d'aquells valors de justícia en tant que virtut moral igualitària per la que s'han de regir els qui exerceixen funcions públiques. D'acord amb els principis cristians, aquesta justícia comporta atenció particular envers els jornalers, els criats, els pobres i els presos; pel que fa a la llibertat política, Eiximenis pren com a base les comunitats ciutadanes medievals i es fa teòric de llur democràcia (la qual, però, excloïa els no ciutadans), dibuixa la imatge del rei totalment lliurat al bé públic i respectuós de les formes de vida col·lectiva autòctones, i s'ocupa finalment de la casuística entorn del tirà. — J. P. E.

[209]

C. J. WITTLIN, *Els capítols trets del «Llibre del Tresor» de Brunetto Latini al final del «Dotzè» de Francesc Eiximenis*, dins «Hom. Casacuberta I», 175-185.

Editor de la versió catalana de Guillem de Copons del *Tresor* de Brunetto Latini en «Els Nostres Clàssics», C. J. Wittlin estudia en aquest article les influències de l'italià sobre el *Dotzè* d'Eiximenis i demostra que la octava i darrera part d'aquest llibre enorme conté passatges traduïts directament i altres adaptats o inspirats en l'obra de Brunetto Latini. Adhuc tenint en compte que Eiximenis és un compilador, Wittlin subratlla el caràcter sorprenent del fet i per a explicar-lo presenta dues hipòtesis: d'una banda creu que Eiximenis actuà d'aquesta manera amb el *Tresor* per a completar més de pressa el seu llarg escrit; de l'altra subratlla el fet que Guillem de Copons portà el text francès de l'obra de Brunetto Latini a la cort de l'infant Joan i la seva muller Violant la primavera del 1383. Embarcat en la seva vasta enciclopèdia, però atent també a les novetats i als gustos novells, Eiximenis va resoldre aprofitar immediatament el text acabat d'arribar i, en comptes de prendre notes per a un ús futur, en traduí de seguida alguns capítols per a la seva obra. Finalment l'autor especula sobre una possible intervenció d'Eiximenis en la traducció valenciana completa del *Tresor*. — J. de P.

[210]

Albert G. HAUF, *L'espiritualitat catalana medieval i la «Devotio moderna»*, dins *Cinquè Colloqui*, 85-121.

Parteix de la hipòtesi, exposada per Joan Roig i Gironella en la seva edició de la *Scala de contemplació* de fra Antoni Canals, de si la «Devotio moderna» ja influeix en la literatura religiosa catalana de finals del s. XIV i després d'una presentació de les característiques de la devoció esmentada d'acord amb les manifestacions dels seus teòrics contemporanis dels Països Baixos, es pregunta si Canals n'és promotor; la resposta és que els trets semblants són «massa genèrics» (98). Es pregunta també si se'n pot considerar Bernat Oliver i respon que «només podem relacionar amb la «Devotio moderna» aquelles obres on hi hagi evidència objectiva d'uns manlleus textuals molt concrets» (101). Per la seva banda, Hauf assenyala el fet que en els quatre primers capítols centrals de la primera part de la *Scala de contemplació* (XVIII-XXI) ell ha pogut identificar tretze manlleus al *Beniamin maior* de Ricard de Sant Víctor, obra que ja tenia dos-cents anys. Recorda que un contemporani de Canals, Francesc Eiximenis també havia escrit un *Tractat de contemplació* i que fou l'únic autor hispànic a entrar en

l'Exercitatorio de la vida spiritual de García Jiménez de Cisneros, cosa que el convertiria en avançat entre els precursors de la «Devotio moderna», raó per la qual n'analtza les idees sobre oració i contemplació (105-107), amb el resultat que el punt comú entre Eiximenis i Cisneros era la necessitat de la contemplació per als religiosos (108). Una altra línia de connexió potser seria el cristocentrisme i en particular la seva expressió en les *Vitae Christi*, concretades entre nosaltres en la d'Eiximenis i un segle més tard en la d'Isabel de Villena, el cercle de la qual produí obres clarament devocionalistes. I podria ésser significatiu de la connexió entre Eiximenis i la «Devotio moderna» el fet que un home innovador com Hernando de Talavera fes traduir la *Vita Christi* del gironí. L'apèndix (116-121) ofereix tretze textos paral·lels entre Ricard de Sant Víctor i Antoni Canals i dos entre aquest i Eiximenis. — J. P. E.

[211]

David J. VIERA, *Manuscritos eiximenianos no catalogados por J. Massó Torrents*, dins «Estudios Franciscanos», 80 (1970), 157-165.

Llista de complements a les informacions aplegades per Jaume Massó i Torrents entorn de vint obres d'Eiximenis, a les quals Viera afegeix una secció amb vuit obres no citades per aquell autor (163-164). — J. P. E.

[212]

Cinq années d'acquisitions, 1974-1978. Exposition organisée à la Bibliothèque royale Albert Ier du 24 septembre au 31 octobre 1979, Bruxelles 1979, XII + 583 pp.

Entre els manuscrits medievals, figurava en aquella exposició el que conté l'obra de Francesc Eiximenis, *Le livre des saints anges*. La descripció recollida en el catàleg és de M. Debae; segons ell, l'obra hauria estat copiada entorn dels anys 1470-1475 al sud dels Països Baixos o a Borgonya. — J. P. E.

[213]

David J. VIERA, *Incunables i llibres rars del P. Francesc Eiximenis (1340?-1409?) publicats entre 1478 i 1542*, dins «Estudios Franciscanos», 80 (1979), 43-65.

Recull de dades, tant bibliogràfiques com de localització d'exemplars de les edicions següents: *Primer del crestià* (València 1483); *Dotzè del crestià (Regiment de prínceps i de comunitats)* (València 1484); *Regiment de la cosa pública* (València 1499); *Doctrina compendiosa* (Barcelona 1509); *Llibre dels àngels* (Barcelona 1494); *Libro de los santos ángeles* (Burgos 1490); *Le liure des sains anges* (Ginebra 1478); *Llibre de les dones* (Barcelona 1495); *Carro de las donas* (Valladolid 1542); *Scala Dei (Tractat de contemplació)* (Barcelona 1494); *Confessional* (València 1497); *Art de ben morir* (Barcelona 1507); *Qüestions sobre els novíssims* (Barcelona? 1483? 1486?); *Vita Christi* (Granada 1496); *Psalterium laudatorium* (Girona 1495) i *Pastorale* (Barcelona 1495). — J. P. E.

[214]

David J. VIERA, *La obra de Francesc Eiximenis, O.F.M. (1340-1409) en los siglos XV al XVIII*, dins «Archivo Ibero-Americano», XXXIX (1979), 23-32.

Després d'una referència als estudis d'Andreu Ivars, *El franciscanismo de la Reina de Aragón, doña María de Luna*, la publicació dels quals en la mateixa revista fou

truncada l'any 1936 per l'assassinat de l'autor i la destrucció dels originals, sintetitza en poques pàgines (24-29) allò que hom sap de la influència literària d'Eiximenis en escriptors tant de llengua catalana com castellana i publica tres composicions castellanen en vers conservades al final del *Carro de las donas* de Lisboa, Arquivo da Torre do Tombo, sign. negro 3699 (29-32). [Vegeu en aquest mateix volum l'estudi *Documents i precisions entorn de Francesc Eiximenis.*] — J. P. E.

[215]

Manuel J. PELÁEZ, *Notas críticas a cuatro recientes estudios sobre Francesc Eiximenis en los «Catalan Studies. A Volume in Memory of Josephine de Boer»*, dins «Estudios Franciscanos», 80 (1979), 67-74.

Observacions als quatre articles del volum esmentat (Barcelona 1977), especialment àmplies en allò que es refereix a bibliografia (68-71) i a fonts d'Eiximenis (71-74). — J. P. E.

[216]

Albert G. HAUF, *El «De triplici statu mundi» de fr. Francesc Eiximenis, O.F.M.*, dins «Estudios Universitaris Catalans», XXIII (1979), 265-283.

Després d'una introducció, en la qual es manifesta convençut que el *De triplici statu mundi* pertany realment a Francesc Eiximenis i descriu breument el manuscrit de l'Escorial H-III-24, únic exemplar que ens l'ha conservat, n'edita el text completat amb notes, en sèrie única, tant de naturalesa crítica o textual com explicativa. [Vegeu l'article d'aquest volum *Documents i precisions entorn de Francesc Eiximenis.*] — J. P. E.

[217]

Judith BERG SOBRE, *Eiximenis, Isabel de Villena and some Fifteenth Century Illustrations of their Works*, dins *Estudis Urbana*, 303-313 i set làmines.

Estudi dels paral·lismes existents entre les narracions de Francesc Eiximenis, sant Vicent Ferrer i Isabel de Villena sobre episodis de la vida de Jesucrist com és ara la seva entrada als llims; la processó del Crist i dels patriarques al Calvari a fi de glorificar la creu; i l'aparició de Jesús acompanyat dels patriarques a la Mare de Déu, d'una banda, i de l'altra la representació plàstica de tals episodis per Bartolomé Bermejo, pel mestre de la família Perea, per l'il·luminador del llibre d'hores d'Alfons IV (British Museum 28962) i per l'il·luminador d'un altre llibre d'hores de la mateixa biblioteca, Add. 18963. — J. P. E.

[218]

Vito-Tomás GÓMEZ, *La figura de Bonifacio Ferrer*, dins «Escritos del Vedat», X (1980), 259-295.

Resum biogràfic de Bonifaci Ferrer (1355-1417), basat normalment en fonts ja publicades i en els *Anales... de Porta Coeli* de Joan Bta. Civera (València, Arxiu de la Catedral, ms. 332), en la *Vida de San Vicente Ferrer* de Josep Teixidor (València, Arxiu del Convent de Predicadors, ms. 84), en algun *Manual de consells* de l'Arxiu Municipal de València i sobretot en les parts autobiogràfiques del *De schismate pisano* (272-280); les pàgines finals de l'article són dedicades al recompte d'obres escrites (283-289); l'autor creu possible que «los Evangelios de la Biblia valenciana (la

versió de Bonifaci Ferrer) sean los transmitidos por un códice del archivo del "Palau" de Barcelona» [els publicats per Josep Gudiol, Vic 1910] (287). En apèndix publica la notícia que Teixidor dedica a Bonifaci Ferrer en l'esmentada *Vida de San Vicente Ferrer* (290-295). — J. P. E.

[219]

Miguel LLOP CATALÀ, *Proceso de Bonifacio Ferrer*, dins «Escritos del Vedat», X (1980), 417-471.

Després d'una introducció, en la qual l'autor resumeix les vicissituds d'aquell procés i hi distingeix quatre etapes (415-432), però del qual no s'acaben de conèixer les acusacions de base, publica quaranta-tres anotacions del *Manual de consells* de l'ajuntament de València relatives a l'afer esmentat, que van del 20 de juliol de 1388 al 2 de maig de 1396; també una decisió del futur Joan I sobre emprius (Martorell, 12 de juliol de 1376) recollida en l'*Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentiae* (València 1515). En la nota 28 de la secció textual, l'autor aventura la hipòtesi que l'acció de Bonifaci Ferrer que desencadenà el procés fou la d'«acusar a los regidores (*de València*) de no defender los derechos de los particulares en la utilización de los *aemprius*» (449). — J. P. E.

[220]

Fernando CAMPO DEL POZO, *El agustinismo político en España durante la Edad Media*, dins «Augustinus» (Madrid), XXV (1980), 181-207.

Ultra un brevíssim resum de la doctrina de Bernat Oliver (12??-1348) sobre el poder del papa (p. 189), l'article conté un apartat sobre *Francisco Castelló y los juristas valencianos* (pp. 193-195), el qual exposa la doctrina teocràtica d'aquest autor, segons el qual Crist hauria donat a sant Pere (i al papa) potestat plena tant en el camp espiritual com en el temporal; això no obstant, si es tracta d'exercir el poder temporal, Castelló demostra amb arguments sòlids que és més oportuna la potestat indirecta que la directa, cosa que contribuiria a evitar que els poders civils s'immesceixin en afers eclesiàstics. [Les *Allegationes* de Francesc Castelló han estat editades pel mateix Campo del Pozo a «Estudio Agustiniانو», X (1975), 455-489.] — J. P. E.

[221]

Josep Maria de GARGANTA, *San Vicente Ferrer, predicador de penitencia y de reforma*, dins *Agiografia dell'Occidente cristiano. Secoli XIII-XV* (Roma, 1-2 marzo 1979) (Atti dei Convegni Lincei 48), Roma 1980, 129-165.

Després d'una visió de la historiografia sobre mestre Vicent, tant l'anterior al s. XIX com la moderna [en la qual, però, manca l'obra imprescindible de Brettle] centra la seva atenció en l'aspecte que considera més bàsic àdhuc per a la comprensió hagiogràfica del personatge, el de predicador. Parteix, per això, dels fets personalment anormals viscuts a Avinyó durant el mes d'octubre de 1398, a partir dels quals es llençà a l'apostolat de predicador itinerant (138); recorda les modernes edicions dels *Sermons* (142-144), dóna una versió de les prerrogatives que hauria rebut de Benet XIII (145-146) i s'encara amb el problema de la significació de la predicació vicentina, que veu en el solc de la dominicana, centrada en les doctrines cristianes bàsiques; recorda els paràgrafs en els quals mestre Vicent defensà la seva itinerància (148-149), el seu tancament a predicar doctrines d'autors pagans o profans (150-151);

i es planteja la qüestió de l'escatologisme (que vol distint de l'apocalipticisme, 151) i que qualifica de tema «poco grato» (152), bo i procurant de reduir-ne la importància per consideracions diverses (152-155). Contra Pere-Màrtir Bordoy i Torrents, creu que tècnicament els sermons del sant no eren escolàstics, tot i que hi aboqués tant els seus coneixements teològics com el rigor filosòfic dels seus anys joves. L'estudi s'acaba amb unes consideracions sobre sant Vicent Ferrer com a predicador de reforma en una conjuntura històrica concreta (162-165). — J. P. E.

[222]

Vicente FORCADA, *Vicente Ferrer, predicador de la reforma de la «Cristiandad»*, dins «Escritos del Vedat», X (1980), 155-181.

Partint de les conviccions escatològiques de mestre Vicent Ferrer, l'autor recull i tradueix al castellà uns quants textos dels *Sermons* relatius a la seva missió personal i a la companyia de penitència, d'una banda, i de l'altra a la situació del poble cristià, dels clergues i dels religiosos contemporanis. L'autor subratlla que el predicador valencià es mou en esquemes mentals de «cristiandat» i accepta la tesi segons la qual el fracàs d'aquesta equivaldria per a Vicent Ferrer amb la fi del món. — J. P. E.

[223]

Álvaro HUERGA TERUELO, *El «Tratado del cisma moderno», de San Vicente Ferrer*, dins «Revista Española de Teología», XXXIX-XL (1979-1980), 145-161.

Presenta el «De moderno ecclesiae schismate» com a *quaestio disputata* «de la mejor escuela "tomista", en un momento cronológico que augura en la lejanía las *relecciones* de Francisco de Vitoria» (147), cosa que dona fesomia teològica a un escrit que es col·loca entre d'altres de totalment jurídics (159). La qüestió s'articula en tres preguntes: si hi pot haver simultàniament més d'un papa; donada la resposta negativa, ve la segona: qui dels dos és papa ver; la resposta favorable a Climent VII condueix a la tercera: què cal fer a fi que tothom el reconegui. El recurs a raons teològiques és acompanyat pel refús a donar belligerància en la solució del gran problema del Cisma d'Occident a la *via concilii* i als fets carismàtics, cosa que assenyala les fonts complementàries de mestre Vicent: Pere de Luna, el seu germà Bonifaci Ferrer, Nicolau Eimeric i, en general, els capdavanters de l'obediència avinyonesa, les tesis de la qual defensa, en particular aquella que considera el col·legi cardenalici «como estructura esencial en la Iglesia» (159). — J. P. E.

[224]

Álvaro HUERGA, *La edición cisneriana del «Tratado de la vida espiritual» y otras ediciones del s. XVI*, dins «Escritos del Vedat», X (1980), 297-313.

L'edició de la traducció castellana del *Tractatus de vita spirituali* de sant Vicent Ferrer, feta a manament del cardenal Cisneros l'any 1510 a Toledo, és incompleta pel fet d'ometre dos capítols de l'obra, els 14 i 15, en els quals Ferrer es manifesta previngut contra visions, èxtasis, revelacions i d'altres fenòmens místics extraordinaris. Huerga en defensa l'autenticitat pel fet que llur doctrina concorda amb la del *De moderno ecclesiae schismate*, on també nega que aquells fenòmens siguin criteri per a determinar qui és el papa legítim. Per això, creu que es tracta d'una omisió deliberada i n'assenyala com a autors els dominics «reformistes» que envoltaven sor Maria de Santo Domingo, la *beata* de Piedrahita, fervorosos defensors de les revelacions de

la *beata*, en contrast amb la desconfiança dels dominics valencians contemporanis enfront de tals manifestacions. En canvi, els capítols esmentats es retroben en l'edició de León 1528, gairebé desconeguda, obra de l'erasmista Bernardo Pérez, el qual arribaria a ésser xantre de la seu de València; també en l'apèndix de l'obra de Diego Pérez de Valdivia, *Aviso de gente recogida* (Barcelona, Jaume Cendrath 1585; nova edició, Madrid 1977). També hi féu referència santa Teresa d'Àvila en el cap. 20 de la *Vida*: «... (los arrobamientos) ... temería no sean los rabiamientos que dice san Vicente». Sembla que no es pot descartar que *rabiamientos* arribés a la santa a través del *Tercer abecedario* de Francisco de Osuna, el qual, però, no esmentà el nom de sant Vicent, dada que potser fou proporcionada a Teresa per algun dominic (potser tampoc no es podria descartar la possible tradició oral, a través d'alguna instrucció de tema ascètic-místic). — J. P. E.

[225]

Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *Tres incunables más de los «Sermones» de san Vicente Ferrer, existentes en Santiago de Compostela*, dins «Revista Española de Teología», XXXIX-XL (1979-1980), 325-330.

Ja Francisco Cantelar Rodríguez havia presentat en el seu *Catálogo de Incunables de las bibliotecas del convento de franciscanos y del Seminario Diocesano de Santiago*, publicat en «Compostellanum», 22 (1977), 151-199, cinc incunables de sermons de sant Vicent Ferrer existents en la biblioteca del convent de sant Francesc d'aquella ciutat; ara Isaac Vázquez dona notícia de tres més, propietat de la mateixa biblioteca i procedents del convent de San Antonio de Herbón (Padrón-La Coruña), on portaren la signatura «Tab. IV. A 30»; són enquadernats en un sol volum pel fet de constituir una col·lecció completa típica de sermons vicentins; l'edició és de Venècia (de Leucho 1496); remarquem en la fitxa relativa al volum de *Sermones de sanctis* la llista completa de les peces, que hom hi pot trobar. — J. P. E.

[226]

Joachim VENNEBUSCH, *Zur Überlieferungsgeschichte des Traktates «De remediis contra tentationes spirituales» (Petrus Johannis Olivi, Venturinus de Bergamo, Ludolphus de Saxonia, Johannes Gerson)*, dins «Scriptorium», XXXIII (1979), 254-259.

L'estudi de les diverses redaccions del *De remediis...*, porta a la conclusió que la incorporada per sant Vicent Ferrer en el seu *De vita spirituali* és la que el Clm. 18389 atribueix a Venturino da Bergamo; d'altra banda, mestre Vicent en desestima els remeis n.ºs. 2, 7, 8, 9 i 11. — J. P. E.

[227]

B. JACQUELINE, *Trois scènes de la vie de Saint Vincent Ferrier dans un vitrail de Notre-Dame de Saint-Lô (XVe siècle)*, dins «Archivum Fratrum Praedicatorum», XLIX (1979), 133-144 i quatre reproduccions fotogràfiques.

Contra aquells qui afirmen que les esmentades escenes pertanyen als sants metges Cosme i Damià, defensa que dues representen escenes de miracles consignats en el *Procés de canonització* i l'altra la trobada de mestre Vicent amb el rei d'Anglaterra a Caen l'any 1418. Les vidrieres són posteriors a la canonització (1455) i per això d'un temps en el qual Saint-Lô ja tornava a pertànyer al regne de França. — J. P. E.

[228]

Alfred A. STRNAD, *Salvo Cassetta, Verfasser einer Vita des hl. Vinzenz Ferrer?*, dins *Xenia Medii Aevi historiam illustrantia oblata Thomae Kaeppli, O.P.* Ediderunt Raymundus Creytens, O.P. - Pius Künzle, O.P., II (Storia e letteratura 142), Roma 1978, 519-545.

Salvo Cassetta (Palerm 1413?-Roma 1483), inquisidor de Sicília i general de l'orde dominicà, hauria estat, segons el bolonyès Leandro Alberti (Bolonya 1517), autor d'una vida de sant Vicent Ferrer, notícia que després molts autors han recollit (539-541), que, però, ja fou criticada pel venecià Apostolo Zeno l'any 1715 i sobretot l'any 1753 i que només sembla respondre al fet que féu copiar el procés de canonització de mestre Vicent a base d'aquell original que resultà destruït en el *Sacco di Roma* del 1527, i envià la còpia esmentada al seu convent de Palerm. — J. P. E.

[229]

José GOÑI GAZTAMBIDE, *Fray Juan de Monzón, O.P., su vida y sus obras (c. 1340-c. 1412)*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 506-523.

Recollint tota la bibliografia anterior, aquest article presenta un resum de la vida de fra Joan de Montsó, amb els episodis coneguts de la seva topada amb la Universitat de París i el consegüent conflicte general de l'orde dominicà amb la Universitat i amb la Cúria a propòsit de la disputa sobre la concepció virginal de Maria. També esmenta l'actitud canviant del frare dominicà a l'esguard dels dos papes, les seves relacions amb els reis d'Aragó, i dóna un judici global sobre els escrits que ens n'han arribat. — J. de P.

[230]

Josep PERARNAU, *Sobre una nova font de notícies de Miramar*, dins «Estudios Lulianos», XXIII (1979), 73-75.

Publica dos fragments de sengles testaments dels anys 1395 i 1398, de l'AHM, sèrie C 2600 i subratlla les diferències generacionals pel que fa al destí de les almoines, bo i assenyalant que les deixes a favor de Miramar no entren en les pautes indicades per les altres. — J. P. E.

[231]

Walter SENNER, *Der vollständige Kommentar des Guillelmus de Aragonia über die «Consolatio Philosophiae»*, dins «Bulletin de Philosophie Médiévale», 22 (1980), 98-100.

El ms. Ii.3.21 de la Cambridge University Library, després de la traducció anglesa de la *consolatio philosophiae* feta per Geoffrey Chaucer el 1384, conté dos comentaris llatins del mateix llibre, que August Pelzer i Artur Landgraf atribuïren a Johannes de Sterngassen; Senner, d'acord amb l'*explicit*, el restitueix a Guillem d'Aragó, atribució confirmada per un manuscrit d'Erfurt, el qual conté el primer dels comentaris llatins esmentats i fragments del més extens; el breu és resum de l'ampli. El text permet de qualificar d'aristotèlic l'esmentat Guillem. [Remarquem que potser el ms. d'Erfurt, Amplonianische Sammlung, Ms. F.358, f. 25 no dóna per segura la qualificació de Guillem d'Aragó com a metge: «... medicine sorte (*sic*: forte?) magister...»] — J. P. E.

[232]

Ignasi PUIG, *Pariatges entre els abats de Gerri i els comtes del Pallars Sobirà i de Foix, dels segles XIV i XV*, dins «Urgellia», II (1979), 347-377.

La introducció recorda les dades i dates més importants de la història de l'abadia de Gerri, els conflictes seriosos entre el comte de Pallars i l'abat de Gerri a partir del 1338 entorn de la jurisdicció criminal de la vila de Gerri i els intents de solució, concretats en el pariatge de 1368, les línies de força del qual són subratllades en les pàgines 352-356. Els conflictes, però, no cessaren, cosa que explica que l'any 1425 l'abat i el monestir de Gerri venguessin part dels seus drets al comte de Foix, vescomte de Castellbò, solució que no fou acceptada per Alfons IV dit el Magnànim. Són transcrits en apèndix tant el text del pariatge del 1368 (362-370) com el del contracte de l'any 1425 (370-377) a base de la còpia conservada en la Bibliothèque Nationale de París, Collection Doat 215. — J. P. E.

[233]

Dimes SANCHÓ I MARTÍNEZ, *La esclavitud en Barcelona en los umbrales de la Edad Moderna*, dins «Misc. Madurell III», 193-270.

Reducció de tesina de llicenciatura. Després d'un capítol amb consideracions generals (193-205) comença l'estudi sobre cent seixanta-dos documents aplegats en l'AHCB i en l'AHPB, els quals documents van del 1390 al 1509 i fan referència a cent setanta-un esclaus. Remarquem una citació del llibre medieval *Obra dels alcajts e dels jutges* (204). L'autor pensa posar punt final a la «polèmica» sobre el sentit de «laurus-llofosc» (213). Després d'haver presentat l'estratificació social tant de compradors com de venedors d'esclaus i les principals característiques dels captius, en particular llur valoració, procedència i procediments d'alliberació, l'autor dóna en l'apèndix primer una relació de les cent seixanta-dues operacions de venda (243-250) i en el segon la transcripció de quinze peces *in extenso*: les sis primeres són instruments de venda d'esclaus (251-259); la setena una cèdula de protesta d'una venda d'esclava malalta, redactada en català (259-260); la vuitena una alliberació o manumissió (260-262); la novena una constitució de procurador per al recobriment d'un esclau escapat (262-263); la desena, un reconeixement fet per una antiga esclava d'haver rebut unes deixes testamentàries (264); l'onzena, un certificat de donació de dues nenes nou-nades, filles d'una esclava (265); la dotzena, una assegurança d'una esclava per si moria de part (265-266); i les tres darreres, en català com la desena i la dotzena, les ordinacions següents: *De esclaves que usen de peccat de carnalitat* del 1414 (266-267); *Ordinació que les esclaves no porten roba ne mantells ne vels* de l'any 1459 (267-268); i la recopilació d'*Ordinacions sobre los catius e no comprar res d'ells e altres coses dels esclaus e esclaves* (268-270) feta l'any 1477. — J. P. E.

[234]

Antonio PÉREZ MARTÍN, *Proles Aegidiana 1. Introducción. Los colegiales desde 1368 a 1500* (Studia Albornoiana XXXI/1), Bolonya 1979, 498 pp.

Després de la introducció (15-113), en la qual l'autor exposa la fundació, estructura i resultats del Colegio de San Clemente de Bolonya, fundat pel cardenal Gil de Albornoz (1300-1367), comença el catàleg dels cinc-cents noranta-cinc collegials que hi passaren durant els seus cent trenta-dos primers anys. Pertanyen als països de la Corona catalano-aragonesa, i alguns contenen com a autors d'obres literàries, els següents: Domènec Mascó (Dominicus Mastoni [sic], de Valentia, catelanus) (120, núm. 5); Berenguer Estampa (Berengarius Stampa, de Valentia, catalanus) (128-129, núm. 17);

Guillem de Brugaroles (152, núm. 62); Domènec d'Aragó (166, núm. 99); Martí d'Alpartil (168, núm. 116); Tomàs de Lliria, de València (171-172, núm. 110); Benet de Daroca (175, núm. 116); Gil d'Aragó (175-176, núm. 117); Martí de València (184-185, núm. 137); Bartomeu Vidal, de València (185-186, núm. 138); Martí de Sogorb (188, núm. 143); Pere d'Aragó (189, núm. 147); Pasqual de Daroca (191, núm. 153); Pere de Borsa (215, núm. 190); Ramon de Catalunya (216-217, núm. 191); Pere d'Aragó (220-221, núm. 196); Bartomeu i Tomàs de Borja, «de Catelonia» (228-229, núms. 205-206); Jaume de Cervera, «de Regonia, de Saragotia, de Catelonia» (230, núm. 207); Gabriel de Catalunya (230, núm. 208); Guillem Pere Oliver, de Catalunya (236-237, núm. 216); Joan de València (238, núm. 219); Lluís Navarro, de Catalunya (238, núm. 220); Nicolau Bernat (243, núm. 231); Bernat Fort, d'Aragó (261-262, núm. 265); Joan Martínez, d'Aragó (265-266, núm. 273); Antoni d'Agullana, de Catalunya (273-274, núm. 285); Marc de València (277, núm. 293); Joan Cucaló, de València (282-283, núm. 299); Miquel Calbo, d'Aragó (290-291, núm. 314); Lambert de Torrellas (296-297, núm. 322); Narcís Valls (344, núm. 389); Andreu Vives (273-274, núm. 430); Martí García, de Casp (384-385, núm. 445); Miquel Fors (419-420, núm. 495); Miquel Círia (467-468, núm. 561); Joan Mora (479, núm. 578); Joan Serra (493-494, núm. 592) i Joan de Sobràrias (495-496, núm. 594). Cada fitxa conté: nom, títols o càrrecs de l'interessat, ocasions en les quals consta la seva actuació en el Col·legi i bibliografia que hi ha referència, tot completat amb notes de l'autor. — J. P. E.
[235]

Antonio PÉREZ MARTÍN, *Proles Aegidiana 2. Los colegiales desde 1501 a 1600* (Studia Albornotiana XXXI/2), Bolonya 1979, 505-1139 pp.

Durant aquell segle, els estudiants de l'àrea catalana no passaren de cinc: Pere Vedell, de Mallorca (946, núm. 907); Baltasar Cabestany, «gotolanus», de Belltall (Tarragona) (978, núm. 928); Joan Jeroni Eiximénez Fuster, de València (979, núm. 929); Pau Esteve, de València (1121, núm. 1008) i Pere Gil, de Barcelona (1123-1124, núm. 1010). Els aragonesos, en canvi, foren trenta-quatre, entre els quals destaca Antoni Agustín (760-763, núm. 791, amb fotografia del seu retrat conservat en el Col·legi de Bolonya), futur bisbe de Lleida i arquebisbe de Tarragona. — J. P. E.

[236]

Antonio PÉREZ MARTÍN, *Proles Aegidiana 3. Los colegiales desde 1601 a 1800* (Studia Albornotiana XXXI/3), Bolonya 1979, 1141-1771 pp.

Durant aquests dos-cents anys, els estudiants procedents dels Països Catalans foren dinou; entre els segles XVII i XVIII és fàcil de percebre una diferència, la que en aquest darrer apareixen com a procedents de Catalunya cognoms no catalans, segurament pertanyents a famílies destinades en països de llengua catalana per l'administració estatal borbònica nova. La llista de tots és: Joan Alibert, de Vic (1169-1170, núm. 1037, el qual hauria escrit «en versos exámetros y pentámetros una versión de los cuatro evangelios y vidas de santos», nota 5); Vicent Solà, de València (1170, núm. 1038); Joan Arguís i Romeu, de Xirivella (València) (1197-1201, núm. 1049); Mateu Marimon, de Mallorca (1201, núm. 1050); Nicolàs de Arce, d'Oriola (1201-1202, núm. 1051); Jaume Morales i Borja, de València (1220-1222, núm. 1059); Rafael Caus, de Barcelona (1239-1240, núm. 1072); Vicent Alapont, d'Algímia (València) (1289-1290, núm. 1093); Josep de Boixadors-Llull i Casademunt, de Barcelona (1293-1295, núm. 1095); Benet Blasco, de Barcelona (1335, núm. 1121); Joan Xauvet i Lloret, d'Ontinyent (València)

(1375-1376, núm. 1147); Antoni Pasqual i Lleu, d'Arenys de Mar (bisbat de Girona) (1413-1415, núm. 1162); Josep de Montserrat i Moles, de Tarragona (1485-1486, núm. 1200); Josep de Potau i d'Olzina, de Barcelona (1519-1522, núm. 1214); Antoni Martínez de Pons, de Mataró (Barcelona) (1602-1607, núm. 1255, autor del catàleg inèdit de manuscrits d'aquell col·legi); Pere Màrtir Pons i Mir, de Barcelona (1651-1654, núm. 1272, autor d'un discurs en els funerals de Ferran VI); Carles de Simon Pintero, de Barcelona (1689-1692, núm. 1292); Gaietà Moreno de Simon, de Barcelona (1724-1726, núm. 1306) i Josep Adeodat Noguera i Climent, de València (1754-1756, núm. 1320, autor d'alguns escrits anònims). Els aragonesos foren trenta-tres. — J. P. E.

[237]

Federico MARTINO, *Documenti dell'«Universitas» di Messina nell'Archivio Ducale Medinaceli a Siviglia*, dins «Quaderni Catanesi di Studi Classici e Medievali», II (1980), 641-706.

Recorda les vicissituds que expliquen la presència de fons del comú de Messina en l'arxiu dels ducs de Medinaceli i publica les regesta de 207 documents, molts dels quals fan referència a catalans; remarcuem els dels reis Pere el Gran (núms. 12-13), de Jaume II (núms. 14 i 16), del rei Frederic III de Sicília (núms. 15 i 18-22), i sobretot els de Martí l'Humà (36-72 i algun de posterior) i de Martí el Jove, rei de Sicília (73-80). — J. P. E.

[238]

Jaume de PUIG I OLIVER, *El procés dels lullistes valencians contra Nicolau Eimeric en el marc del Cisma d'Occident*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 319-463.

L'any 1388 els lullistes valencians van fer obrir procés contra l'inquisidor Nicolau Eimeric. D'aquest procés, que es coneixia indirectament per documentació ja publicada, l'autor n'ofereix en apèndix el «regestum» del síndic valencià Joan de Vera, contingut al ms. 1167 de la Biblioteca de Catalunya. L'estudi de les declaracions dels testimonis que deposen contra Eimeric —que l'autor no publica— ens fan descobrir un grup de capdavanters del lullisme valencià, d'alguna manera influïts per la teologia arnaldiana i pel radicalisme espiritual-beguino-terciari franciscà. A través de textos inèdits d'Eimeric, i d'altres de provinents del procés de 1388 i de la documentació coneguda fins a la data, l'autor segueix la història de la confrontació entre Eimeric i el lullisme valencià de finals del segle XIV, amb els episodis de l'exili de l'inquisidor per part del rei Joan I (1393), el conflicte amb Antoni Riera i la declaració avinyonesa del 1395, segons la qual la butlla de Gregori XI «Conservationi puritatis catholicae fidei» contra les doctrines de Ramon Llull no es troba als registres de l'any sisè del seu pontificat. La qüestió cismàtica intervé en la lluita doctrinal d'una manera soterrada, que l'autor s'esforça a posar en relleu. De bell antuvi, Eimeric, partidari de l'obediència avinyonesa, acusa els lullistes d'ésser romanistes; però en ocasió de la declaració de 1395 apareix clarament que Benet XIII d'alguna manera pacta amb els lullistes i deixa sol Eimeric, per complexes raons doctrinals i polítiques. Encara que alguns aspectes del lullisme valencià de finals del XIV necessiten més investigació, l'autor creu poder afirmar que la polèmica amb Eimeric contribuï a depurar el pensament lullista. D'altra banda suggereix que en la sentència dita definitiva de 1419 hi van pesar unes circumstàncies de tipus històric i polític que fins ara potser no s'havien tingut degudament en compte i que l'autor convida a estudiar. — J. de P.

[239]

Jaume de PUIG I OLIVER, *Nicolau Eimeric i Raimon Astruc de Cortielles. Noves dades a propòsit de la controvèrsia mariana entorn de 1395*, dins «Hom. Batlle I», 309-331.

L'autor publica i estudia la requisició que el 12 de juny de 1395 Raimon Astruc de Cortielles, canonge d'Elna, adreça a l'inquisidor d'Avinyó, Francesc Aussurre, protestant perquè no mena a bon terme el procés intentat per ell contra Nicolau Eimeric, a propòsit de les afirmacions de l'inquisidor gironí contra els qui sostenien la concepció sens màcula de Maria. Després d'un repàs de la literatura mariològica d'Eimeric, l'autor estudia breument la gènesi del tractat de Cortielles *Disputatio secularis et jacobite* (1394) i conclou que és una resposta al *Tractatus de conceptione virginis Marie* (1384) de l'inquisidor gironí. Segons l'autor, Cortielles pertany al món dels lullistes tocats per l'esperit del beguinatge, i el 1395 participa amb els lullistes valencians en la coneguda acció anti-eimericiana d'Antoni Riera a Avinyó. Tots aquests elements, i sobretot la cronologia dels escrits d'Eimeric sobre la Mare de Déu, poden servir per a tenir una imatge més completa de la gran controvèrsia mariana que esclata els darrers anys del segle XIV, amb la polèmica de Joan de Montsó i l'orde dominicà contra la Universitat de París, en la qual Eimeric va intervenir, encara que fins al moment present aquesta seva intervenció sigui mal coneguda. — J. de P.

[240]

Bernat METGE, *Lo Somni* («Les millors obres de la literatura catalana», 41), Barcelona 1980, 152 pp.

Reedició amb ortografia modernitzada del text que va establir Martí de Riquer a les *Obras de Bernat Metge*, Barcelona 1959, el qual prenia com a base el manuscrit de la Biblioteca Universitària de Barcelona. Guiseppe Tavani dóna a la introducció una semblança de Bernat Metge i analitza ràpidament les seves obres en el pròleg, deturant-se a remarcar la importància especial de *Lo Somni* dins les lletres catalanes medievals. — J. de P.

[241]

Derek W. LOMAX, *The «Istoria del Sanct Ladre» attributed to St. Pere Pasqual*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 389-394.

Resumeix cada una de les cinc parts del llibre esmentat i en subratlla el contingut mariològic, el qual, si en allò que fa referència a la vàlua de certes devocions marianes, també es troba en Caesarius von Heisterbach, Gauthier de Coincy i Gonzalo de Berceo, en tant que doctrina que presenta la Mare de Déu com a personatge central en la història de la salvació, sembla tenir una finalitat d'apologètica antijueva més que antimusulmana. — J. P. E.

[242]

Josep-Joan PIQUER I JOVER, *Vida ermitana a Barcelona i als seus entorns (1386-1913)*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 49-50 (1976-1977 [1979]), 205-343.

Aquest estudi polifacètic i en general aliè al nostre tema dedica algunes pàgines a resumir els *Documentos particulares para la vida heremitica* (Barcelona 1588), que Diego Pérez de Valdivia escriví i adreçà al bisbe de Barcelona Joan Dimas Loris (1576-1598) amb la vista posada en la reforma dels ermitans d'aquest bisbat (218-222); en apèndix reproduïx les tres reglamentacions relatives a la instal·lació material de l'ermità (324-329), al vestit i altres detalls de comportament (329-330) i als exercicis

ascètics (330-335), amb un apartat final de dubtes i respostes (335-343); remarquem la biblioteca de l'ermità (340). — J. P. E.

[243]

Jaume RIERA I SANS, *El primer text conegut en «estil de valenciana prosa»: una carta atribuïble a fra Antoni Canals (1392)*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 513-522.

Acompanyada d'altres quatre lletres contemporànies, les quals serveixen de punt de referència, publica la carta del «prior ab lo covent» de sant Domènec de València al futur Martí l'Humà, aleshores a Sicília; l'analitza (518-519) i en dedueix que el recarcolament ampullós de la prosa catalana no és un fenomen nascut en vigílies de la «Decadència». — J. P. E.

[244]

Gilbert OUY, *Simon de Plumetot (1371-1443) et sa bibliothèque*, dins *Miscellanea Codicologica F. Masai dicata MCMLXXIX*. Ediderunt Pierre COCKSHAW, Monique-Cécile GARAND et Pierre JODOGNE II (Les publications de Scriptorium, vol. VIII), Gand 1979, 353-381.

Tres dels cent-tretze volums d'aquella biblioteca serien de procedència catalana: els actuals París, Bibliothèque Nationale lat. 14327 (Innocenci IV, *Apparatus in Decretales*, del s. XIV); París, Bibliothèque Mazarine 1434, 1-128 (Bartolo da Sassoferrato, XIV *exeunte*), possiblement català; i Bibliothèque de l'Arsenal 1212 (Giovanni d'Andrea, XIV *exeunte*) copiat a Occitània o a Catalunya. — J. P. E.

[245]

Nicholas G. ROUND, *Las traducciones medievales, catalanas y castellanas, de las Tragedias de Séneca*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 9 (1974-1979), 187-227.

Estudia el pas dels textos llatins a la traducció catalana d'Antoni de Vilaragut i d'aquesta a la castellana, car «tampoco existe hoy versión castellana del s. xv que no se remonte a Vilaragut» (191), ja que la versió encarregada per Íñigo López de Mendoza, marquès de Santillana, o també es basava en Vilaragut o s'ha de considerar perduda. A continuació, recull les notícies existents sobre els manuscrits catalans i els sis castellans de les *Tragèdies* de Sèneca (193-197); vénen a continuació la comparació de l'ordre de les tragèdies esmentades en els diversos reculls i una presentació més detallada del text dels manuscrits de Barcelona, Biblioteca de Catalunya 295 (199-201) i de Madrid, Biblioteca Nacional 14704 (201-204), tots dos amb complements textuals trets de fonts varies, i dels castellans de Madrid, Biblioteca Nacional 7088 i 8230, de la Biblioteca de Palacio 11. 1786 i de la del 'Escorial S. II 7 i S. II 12 (204-217), amb particular atenció als tres darrers, el text dels quals és molt acostat al de la Biblioteca de Catalunya, damunt esmentat, encara que aquest no sembli ésser la font directa d'aquelles traduccions castellanes (211). Les set conclusions subratllen que Vilaragut treballà sobre un text llatí molt complet i sobre complements italians; que l'interès en l'obra de Sèneca no afectava la forma teatral ans el contingut doctrinal i que d'aquesta manera s'expliquen les abreviatures de l'obra de Vilaragut, tant en català (Madrid, Biblioteca Nacional 14704) com en castellà (ibid., 7088 o 8230); que l'autor dels volums de la Biblioteca de Palacio i de l'Escorial torna al text complet de Vilaragut i sembla més atent a les valors humanístiques; i que tots eren propensos a desestimar les tra-

gèdies col·locades al final de la llista, tot i saber que aquestes eren deu. En apèndix compara les diverses versions dels tres temes següents: l'argument de *Medea* (221-222), el seu parlament (222-223) i *Medea i la dida* (223-224). — J. P. E.

[246]

Giuseppe TAVANI, *Literatura i societat a Barcelona entre la fi del segle XIV i el començament del XV*, dins *Cinquè Colloqui*, 7-40.

Assaig de síntesi, en el qual l'autor es proposa de donar una explicació de la decadència del fenomen literari a Catalunya al final de la baixa edat mitjana. Estudiant l'estructuració de la societat i les intencions que inspiraven la Corona en establir la festa de la Gaia Ciència, Tavani posa de manifest les tensions existents entre el patriciat urbà de Barcelona i la classe burgesa, a la qual els reis intenten de promocionar socialment a través de la glòria literària. Però el resultat d'aquests propòsits fou exactament el contrari del recercat, ja que en llur gran majoria els poetes de Catalunya pertanyents a la classe burgesa revalidaren la poesia trobadoresca totalment anti-burguesa, com corresponia a l'actitud de gairebé tots ells, aspirants a esdevenir cavallers. Al mateix temps la marginació progressiva de la classe noble i la pèrdua del seu pes específic com a classe dominant i adinerada produí en els seus rangs la desviació cap al món fabulós de les empreses cavalleresques, camp que la ideologia burgesa vingué aviat a contaminar, donant lloc al *Curial e Güelfa*, el *Tirant lo Blanch*, la *Flor de Cavalleria* i la *Tragèdia de Lançalot*. La conclusió final és que els burgesos barcelonins no reixen a crear una literatura original comparable a la literatura coetània toscana o picarda; i les úniques manifestacions literàries burgeses del període estudiat l'autor les troba en els intel·lectuals que serveixen els reis —Metge, Febrer—, sensibles als tres grans toscans medievals. — J. de P.

[247]

Columba BATLLE, *Fragments catalans del s. XIV atribuïts a Sant Basili*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 33-43.

El ms. 263, ff. 45-48^r de la Biblioteca de Catalunya conserva la traducció catalana del capítol dinovè del *Dominus vobiscum* de Sant Pere Damí. Estudi de la traducció i edició del text català. — J. P. E.

[248]

Columba BATLLE, *Un Receptari Supersticiós del Segle XIVe*, dins «Iberorromania», 10 (1979), 1-14.

Edició crítica del text conservat a Montserrat, còdex 810, 301-307, sota el títol de *Letra tramesa al papa Damasco per sent Gerònim*, que l'editor proposa de rectificar per *Libre de los usos dels Psalms*. L'edició, ultra l'aparat crític, conté notes de tipus històrico-literari i lingüístic i, al final, llistes de textos allegats (13) i de formes arcaïques o rares (14). — J. P. E.

[249]

Francesc BONASTRE, *Formes rítmiques en l'ofici de sant Fectuós (s. XIV)*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 97-106.

La relació entre lletra i música de l'antífona *Fructuose vir insignis* i de la verbeta

Fructuosi natalicia demostra la solemnitat de la festa de sant Fruitós; els textos del segle XIV haurien estat adaptats a una música més antiga. — J. P. E.

[250]

Josep ROMEU I FIGUERAS, *Poesies populars del s. XIV, procedents del Llibre d'amorettes i d'un manual de notari*, dins *Cinquè Colloqui*, 257-285.

Publicació i estudi de dos grups de poesies. Del *Llibre d'amorettes* hom n'extreu dotze refranys, traduïts, igual com tota aquella obra, del francès; l'autor ofereix ací les dues versions de la traducció catalana dels manuscrits de Madrid, Biblioteca Nacional 6291, i de Barcelona, Arxiu de Palau III, només salvat, després del 1939, en fotocòpia; i els textos francesos conservats a París, Bibliothèque Nationale, ms. fr 23.111 i lat. 13.091; els compara amb d'altres «refrains» francesos paral·lels. El text núm. 12 sembla més complet en la traducció catalana del ms. de Palau que en l'original de qualsevol versió francesa (274-275). El manual de l'Arxiu Notarial d'Olot, notaris de Besalú, reg. 90 conté tres [i no tretze, tal com diu la pàg. 257] poesies, respectivament qualificades per l'autor com a virelai, balada lírica i tríptic monorrim amb cua o tornada. Romeu es fixa més en la darrera, car seria la primera composició poètica de les tres líriques romàniques peninsulars en la qual apareix el rossinyol com a missatger d'amor enviat pel galant a l'estimada. — J. P. E.

[251]

María del Carmen GÓMEZ, *De arte cantus de Johannes Pipudi, sus Regulae contrapunctus y los apuntes de teoría de un estudiante catalán del siglo XIV*, dins «Anuario Musical», XXXI-XXXII (1976-1977 [1979]), 37-49.

Presenta el volum 5-2-25 de la Biblioteca Colombina de Sevilla i es fixa en els textos 23, 24 i 25 d'aquell conjunt. Els dos primers semblen còpia dels dos textos esmentats en el títol. El tercer, copiat per la mateixa mà que els anteriors, conté uns apuntes de música, la darrera part dels quals és redactada en català per un alumne de Joan Pipudí a Avinyó durant el s. XIV. Transcripció dels tres textos en les pàgines 40-49. — J. P. E.

[252]

Carme BASTARDES, *Notes sobre la versió catalana de l'«Arbre des Batailles» d'Honoré Bonet*, dins «Hom. Casacuberta I», 187-196.

L'autora ha transcrit la traducció catalana conservada al manuscrit 83 de la Biblioteca Universitària de Barcelona del conegut *Arbre des Batailles* (1387-1389) d'Honoré Bonet i en aquest article, bo i estudiant els trets literaris més característics de l'obra, ofereix fragments del text català, fins ara rigorosament inèdit. Carme Bastardas subratlla la gràcia, la ingenuïtat, la ironia i l'estil planer d'Honoré Bonet transplantades al text català i ens fa comprendre que una lectura atenta d'aquesta obra conté una gran informació sobre la mentalitat i la manera de viure de l'home de la Baixa Edat Mitjana. — J. de P.

[253]

Vicente GARCÍA EDO, *Benedicto XIII y el Maestro de la Orden de Montesa frey (sic) don Romeo de Corbera*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 290-318.

Aquest treball, a base de dotze documents de l'AHN, fons Ordes Militars, i un del Llibre Verd de l'Arxiu Municipal de Sant Mateu, estudia les relacions de Benet XIII amb l'orde de Montesa, sobretot a través del mestre Romeu de Corbera, des del 8 de juliol de 1409 al 14 d'octubre de 1419, quan l'orde segurament ja havia deixat l'obediència de Benet XIII. La documentació publicada permet de conèixer els avantatges econòmics i altres privilegis concedits pel papa aragonès a l'orde de Montesa, per tal de mantenir-la sota la seva obediència. — J. de P.

[254]

Eugeni DÍAZ MANTECA, *Benet XIII senyor del Maestrat de Montesa*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 533-579.

L'autor publica set documents de l'ACB, quatre de l'ARV, un de l'AHN, un de la col·lecció Melià i un de l'Arxiu Municipal de Benassal, els quals documenten el capteniment de Benet XIII amb l'orde de Montesa des del novembre de 1408 fins al setembre de 1410, així com les aspiracions de Guillem Ramon Alemany de Cervelló i de Nicolau de Pròixida al Maestrat d'aquest orde i les maniobres de l'un i de l'altre per a obtenir el càrrec, recolzat el primer i nomenat per Benet XIII i elegit l'altre pels conventuals de l'orde. La situació, que degenerava en bandositat entre Cervellons i Pròixides, fou resolta finalment per Benet XIII nomenant un jutge neutral, Bonifaci Ferrer, el qual declarà vacant el Maestrat de Montesa, cosa que va permetre a Benet XIII de posar-hi el seu fidel Romeu de Corbera. — J. de P.

[255]

Giulio BATTELLI, «*Gratiae rotulares*» originali di Benedetto XIII antipapa, dins «Miscellanea Historiae Pontificiae», 45 (1979) (=Erwin GATZ, etc., *Römische Kurie. Kirchliche Finanzen. Vatikanisches Archiv. Studien zu Ehren von Hermann Hoberg, Erster Teil*), 57-64.

Presentació del fascicle de trenta-set folis conservat en l'ASV, Instr. Miscell. 7462, amb concessions beneficials fetes per Benet XIII durant la seva estada a Barcelona (12 d'abril de 1410) i en d'altres poblacions de la corona catalano-aragonesa; n'estudia les peculiaritats diplomàtiques, entre les quals destaca l'aprovació autògrafa del papa en l'esmentada concessió de Barcelona: *Fiat pro omnibus Luna*. — J. P. E.

[256]

Josep DOÑATE GIMENO, *Presencia del papa Luna en las tierras de la Plana*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 464-482.

En aquest treball són publicats vint-i-set documents de l'Arxiu Municipal de Vila-real que fan referència sobretot a l'estada de Pere de Luna a Vila-real, i a la Cúria Romana avinyonesa. Els documents provenen del *Manual de Consells* de 1411-1412 i 1414-1415, i dels llibres de la *Claveria* de 1387-1388 i 1414-1415. L'autor els ha aplegats segons un triple ordre temàtic: els divuit primers fan referència a la visita de Benet XIII a Vila-real el novembre de 1414. Del XIX al XXIII documenten pagaments de subsidis i primícies. El tercer grup, del XXIV al XXVII, són documents diversos i sense relació entre ells, que es publiquen per a complementar els dos grups anteriors. A través de tots ells es pot resseguir la contrapropaganda al Concili de Constança que Benet XIII deixava (o feia?) organitzar en els darrers reductes de la seva obediència. — J. de P.

[257]

José SÁNCHEZ ADELL, *Anexión de la Parroquia de Castellón de la Plana a la Cartuja de Vall de Crist*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 242-289.

És l'estudi i la publicació d'un petit lot de sis documents procedent de la cartoixa de la Valldecríst, miraculosament salvat quan anava a ser convertit en pasta de paper en un molí de la Plana. A través d'aquests documents es copsen detalls sobre el fet de l'annexió de la parròquia de Castelló a la Cartoixa de Valldecríst. L'autor ha completat el seu estudi amb la reproducció íntegra d'alguns documents de l'Arxiu Municipal castelloní, ja donats a conèixer parcialment per Manuel Betí Bonfill, que tracten de les vistes de Morella entre Benet XIII i Ferran I, i del pas de Benet XIII per Castelló. Amb la combinació de les dues fonts, queda documentat gairebé un segle de vida castellanenca (1387-1463), centrada en el fet específic, origen de tantes pertorbacions, de l'annexió de la parròquia de Santa Maria a la Cartoixa de la Valldecríst. — J. de P. [258]

Antonio GARCÍA Y GARCÍA, *Relaciones entre la Iglesia y el Estado en Valencia a principios del s. XV*, dins «Escritos del Vedat», IX (1979), 235-246.

El ms. 1861 de la Biblioteca Universitaria de Salamanca conté una sèrie de parers de juristes valencians entorn de dos problemes: si el justícia reial pot jutjar un clergue casat delinqüent o ha de lliurar al bisbe l'encausat i les armes segrestades. Els parers sobre aquest primer tema pertanyen als autors següents: fr. Pere Albert, carmelit; Bernat Bonhome; Joan Carbonell; fr. Francesc Castelló, agustinia; Pere Català; Guillem Cera (*sic!* Çaera?); Arnau de Conques; fr. Francesc Eiximenis, framenor; Joan de Llobera; Domènec Mascó; fr. Joan de Montsó, dominic; Joan de Moya; i Miquel de Santjoan. El segon problema és si un súbdit del mestre de Montesa ha d'apel·lar d'aquest al rei o al papa; contesten Pere Escolà, Bernat Flamench, Joan Mercader, Pere Rabassa i el Filòsof [personatge de la cort de Benet XIII a Peníscola]. García data tot el conjunt dels anys entre el 1398 i el 1412. — J. P. E. [259]

Martí de RIQUER, *Armes «de tota boça» i armes «de mitja boça»*, dins «Hom. Moll I», 63-64.

Les fórmules «de tota» i «de mitja boça» es troben en inventaris catalans i en d'altres francesos i italians de final del s. XIV o començament del XV. «Boça» procediria de l'italià «botta» i faria referència a la prova a la qual serien sotmeses les armes en ésser venudes. Si la prova era un tret de ballesta llançat amb torn les armes eren «de tota boça»; si el tret era llançat a mà, l'arma era «de mitja boça». — J. P. E. [260]

Josep M. MARQUÈS, Joaquim M. PUIGVERT, *El retaule de Santa Margarida de Viloví*, Viloví d'Onyar 1979, [12] pp.

Explicació del retaule de sta. Margarida, existent a Viloví d'Onyar (Girona) abans del 20 de juliol de 1936, en què fou cremat, del qual són ofertes cinc reproduccions fotogràfiques. En les pp. [5-6], transcripció del capítol de la *Llegenda àuria* dedicat a la santa esmentada, amb adaptació de vocabulari i sintaxi. — J. P. E. [261]

Lluís BATLLE I PRATS, *Fragments de narrativa catalana medieval*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 53-58.

Descripció i transcripció del text d'un full escadusser de l'Arxiu Municipal de Girona, procedent de cobertes, escrit en la primera meitat del s. xv; el fragment pertany a la *Llegenda àuria*, *De sent Andreu apòstol*, i és pròxim a les versions dels manuscrits de les biblioteques de París, Nacional, esp. 44, i de Barcelona, Universitària 713. — J. P. E.

[262]

A[rmand] M[aria] P[UIG] I T[ÀRRECH], *Guió escènic [de la Representació de l'Assumpció de Madona Santa Maria]*, La Selva del Camp 1980, [11-19].

La introducció informa que el quadern del pas del s. xiv al xv on es conservà el text de la representació i d'altres és ara a l'Arxiu Arxidiocesà de Tarragona. Recorda els textos que conté, data el de la *Representació* de la segona meitat del s. xiv i resumeix un per un els vint-i-quatre moments escènics de l'obra, bo i transcrivint versos i àdhuc estrofes senceres, que semblen més interessants. — J. P. E.

[263]

Josep PERARNAU, *Notes teològiques [a la Representació de l'Assumpció de Madona Santa Maria]*, La Selva del Camp 1980, [20-22].

Identifica un dels textos del quadern que conté la *Representació* com a cobles per als baciners que acaptaven per la croada punitiva de la profanació de les hòsties de Torrelblanca (1397-1398). Pel que fa a la *Representació*, ultra subratllar-ne la dependència envers la *Llegenda àuria*, destaca els dos elements que són el problema de la incredulitat dels jueus i el tema de l'«amor fina e complida». — J. P. E.

[264]

Jaume VIDAL I ALCOVER, *Notes filològiques [a la Representació de l'Assumpció de Madona Santa Maria]*, La Selva del Camp 1980, [23-26].

Compara el text de la *Representació* amb el *Misteri d'Elx* i amb el fragment de València que conté la part de la Mare de Déu; afirma que el text més antic és el de la Selva del Camp, del qual destaca els occitanismes, es refereix a alguns punts de l'escenificació i dóna la llista de les cançons profanes o peces litúrgiques la tonada de les quals havia d'ésser aplicada a algunes estrofes de la *Representació*. — J. P. E.

[265]

Joan M. ARAGONÈS, *Notes musicològiques [a la Representació de l'Assumpció de Madona Santa Maria]*, La Selva del Camp 1980, [27-28].

Llista de les trenta-dues peces que la consuetud de la *Representació* indica que s'han de cantar i el so o melodia apropiada, amb les corresponents indicacions de la solució que 'hom ha donat en vistes a la representació actual. — J. P. E.

[266]

Fernando LÁZARO CARRETER, *Sobre el «Misterio» de Elche*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 371-387.

Sensé negar precedents a partir dels quals l'actual text del Misteri d'Elx pot haver

evolució, l'autor estableix la tesi que «intentamos sólo negar carácter medieval a la *Festa hodierna* y proponer indicios de que no pudo alcanzar su configuración hasta las proximidades de 1600» (373-374). El primer pas és el de desfer l'espècie segons la qual existiria una dependència textual del Misteri d'Elx (=E) en relació a les costums assumpcionistes de la Selva del Camp (Tarragona = T) i de la catedral de València (=V), mitjançant la contratesi que tots tres depenen de la comuna tradició assumpcionista, de la qual Lázaro recorda deu textos que van del s. iv-v al xv i en la qual destria una dotzena d'elements narratius (375-376). En dedueix que T és el text més arcaic, pròxim per tècnica als *miracles* (376), i que les desviacions d'E en relació al fons comú són explicables per «su constante poda de detalles sin rendimiento escénico» (379). Les altres conclusions (386) són que la *Legenda aurea* no és font exclusiva dels textos esmentats i que E, en la seva redacció del 1625, és el més modern dels tres drames. Al final manifesta que la fixació del text d'E s'ha de col·locar entorn de l'any 1600. — J. P. E.

[267]

Albert G. HAUF, «*La Adoració dels Reis Magos*», dins «Hom. Moll II», 177-185.

Després d'haver narrat alguns records personals vinculats a l'edició de l'obra feta a Sóller l'any 1895 sota el títol *Adoració de los tres Reyes Magos, novament adicionada per un aficionat* i a la seva representació l'any 1953, i afirmada l'«estructura bàsica típicament medieval» (181) de l'obra, tot i la constant adaptació i modernització del llenguatge, l'autor n'assenyala algunes característiques: intenció doctrinal més que estètica; representació en moviment i no quadre plàstic; personatges determinats pel text litúrgic; anacronisme en sentit d'integrar molts elements actuals en la representació; vinculació a la tradició oral. La peça mallorquina sembla fer possible la reconstrucció d'allò que manca en *El auto de los Reyes Magos*, tot i que en la part comuna el text mallorquí presenti algunes escenes o detalls propis. — J. P. E.

[268]

Pere BOHIGAS, *Més notes sobre textos de teatre català medieval*, dins «Iberorromania», 10 (1979), 15-29.

Complement d'un altre estudi publicat en *Homenaje a William L. Fichter* (Madrid 1971), aquest article presenta el contingut i exposa les característiques de la llengua dels textos següents: 1. Fragment d'un *Misteri de la Passió* (Illa, Rosselló); 2. Dos altres fragments del *Misteri* anterior, descoberts per Josep M.ª Quadrado en l'Arxiu general del Regne de Mallorca; 3. Fragment d'una *Passió* (Catedral de Barcelona); 4. Fragment de la *Resurrecció i visita de les Maries al sepulcre*; 5. *Misteri de l'Assumpció* (Tarragona); 6. *Misteri valencià de l'Assumpció*; 7. *Lo fet de la Sibilla e de l'emperador Sèsar en las matinas de Nadal*; i 8. *Per fer la nativitat de Nostre Señor*. Però no foren els únics textos medievals, car d'altres conservats només en còpies modernes es remunten a l'Edat Mitjana, encara que la llengua de tals còpies des del s. xvi continués evolucionant i àdhuc castellanitzant-se. — J. P. E.

[269]

Anna CORNAGLIOTTI, *Sobre un fragment teatral català de l'Edat Mitjana*, dins «Hom. Casacuberta I», 163-174.

L'autora reprèn un fragment teatral català en vers publicat l'any 1915 per Josep

Gudiol i el 1958 per Richard Donovan, i en fa una edició crítica rigorosa. Després estudia les característiques d'aquest text fragmentari i el relaciona amb una poesia editada per Ramon Aramon i Serra l'any 1929 i reeditada el 1977 per B. Spaggiari. — J. de P.

[270]

Josep Maria MADURELL I MARIMON, *El Misal de Santa Eulàlia en la Seo de Barcelona*, dins «Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat [de Barcelona]», XVIII (1980), 141-151.

Recopila les dades d'acord amb les quals l'il·luminador de llibres Rafael Destorrents treballà en un missal destinat al bisbe de Barcelona, Joan Ermengol, detall que encaixa amb l'actualment conegut com a *Missal de santa Eulàlia* de l'ACB; aplega els judicis fets per especialistes sobre les il·lustracions del volum esmentat i sobretot sobre l'escena del Judici final, que l'autor descriu amb una certa detenció (146-147); recorda que el mateix artista treballava l'any 1410 en la il·lustració del *Missal dels consellers* (148-149); que el bretó Joan Melec treballava en la il·luminació del *Missal de Sant Cugat* i que aquest col·laborava amb el valencià Domènec Crespí en el *Llibre d'hores* del rei Martí l'Humà. — J. P. E.

[271]

Maria Teresa FERRER I MALLOL, *Dues cartes en català des de Ciutadella a la Companyia Datini de Mallorca (1405-1408)*, dins «Hom. Moll II», 81-97.

Després de recordar algunes dades sobre la companyia Datini, de Prato, i el seu establiment a Barcelona, València i Mallorca, hom exposa la conjuntura del comerç de la llana a Menorca el novembre de 1405 i el juny de 1408, amb particular atenció a l'impost reial de tres diners per lliura en les transaccions comercials fetes per estrangers (86) i al sentit de les expressions «centena» (88-91, amb observacions paleogràfiques sobre la seva abreviatura), «lesta» i «tenir en bastent» (91). En apèndix (93-97) són publicades dues lletres adreçades a l'agent de l'esmentada companyia a Ciutat de Mallorca, Cristoforo di Bartolo, la primera de Joan de Parets, datada a Ciutadella el 6 de novembre de 1405 (93-96) i la segona de Bernat Portal, tramesa del mateix lloc el 15 de juny de 1408 (96-97), procedents de l'Archivo Datini, de Prato. — J. P. E.

[272]

Maria Teresa FERRER I MALLOL, *Cartes i bitllets privats en els manuals del notari barceloní Narcís Guerau Gili (segle XV)*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 197-217.

Després d'un recompte d'edicions de lletres privades medievals i d'una indicació de fons on encara se'n poden trobar, recull les dades biogràfiques del notari Narcís Guerau Gili i analitza i transcriu les vint-i-una peces escadusseres conservades en els seus manuals; el contingut de les lletres 15 (214), 19 (216) i 20 (217) fa referència a escoles i a mestres. — J. P. E.

[273]

Manuel RIU, *Cartes privades del s. XV a l'Arxiu de Santa Maria del Mar*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 501-505.

Publicació de dues cartes de fra Acard de Cardona, comanador d'Alfambra, a la seva mare Elfa de Cardona, senyora de Bellpuig d'Urgell, datades a Rodes el 25 d'abril de 1483 i el 20 de gener de 1488, respectivament, i anàlisi de la situació de la família els anys entorn de la Guerra de Catalunya contra Joan II. — J. P. E.

[274]

Jaume RIERA I SANS, *Enric de Villena, mestre de Calatrava*, dins «Misc. Madurell III», 109-132.

Exposició de les vicissituds per les quals passà Enric de Villena, «escriptor en català i en castellà» (109) en l'elecció, confirmació i pèrdua del mestrat de l'orde militar de Calatrava, amb transcripció de diversos documents sobre els esmentats afers, d'entre els quals destaca el contracte amb el perpinyanès Bernat des-Cuyn, del 19 de juliol de 1409, procedent de l'AHPB (122-123) i els sis aplegats en l'apèndix documental (126-132), procedents de l'ACA. — J. P. E.

[275]

Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *Agitació política a Barcelona durant l'interregne de 1410-1412*, dins «Misc. Madurell III», 155-161.

Posada la pregunta de quin fou el nivell d'intriga política que precedí el Compromís de Casp, publica una crida feta a Barcelona el 12 de novembre de 1411 (156-157), en la qual hom prohibia als barcelonins de posar-se a sou de cap dels pretendents i als hostalers de donar estatge a estrangers disfressats. Interpreta la paraula estrangers en el sentit de forasters o «persones que no són residents o ciutadanes de Barcelona, si guin o no catalanes» (157), estudia la composició de la conselleria de la ciutat de Barcelona en aquell moment, on troba tres antequeristes declarats i conclou que la crida era una maniobra a fi de mantenir el poble lluny de la contesa i de conservar l'exclusiva de la seva solució a les maniobres parlamentàries. — J. P. E.

[276]

Danielle JACQUART, *Le regard d'un médecin sur son temps: Jacques Despars (1380?-1458)*, dins «Bibliothèque de l'École des Chartes», CXXXVIII (1980), 35-86.

Metge de Tournai, abans estudiant de medicina a Montpeller, ambaixador a Perpinyà amb motiu de les vistes per al final del Cisma d'Occident (setembre-novembre 1415), autor d'un comentari al *Canon* d'Ibn Sina (Avicenna), recollí en la seva obra algunes observacions que afecten el nostre país, com és ara l'estranyesa davant el costum català de menjar caragols (50); «et diebus nostris in Montepessulano accidit quod quidam scholar audiens ex predicacione magistri Vincencii quod Antechristus natus erat, amens factus est» (70). — J. P. E.

[277]

Giuseppe GRILLI, *La poesia com a recer: Formalisme i ambigüitat en l'obra de J. Basset*, dins *Cinquè Colloqui*, 71-84.

El franciscà fra Joan Basset ha estat tradicionalment qualificat de seguidor de l'escola tolosana i Grilli, després d'un ràpid repàs de la seva obra conservada, en particular del *Letovari*, en confirma el caràcter tradicional, tot i la innovació del vers de cinc síl·labes rimades; després, cerca la «relació d'interferència entre el moviment temà-

tic i la definició formal del model textual en tres esparses ideològicament vinculades, almenys a primera vista, al motiu de l'amor cortès» (77), aquelles que comencen *No desir tant..., Belhs mils sospirs..., Ab fi voler vos am...*, en les quals remarca l'oposició formalisme-realisme (82 i 83), oposició que podria expressar «la seguretat d'una identificació col·lectiva i, alhora, la inquietud d'un destí individual» (83). — J. P. E.

[278]

Pere BOHIGAS, *La llengua del cançoner d'Estanislau Aguiló*, dins «Estudis Romànics», XVI (1971-1975 [1980]), 1-19.

Anàlisi lingüística de tres dels textos d'aquell manuscrit: la *Vesió en sopni* de Bernat de So; tres capítols del *Compendi de la coneixensa dels vicis en els dictats del Gai Saber*, de Joan de Castellnou, els quals són ací críticament publicats (9-11); i el poema *Pistoleta*, també críticament publicat (16-18). L'autor estudia en aquesta anàlisi la fonètica, la morfologia del nom, la conjugació, els mots invariables, la declinació i, en el primer dels textos citats, el vocabulari i les rimes defectuoses. L'estudi condueix a constatar que «en un mateix manuscrit hi ha diversos tipus de llengua», car, a desgrat de les innovacions introduïdes pels copistes, aquestes «no han arribat a alterar tant l'original que faci(n) invisibles a través de llurs còpies la diversitat de llengua d'uns textos i altres» (15). — J. P. E.

[279]

Volker HERZNER, *Regesti Donatelliani*, dins «Rivista dell'Istituto Nazionale d'Archeologia e Storia dell'Arte», III sèrie, II (1979), 169-228.

En la p. 213 publica la carta d'Alfons el Magnànim al Dux de Venècia, del 26 de maig de 1452, en la qual li presentava el missatger fra Lluís Despuig, de l'orde de Montesa, com a enviat seu per a obtenir de la senyoria l'atorgament de permís a Donatello a fi de treballar una temporada per al rei esmentat; el text és el de l'edició de Jordi Rubió [i Balaguer], dins la *Miscel·lània Puig i Cadafalch* I, Barcelona 1947-1961, 33. — J. P. E.

[280]

DAVID ROMANO, *La versió catalana del «De mulieribus claris» de Boccaccio*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 507-509.

Basant-se en dues notícies contingudes en els inventaris de la biblioteca dels Sánchez Munyòs dels anys 1483 i 1530, afirma l'existència de la versió catalana de l'obra llatina de Giovanni Boccaccio, *De mulieribus claris*, ara possiblement perduda i que aleshores s'intitulava *De les clares dones*. — J. P. E.

[281]

Annamaria ANNICHIARICO PATELLA, *Per il testo della «Fiammetta» catalana*, dins «Studi mediolatini e volgari», XXVI (1978-1979), 5-50.

Descripció dels manuscrits de Barcelona, Biblioteca de Catalunya 1730; de la mateixa ciutat, ACA, Sant Cugat 32; i de l'ACB 76 (5-8), tots tres del s. xv i tots tres substancialment homogenis, amb divergències dels dos darrers en relació al primer (9-16), i tots, sembla, derivats de font única. La comparació amb la tradició textual italiana acost a el text català a la branca β, sense que sigui possible determinar amb més precisió el

text italià emprat per a la traducció; en apèndix, assaig d'edició crítica del capítol IV a base de l'exemplar de la Biblioteca de Catalunya, el més atansat a l'original (40-50). — J. P. E.

[282]

Josep PERARNAU, *El «Liber Negotiorum Monasterii Praedicatorum Barchinone» del notari Gabriel Canyelles (1418-1433)*, dins «Escritos del Vedat», X (1980), 503-532.

Després d'una descripció del volum, conservat en l'ACB, publica els resums que Pere Miquel Carbonell (1434-1517) féu de gairebé tots els documents que conté, bo i completant-los amb les dades concretes sobre persones o coses que aquell no recollí. En apèndix (520-527), reproduïx tres d'aquells documents; ens interessa més el primer, acta notarial del lliurament de vint-i-un volums a fr. Pere Segur, prior del convent dominicà de Cervera (23 d'abril de 1423). [Aleshores no vaig identificar una peça descrita per l'*incipit* «Papa Stupor Mundi» (521, nota 16); ara puc assenyalar que es troba en la Staatsbibliothek de Berlín, Cod. Ham. 402, f. 104' i hom en pot veure la primera pàgina amb l'esmentat començ reproduïda per Ernst CROUS/Joachim KIRCHNER, *Die gotischen Schriftarten*, Braunschweig 1970, reproducció núm. 15.] — J. P. E.

[283]

Josep PERARNAU, *Mestre Martí Talayero, víctima de la tensió entre Martí V i Alfons el Magnànim*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 524-532.

Aporta noves dades tant sobre la possible família castellanenca d'aquest autor com sobre la seva vinculació a París amb els cercles del duc d'Orléans, d'on hom pot deduir que rebé influències de Nicolau de Clamanges; i analitza i publica una carta de l'ACB amb la qual el capítol de la seu de Barcelona recordava al bisbe Francesc Climent les raons jurídiques favorables a Martí Talayero i no a un fill d'Antoni Tallander (mossèn Borra), pretendents tots dos de la mateixa canongia barcelonina. — J. P. E.

[284]

Manuel RIU, *Una font polonesa per a l'estudi del terratrèmol de 1427*, dins «Hom. Batlle I», 357-362.

Transcripció, traducció i comentari de la narració sobre els terratrèmols de Catalunya de l'any 1427 conservada en la Biblioteca Gdanska, Ms. Mar. F. 256 i basada en les notícies que portà a un capítol general de l'orde cartoixana el prior de Valldecris. — J. P. E.

[285]

Giuseppe TAVANI, *Sulla versificazione di Andreu Febrer 1. Strutture strofiche e metriche*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 561-572.

Estudia sobretot des d'un punt de vista estructural les quinze composicions poètiques originals d'Andreu Febrer, anteriors a la traducció de la *Divina Comèdia*. Llurs esquemes estròfics són dotze, cosa que condueix a la conclusió que, sota aquest aspecte, la seva dependència de la poesia occitana no és tan important com es pensava Amadeu Pagès, i encara no és passiva ans innovadora. La consideració entorn del model de les estrofes usat per Andreu Febrer porta a resultats idèntics, bo i precisant, però, que

n'és pràcticament absent la influència de la poesia italiana (569). Les tornades empalmen amb tota la tradició de la poesia joglaresca, cortesa i cortesana dels ss. XI-XV, cosa que porta l'autor a preguntar-se si les estrofes de la poesia *Dompna, lo yorn qu'yeu me pertí de vós* no han de seguir l'ordre de 3.ª-5.ª-4.ª; en canvi, creu que la *Ja per dir-vos mon cor e mon talan* és competa, malgrat de tenir només quatre estrofes. L'article s'acaba amb l'exposició de l'estructura rítmica dels diferents versos usats per Andreu Febrer i prometent un estudi sobre «l'incidenza che la varietà ritmica del verso febreriano ha sul significato testuale, e di conseguenza sull'atteggiamento che l'editore deve assumere in presenza dei suoi componimenti poetici» (572). — J. P. E.

[286]

Giuseppe TAVANI, *Sulla versificazione di Andreu Febrer. Le strutture ritmiche*, dins «Iberorromania», 9 (1979), 12-22.

L'autor afirma que en les poesies d'Andreu Febrer hi ha idèntica «notevole varietà» tant pel que fa a les estructures mètriques com a les rítmiques. Predomina el vers decasíl·lab (522 d'entre 985, ultra 216 d'octosíl·labs, sis exasíl·labs i 241 quadrisíl·labs); 364 dels decasíl·labs serien d'*a menor* (accents en 4.ª i 10.ª), 45 són d'*a major* (accents en 6.ª i 10.ª) i onze accentuen en 5.ª i 10.ª. El ritme és enriquit pels accents secundaris, els quals en el primer cas se solen trobar en les síl·labes 7.ª o 9.ª, accent que rep força suplementària en els casos en els quals la paraula accentuada sobretot en la síl·laba 7.ª posseeix una certa autonomia a l'interior del sintagma o té funció substantiva en relació a la paraula accentuada en la síl·laba final, de forma que pot arribar a assumir importància comparable a la dels accents principals. En canvi, pot arribar a ésser ambigu el ritme dels versos accentuats en 4.ª i 5.ª, encara que en algun cas sembla que Febrer cercà intencionadament formes variants en el ritme d'una estrofa. Cosa semblant es pot dir dels versos accentuats en 4.ª i 6.ª. En les accentuades d'*a major* manquen totalment les ambigüetats a les quals es prestava l'anterior. En tots dos mòduls hom pot trobar accents secundaris en 1.ª o 2.ª. En conseqüència, «ci troviamo in presenza di una quantità non irrilevante di versi il cui ritmo tradizionale è stato sottoposto ad alterazioni più o meno profonde» (18), emprats «per movimentare il ritmo della strofa», operació confirmada pel text núm. XIII. Quadrisíl·labs i exasíl·labs no tenen interès propi com a unitats rítmiques, però en tenen en l'estrofa, fins al punt que Tavani es pregunta si no caldria replantejar certs esquemes estròfics. Els octosíl·labs donen varietat, àdhuc quan els accents es presenten cada quatre síl·labes; molt més en els altres casos, força nombrosos. L'autor estudia, al final, els fenòmens d'*enjambement*, *rejet* i *contre-rejet* més enllà de les formes canòniques del vers. — J. P. E.

[287]

Josep PERARNAU, *Sobre mestre Antoni Sedacer i l'ambient de l'Escola Lulliana de Barcelona*, dins «Misc. Madurell III», 133-153.

Sintetitzava les aportacions de Madurell al tema de l'Escola Lulliana de Barcelona i en particular a la del seu professor Antoni Sedacer, d'on dedueix la vinculació de l'Escola amb les institucions assistencials, amb les posicions reformistes i «espirituals» i amb l'obediència romana del Cisma d'Occident, amb la conseqüència que cal integrar aquestes dimensions en el concepte del nostre «lullisme» del s. XIV i XV. Descriu el volum Clm. 10540, el qual havia pertangut a mestre Sedacer i analitza i publica (149-151) un anònim del 3 de setembre de 1433, conservat en l'AHCB, l'autor del qual, valent-se d'esquemes mentals lullians, pledeja a favor dels pobres. — J. P. E.

[288]

María Rosa MUÑOZ POMER, *El secuestro de los bienes de Santa María de Valldigna: Sus inventarios (1434)*, dins «Saitabi», XXIX (1979), 43-67.

La introducció exposa el manament reial de segrest, sense entrar en l'estudi de les causes, i l'execució d'aquella ordre els dies del 24 al 30 de juliol de 1434. Després publica en forma de set documents els inventaris realitzats en el curs d'aquell segrest (47-67). Destaquem el de l'arxiu del monestir (47-49) i els dels diversos llocs on es conservaven llibres (49-50; 57 i 61-63), amb un total de cent setanta-quatre volums, d'entre els quals podem destacar un *Raymundus de Penafior* (sic! XVIII, 16), un *Alanquerna* (sic! *Blanquerna* de Ramon Llull, XVIII, 19) i un *Llibre de consolació*, el qual sembla ésser el *Llibre de consolació d'ermità* del mateix Llull (62, núm. 51), ultra algun altre potser d'autor català. — J. P. E.

[289]

Die Akten der Theologischen Fakultät der Universität Wien (1396-1509). Herausgegeben von Paul UBLEIN. Erster Band, Viena 1978, XXXII + 768 pp.

Recollim la dada que el 18 d'abril de 1438 Joan de Palomar, auditor papal i membre de l'ambaixada del concili de Basilea a la cort de Viena, era oficialment convidat a un àpat per la Facultat de Teologia d'aquella ciutat a casa del degà (78). — J. P. E.

[290]

Antoni M. ARAGÓ, *Goigs del s. XV inserits en un llibre notarial*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 11-13.

Edició de la tornada i de les quatre estrofes dels goigs copiats en el *Manual XXII* (1448) del notari Huguet de Serrallonga d'Igualada, qui en seria l'autor. [L'autor era súbdit del bisbe de la Seu d'Urgell, es trobava en la seva presó i es volia guanyar la seva benvolença mitjançant els goigs.] — J. P. E.

[291]

Sebastián BARTINA, *Teología y piedad marianas en los «gozos»*, dins «Estudios Marianos», 44 (1979) (=XXXV Semana de Estudios Marianos. Guadalupe 1978), 39-49.

Presenta el gènere literari dels «goigs» i afirma que són font de primera importància per a l'estudi de la religiositat popular. — J. P. E.

[292]

Ausias MARCH, *Obra poética completa*. Edición, introducción, traducción y notas de Rafael FERRERES. Tomos I-II (Clásicos Castalia 99-100), Madrid 1979, 446 i 450 pp.

Reproducció del text establert per Amédée Pagès, bo i acceptant gran part de les variants de Pere Bohigas (132). La introducció, després d'una notícia sobre els antecessors del poeta (9-16), exposa l'estat de la qüestió entorn de l'origen i la pronúncia del patronímic «Ausias», bo i inclinant-se a favor de l'accentuació de la primera síl·laba (16-21). En les pàgines dedicades a la vida de Marc (21-41), l'autor accepta que la carta de la reina Maria al batlle general del regne de València (Saragossa, 27 de juny de 1425) permet que la sospita de sodomia recaigui damunt el poeta (27-28), cosa que, d'altra banda, no impedí que l'interessat continués exercint el càrrec de falconer major del rei Alfons l'any següent (28). En la qüestió de si la poesia d'Ausiàs Marc és més provençalitzada o més renaixentista, Ferreres afirma clarament que «no encuen-

tro en la obra de Ausias March un solo canto que pueda considerarse plenamente o casi plenamente dentro del sentir... renacentista» (46); per contra, l'influx provençal seria allò que Marc tindria de comú amb Petrarca, car si el valencià conegué l'obra de l'italià, «no parece que le afectó mucho, iba a decir que ni poco» (49); la del Dant, en canvi, semblaria més consistent (52), no, en canvi, la de poetes provençals concrets (53-56), amb els quals, però, és innegable que l'uneix el tret comú de l'autovaloració, la qua, en Ausiàs arriba al narcisisme; altres aspectes fonamentals de la poesia de Marc serien les vivències de l'amor, la mort i els problemes de la fe i de la salvació (60-83). L'estil, més que el propi del «trobar clus» seria difícil per la seva profunditat espiritual. La llengua s'aparta decididament del provençal, tot i mantenir-ne reminiscències. Les pp. 95-110 són destinades a estudiar els tecnicismes mètrics. La introducció s'acaba recordant les traduccions castellanques (110-113) i oferint una notícia bibliogràfica d'edicions i traduccions (114-124) i una llista selectiva d'estudis sobre Ausiàs Marc i la seva obra (124-128). L'edició encara text català i traducció castellana, amb notes explicatives a peu de pàgina. — J. P. E.

[293]

Ausiàs MARCH, *Poesia*. A cura de Joan FERRATÉ (Les millors obres de la literatura catalana 14), Barcelona 1979, 222 pp.

Publicació de l'obra poètica completa d'Ausiàs Marc, amb excepció de les poesies que a partir de l'edició d'Amédée Pagès porten els núms. 100, 104, 106, 112, 113, 124, 125, 126, 127 i 128, equivalents a dos mil vuit-cents cinquanta-tres versos (25). [La introducció resumeix els textos que el mateix editor ha publicat amb més extensió en el volum ressenyat en la secció de «Recensions», a la qual ens permetem de remetre el lector, també en allò que es refereix al text.] — J. P. E.

[294]

Pere RAMÍREZ, *La poesia espiritual tardana d'Ausiàs March*, dins «Iberorromania», 9 (1979), 23-40.

Resumeix, servint-se de versos del mateix Ausiàs, els trets predominants de l'estat d'esperit d'aquest autor en els seus darrers anys (24-27); reproduïx el *Cant espiritual* segons l'edició de Pere Bohigas (27-32), del qual subratlla el fet d'ésser un examen íntim i una pregària, tot emmarcat en reflexions filosòfiques o religioses de caire general. L'examen íntim ens revela un Ausiàs consirós pel record d'accions tortes com falç molt corba i temorós davant els càstigs del més enllà, però d'una fe cristiana intacta. La pregària insisteix a demanar perdó i, sobretot, ajuda; el punt més alt, però, és aquell en el qual demana la força d'amar de tal manera que l'amor venci la por (35, amb referència als versos 135 i 136). El marc doctrinal revela lectures teològiques i sembla influït en particular pel *Liber proverbiorum* i la *Doctrina pueril* de Ramon Llull. L'existència d'alguna contradicció doctrinal entre passos diversos del *Cant* condueix Ramírez a plantejar el problema de si durant el s. XVI fou allargat amb fragments apòcrifs. — J. P. E.

[295]

Pere RAMÍREZ I MOLAS, *El problemàtic cant 128 d'Ausiàs March i la tradició manuscrita*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 497-512.

L'autor repren el problem, plantejant per un dels editors d'Ausiàs. Jaume Barrera,

sobre l'autenticitat dels cants 127 i 128 (1908-1909) i estudia la d'aquest darrer; subratlla la distància en què molts versos d'aquest cant es troben dels segurs d'Ausiàs, tant pel nombre de síl·labes com per la qualitat de les rimes; remarca les diferències de lèxic i s'atura a estudiar el ms. B, copiat l'any 1541 a Barcelona per Pere Vilasaló, en el text del qual, entre moltes d'altres modificacions, hom troba variants tan significatives com les del grup de versos del cant 103, 21-36 i les quatre estrofes afegides entre els versos 48 i 49 del mateix cant, els quals presenten conceptes idèntics als del cant 128; tot això provaria la tesi que «el cant 128 no és una obra senil d'Ausiàs: és la summa i el colofó de la labor rectificadora que va escometre l'autor del ms. B» (509). Caldria sotmetre a semblant anàlisi crítica el cant 127 i les dues dotzenes de poemes tardans, que els manuscrits més antics no han conservat. — J. P. E.

[296]

Saverio PANUNZIO, *Una cançó emblemàtica d'Ausiàs March. «Així com cell qui desitja vianda» i el contrast entre «cors» i «enteniment»*, dins «Hom. Casacuberta I», 197-220.

L'autor estudia la primera poesia del recull ausiasmarquià posant-ne en relleu la ideologia i els recursos retòrics que la vehiculen. En poques pàgines, l'autor ha volgut sintetitzar el sentit de l'obra poètica d'Ausiàs March polaritzant-lo entorn de l'oposició Cos-Enteniment que comporta pràctiques amoroses contràries i constitueix la pedra de toc del valor moral de l'home, posat en qüestió justament segons la manera com estima. L'autor mostra com, segons Ausiàs March, l'etern conflicte es pot resoldre en l'amor religiós, específicament teològic. Deutor dels estudis ja clàssics d'A. Pagès i de P. Bohigas, Panunzio ofereix una visió de conjunt de l'obra ausiasmarquià que demana ulteriors estudis per a confirmar la seva justesa i, segurament, per a enriquir-la encara amb elements que sens dubte acostarien molt el poeta del segle xv a la sensibilitat dels nostres dies. — J. de P.

[297]

James W. MARCHAND, *Acyrologia as a Rhetorical Device and a Mode of Thought in the Poems of Ausias March*, dins *Estudis Urbana*, 180-194.

Una primera part (180-188), definida per l'autor com a preàmbul (188), exposa la problemàtica de la comunicabilitat verbal, sobretot en tractar-se d'expressar l'amor a Déu i l'amor a la dona, i els diversos camins a través dels quals les preceptives en ús durant l'Edat Mitjana obrien alguna possibilitat d'expressió; una és la figura retòrica de l'«acyrologia», esmentada per Donat en el seu manual de gramàtica. Ausiàs, conscient de la impossibilitat d'explicar el mal d'amor, es val, a fi d'expressar-lo, de procediments com l'«adynaton», el «dubte d'amor o dubitatio», l'«antimetàbola» i l'«acyrologia», figures que Marchand il·lustra amb nombrosos versos d'Ausiàs March. — J. P. E.

[298]

Marie-Claire ZIMMERMANN, *Metàfora i destrucció del món en Ausiàs March*, dins *Cinquè Col·loqui*, 123-150.

L'autora comença descrivint l'actitud dels poetes anteriors a Ausiàs March davant el món i la caracteritza com a silenci, juxtaposició o integració. En el cas d'Ausiàs March, i amb una atenció preferent per l'anàlisi de les seves metàfores, examina «la història ontològica del jo preeminent» [al món] (126), amb la qual cosa tracta d'ana-

litzar «la renovació literària que es produeix» a partir de la dicció poètica d'Ausiàs March (126). Segons Zimmermann, Ausiàs comença per «travessar» el gènere èpic destruint-lo, fent-lo esdevenir irreal, immaterial i trivial. Nogensmenys l'actitud de March davant la societat i els seus estaments és també destructora: «sembla provenir d'una saviesa i d'una omnisciència purament individualista», en què el jo no té en compte la piràmide social. D'altra banda l'obra d'Ausiàs March només evoca la vida quotidiana a través de l'esment de personatges, oficis i activitats populars. Fet notable, March calla a propòsit de l'Església, i en el *Cant Espiritual* es pot suposar «el desig d'inventar una certa relació personal, totalment lliure entre Déu i el cristià, sense cap intervenció dels clergues» (143). Segons l'autora, l'obra d'Ausiàs tracta del fracàs del jo polític, del jo amorós, del jo cristià que no se sent capaç de tenir fe. March és un «personatge obsessionat pel *no-res* i el *des-ésser*... L'escriptura d'Ausiàs March és una permanent interrogació sobre la identitat amenaçada» (149). Des d'aquesta perspectiva qualifica la seva poesia com a poesia de l'ésser, il·lògica, irracional; «la dicció del *món* és únicament un conjunt de signes destinats a expressar la soledat terrestre, imatge de la soledat del *no-res* definitiu» (150). — J. de P.

[299]

Kathleen McNERNEY, *Ausiàs March and Juan Boscán*, dins *Estudis Urbana*, 195-208.

La influència literària italiana, i en particular la de Petrarca, en els poetes castellans del segle d'or és coneguda i és reconegut que fou Joan Boscà qui establí la connexió. L'autora assenyala un altre corrent poètic, el d'Ausiàs March, el qual també hauria influït en els mateixos poetes a través de Joan Boscà. La part central d'aquest article assenyala temes i textos d'Ausiàs i els llocs paral·lels de Boscà, sobretot en temes com l'amor, la dissort i el somni (197-204); però la influència arriba fins a la introducció de l'endecasíllab italià amb accent en la síl·laba sisena (o quarta i vuitena) (205-206). L'article s'acaba amb l'enumeració dels altres poetes castellans influïts per Ausiàs March. — J. P. E.

[300]

Gabriel LLOMPART, *Die Legende «Nostra Senyora de la Porta» auf Mallorca*, dins *Europäische Volksliteratur. Festschrift für Felix Karlinger*. In Zusammenarbeit mit Angela BIRNER herausgegeben und mit einem Geleitwort von Dieter MESSNER (Raabser Märchen-Reihe 4), Wien 1980, 104-109.

Presentació del *miracle*, documentat a Mallorca a partir del s. xv i basat en la historieta del pintor que, dut pel despit d'haver perdut en el joc, llença a la imatge de la Mare de Déu la bola amb la qual jugava, la qual produeix a la imatge una ferida sagnant. La narració ja fou recollida per Vincent de Beauvais en el seu *Speculum historiale*. — J. P. E.

[301]

Jaume RIERA I SANS, *Sobre l'autor de la Doctrina Moral (segle XV)*, dins «Hom. Moll I», 117-125.

Les afirmacions autobiogràfiques fetes per l'autor al començ de l'obra i la manca d'unanimitat de la tradició manuscrita coneguda pels inventaris de llibres de la segona meitat del s. xv a l'hora d'anomenar l'autor, desembocarien en la conclusió que «el més segur és considerar la *Doctrina Moral* com una obra anònima i pseudo-epigràfica

escrita cap a 1440. Mentre no es trobin noves dades, l'única cosa segura sobre el seu autor és que era mallorquí; i que probablement potser es deia Pacs, Joan o Lluís de Pacs, com porten alguns inventaris medievals» (125). — J. P. E.

[302]

Maria Mercè COSTA, *Notícia dels habitants de l'Espluga de Francolí a la segona meitat del segle XV*, dins «Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Aplec de Treballs n.º 2», Montblanc 1980, 5-20.

Partint de dades fornides per dos petits volums pertanyents ara a l'ACA, Ordes Religiosos i Militars, Ordes Religiosos, Hisenda, vols. 537 i 538 i aprofitant les que ofereixen pergamins relatius a l'Espluga de Francolí, l'autora aplega notícies sobre diverses famílies o persones d'aquella població durant els segles XIV i XV. Els dos volums són descrits en la p. 6. — J. P. E.

[303]

Max W. WHEELER, «Estar» i «anar» amb gerundi en «Tirant lo Blanch» i en «Curial e Güelfa», dins «Estudis Romànics», XVI (1971-1975 [1980]), 21-47.

Anàlisi morfo-sintàctica i semàntica de cent seixanta mostres (algunes de les quals són repetides) d'estar seguit de gerundi (a les quals s'ajunten altres catorze mostres d'ús d'ésser seguit de gerundi) i de cent vint-i-quatre de l'ús d'anar seguit de gerundi, tretes de les obres esmentades en el títol. Al final, l'autor es pregunta si el seu treball pot aportar alguna clàrícia al problema de la unicitat o duplicitat d'autors del *Tirant* i constata que «després de II, 282, gairebé exactament després de tres quarts de l'obra comptant per pàgines, escassegen molt els casos de perífrasi, sobretot quan el verb principal, *estar* o *anar*, no té complement propi possible, durant un espai de 200 pàgines més o menys; llavors a les pàgines finals de l'obra tornem a trobar exemples més sovint» (47). — J. P. E.

[304]

Constantin MARINESCO, *Nouvelles recherches sur «Tirant lo Blanc»*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 401-424.

L'autor, conscient de trobar-se en edat molt avançada, resumeix els darrers resultats dels seus estudis sobre el *Tirant lo Blanc*. Pel que fa a l'autor afirma decidit que l'únic és Joanot Martorell, el qual, «en vue de l'impression de son roman, s'est mis à transcrire son texte rédigé en valencien et, en cours de route, il décéda. Isabel de Lloris pria [Martí Joan de] Galba de continuer cette mise au net que ce dernier présentait comme étant ni plus ni moins qu'une "traduction"» (408; els subratllats són de l'autor). [Però, si Martorell morí el 1468, degué emprendre la feina d'aparar l'edició un bell temps abans; la impremta, en canvi, només arribaria a València el 1475.] Les altres parts de l'article aporten dades sobre la data de composició, col·locada entre 1460 i 1468; sobre la denominació de Ferrando de Portugal, personatge al qual és dedicat el *Tirant*, com a «rei expectant», qualificació que s'explicaria per la possibilitat de succeir el seu cosí-germà Pere de Portugal, «rei dels catalans». La guerra entre l'emperador bizantí i els nobles partidaris dels turcs, en la qual es dibuixen els dos camps de la primera revolta dels nobles contra Ferrante d'Aragó, rei de Nàpols (1459-1464), permet de precisar la data de composició del *Tirant* en el sentit que l'any 1464 la novel·la es trobava encara en situació d'integrar fets contemporanis; el

guerrer albanès arribat per ajudar l'emperador és Scandërbeg, el qual intervingué de manera decisiva a favor del rei napolità; Joanot Martorell, però, hauria integrat en la figura d'aquell guerrer alguns trets personals del cabdill Jean Hunyadi, àdhuc el corb que li presideix l'estendard; a les pp. 421-424 són reproduïts un dibuix i sis fotografies relatives a aquest darrer personatge. — J. P. E.

[305]

Josep NAVARRO, *Una interpretació hispanoamericana del «Tirant lo Blanc»*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 435-444.

Partint de la base que, si un autor realitza una investigació sobre un altre autor, el resultat sol tenir la doble vàlua d'explicar l'obra estudiada i de servir d'autoanàlisi del qui l'estudia, en fa aplicació al pròleg de Mario Vargas Llosa a l'edició castellana del *Tirant lo Blanc* (1969), que és alhora un manifest literari. Joanot Martorell hauria estat el primer a posar en pràctica el tret bàsic del novel·lista d'ésser creador d'un món pastat amb tots els elements de la vida, tant els reals com els fantàstics, tret que Vargas Llosa només hauria vist clar gràcies als llibres de cavalleria i en particular al *Tirant* i després s'hauria convertit en específic de gran part de l'actual novel·la hispanoamericana (438), fins a ésser objecte de teorització per part de l'esmentat Vargas Llosa mitjançant els conceptes de «salt qualitatiu» d'un pla a l'altre de la realitat i de «vasos comunicants» que ho engloben tot en una sola fluència. La comunicació de plans es realitza mitjançant ruptures temporals («la caja china»), perspectives i òptiques narratives, que Vargas Llosa anomena «elemento añadido». En el *Tirant* l'element fantàstic és poc freqüent, però en canvi són importants les exageracions, la ironia, els subterfugis. Condició per a la forja del món creat pel novel·lista és el domini expressiu, del qual és exemple el llenguatge mariner de Martorell, cosa que comunica una gran versemblança a l'obra literària. Altres elements que actuen en el mateix sentit són la plena humanització del protagonista —Tirant no és cap figura mítica ni carismàtica— i la qualificació de l'acció pel seu mateix desenvolupament i no per adjectivacions afegides. Davant aquesta fluència de la narració forjada per l'autor-creador, aquest resta al marge, sense judicar-la ni prendre posició ètica. — J. P. E.

[306]

Josep M. SOLÀ-SOLÉ, *El «Tirant» i el «Quixot»*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 543-552.

Toca dos temes: el sentit de l'elogi del *Tirant* fet pel cura i més en concret el de la frase *merecia el que lo compuso, pues no hizo tantas necedades de industria, que le echaran a galeras por todos los días de su vida*, entorn de la qual, després d'haver passat revista a les diverses interpretacions dels estudiosos i d'haver manifestat la seva inclinació a favor de la que condemnaria Joanot Martorell a galeres perquè hauria escrit tantes nicieses sense mala intenció, exposa el seu parer que hi hauria «un canvi tàcit de subjecte en la part més enigmàtica de la cita cervantina» (548): *el que lo compuso* i per això mateix mereixedor *que le echaran a galeras* seria Joanot Martorell i el que *no hizo tantas necedades de industria* seria l'heroi de la novel·la, Tirant. La segona part s'ocupa de la influència del *Tirant* en el *Quixot* i també després de recordar les explicacions d'altri, creu que ja comença per la primera frase de les dues obres, la de llur localització geogràfica: «sembla com si Cervantes... hagués volgut convertir aquesta introducció de Martorell... en una versió negativa...» (551); també explica per «l'alt enginy» del cavaller Tirant el qualificatiu d'«ingenioso» aplicat a Don Quijote. — J. P. E.

[307]

Carles MIRALLES, «... mas no les obres». *Remarques sobre la narració i la concepció de l'amor en el «Tirant lo Blanc»*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 395-413.

En l'acumulació de materials heterogenis amb aspiracions a la totalitat, «la construcció d'un discurs sobre l'amor és un afer de capital importància» (397-398) i la intenció de Miralles és la d'atribuir «sentit a uns fets que m'han semblat remarcables» (398). Tirant és fulminat per la malaltia de l'amor i el seu capteniment és el del cavaller virtuós, conduït en aquest camp per saviesa i no per ardiment; la seva posició és comparable a la del cavaller Joanot Martorell, el qual en les moltes lletres de batalla que escrigué feia un gran desplegament de raons parenceres, però sembla que mai no arribà a combatre (409); per contra, les altres històries que s'encreuen amb la de Tirant i Carmesina veuen llurs personatges molt més ardits, ardidesa gràcies a la qual algun d'ells —Hipòlit— s'enfilaria fins al mateix tron imperial. Una novella, doncs, el *Tirant*, que, sense ésser renaixentista, exposa el naufragi definitiu dels ideals medievals de l'amor i de la feminitat (412). — J. P. E.

[308]

Alan YATES, *Tirant lo Blanc, l'heroi ambigu*, dins «L'Espill», núm. 6-7. Estiu/Tardor 1980, 41-76.

L'autor comença exposant el parer que la valoració del *Tirant lo Blanc* feta per [Mario] Vargas Llosa ha conduït la bibliografia sobre l'esmentada novella a «un període de treva» (24). Consta que ho existeix una presentació acurada i detallada del mateix protagonista epònim. Centra l'atenció en els capítols 115-299, els de les aventures de Tirant a Grècia, perquè hi esdevé un «heroi problemàtic» i la seva acció s'eleva a comportament; perd de forma gairebé total les qualitats fantàstiques, màgiques i sobrenaturals, com si l'autor s'hagués concentrat en la qüestió de saber si les valors cavalleresques eren adaptables a l'escepticisme, al racionalisme i a la perspectiva d'un nou temps. Les marfugues i ferides de Tirant en defineixen les limitacions humanes i per això la imatge d'heroi és modificada mentre la seva presència sòlida es va consolidant. L'Emperador li detecta algun malestar íntim, que Carmesina i Plaerdemavida identifiquen: la «passió» rau en el fet que la il·lustre figura pública és un acomplexat. El fet que Martorell es limiti a narrar les accions de Tirant amb tota llur ambigüïtat, percebuda pels altres personatges, ens aproximaria a la definició de l'originalitat de la novella, tant en la seva temàtica com en la seva retòrica narrativa (29). El mateix tema del sexe no escapa a la dimensió d'ambigüïtat, ací entre cavalleria i cortesia (32), entre desmitificació dels llocs comuns de l'amor cortès i reafirmació de la vigència dels mites (34), entre la figura ideal del Tirant cavaller tot d'una peça abans d'enamorar-se i la seva relativa incapacitat per a una de les activitats humanes més bàsiques i més íntimes (36), cosa que el porta a reaccionar refugiant-se sempre en la inseguretat del protocol (37). La consideració essencial per a la valoració del *Tirant lo Blanc* és la de veure-hi la reproducció d'unes constants essencials del caràcter i del comportament. — J. P. E.

[309]

Giuseppe E. SANSONE, *Lelio Manfredi traductor dels versos del «Tirant lo Blanc»*, dins «Hom. Casacuberta I», 221-232.

Giuseppe E. Sansone, a més de donar la bona notícia que es troba en curs d'impressió la traducció italiana del *Tirant lo Blanc* feta per Lelio Manfredi i editada a

Venècia el 1583, a cura d'un grup de treball que ell ha coordinat, ofereix un primer tants d'aquest text estudiant les traduccions que fa Manfredi dels pocs versos de l'original català. Comparant el text català, la traducció castellana de 1511 i el treball de Manfredi, s'arriba fàcilment a la conclusió que el traductor italià, llevat d'un sol cas, féu una tasca excel·lent, basada en una comprensió perfecta del text que tenia davant els ulls, molt per damunt de la versió castellana. Aquest petit tast ens fa esperar que l'edició italiana anunciada del *Tirant* de Manfredi serà un esdeveniment que caldrà acollir amb la màxima atenció. — J. de P.

[310]

Franç DAUSTER, *Pantaleon and Tirant: Points of Contact*, dins «Hispanic Review», 48 (1980), 269-285.

La valoració que Mario Vargas Llosa fa del *Tirant lo Blanch* no és un element marginal en la seva obra; per a ell representa la mostra d'una novel·la de dimensions humanes i d'ambició totalitzadora, amb les referències a la noblesa d'ideals sota els quals bull la realitat viva, una barreja de literatura i vida, cosa que també es manifesta en la literatura de Vargas, sobretot en *Pantaleón y las visitadoras*, on, tal com en el *Tirant*, els ideals d'una societat són minats per les passions de l'existència mundana. — J. P. E.

[311]

Françina SOLSONA I CLIMENT, *Entrada del futur Ferran el Catòlic a Cervera (1461)*, dins «Misc. Madurell III», 163-167.

Presenta i transcriu la *Forma de la recepció del il·lustríssim senyor don Ferando* (sic), *primogènit e lochtinent general del sereníssim senyor, lo senyor don Joan, rey benaventuradament regnant, rey segon Johan*, text fins ara no publicat sencer, el qual es troba en l'Arxiu Municipal de Cervera (Segarra), *Llibre verd del racional*, ff. 17-18. — J. P. E.

[312]

Robert B. TATE, *Margarit i el tema dels gots*, dins *Cinquè Colloqui*, 151-168.

Enfront de l'afirmació de [Juan] Antonio Maravall, el qual sosté que Joan Margarit no considerava «necesario ni procedente recurrir al mito godo» (154), l'autor analitza l'ús que d'aquest mite fa Margarit en el *De origine regum Hispaniae et Gothorum*, text que resumeix (155-158). La historiografia castellana i la italiana són dues mostres de la utilització d'aquells fets històrics amb objectius diversos; la primera cercava l'enfortiment de Castella, potser en controvèrsies internacionals entorn de preeminències; la segona presentava els gots com uns bàrbars que havien entenebrit l'espendor de Roma. Margarit segueix el seu propi camí, distanciant-se tant de Rodrigo Jiménez de Rada en el punt de llur origen (no provindrien d'Escandinàvia ans del Pròxim Orient), com de [Pau] Orosi pel que fa a l'ocupació goda d'Itàlia, al general romà Estilicó, a la destrucció de Roma i sobretot a la presència de gots a Catalunya i en el Llenguadoc i a l'estada d'Ataülf a Barcelona. Un dels episodis recollits per Margarit és desconegut de la historiografia castellana i prové del florentí Leonardo Bruni. La intenció subjacent a totes aquestes variants seria la que «Margarit, com a representant a l'estranger de la Corona d'Aragó, s'esforça per impressionar el públic, no sols amb els èxits militars dels avantpassats del seu monarca, sinó també pels càstigs infligits sobre romans, florentins o francesos» (166). Contra Maravall, doncs, el recurs a la tesi neogoda no era una manera d'expressar el sentiment de comunitat hispànica. — J. P. E.

[313]

Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *Aspectes de la política fiscal de la Diputació del General al segle XV: la qüestió de la sal a l'Empordà durant la guerra civil*, dins «Hom. Batlle I», 407-446.

Estudia l'estructura institucional de la Generalitat durant la guerra dels Segadors a les comarques gironines, estructura que girava entorn del cobrament dels drets fiscals anomenats generalitats; exposa l'augment de la pressió fiscal amb motiu de la guerra (413-417), la importància que hi tingué el monopoli de la sal i les dificultats de percepció dels nous impostos a Castelló d'Empúries, davant les quals tant la Generalitat com el consell de la ciutat de Barcelona cercaren camins d'entesa. En apèndix publica nou textos de l'any 1469: tres nomenaments de collidors de drets, tres cartes i tres memorials per a missatgers, trets de l'ACA, Generalitat; i l'acta de la sessió del consell de la ciutat de Barcelona del 15 de desembre d'aquell any (442-446), procedent de l'AHCB. — J. P. E.

[314]

Demetrio MANSILLA, *Obispados exentos de la iglesia española*, dins «Hispania Sacra», XXXII (1980), 287-321.

Publica (31-32) la butlla de Pau II (11 d'octubre de 1470), eximint el bisbat de València del metropolità de Tarragona mentre en fos bisbe el cardenal Roderic de Borja; el text es troba en l'ASV, Reg. Vat. 536. — J. P. E.

[315]

Felip MATEU I LLOPIS, *L'infant Enric d'Aragó i Sicília, duc de Sogorb i comte d'Empúries, i el batiment de menuts gironins de 1481-1490*, dins «Hom. Batlle I», 363-373.

Dins l'estudi transcriu el text pràcticament idèntic de tres concessions per al batiment de moneda menuda fetes a la ciutat de Girona per Ferran el Catòlic o pel seu lloctinent entorn del 1480, conservades en el *Liber seu manuale super deliurationibus minorum factorum seu cussorum in civitate Gerunde...*, sembla de l'Arxiu Municipal d'aquesta ciutat; i exposa les particularitats de cada emissió. — J. P. E.

[316]

Luis BATLLE y PRATS, *Fiestas en Gerona por la conquista de Málaga*, dins «Revista de Girona», XXV (1979), 73-76.

La introducció vol «destacar lo que hizo la ciudad al recibo de tan afortunadas noticias» (73) de la conquesta de Vélez-Málaga (27 d'abril de 1487) i de la de Màlaga (18 d'agost de 1487) i copia fragments de la crida a les corresponents processons celebrades el 2 de juliol i el 14 de setembre d'aquell any; també publica la carta de Ferran II als diputats de la Generalitat de Catalunya sobre la primera conquesta i l'adreçada als jurats de la ciutat de Girona relativa a la segona, totes dues tretes de l'Arxiu Municipal de la ciutat esmentada, *Manual d'Acords 1487*, ff. 40 i 60. — J. P. E.

[317]

Francisco SEVILLANO COLOM, *Un manual mallorquín de mercadería medieval*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 9 (1974-1979), 517-530.

Notícia de la troballa del *Llibre que explica lo que á de ser un bon mercader a*

l'interior d'un grup de manuals notariais ingressats recentment en l'ARM. Dades sobre composició del volum i sobretot inventari dels diversos textos que hom hi pot trobar, d'entre els quals destaquen l'art de mercaderia (ff. V-LXVII) i un tractat d'aritmètica (LXXVII-CXXI). Els folis finals (CLXVIII-CLXXXVIII) contenen un aplec de notícies escrites per Gaspar Muntmany, mercader de Barcelona, relatives a la moneda que circulava en les diverses parts d'Europa i sobre els productes més adients a ésser objecte de comerç entre diverses terres. Remarquem la llista de «drogues» del tractat de mercaderia (524-526). El volum fou propietat de Domènec Pau, notari, però sembla ésser desconegut tant l'autor del llibre de mercaderia com el copista. L'autor sembla haver elaborat el seu llibre entre el 1480 i el 1490. — J. P. E.

[318]

Antoni M. ARAGÓ, Francesc BONASTRE, *Capítols per a la construcció d'un orgue a la seu Gironina*, dins «Hom. Batlle I», 447-459.

Notícia de l'existència a l'ACA, Reial Patrimoni, Batllia General de Catalunya, del *Liber honorabilis capituli Ecclesie Gerundensis, de tempore Raymundi Mercader*, corresponent als anys 1488-1494, dins el qual figuren el *Conveni ajustat entre el capítol i els beneficiats de la seu de Girona per a finançar la construcció d'un orgue* de l'any 1491 (448-450), document en el qual s'establien les fonts de financiació; i els *Capítols acordats entre el bisbe i el capítol de la seu de Girona, d'una part, i el mestre Ermenter Brocà, de l'altra, per a la construcció de l'orgue de la catedral*, del mateix any (451-453), documents ací transcrits, completats amb notícies d'altres fonts i comentats des d'un punt de vista musicològic. L'orgue de referència fou summament lloat pels contemporanis. — J. P. E.

[319]

Miquel BATLLORI, *La llengua literària a l'epistolari català dels Borja*, dins *A través*, 211-213.

Traducció del text presentat en francès a Florència l'any 1956. Presentació dels trets més assenyalats d'aquesta correspondència: localització dels originals, estat actual de llur publicació, autors de les cartes i característiques tant de l'estil com del contingut. — J. P. E.

[320]

Miquel BATLLORI, *Alexandre VI i Alfons II de Nàpols*, dins *A través*, 215-222.

Traducció d'una comunicació presentada a Bari l'any 1968. Exposició de les relacions polítiques entre els dos personatges i de la seva evolució i transcripció d'una carta d'un Francisco de Valencia a un parent seu Lope d'Ocampo, tots dos, segons que sembla, de les parts de Lleó, amb notícies sobre l'elecció i festes d'entronització d'Alexandre VI, text conservat a Madrid, Real Academia de la Historia, Fondo Salazar G-49. — J. P. E.

[321]

Miquel BATLLORI, *el naixement de Joan de Borja i Enríquez, tercer duc de Borja de Gandia*, dins *A través*, 223-240.

Traducció d'un article publicat en llatí dins «Archivum Historicum Societatis Iesu»

l'any 1957. L'autor exposa en la introducció les raons per les quals les respectives famílies desitjaven la consumació del matrimoni entre el segon duc de Gandia, Joan de Borja, i Maria Enríquez, cosina-germana de Ferran el Catòlic; i publica onze cartes catalanes sobre l'afer esmentat i sobre el naixement del futur tercer duc de Gandia i pare de sant Francesc de Borja, també Joan de Borja (del nunci Francesc Desprats, tres; de l'arquebisbe d'Oriany, Jaume Serra, de Cèsar Borja i de Joan de Borja, dues; i de Joan Artés i de Jaume Conill, una), datades del 12 d'octubre de 1493 a l'onze de novembre de 1494, i conservades en l'ASV, Archivum Arcis 5021, 5023 i 5024. — J. P. E.

[322]

Brian RICHARDSON, *Per la datazione del Tradimento del duca Valentino del Machiavelli*, dins «La Bibliofilia», LXXXI (1979), 75-85.

La datació de l'autògraf d'aquesta obra, relativa a un episodi de la vida de Cèsar Borja, és col·locada per Jean-Jacques Marchand en l'any 1503 i per Paolo Chiglieri i Roberto Ridolfi entre 1514 i 1517. L'autor creu que la darrera datació es podria veure confirmada pel fet que Maquiavel volgués recordar l'episodi esmentat a Lorenzo de' Medici en el moment en què aquest, com anys enrrera Cèsar Borja, es col·locava al cap de l'exèrcit papal i precisa que l'esmentat autògraf s'hauria de col·locar no més tard de mitjan 1517. — J. P. E.

[323]

Emilia VERONESE CESERACCIU, *Spagnoli e portoghesi all'Università di Padova nel venticennio 1490-1510. I. Nuovi documenti su una settantina di personaggi ignoti e noti*, dins «Quaderni per la storia dell'Università di Padova», 11 (1978), 39-83.

La «Natio catalana» de la Universitat de Pàdua agrupava tots els estudiants ibèrics, el nombre dels quals assolí les cotes més altes en els anys entorn del pontificat d'Alexandre VI. A base de la documentació de l'«Archivio Notarile», del fons *Diversorum* de l'«Archivio della Curia Vescovile» i dels *Acta Universitatis iuristarum* de l'«Archivio Antico» de la Universitat, l'autora aplega dades relatives a l'estada a Pàdua de setantacinc ibèrics, la majoria estudiants. Els d'àrea catalana són: un de cognom Bertran, fill de Jaume, de Barcelona, elegit per a la *Lectura Universitatis* (47); Joanot Bertran (47-48); Jeroni Bertran de Roïç, valencià, rector de Xirivella (48); Gabriel Bru, de Mallorca, casat amb Caterina Tomàs i amic d'Aldo Manuzio, al qual en el testament llegà un llit (51); Burgès Burgès, de Mallorca (52); Pelai Burgès, conseller de la universitat jurista i conseller substitut de la «Natio catalana» (52); Gaspar Canyís, dominicà (54); Melcior Cervera, de València (56); Jaume Dureta (58); Ferran de Mallorca (58); Jeroni-Benet Franc, barceloní (58-59); Bernat Gil, de València, encarregat de diverses lectures, rector de la universitat (1493-1494), doctor i proposat per a catedràtic de dret civil, benedictí de Santa Giustina amb el nom de Jeroni (Girolamo) (59-63); Joan de Mallorca (64); Joan Morlà (65); Antoni Nadal, de Mallorca (65-66); Pere Joan, de Mallorca (66); Bernat Rovira, de Barcelona (66); Jaume Rovira, també barceloní, rector de Sòller, conseller de la Universitat (67-68); Lluís Sanç, valencià (70); Lluís de Sant Climent, barceloní (70); Berenguer Serra, de València (70); i Gaspar de Vilallonga (71). Trobem entre els no estudiants Ferran Burgès (73) i Pere Paella (75), tots dos de Mallorca. Al final és transcrit in extenso el títol de doctorat de Bernat Gil, del 10 d'agost de 1494, amb moltes dades sobre el seu pas per la universitat de Pàdua (80-83), tret de l'esmentat fons *Diversorum* 44, f. 249. — J. P. E.

[324]

Emilia VERONESE CESERACCIU, *Spagnoli e portoghesi all'Università di Padova nel ventennio 1490-1510. II. Beni mobili e libri dell'abate spagnolo Miguel Vidal († 1499)*, dins «Quaderni per la storia dell'Università di Padova», 12 (1979), 63-94.

Per raons diverses, la documentació paduana sobre el canonge de Mallorca Miquel Vidal és més rica; jutge sots-delegat per Filippo Pallavicini per a una causa matrimonial que li havia encarregada la Santa Seu, fou refusat per una de les parts i hagué de provar que era canonge de Mallorca; també era abat comendatari de Santa Maria del Patire, a Calàbria (Rossano). Per altra documentació consten els seus mestres en dret canònic (68). Morí d'accident el 13 de setembre de 1499, cosa que obligà a fer inventari dels seus béns, publicat en apèndix (73-94); hi figuren dos-cents nou volums, gairebé tots de dret. — J. P. E.

[325]

Maria Aurèlia CAPMANY, *Una novella picaresca o «L'Espill» de Jaume Roig*, dins «L'Espill», n.º 1-2. Primavera/Estiu 1979, 87-93.

Parteix de la comparació entre el *Decamerone* i l'*Espill*, bo i afirmant que aquell sembla destinat a ésser llegit en veu alta en una tertúlia femenina i que aquest «és una gresca de taverna, d'un món sense dones... i l'autor es disposa a treure partit d'aquest desig i d'aquest odi compacte que creix exuberant en els nuclis on prima la virilitat...» (89); aquesta misogínia es rabeja en els punts febles, tant físics com morals —ociositat, prodigalitat, xerrameca— que l'home atribueix a l'altre sexe. El fet que Jaume Roig s'expressi en versos de quatre síl·labes no sols li permet de desplegar el propi enginy, ans encara d'emprar expressions concentradament punyents o agressives, insultants o obscenes, cosa que, per al lector, «afegeix a la dificultat del lèxic, de l'abundant, popular, magnífic lèxic, la dificultat de l'el·lipsi» (92). Aquesta dificultat empeny l'autora a fer una seva lectura en prosa de l'*Espill* i a convertir-lo en novella picaresca. — J. P. E.

[326]

Joan Roís de CORELLA, *Tragèdia de Caldesa i altres proses* (Les millors obres de la literatura catalana 50), Barcelona 1980, 218 pp.

Reedició, amb ortografia modernitzada, del text que establí R. Miquel i Planas (*Obres de J. Roís de Corella*, Barcelona, Biblioteca Catalana 1913). Carme Arnau presenta la vida de Corella i Francisco Rico, en el pròleg, estudia l'ambient literari valencià en el qual es va moure i per al qual escrivia Roís de Corella. — J. de P.

[327]

Charles V. AUBRUN, *Le chant désespéré de Joan Roís de Corella*, dins «Iberorromania», 9 (1979), 41-47.

Hom sotmet els vint-i-vuit versos d'acusació inserits en la *Tragèdia de Caldesa* (42) a una anàlisi de formes significants (temps, modes i veu dels verbs; persones verbals; mites subjacents; significació de la gramàtica del discurs; i sintaxi) a través de les quals Roís creà «un poema unique, non réitérable», tot i que el cas narrat semblí fictici. — J. P. E.

[328]

Peter COCOZZELLA, *Fray Francisco Moner: Bilingualism, Love, and Experience in Spanish Pre-Renaissance Literature*, dins *Estudis Urbana*, 209-239.

Francesc Moner destacaria entre els seus contemporanis per una capacitat d'inventiva elàstica, que li hauria permès de tractar llocs comuns de forma nova (212). L'autor es proposa en aquest article de relacionar el poeta amb la seva circumstància (214). En resumeix la biografia pública, que divideix en quatre períodes, els dos primers en les corts castellanitzades de Joan II i dels Reis Catòlics, cosa que explica el seu ús del castellà; el tercer, al servei dels Folch de Cardona, li fa retrobar la llengua catalana, en la qual escriu les composicions de la gran decepció amorosa, que el condueix a l'orde franciscà (quarta etapa) (214-218). A continuació, Cocozzella subratlla les valors literàries de Moner, bo i assenyalant el procés de la seva maduració artística (218). El seu cançoner castellà seria una mostra més de conceptisme, tot i que no hi manquin moments de senzillesa i frescor. Però ja el primer any de l'estada a la casa de Cardona trencaria motllos, tot i conservar el castellà (220-221); la millor mostra serien les *Coplas a Cartagena*. A partir d'ací, Moner hauria entrat en el cicle de maduresa, al qual pertanyerien les tres obres castellanen *Sepoltura d'amor*, *Obra en metro* i *La noche*, on, tot i mantenir trets comuns amb els poetes de la seva generació i àdhuc de la precedent, practica en plenitud l'«elasticitat d'inventiva» (222-223); l'element més personal seria el que procedeix de la pròpia experiència, que l'autor estudia en tres direccions: a) integració de temes i detalls múltiples dins un esquema essencialment senzill i simètric; b) transformació de llocs comuns en símbols i allegories i d'aquests en arquetips; c) elaboració d'una complexa casuística, la qual il·lustraria la redempció del jove enamorat, model d'honestat i de virtut, malgrat els seus desencerts, element aquest darrer que constituïria el *leitmotif* de tot el cicle de maduresa. La seva teoria de l'*amor purus* es trobaria més prop d'Ausiàs March que d'Andreas Capellanus (226). El pas de la llengua castellana al català en els darrers anys equivaldria a l'evolució de l'abstracte al concret, del transcendental a l'individual i per tant a l'instrument expressiu de les intimitats de la seva ànima i de les limitacions de la seva condició humana. En apèndix trobem la distribució de les obres del perpinyanès Francesc Moner en els quatre períodes biogràfics. — J. P. E.

[329]

Gabriel LLOMPART, *Francesc Prats. Devotio moderna, humanismo y lulismo en Miramar*, dins *CIL II*, 279-306.

Un dels incunables publicats a Mallorca conté l'obra de Francesc Prats, *Les set estacions e hores representant la Passió de Christ* (Miramar 1487). L'autor aplega les notícies existents sobre família i biografia de Francesc Prats, prevere i mestre, el qual en companyia de Bartomeu Caldentey tancà entorn del 1485 la seva escola de Ciutat i l'obrí a Miramar, bo i destinant-la a la formació de dotze preveres que missionessin l'illa. Morí a Ciutat el 1496 (285). *Les set estacions...* combinen textos paralitúrgics de la processó de Corpus de la Seu de Mallorca amb meditacions traduïdes de *Lo quart del Cartoixà* (287-291), sense que hi manquin indicacions morals de collita pròpia. També traduí la *Visió delitable* d'Alfonso de la Torre (293-295). És autor d'un poema a Ramon Llull, *Obre feta en laor de mestre Ramon Llull mallorquí*, conservada en versió doble, de diferent longitud, semblant a les poesies de certàmens contemporanis (295-299). Publica en apèndix un document familiar, el text de les estacions de Corpus, del *Diurnale secundum Maioricarum Dyocesim* (301-303) i la composició poètica inicial de *Les set estacions...*, perduda en els exemplars conservats en la Biblioteca de Catalunya. — J. P. E.

[330]

Agustín RUBIO VELA, *Sobre la población de Valencia en el cuatrocientos (Nota demográfica)*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 158-170.

Publica la nota marginal escrita per un contemporani al final del protocol del notari Gaspar Eximeno del 1489 (Arxiu Municipal de València, 9-1), segons la qual aquell any hi hagué en tot el Regne 51.000 cases i dins els murs de la capital 8.840, xifra distant dels 15.000 focs que hom li atribuïa darrerament. — J. P. E.

[331]

Robert AMIET, *Les sacramentaires et missels manuscrits du diocèse d'Elne*, dins *Miscellanea Codicologica F. Masai dicata MCMLXXIX*. Ediderunt Pierre COCKSHAW, Monique-Cécile GARAND et Pierre JODOGNE II (Les publications de Scriptorium, vol. VIII), Gand 1979, 309-317.

Després d'un resum històric del bisbat d'Elna, «dont la langue catalane demeure toujours l'âme» (310), presenta i resumeix el contingut literari i artístic dels volums de Vic, Museu Episcopal 209 (amb reproducció del f. 45° en la làmina 41) i de Madrid, Biblioteca Nacional 415 (amb reproducció del f. 2° en la làmina 42), aquest usat segons que sembla en el priorat de sant Martí de Canet a partir del s. xv; d'un *Missale Ecclesiae Helenensis*, de propietat privada, escrit per a la parròquia de Pià a començaments del s. xv, íntegre i en perfecte estat de conservació; de Perpinyà, Biblioteca municipal 119, també íntacte i perfectament conservat, copiat el 1492 per a la capella de Sant Cristòfor de Sant Joan de Perpinyà; i de París, Bibliothèque Nationale lat. 1436, d'entorn del 1575, copiat per a la capella de la Mare de Déu de la Victòria al convent dels Mínims de Perpinyà, darrer testimoni d'una antiga litúrgia abolida pel bisbe fra Pere Màrtir Coma per decret de l'11 d'octubre de 1575. Al final, publica tres benediccions episcopals inèdites, les de dues misses de Nadal i la de sant Esteve, que el bisbe cantava després del *Pater noster* i abans del *Pax domini*; procedeixen de l'exemplar de Vic. — J. P. E.

[332]

Jean-Baptiste MOLIN, *Le mariage au diocèse d'Elne avant le concile de Trente*, dins «Revista Catalana de Teologia», IV (1979), 117-122.

Exposició de les rúbriques de celebració del matrimoni del sacramentari de Sant Martí de Canet (Madrid, Biblioteca Nacional 415), del missal manuscrit de Perpinyà del 1492 (Biblioteca Municipal 119) i del *Missale Elnense* de 1511 (Arxiu departamental dels Pirineus Orientals, Imp. 7215), les quals són comparades sobretot amb les paral·leles d'altres rituals catalans o d'Occitània. — J. P. E.

[333]

Dominique de COURCELLES-LAVEDRINE, *Les fêtes religieuses en Roussillon du XVe au XVIIIe siècle*, dins *Positions des thèses soutenues par les élèves de la promotion de 1980 pour obtenir le diplôme d'archiviste paléographe*, París 1980, 37-44.

El resum de la tesi remarca les fonts en què es basa, d'entre les quals destaca el *Libre de serimònies* de Sant Joan de Perpinyà d'entorn de 1450 (Perpinyà, Biblioteca Municipal 79) i una *Consuetud* del capítol de la mateixa església, datada l'any 1630, de propietat privada; el missal d'Elna de 1511 i els llibres de memòries del notari Pere Pasqual i del quirurg Jeroni Cros, ultra algunes peces dramàtiques. — J. P. E.

[334]

Albert LABARRE, *Variantes de trois incunables*, dins «Gutenberg-Jahrbuch», 1979, 96-97.

La primera pertany a l'edició de Ramon de SIBIUDA, *Liber creaturarum sive de bomine*, Lió, Balsarin, circa 1488, de la qual posseeix quatre exemplars la Bibliothèque Nationale de París; el que porta la signatura Rés. D. 3581 presenta la variant de nou línies aberrants al final de la taula inicial (f. 8), línies que pertanyen a les pàgines finals d'aquella edició. — J. P. E.

[335]

David ROMANO, *L'edizione (1498) ed i codici del Corbaccio catalano*, dins «Studi sul Boccaccio», XI (1979), 413-419.

Reprodueix l'anotació del registre de la biblioteca de Fernando Colón relativa a l'exemplar del *Corbatxo* traduït per Narcís Franch, imprès a Barcelona amb data de primer d'octubre de 1498 i se suma a la hipòtesi llançada per Jordi Rubió segons la qual l'impressor hauria estat Pere Posa, bo i adduint documents confirmatoris. No exclou que l'obra tingués una edició posterior i dona notícia de les biblioteques medievals on consten còpies d'aquella versió. — J. P. E.

[336]

José SÁNCHEZ REAL, *El papel en los incunables tarraconenses*, dins «Quaderns d'Història Tarraconense», I (1977), 91-112; II (1980), 55-76.

Les deu primeres pàgines són destinades a presentar la manca d'atenció envers les filigranes dels incunables i la conveniència de tenir-les presents (91-101). La primera constatació és que el paper de filigrana de mà surmontada d'estrella no és exclusiu d'un impressor ni d'un lloc, ans fou usat entre nosaltres per molts impressors en llocs diversos (102), segurament per la seva qualitat material. Es fixa en particular en Nicolau Spindeler i en Joan Rosenbach, els únics impressors d'incunables que treballaren a Tarragona i a Tortosa i en les filigranes del paper emprat en les diverses edicions tarraconines tant del primer (110) com del segon (111), entre les quals no predomina pas la mà surmontada d'estrella. L'autor arriba a la conclusió que Rosenbach féu les seves impressions tarraconines en paper d'una mateixa partida i que Spindeler usava a València paper de la mateixa procedència que l'anterior (111-112). Trobem en el segon article vint-i-quatre dibuixos de filigranes i vuit pàgines de reproduccions tipogràfiques dels incunables estudiats. — J. P. E.

[337]

Indice delle edizioni romane a stampa (1467-1500), a cura di P. CASCIANO, G. CASTOLDI, M. P. CRITELLI, G. CURZIO, P. FARENGA, A. MODIGLIANI, dins *Scrittura, biblioteche e stampa a Roma nel Quattrocento*. Atti del Seminario 1-2 Giugno 1970, Ciutat del Vaticà 1980, XVI-288.

Elenc d'edicions incunables romanes, en el qual, ultra vuit impressions del *Manipulus curatorum* de Guiu de Montroquer (entre els nús. 477 i 1525), cinquanta-set d'obres relatives a Alexandre VI (Roderic de Borja) entre els nús. 1261 i 1821, i tretze del *Lunarium* de Bernat de Granollachs (entre els nús. 1025 i 1662), trobem recopilades les obres següents: núm. 92. Johannes de Aragonia, *Oratio ad Sixtum IV, Oratio ad Ferdinandum regem*, 1471; núm. 130. Johannes Philippus de Lignamine, *Vita et laudes Ferdinandi regis*, 1472; núm. 346. Arnaldus de Villanova, *De arte cognoscendi venena*, 1475/76; núm. 896. Lullus, Raymundus, *Ars brevis*, 1485;

núm. 960. Deguf, Petrus, *Janua Artis Raimundi Lulli*, 1485; núm. 1117. Garsías, Petrus, *Determinationes magistrales contra conclusiones Jo. Pici Mirandolani*, 1489; núm. 1346. Paulus, Hieronymus, *Practica cancellariae apostolicae, Provinciale omnium ecclesiarum*, 1493; 1564. Torrella, Gaspar, *Tractatus cum consiliis contra pudendam seu morbum gallicum*, 1497; núm. 1670. Torrella, Gaspar, *Tractatus de dolore in pudenda evenire solito*, 1500; núm. 1790. [Garsías, Petrus], *Assertiones theologales apud s. Eustachium die 18 aprilis disputandae* (sense any); i núm. 1809. [Paulus, Hieronymus], *De fluminibus et montibus Hispaniarum* (sense any). — J. P. E.

[338]

Anna CORNAGLIOTTI, *Lexicografia italo-catalana*, dins *Cinquè Colloqui*, 379-404.

L'autora cerca «una estimació global del conjunt del material documental» i per això passa revista a les següents obres anteriors al segle XIX: Joan Esteve, *Liber Elegantiarum* (Venècia 1489), Llorenç Palmireno, *Vocabulario del humanista* (any 1569), Miquel Agustí, de Perpinyà, *Libre dels secrets de agricultura, casa rústica y pastoril* (Barcelona 1617); Antoni de Bastero i Lledó, *Crusca Provenzale I* (Roma 1724); i a les inèdites de Fèlix Farraz, *Discursos en cartas a la moda. Versión en cinco idiomas...* (primera meitat del s. XVIII); i de Mateu Alsinet, *Dictionarium novem linguarum* (Barcelona, Biblioteca Universitària ms. 1822). Els altres llibres són posteriors al 1801. — J. P. E.

[339]

Marc MAYER, *Una biografia de Jeroni Pau en un manuscrit de la Biblioteca Universitària de Barcelona*, dins «Faventia», 1/1 (1979), 113-118.

L'autor descriu el ms. 425 de la Biblioteca Universitària de Barcelona, miscel·lani factici format a darreries del segle XVIII i principis del XIX, de 260 folis relligats en pergami, provinent de Sant Josep del Carme Descalç de Barcelona. El lloc del foli 155 l'ocupa un full plegat de forma quadrada que conté una breu biografia del juriconsult barceloní Jeroni Pau. Mayer data aquest full i la seva escriptura del darrer terç del segle XVII i conclou que la biografia fou escrita poc després de la mort de Jeroni Pau i amb materials aplegats per ell. L'autor compara aquesta petita biografia amb les conegudes de Pere Miquel Carbonell i Fèlix Torres Amat, i conjectura que es pot tractar d'una *vita* manuscrita que formava part d'un recull més vast i que fou recollida en el manuscrit 425 de la Biblioteca Universitària de Barcelona, precisament per tractar-se d'un barceloní. Mayer edita aquesta biografia de Jeroni Pau *incerti auctoris* i, en apèndix, reproduïx la de Pere Miquel Carbonell. — J. de P.

[340]

Anscari MUNDÓ, *Un Còdex de Pere Miquel Carbonell a Pamplona*, dins «Faventia», 1/2 (1979), 119-120.

L'autor descriu sumàriament el manuscrit 35 de la secció «Códices y Cartularios» de l'Archivo General de Navarra i demostra, gràcies a una subscripció final autògrafa, que va pertànyer a Pere Miquel Carbonell, el qual l'havia comprat al conegut llibreter barceloní Gabriel Prats el 5 de juliol de 1474, a Barcelona. Aquest manuscrit conté les *Quaestiones in Vetus Testamentum* de sant Isidor, i al final Pere Miquel Carbonell hi dibuixà una figura femenina amb corona plana, asseguda dalt d'un arbre, que sosté a cada mà una flor i al damunt de la mà esquerra un ocell. — J. de P.

[341]

Marc MAYER, *Un opuscle de Pere Miquel Carbonell a l'Arxiu Capitular de Barcelona*, dins «Faventia», 1/2 (1979), 293-305.

En aquesta nota Marc Mayer dóna una descripció del manuscrit 73 de l'Arxiu Capitular de Barcelona i en ressegueix la trajectòria. En tal manuscrit Pere Miquel Carbonell hi va escriure una biografia del canonge barceloní Bartomeu Oller i altres peces menors, que l'autor estudia i edita. En ocasió d'aquest treball, Mayer esbrina una mica la personalitat del canonge Oller i l'ambient on es va moure, del qual formava part també el notari i arxiver Pere Miquel Carbonell. Les hipòtesis de Marc Mayer sobre Bartomeu Oller i el manuscrit 73 de l'Arxiu Capitular de Barcelona conviden a prosseguir les recerques, perquè, com reconeix l'autor, la bibliografia molt coneguda no sempre acaba de ser exhaustivament explorada i aprofitada. — J. de P.

[342]

Max Emanuel CAHNER GARCIA, *Epistolari català del Renaixement*. Universitat de Barcelona 1979, 35 pp.

Text de la introducció a la tesi doctoral defensada en la Universitat de Barcelona l'any 1976, on hom pot trobar notícies sobre cartes medievals i renaixentistes escrites en català, col·locades en el doble context de l'*Ars dictandi* i de l'existència de cartes en llengües romàniques. La notícia i caracterització dels principals conjunts de cartes catalanes medievals es troba en les pp. 7-10 i en les pp. 20-23 l'estratificació social de la persistència de la llengua catalana en la correspondència a partir del Renaixement. — J. P. E.

[343]

Miquel BATLLORI, *Reflexions sobre la cultura catalana del Renaixement i del Barroc*, dins *A través*, 129-152.

Text abreujat del discurs pronunciat amb motiu del doctorat *honoris causa* conferit per la Facultat de Teologia de Barcelona l'any 1978. Visió de conjunt de la realitat cultural catalana durant els segles XVI-XVIII, dividida per períodes: el de l'humanisme, el de la contrarreforma i el del barroc. Hom presenta primer els juristes i després els físics, els filòsofs i els teòlegs. — J. P. E.

[344]

Josep M. RECASENS I COMES, *La població de la Ciutat de Tarragona (s. XVI-XVIII), estudi de les fonts. Recomptes generals de població*, dins *I Colloqui d'Història del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat* (Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Secció d'Arqueologia d'Història, publicació núm. 43), Tarragona 1979, 15-23.

Indicació i en algun cas valoració de les fonts a partir de les quals és possible de quantificar la població de la ciutat de Tarragona en el període esmentat. Les citades fonts són agrupades en quatre seccions: avaluacions de focs, de veïns o de cases (15-18); avaluacions d'habitants (18-19); estadístiques de població (19-20), i registres parroquials (20-22). Assenyalen les precisions sobre el concepte de «veí» l'any 1766 (17) i sobre les llacunes dels *Llibres del tauler* de la catedral de Tarragona (21-22). — J. P. E.

[345]

Jordán GALLEGO SALVADORES, *La Facultad de Artes de la Universidad de Valencia desde 1500 hasta 1525*, dins «Escritos del Vedat», X (1980), 215-1258.

Estudi limitat als primers vint-i-cinc anys de la Facultat d'Arts valenciana, més o menys la meitat del temps que Gallego considera el de la seva formació (1500-1561), basat en els *Manuales de Consells* de l'AMV, i en notícies complementàries salvades per Josep Teixidor en *Estudios de Valencia*, obra recentment editada per Laureano Robles (València 1976). Durant aquells vint-i-sis anys destaquen les propostes dels mestres, acceptades pels jurats de la ciutat el 2 de juny del 1503, el text de les quals és reproduït en les pp. 223-225, com també la nova ordenació per al nomenament de professors per *insaculació* o *rodolins* del 6 de juny del 1511 (234-237), la qual obrí la porta, des de l'any 1514, al pluralisme de tots els corrents (tomista, escotista, nominal, lullhià, humanista); Gallego creu que aquesta obertura fou el resultat d'un esforç conjunt de lullistes, jueus conversos, franciscans, agustins i mercedaris (250). L'estudi conté nombre de dades sobre les obres publicades pels principals autors dels grups esmentats. — J. P. E.

[346]

Sebastián GARCÍA MARTÍNEZ, *Sobre la introducción del helenismo en la Universidad de Valencia durante la primera mitad del Quinientos*, dins *Actes du Colloque sur le Pays Valencien à l'époque moderne*. Pau, les 21, 22 et 23 avril 1978, Pau 1980, 363-397.

Parteix de la pregunta sobre quina fou la tradició valenciana que explicaria l'aparició de l'hellenista Pere Joan Nunyes (ultra el curs 1550-1551 durant el qual estudià a París). Una primera resposta seria el seu mestre valencià de grec, Miquel Jeroni Ledesma, deixeble de Francisco de Vergara a Alcalà. L'altra resposta és la de l'ambient hellenista de València, creat, segons que sembla, per Joan-Andreu Estrany, amic íntim de Joan Lluís Vives, professor de l'Estudi de València des del 1515 i rector el 1517-1518 i altra vegada el maig de 1521, en plena revolta de les Germanies, durant la qual fou nomenat per la primera juraderia agermanada i mantingut per la segona fins a l'octubre de 1522, moment en el qual la ciutat, insolvent, sospengué totes les càtedres de l'Estudi, al qual Estrany ja no tornaria. El maig de 1524 els jurats crearen la càtedra de grec i l'encomanaren a Cosme Damià Savalls. El nomenament de Joan de Salaia com a rector vitalici i catedràtic únic de teologia (octubre de 1525), amb els corresponents poders en l'elecció de catedràtics, impedí el 1528 el nomenament de Pere Joan Oliver (378-383); el successor de Savalls seria Ledesma l'any 1531, el qual, però, no podria obtenir nomenament ni per a Joan Gelida ni per a Narcís Gregori; metge des del 1535, home de confiança de Mencía de Mendoza, sembla haver col·laborat en el projecte d'establir un col·legi universitari d'envergadura comparable a la de la mateixa universitat de València; el 1545 publicava el *Graecarum institutionum compendium*, el 1546 el *De pleuritide commentariolus*; moriria el 1547 poc abans d'aparèixer la seva traducció de la *Prima primi canonis Avicenne sectio*; aquell mateix any, la ciutat de València creava una segona càtedra de grec. Assenyalem que les notes d'aquest estudi contenen nombre de dades, també relatives a obres dels hellenistes valencians. — J. P. E.

[347]

Víctor NAVARRO BROTONS, *L'ensenyament de la ciència a la Universitat de València en els segles de la «revolució científica» (XVI-XVII)*, dins *Comunicacions de les III Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Girona 1979, 55-58.

L'Estudi General de València era nominalista en començar el s. xvi. La càtedra de matemàtiques creada el 1503 tingué com a primer catedràtic el dominic Tomàs Duran, el qual seria cridat a Salamanca a regir la càtedra de la *via nominalium*. La lluita anti-humanista protagonitzada per Joan de Salaia des del rectorat, no pogué impedir que les constitucions de 1561 confirmessin la càtedra de matemàtiques i astrologia ni que el seu primer catedràtic fos Pere-Joan Montsó, humanista. Un dels seus successors, Jeroni Munyòs contribuï a l'aclariment de la *nova* estrella vista el 1572; el 1578 fou cridat a Salamanca; amb ell, s'acabà la preponderància de l'observació, substituïda pel retorn a les teories aristotèlico-escolàstiques medievals, fins que, cap a les darreries del s. xvii, un grup pre-illustrat, actuant al marge de la Universitat, revifà el contacte amb Europa. Destaca Joan Bta. Corachan, potser l'únic catedràtic del grup, autor d'uns *Apuntamientos para las Constituciones que se han de hacer en la insigne Universidad de Valencia en lo tocante a las matemáticas*, obra en la qual encara s'inspirava Maïans el 1767. — J. P. E.

[348]

P. de MONTANER, *Aspectos de la esclavitud en Mallorca durante la Edad Moderna*, dins «Butlletí de la Societat Arqueològica Lulliana», XXXVII (1978-1981), 290-328.

Part del capítol IV de la tesi doctoral de l'autor sobre *El Brazo Noble Mallorquín durante los siglos XVI y XVII: su estructura y sus bases económicas*. Exposa primer (290-310) els aspectes socio-econòmics del fenomen a Mallorca (classificacions, condicions de vida...); a continuació publica, generalment en extracte, documents que van del 1495 al 1713 procedents de quatre arxius mallorquins particulars i del del Regne de Mallorca. — J. P. E.

[349]

Antoni MASSANELL I ESCLASSANS, *Dades esparses dels immigrants francesos a Vilafranca al segle XVI*, dins «Miscel·lània Penedesenca», III (1980), 61-90.

Estudi demogràfic que abasta tot el segle xvi i es basa en els *Llibres de canaler* de la Comunitat de Preveres i en el *Llibre de baptismes* de la parròquia de Vilafranca del Penedès, dels quals són transcrits fragments en el curs de l'article i oferta una reproducció fotogràfica en la pàgina 75 corresponent a baptismes de 1549; al final, transcriu l'anotació de les despeses d'un funeral de mà menuda, procedent del *Llibre d'òbits de 1615 a 1624* de l'Arxiu parroquial de santa Maria de la mateixa vila. — J. P. E.

[350]

Charles H. LOHR, *Renaissance Latin Aristotle Commentaries: Authors A-B*, dins «Studies in the Renaissance», XXI (1974), 228-289.

Recopilació de dades bio-bibliogràfiques, per ordre alfabètic d'autors d'acord amb la forma llatina de llurs cognoms. Pertanyen al nostre camp els següents: Pere Gil (s. xvi) (239); Vicent Justinià Antist († 1595) (246); Vicent Arcaina († 1660) (248); Gregori Arcís († 1561) (248); Simó Bauzà († 1623) (263); Josep Blanch († 1616) (271); Jaume de Borrass[s]à († 1581) (273); Matias Borrass[s]à († 1607) (273-274); Joan Busquets (s. xvi) (289). — J. P. E.

[351]

Charles H. LOHR, *Renaissance Latin Aristotle Commentaries: Authors C*, dins «Renaissance Quartely», XXVIII (1975), 689-741.

Assenyalament fitxes de les mateixes característiques que les de l'article anterior relatives a: Jeroni Cantó († 1636) (697); Bernat Cassà (703); Julià de Castellví i Lladró († 1637) (705); Joan de Salaia († 1558) (708-709); Josep Clergàs (s. XVIII) (713); Joaquim Climent (s. XVII) (714); Menció Coronado († post 1624) (723). — J. P. E.

[352]

Charles H. LOHR, *Renaissance Latin Aristotle Commentaries: Authors D-F*, dins «Renaissance Quartely», XXIX (1976), 714-745.

Conté fitxes bio-bibliogràfiques de les mateixes característiques que els articles anteriors relatives a: Francesc Escobar (s. XVI) (724); Jaume Espich (s. XVI) (725); Salvador Ferrús (s. XVII) (736); Francesc Figueras (s. XVIII) (737). — J. P. E.

[353]

Charles H. LOHR, *Renaissance Latin Aristotle Commentaries: Authors G-K*, dins «Renaissance Quartely», XXX (1977), 693-738.

Hom pot trobar en aquestes pàgines notícies sobre: Joan Gelida († 1559) (693); Pere Gervàs (c. 1577) (698); Pere Joan Guasc († 1613) (709); Pedro Iruozqui († post 1563) (725); Dionís [Jeroni] Jorba (c. 1584) (736); Antoni Jordana (s. XVI) (736); Melcior Juars (c. 1645) (737); Vicent Justinià Antist († 1605) (598-599) [aquest darrer autor ja es troba, però, entre els de la lletra A, on Lohr el fa morir deu anys abans; sembla que morí el 1599]. — J. P. E.

[354]

Charles H. LOHR, *Renaissance Latin Aristotle Commentaries: Authors Pi-Sm*, dins «Renaissance Quartely», XXXIII (1980), 623-734.

Les fitxes, semblants a les assenyalades en els articles anteriors, i que fan referència a autors nostres són: Jeroni Pla (s. XVII-XVIII) (643); Onofre Requesens (s. XVII *ineun.*) (687); Antic Roca (s. XVI) (695); Antoni Sala (s. XVII) (706); E. Serra (s. XVI) (727); i Onofre Serra (s. XVI) (727). — J. P. E.

[355]

Joan SOLÀ, *Tractats de catalanismes*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 559-582.

Pertanyen al nostre període els continguts en l'*Ars grammatica* d'Antonio de Nebrija (València 1505) i en els *Rudimentos de la gramática castellana* de Salvador Puig i Xpriguer (Barcelona 1770); el contingut d'aquestes obres en catalanismes es troba a la p. 564. — J. P. E.

[356]

Núria COLL JULIÀ, *La estancia en Nápoles de Joan Boscà y de Felip de Farrera en 1507*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 9 (1974-1979), 595-615.

A base de l'AHPB, l'autora amplia els arbres genealògics de les famílies Boscà i Almogàvar, precisa que Joan Boscà, el futur poeta, degué néixer entre l'octubre

de 1488 i el setembre de 1489, i que, acompanyant la cort reial, féu una estada a Nàpols entre el novembre de 1506 i el juliol de 1507. Una notícia interessant és la de la fidelitat de la família Boscà a la causa de Joan II en la revolta de Catalunya del 1460 (602). En la part dedicada a Felip de Ferrera proposa dues hipòtesis: que la seva mare, Elionor, fou l'Elionor Farrera, a la qual Joan Berenguer de Masdovelles dedicà un dels seus cicles poètics; i que, present a Nàpols durant la primera estada del seu nebot Joan Boscà, Felip de Ferrera i Llobera podria haver influït en aquest bo i orientant els seus primers contactes directes amb l'humanisme italià. — J. P. E.

[357]

Gabriel LLOMPART, *Imágenes mallorquinas exentas del Niño Jesús*, dins «Boletín del Seminario de estudios de arte y arqueología», XLVI (1980), 363-374.

El Nen Jesús només apareix a començaments del segle XVI i només al segle XVI apareixen en els llibres de comptes les despeses per a l'adobament de la capella de Nadal de la seu de Mallorca (ACM, *Llibres de les ànimes del purgatori*, anys 1561 i ss.) (364), però no donen cap notícia del Nen Jesús. L'autor aplega els textos més antics relatius a imatges de tal representació en l'illa, primer en cases particulars, després en temples, amb paral·lels descriptius en el cançoner popular (365-367) i les notícies sobre devoció al Nen Jesús en ambients de terciaris franciscans dels segles XVII-XVIII amb noves mostres de poesia popular (370). En les pàgines finals trobem notícia d'un full imprès a Barcelona per Llorenç Deu l'any 1635, intitulat *Preguntas y respuestas entre el hombre y el Niño Jesús*. — J. P. E.

[358]

Philippe BERGER, *Developpement et évolution de la librairie à Valence à l'époque de la Renaissance*, dins *Actes du Ier Colloque sur le Pays Valencien à l'époque moderne*. Pau, les 21, 22 et 23 avril 1978, Pau 1980, 43-53.

A base de cinc llibres de *Tatxa reial* dels anys 1513, 1528, 1542, 1547 i 1552 de l'AMV, resumeix primer l'evolució d'aquell cos, el qual, en acabar el s. XV era format per dos tipus ben distints, l'artesà indígena de tradició medieval i el marxant-negociant estranger. En el curs del s. XVI, les diferències tendrien a reduir-se, però en degradació almenys de la potència econòmica. D'altra banda, l'assentament dels llibreters valencians es multiplica (salten d'onze a vint-i-tres), s'estén per la ciutat des de la primitiva concentració en el darrer de Cavallers, trajectòria que pot ésser significativa dels camins de difusió cultural en la primera meitat del s. XVI. A les pp. 49-53, cinc taules, amb les imposicions a llibreters que figuren en cada un dels volums esmentats. — J. P. E.

[359]

Miquel BATLLORI, *Profecies sobre la croada pervivents a Barcelona l'any 1520*, dins *A través*, 279-282.

Intent d'interpretació de la frase continguda en la lletra de felicitació de la ciutat de Barcelona a l'emperador Carles V amb motiu de la seva elecció imperial. El príncep anidor d'Orient i Occident, el qual hauria de sortir de Barcelona per a la reconquesta de Terra Santa, més que de frases explícites de Ramon Llull i d'Arnau de Vilanova, sembla provenir «d'un ressò llunyà d'escrits de Ramon Llull i d'Arnau de Vilanova, tot alhora, a través d'una difusió popular de llurs idees», les quals potser influïren

en la figura del rei temporal dels *Ejercicios espirituales* de sant Ignasi de Loiola. — J. P. E.

[360]

Ana ÁVILA, *Juan Soreda y no Juan Pereda. Nuevas noticias documentales e iconográficas*, dins «Archivo Español de Arte», LII (1979), 405-424.

Sobre la base del *Libro de obra y fábrica* I, de l'Arxiu de la Catedral de Sigüenza, rectifica la identitat de l'autor de diverses pintures de la seu esmentada, realitzades els anys 1520-1526 i considerades «obras fundamentales de nuestra pintura del Renacimiento» (405). Joan Soreda seria originari d'un dels Països Catalans. — J. P. E.

[361]

Rita GUERLAC, *Juan Luis Vives against the Pseudodialecticians. A Humanist Attack on Medieval Logic*. «The Attack on the Pseudodialecticians» and «On Dialectic», Book III, v, vi, vii from «The Causes of the Corruption of the Arts», with an Appendix of Related Passages by Thomas More. Translation, introduction and notes. Dordrecht-Boston-Londres 1979, xiii + 235 pp.

Reedició i traducció anglesa de l'edició feta a Schlechtstadt (Sélestat) l'any 1520, de l'obra de Joan Lluís Vives, *In pseudodialecticos*, amb textos complementaris tant del mateix Vives com del seu amic Thomas More, indicats en el títol. La introducció insisteix en la topada doctrinal de Vives amb els professors del Col·legi de Montaigu, aferrats a un nominalisme extremat. L'obra porta índexs i bibliografia. — J. P. E.

[362]

Juan Luis VIVES, *In pseudodialecticos*. A critical Edition. Introduction, translation and commentary by Charles Fantazzi (Studies in Medieval and Reformation Thought XXVII), Leiden 1979, VIII + 106 pp.

Aquest llibre conté tres explicacions introductòries, destinades, respectivament, a justificar l'edició d'aquest opuscle (VII-VIII), l'elecció del text ara publicat (1-4) i a explicar el significat del llibre (5-23). El text llatí encarat amb la traducció anglesa ocupa les pàgines 26-99. Segueixen, al final, una bibliografia (100-102) i l'índex alfabètic de noms i temes (103-104). La introducció recorda la continuïtat en la formació de Joan Lluís Vives a València i a París en la línia nominalista i la seva actuació pública a València en tant que portantveus del seu mestre Jeroni Amiguet en la campanya contrària a Nebrija. La ruptura intel·lectual amb els seus antics amics del Col·legi de Montagut i l'adscripció al grup capdavanter internacional dels humanistes són d'alguna manera justificades en aquest opuscle, en el qual, sota la crítica despiadada contra els excessos de la *via nominalium* per ell d'alguna manera personificada en Pere l'Hispani i en les seves *Summulae logicales*, els problemes de fons semblen ésser dos: doctrinal un, el de si la ciència ha d'estar o no desvinculada de l'existència, i un altre d'expressió, el de si les ciències de l'esperit i en particular la lògica i tot el camp de les seves aplicacions es poden expressar en llenguatge gramaticalment correcte. Remarquem, en aquest context, les pàgines dedicades a la polèmica entorn dels sofismes (16-18) i a la teoria de la *Suppositio* (18-20), punts que seran objecte de moltes de les notes que acompanyen l'edició del text. A diferència de Rita Guerlain, Fantazzi pren com a text base de la seva edició no el publicat a Schlechtstadt (Sélestat), ans el de Basilea 1555, edició *princeps* feta a cura de Nicolas l'Évesque el jove, elecció jus-

tificada pel fet de reproduir la del 1538, també de Basilea, la qual fou aprovada per l'autor. [Hom pot veure observacions de detall al text llatí ací editat en la meua recensió d'aquesta obra publicada per «Revista Catalana de Teologia», V (1980), 521-522.] — J. P. E.

[363]

Michel SPANNEUT, *En marge de l'actualité: Jean-Louis Vivès et l'Europe*, dins «Mélanges de Science Religieuse», XXXVI (1979), 65-71.

Exposició de les idees principals dels set tractats escrits entre els anys 1522 i 1527 a fi que els estats d'Europa s'alcessin plegats en la lluita contra els turcs, immediatament després de la conquesta de Belgrad per Solimà el Magnífic; destaca entre aquests escrits el *De concordia et discordia* del 1526. Per a Vives, Europa i l'Església catòlica eren encara termes pràcticament equivalents, aspecte que indica que el seu enfocament era polític. També ho era la presentació dels turcs com a enemics a combatre i vèncer, tot i que, en un moment que no es repetiria, reconegué que «cal estimar els turcs, car són homes» (69). Si Joan Lluís Vives en tant que moralista, pedagog i psicòleg era sols un home a l'altura del s. XVI i encara un precursor, en tant que polític repetia les reaccions dels homes del 1453 davant la pèrdua de Constantinoble. — J. P. E.

[364]

Richard WASWO, *The Reaction of Juan Luis Vives to Valla's Philosophy of Language*, dins «Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance. Travaux et documents», XLII (1980), 595-609.

En apartar-se dels pseudo-dialèctics, Vives subratllà fortament la vinculació entre paraula i idea en un context cultural determinat i equivalent a una llengua. Però, a diferència de Lorenzo Valla, no restà ací, ans es veié constantment sollicitat a trobar una referència del llenguatge també a la cosa en ella mateixa, tant en *De disciplinis libri XX* (1531), com en *De anima et vita* (1538). — J. P. E.

[365]

Francisco FERRER CELMA, *La Universidad de Tortosa*, dins *Comunicaciones de les III Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Girona 1979, 49-50.

Resum de comunicació sobre les dues obres fundades per fra Baltasar Sorió: el Col·legi de sant Domènec i sant Jordi, inaugurat el 1526, elevat per Climent VIII l'11 de setembre de 1600 a categoria universitària, i reconegut per Felip IV com a reial l'any 1645 en agraïment per la posició favorable al rei mantinguda per l'esmentat col·legi en la Guerra dels Segadors; i el de sant Matias i sant Jaume, destinat als moriscos. Llista de professors més destacats. — J. P. E.

[366]

Josep PERARNAU, *Pere Joan Oliver: Un humanista valenciano al servicio de Enrique VIII*, dins «Diálogo ecuménico», XIII (1978), 429-436.

La bibliografia coneguda fins ara de l'esmentat humanista no recollia el seu *Decretum Concilii Calcedonensis et Zenonis Caesaris Decretum Unionis, latine redditum per Petrum Johannem Olivarium, Valentinum*, conservat inèdit a Londres, British Museum, Sloane 1835; ací és descrit aquest volum (431-433), dins la qual descripció és

transcrita la dedicatòria de les dues traduccions citades al rei d'Anglaterra, Enric VIII (432), cosa que permet no sols conèixer més bé la biografia de l'humanista, ans encara la seva trajectòria espiritual. — J. P. E.

[367]

Roger DESMED, *Le recueil d'inscriptions relevées en Espagne par Nicolas Mameranus (1533-1535)*, dins *Miscellanea Codicologica F. Masai dicata MCMLXXXIX*. Ediderrunt Pierre COCKSHAW, Monique-Cécile GARAND et Pierre JODOGNE (Les publications de «Scriptorium», vol. III), Gand 1979, 519-527.

Amb motiu d'una estada a Espanya en el seguici de l'emperador Carles V, Mameranus recollí inscripcions, que aplegà sota el títol *Epitaphia et antiquitates Romanorum per Hispaniam*; al final de la primera sèrie hom troba cinc poesies llatines relatives a Barcelona, Morvedre (Sagunt), Tortosa i Tarragona. Desmed transcriu els set dístics elegíacs dedicats a Barcelona (524). — J. P. E.

[368]

Josep ROMEU I FIGUERES, *Francesc d'Olesa, autor dramàtic: una hipòtesi versemblant*, dins «Hom. Moll I», 127-137.

L'article recull, primer, les dades biogràfiques de Francesc d'Olesa i presenta a continuació i caracteritza les seves obres, sobretot *La nova art de trobar* i *l'Obra del menyspreu del món, en cobles*. El fet de trobar-se en la primera una estrofa que després passaria gairebé sencera a la *Representació de la mort*, obra fins ara anònima, el fet de trobar-se en tots tres escrits la figura de la «pedra fina» i el detall que la *Representació* és escrita gairebé tota en quintets heptasíl·labs de la forma recomanada per *La nova art* porten l'autor a formular la hipòtesi que Francesc d'Olesa és l'autor de la *Representació* esmentada, ultra precisar el detall que aquesta ja es trobava en procés d'elaboració l'any 1538, data de *La nova art*. — J. P. E.

[369]

Manuel RUIZ JURADO, *Cronologia de la vida del P. Jerónimo Nadal, S.J. (1507-1580)*, dins «Archivum Historicum Societatis Iesu», XLVIII (1979), 248-276.

Contribució a una futura biografia, on són recopilades en ordre cronològic les dates conegudes, amb indicació de les corresponents fonts ja publicades. Remarquem les dades sobre estudis i títols acadèmics (249), l'activitat de lector de teologia de la seu de Mallorca, amb comentaris a la carta als Romans i a l'ordinari de la Missa (250); l'activitat semblant a Roma el 1547 (251); la intervenció en els inicis del col·legi de Betlem de Barcelona, per al qual escriví una ordinació (254); i les notícies sobre obres: *Apologia contra la censura de la facultat de Teologia de París* (260-261); *Annotationes in examen* (261); *Exhortación sobre el signo de la cruz* (261); *De virtute obedientiae* (267); *Apologia Societatis Iesu* (269); *Tractatus de professione et choro* (274), ultra els textos en els quals treballava els darrers temps (275-276). Assenyalem, encara, la revisió de *l'Eautontimoroumenos* de Terenci (262). — J. P. E.

[370]

Miguel NICOLAU, *El P. Jerónimo Nadal en Miramar y sus relaciones con el V. padre Antonio Castañeda*, dins CIL II, 308-314.

Recull de notícies ja publicades, procedents en gran part d'escrits del mateix Jeroni Nadal, sobre la relació entre els dos personatges i llur estada a Miramar els anys 1542-1544. — J. P. E.

[371]

Gabriel LLOMPART, Jaume RIERA I SANS, *La Historia de sancta fide catholica de Benet Espanyol (1548). La primera història dels jueus de la Ciutat de Mallorca*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 141-194.

Transcripció del sermó pronunciat per Benet Espanyol l'any 1548, en el qual donà una seva resposta a la pregunta sobre les raons de la celebració de la festa de la «Santa Fe Catòlica» el dimarts de Pentecosta de cada any en la capella de santa Fe (182-192), peça inèdita, escrita part en llatí i part en català, conservada en el Col·legi de Nostra Senyora de la Providència de ciutat de Mallorca. La introducció, ultra les dades sobre l'autor (142-143) i el manuscrit (143-144), estudia l'estructura del sermó i es fixa en particular en les dades històriques relatives al fet que la capella esmentada havia estat sinagoga, cosa que permet als autors de precisar allò que els documents històrics confirmen i allò que resta sense confirmació en les afirmacions de Benet Espanyol; s'ocupa dels «miracles», als quals aquest dedicà una part considerable de la seva allocució, el darrer dels quals, el del baptisme general de jueus a la ciutat de Mallorca el maig de 1435, és confirmat tant per fonts jueves com sobretot cristianes, restant, però poc precisos els fets històrics que haurien ocasionat un procés de fe contra jueus i les raons reals que l'ampliaren de forma progressiva; un excursus (155-181) refà la història de les sinagogues de la ciutat de Mallorca i publica una carta de Guiu Terrena als jurats de la ciutat esmentada en la qual s'oposava a la construcció d'una sinagoga de nova planta (162-164). — J. P. E.

[372]

Josep-Maria MADURELL I MARIMON, *Claudi Bornat, en Barcelona (1548-1581)*, dins «Gutenberg-Jahrbuch», 1979, 162-171.

Recull dades sobre la persona, la família i algunes edicions de l'impressor Claudi Bornat amb la tesi que «muy posiblement» coincideix la seva persona amb la d'un *vibraire italien*, Claude Bernard, documentat a Lió l'any 1545 (162), tot i que aquest darrer encara actuava com a testimoni en un document del 25 de novembre de 1581, data en la qual Claudi Bornat ja era mort (22 de març de 1581) (71); al final, li atribueix el text d'una dedicatòria, de dos pròlegs i de dues introduccions a diverses obres impreses per ell, ultra la traducció de l'italià de *La guerra de Malta* de Gentil de Vendôme; publica fotografies de les portades de sis llibres impresos per Bornat. — J. P. E.

[373]

Manuel GARCÍA MIRALLES, *Maria en «La Sagrada Pasi6n de Nuestro Redentor Jesucristo» de Pedro Juan Mic6*, dins «Estudios Marianos», 44 (1979) (=XXXV Semana de Estudios Marianos, Guadalupe 1978), 73-94.

Narració biogràfica de Pere Joan Micó († c. 1555) i estudi de la doctrina de la cor-redempció i mediació universal de Maria en el poema esmentat. — J. P. E.

[374]

Dictionnaire de Spiritualité, Ascétique et Mystique X. Fascicules LXX-LXXI (*Monde-Mythe*), París 1980, columnes 1633-2014.

Aquest lliurament conté articles sobre Jaume Montanyès (València, s. XVI), signat Pablo M. Garrido (1558-1670); sobre Juliana Morell (Barcelona 1594-Avinyó 1653), per André Duval (1736-1737); sobre Cristòfor Moreno (Moixent entorn 1550-València 1603), per Manuel de Castro (1739-1740); sobre Tomàs Muniesa (Alacón 1627-Parma 1696), per Manuel Ruiz Jurado (1841-1842). — J. P. E.

[375]

Antoni BORRÀS, *Fundació del col·legi de Sant Andreu, de la Companyia de Jesús, a la Seu d'Urgell*, dins «Urgellia», II (1979), 379-401.

Ja en la introducció, destinada a exposar les vicissituds preparatòries de la fundació d'aquell col·legi, són transcrits fragments de diversos textos i en particular gairebé íntegre el *Memorial del Collegio de la Seu de Urgel* (384-386), conservat en l'ARV, Clero, C. 216. Trobem en l'apèndix tres textos més: els dos primers transcriuen la dotació i la seva confirmació i precisió, respectivament, del col·legi esmentat per part del bisbe Andreu Capella, l'any 1559 (396-400); d'aquests dos documents en resulta que la finalitat del col·legi era la d'ensenyar «gramatican (*sic*) et casus conscientiae» (400); provenen de l'Archivum Romanum Societatis Iesu, Fondo Gesuítico 1646, fasc. 1. El tercer, del volum ja esmentat de l'Arxiu del Regne de València, és còpia de l'acord de la ciutat de la Seu a concedir a la comunitat de jesuïtes del col·legi de sant Andreu el lloc que fins aleshores ocupava l'estudi de la dita ciutat, cosa que comportà el desdoblament entre les escoles de gramàtica i el «loc per ensenyar de llegir y scriure als chichs» (401). — J. P. E.

[376]

José MARTÍNEZ MILLÁN, *El Catálogo de libros prohibidos de 1559. Aportaciones para una nueva interpretación*, dins «Miscelánea Comillas», XXXVII (1979), 179-217.

Recollim aquestes notícies: que les edicions del *Directorium Inquisitorum* de Nicolau Eimeric preparades per Francisco Peña responien a un pla polític global de control ideològic del qual serien conjuntament protagonistes l'estat central i la Inquisició (180; en la nota 4 d'aquesta pàgina, informació sobre intents entorn de 1567 de sistematitzar la documentació pontifícia i reial relativa a la inquisició en la corona catalano-aragonesa); que la inquisició de València seguí atorgant permisos d'impressió de llibres contra la voluntat de la central el 1536 (185); i que el 2 de gener de 1558 foren cremats a Valladolid vint-i-set llibres, entre els quals es trobaven exemplars del *Gamaliel* (traduït del català en castellà) i de la *Cavalleria celestials als pie* (*sic*) de la rosa fragante de Jeroni de Sempere, publicada a València i a Anvers el 1554. — J. P. E.

[377]

Andrés GALLEGO BARNÉS, *Reforma de las clases de Gramática (1561-1589)*, dins *Actes du Ier Colloque sur le Pays Valencien à l'époque moderne. Pau, les 21, 22 et 23 avril 1978*, Pau 1980, 55-74.

Resumeix les cinc *Ordinacions* donades pel consell de la ciutat de València, relatives a l'estudi de la gramàtica llatina (amb una referència als estudis de grec, 66-67), des del 27 de juny de 1561 al 2 de juny de 1589, amb particular atenció a les primeres, les quals introdueixen la innovació de les classes, amb matèria didàctica ben precisa

per a cada una. En general, les ordinacions esmentades són una prova de la lluita entre els sistemes didàctics tradicionals i els moderns de la classe, rebuts dels germans de la vida comuna i dels pedagogs humanistes. Vives entre aquests, l'aplicació dels quals a València és explicada amb paràgrafs de Joan Llorenç Palmireno. Remarquem l'oblit de l'ús de la llengua valenciana en els exercicis de traducció, segons les *Ordinacions* de 1581. — J. P. E.

[378]

Gabriel LLOMPART, *Les representacions de teatre religiós mallorquí en temps del bisbe Diego de Arnedo*, dins «Hom. Moll II», 100-105.

Recorda les publicacions relatives a teatre religiós a Mallorca durant la Baixa Edat Mitjana i els primers segles de la Moderna; recorda l'existència d'una còpia completa de l'actual ms. 1139 de la Biblioteca de Catalunya de Barcelona, en la biblioteca dels hereus del seu descobridor Gabriel Llabrés, recorda la política reformista del bisbe esmentat, també en el teatre religiós, i publica text o resum llatí de les vint-i-una concessions de 1562-1564, de l'Arxiu Diocesà de Mallorca, *Provisions 1562-1564*; se'n dedueix l'existència de textos (*consuetes*) de les obres següents o misteris: *Naixement del Senyor* (Les pastorelles); *Misteri d'Abraam*; *Sacrifici d'Abraam*; *Misteri de santa Susanna*; *Entrada de Jesús a Jerusalem*; *Resurrecció de Llätzer*; *Passió (i Davallament de la Creu)*. — J. P. E.

[379]

Vicente GRAULLERA SANZ, *Un grupo social marginado: las mujeres públicas (el burdel de Valencia en los siglos XVI y XVII)*, dins *Actes du Ier Colloque sur le Pays Valencien à l'époque moderne. Pau, les 21, 22 et 23 avril 1978*, Pau 1980, 75-98.

Recull de dades extretes dels registres del justícia criminal o del mestre racional, ara a l'ARV, i dels *Manuels de consells* de l'AMV o de textos legals tant de reis (començant pel de Jaume II del 1325) com de virreis del regne de València (80-81). Al final, recull fragments de narracions de *Viatges* d'estrangers, relatius al bordell valencià i publica l'acord del consell de la ciutat de València del 28 de setembre de 1564, de l'AMV, *Manual de Consells* A-89 (87-98). — J. P. E.

[380]

AR-RUSAFI DE VALENCIA, *Poemas*. Traducció e introducció de Teresa GARULO. (Poesía Hiperion), Madrid 1980, 142 pp.

Llibre només conegut a través de la recensió, signada per M. J. R. en «Al-Qantara», I (1980), 517. — J. P. E.

[381]

Ana LABARTA, *Los libros de los moriscos valencianos*, dins «Awraq», II (1979), 72-80.

Recorda la documentació fins ara coneguda de moriscos valencians i transcriu (72-73) notícies de llibres en processos inquisitorials, de l'AHN, entre els que destaca el dels que foren trobats a Jerònia Zarxoni, de Càrcer, l'escrivà del qual els descrigué força bé pel que fa a llur aparença externa, però de forma decepcionant pel que fa a llur contingut; aplega, després, totes les notícies sobre llibres recollides en causes de fe contra moriscs del 1566 al 1609, procura d'identificar-los, i transcriu i estudia la llista

de llibres del procés contra Jayme/Amet Ayet, àlies Bolax, d'Alfondeguilla (Castelló de la Plana) (77-79, on també ha estat transcrita la traducció d'aquella llista feta pel Santo Oficio). — J. P. E.

[382]

Ana LABARTA, *Cinco documentos árabes de los moriscos valencianos*, dins «Awraq», III (1980), 110-117.

Edita, tradueix i estudia cinc documents en àrab conservats en processos inquisitorials a càrrec de moriscos valencians, ara a l'AHN de Madrid, de finals del s. XVI i començaments del s. XVII; és particularment interessant la història vinculada al document núm. 3, de l'any 1606, amb episodis de reagrupació de musulmans entorn d'un turc a Benimaurell. — J. P. E.

[383]

Cándido FLORES SELLÉS, *Escritos inéditos de Antonio Agustín (1517-1586), referentes al Concilio de Trento*, dins «Revista Española de Derecho Canónico», 34 (1978), 109-130.

L'autor qualifica el seu estudi de notícia d'escrits inèdits emmarcats en la vida d'Antoni Agustín (p. 130), tot en relació al concili esmentat. Els textos es troben, principalment, en el ms. 813 de l'Arnemagnæanske Institut de la Universitat de Copenhaguen. 1. Esborrany en castellà per a la protesta de l'emperador Carles i del seu fill, el príncep Felip (futur Felip II) contra una butlla de Juli III, la qual, contra el sentit del concili de Trent, acceptava exempcions a la visita pastoral dels bisbes, en el ms. esmentat, 312-315. 2. *Censura cap. XV nouae bullae de forma electionis Romani Pontificis*, *ibid.*, 248-249 (c. 1554). 3. Observacions sobre la butlla de represa del concili de Trent, *ibid.*, 258 i 261 (c. 1560). 4. Carta a Felip II comunicant-li que emprèn el camí vers Trent, extractes de la qual són publicats a la p. 116 (8 set. 1561), tret de l'Arxiu de Simancas. 5. *De Indice librorum prohibitorum tempore Pauli quarti Pont. Max. moderando*, del recull de Copenhaguen, 301-302 (1562). 6. Esborrany llatí sobre el tema de la provisió de seus vacants, *ibid.*, 250. 7. *Abusus in episcoporum promotionibus*, *ibid.*, 383-385. 8. Parer d'Antoni Agustín i del seu germà Pedro, bisbe d'Osca, al rei Felip II, sobre confirmació, recepció i publicació dels decrets de Trent en els seus dominis, Arxiu de Simancas, PR., Leg. 21, 164 (1564). 9. Publicació de la legislació de Trent a Lleida i problemes amb el capítol, ms. de Copenhaguen, 339-340 (agost-setembre 1564). 10. Edicte sobre clausura de monges, 13 set. 1564, *ibid.*, 316-323. 11. *De residentia parochorum in Catalonia*, per al concili provincial de Tarragona de l'any 1564, *ibid.*, 240-245, amb la carta complementària del 26 de novembre del 1565, *ibid.*, 337. 12. Comunicació pastoral sobre culte i sagraments, *ibid.*, 335-336 (1 abril 1566). 13. Traducció castellana de la butlla de Pius V sobre clausura del 28 de maig 1566, *ibid.*, 309-311. 14. Provisió sobre clausura en el monestir de monges d'Alguaire, *ibid.*, 345-347 (1566). 15. Pastoral d'Advent del 1566, *ibid.*, 400-404. 16. Traducció castellana del Catecisme del concili de Trent, *ibid.*, 264-299. — J. P. E.

[384]

Cándido FLORES SELLÉS, *Escritos inéditos de Antonio Agustín*, dins «Bulletin of Medieval Canon Law», N.S., 9 (1979), 84-88.

Indicació d'obres d'Antoni Agustín, feta a fi de «procurar su edición, o bien ofre-

cerla a quienes puedan y quieran» (p. 84). 1. Cartes inèdites, tant seves com adreçades a ell; n'hi ha que han estat publicades de forma incompleta. 2. Tractats inèdits en el ms. de la Universitat de Copenhaguen, Arnamagnaeanske Institut, 813: *Pro constitutionibus apostolicis* (vegeu la fitxa següent). — *Emendationes Dionisii Areopagitae de divinis nominibus...* — *De binis comitiis apud Ciceronem*. — *Censura et interpretatio divisionum iuris*. — *Prologus in librum De nominibus Pandectarum*. — *De pandectarum nomine et genere* (primera redacció). — *Novellae Iustiniani in latinum sermonem versae* (fragments diversos); i encara respostes administratives a problemes de Lleida, apunts de filologia, notes o llistes diverses. 3. Fragments autògrafs amb textos poètics llatins i grecs en els mss. 7901-2 de la Biblioteca Nacional de Madrid; inscripcions llatines i alguna de grega en els mss. 5781 i 12639 de la mateixa biblioteca (aquest darrer també ens ha conservat el *De notis*). 4. El volum Escorial L-I-15 conté fragments del tractat anterior, el pla d'una obra sobre el papa i notes crítiques de lectures sobre concilis particulars grecs. 5. El ms. B-6-23 del seminari de San Carlos de Saragossa, conté el *De annatis* i el *De collectoribus pontificum decretorum*. 6. Les *Decisiones ab Antonio Augustino* es troben a Valladolid, Colegio de Santa Cruz, 369-370. 7. Finalment, el ms. S-II-18 de l'Escorial, miscel·lani, conté anotacions autògrafes distribuïdes en trenta-nou apartats. — J. P. E.

[385]

Cándido FLORES SELLÉS, *Pro Constitutionibus Apostolicis. Un inédito de Antonio Agustín*, dins «Revista Española de Teología», XXXIX-XL (1979-1980), 385-388.

Després de brevíssima introducció, en la qual l'autor data aquest opuscle del temps d'estada d'Antoni Agustín a Trent (1561-1563), l'edita a base del text conservat a Copenhaguen, Arnamagnaeanske Institut de la Universitat, ms. 813, ff. 14-16. Antoni Agustín hi fa una valoració molt positiva de les *Constitutiones Apostolicae*. — J. P. E.

[386]

Cándido FLORES SELLÉS, *Un estudio inédito de Antonio Agustín (1517-1586) sobre los Digestos*, dins «Anuario de Historia del Derecho Español», XLIX (1979), 625-638.

Transcripció anotada del text previst com a pròleg de l'obra *De nominibus Pandectarum*, de la qual en realitat només seria publicada una tercera part: *De nominibus propriis tou Pandectou Florentini cum A. Augustini Archiepiscopi Tarraconensis notis*, Tarragona 1579, restant inacabades les seccions relatives a noms comuns, a verbs i a paraules invariables. El pròleg ací transcrit es troba a Copenhague, Arnamagnaeanske Institut de la Universitat, ms. 813; hauria estat redactat a Lleida sembla el 1569 o bé 1570 i dona una visió detallada d'allò que hauria estat l'obra sencera. — J. P. E.

[387]

Aldo LUNELLI, *I Fragmenta Latinorum Poetarum inediti di Antonius Augustinus con appendici di altra mano ora per la prima volta identificata: Progetto di edizione*, dins «Rivista di Cultura Classica e Medioevale», XX (1978) (=Miscellanea di studi in memoria di Marino Barchiesi), 1007-1019.

Breus indicacions sobre els mss. 7901 i 7902 de la Biblioteca Nacional de Madrid, els quals contenen els *Fragmenta veterum scriptorum latinorum* aplegats per Antoni Agustín i en gran part autògrafs (la segona mà seria la del seu amic i corresposnal

Gabriele Faerno, de Cremona —† 1561—, des del 1549 becarí a la Biblioteca Vaticana); Fulvio Orsini en publicà una part, els *Fragmenta Historicorum*, Anvers 1595, exceptuats els relatius a les obres de Cèsar. L'obra d'Antoni Agustín és identificable a base de les notícies que en donen Andreas Schott en la *Laudatio funebris... Ant. Augustini*, Anvers [1586], Martín López de Baylo, ... *Ant. Augustini... bibliothecae...*, Tarragona 1586; i Gregori Maians en la *Vida de D. Antonio Agustín*, Madrid 1734 (*Diálogos de las armas...*). El recull hauria estat realitzat entre el 1544 i el 1554, abans de la pròpia edició de Varró, *De lingua latina*, no esmentada en el recull. Lunelli creu que caldrà publicar «solo quanto si riveli significativo (naturalmente anche sotto il solo profilo storico) al confronto con le attuali edizioni canoniche» (1014). — J. P. E.

[388]

Martín de VICIANA, *Segunda parte de la Crónica de Valencia compuesta por M. de V.* Publicada nuevamente la Sociedad Valenciana de Bibliófilos. Valencia MDCCCLXXXI. Edició de còpia facsímil, València 1980, XXXII + 198 pp.

Reproducció fotostàtica de l'edició de València 1881, en la qual cal distingir dues parts: la *Advertencia al lector* de José Maria Torres (VII-XXIX) i l'obra de Viciana (3-198). Entre les dues parts, reproducció de la portada de l'edició de València 1564. — J. P. E.

[389]

Martín de VICIANA, *Tercera parte de la Crónica de Valencia compuesta por M. de V.* Publicada nuevamente la Sociedad Valenciana de Bibliófilos. Valencia MDCCCLXXXII. Edició de còpia facsímil, València 1980, VIII + 420 pp.

Reproducció fotostàtica de l'edició de València 1882. Entre l'*Advertencia*, en aquest volum no signada (VII-VIII), i el cos de l'obra, hom reproduceix la portada de l'edició de València 1563. — J. P. E.

[390]

R. W. TRUMAN, *Fadrique Furió Ceriol's return to Spain from the Netherlands in 1564. Fourth Information on its Circumstances*, dins «Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance. Travaux et documents», XLI (1979), 366-369.

Corregeix la versió, segons la qual Furió hauria estat preservat per l'emperador Carles V de les males conseqüències de la publicació del *Bononia...* (Basilea 1556). A base, sobretot, dels informes del *contador* als Països Baixos, Alonso del Canto, hom sap que fou empresonat dues vegades per procés inquisitorial, que s'escapà de la presó del rector de la universitat de Luvaina, fugint primer a Lieja i després a Colònia, que fou espiat per agents de l'esmentat comptador i que després de moltes promeses i incerteses acceptà de tornar a Espanya, on Felip II només li concedí una pensió. A la p. 364 és publicada una lletra de Furió a Felip II, datada el març de 1565, un any després d'haver arribat a Barcelona. — J. P. E.

[391]

R. W. TRUMAN, A. GORDON KINDER, *The Pursuit of Spanish Heretics in the Low Countries: the activities of Alfonso del Canto, 1561-1564*, dins «The Journal of Ecclesiastical History», 30 (1979), 65-93.

Les dades relatives a Frederic Furió i Ceriol són les de l'article anterior, col·locades, però, en un context històric més ampli. — J. P. E.

[392]

F. Xavier RICOMÀ VENDRELL, *Notas sobre el castillo de Torredembarra (siglo XVI)*, dins «Quaderns d'Història Tarraconense», II (1980), 77-98.

Recorda les versions sobre el castell o castells de Torredembarra donades per Cèsar Martinell i per Pere Català i Roca i, a base dels volums de l'Arxiu Notarial d'aquella vila, ara en l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, aplega les dades que obliguen a distingir, àdhuc en l'emplaçament, entre el castell vell i el nou i les relatives als diversos constructors d'aquest darrer i transcriu *in extenso* (84-98) dinou documents dels anys 1565-1578 relatius a la construcció del Castell Nou, d'entre els quals cal destacar les vuit capitulacions establertes entre el senyor de l'esmentat castell, Lluís d'Icart, i diversos mestres d'obres amb referència a la construcció de parts diverses de l'obra esmentada. — J. P. E.

[393]

Martí de RIQUER, *Misser Pau Agullana i la negra Mònica*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 471-500.

Reconstrucció de l'assassinat de Miquel Codina, regent de la tresoreria reial a Catalunya, emmetzinat el 20 d'agost de 1567 per una esclava seva, i d'alguns passos del procés subsegüent, a base de textos extrets del *Proceso de D. Pau Agullana*, conservat, segons que sembla, en l'arxiu familiar de casa Riquer. Destaquem les declaracions de Lluís Joan Vileta (493-495), favorables al seu antic deixeble misser Pau Agullana, acusat d'instigador de l'esclava Mònica, a través de les quals hom pot reconstruir les grans línies de la institució escolar a Catalunya cap a mitjan s. XVI. — J. P. E.

[394]

Jordi BOLÓS I MASCLANS, *Com veieren els Països Catalans alguns viatgers del segle XVI* (Episodis de la Història 247-248), Barcelona 1980, 74 pp.

La introducció (5-7) presenta la llista de les vuit narracions de viatges d'estrangers a les nostres terres entre el 1494 i el 1604. Després, seguint un ordre geogràfic de comarques de Nord a Sud, del Rosselló a València, recull les impressions que cada una meresqué dels diversos viatgers (7-42). La segona part publica la traducció anotada dels apartats corresponents del *Viaggio di Spagna* del venecià Lunardo Otthobon de l'any 1567 (43-69). L'original es troba en el fons de còdexs de l'Ambaixada d'Espanya prop la Santa Seu 483 i fou publicat l'any 1968 per Josep Aliaga i Girbés. — J. P. E.

[395]

Amadeu-J. SOBERANAS I LLEÓ, *L'edició del «Processionarium» de Tarragona (Barcelona, Claudi Bornat, 1568)*, dins «Misc. Madurell III», 271-297.

Fins al 1577 la impremta no funcionà a Tarragona durant el s. XVI i per això foren realitzades en altres llocs, també a Barcelona, les edicions tant litúrgiques com conciliars de la metropolitana de Tarragona. L'autor exposa les vicissituds de l'edició esmentada en el títol, entorn de la qual ofereix documentació inèdita (274-281); se-gueix la descripció bibliogràfica de l'obra (291-293), i la llista dels exemplars coneguts

(292 i 294), amb quatre pàgines de reproduccions. L'estudi acaba amb unes pàgines (295-297) dedicades a altres edicions de llibres tarragonins fetes per Claudi Bor-nat. — J. P. E.

[396]

M.ª Francisca GARCÍA SALOMÓN i Josefina ESPALLARGAS BELLA, *Evolució de la en-señanza en Tarragona y su influencia en la creación de la Universidad Tarraco-nense*, dins *Comunicacions de les III Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Girona 1979, 41-43.

Resum de publicacions anteriors sobre el tema. — J. P. E.

[397]

Josep Lluís FERRÉ, Carme BORBONÈS, *El cardenal Cervantes y la fundación de la Universidad de Tarragona*, dins *Comunicacions de les III Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Girona 1979, 45-47.

Ultra la notícia de la fundació i dotació, dóna extractes de la butlla amb la qual Gregori XIII les confirmava (15 de desembre de 1574) i de les clàusules fundacionals de Gaspar de Cervantes (1575). — J. P. E.

[398]

Francesc RIERA i MONTSERRAT, *Remeis amatoris, pactes amb el dimoni, encanteris, per a saber de persones absents, cercadors de tresors, remeis per a la salut*. Bruixes i bruixots davant la inquisició de Mallorca en el s. XVII (Pequeña Biblioteca «Calamus Scriptorius»), Barcelona-Palma de Mallorca 1979, 62 pp.

L'autor defineix el seu opuscle com a florilegi dels casos que li han semblat més interessants d'entre els existents en les *Relaciones de causas de fe. Inquisición de Ma-llorca*, corresponents als anys del 1579 al 1598 i conservades en l'AHN de Madrid. L'obra té sis capítols, corresponents als epígrafs del títol, i després d'una curta intro-ducció sobre la màgia d'acord amb un tractadista castellà d'aquell segle (7), segueixen uns breus resums de cada procés i transcripció literal de les fórmules emprades, totes dissortadament traduïdes al castellà pel copista edl tribunal (només a la p. 60 hom en pot trobar una de molt tardana, recitada per Antònia Manyà(na) de Maó l'any 1816). Els quaranta-cinc casos exposats ací són una mostra de la riquesa de dades sobre la vida real amagada en aquells processos. L'autor es limita a exposar-los, sense cap estudi ni visió de conjunt. Entre les pp. 16 i 17, hom reproduïx sis gravats de procedència i d'època diversa. — J. P. E.

[399]

Laureano ROBLES, *Vicente J. Antist, O.P., y su opúsculo «De viris illustribus»*, dins «Revista Española de Teología», XXXIX-XL (1979-1980), 199-242.

La primera part recorda els passos principals de la vida de Vicent Justinià Antist (1544-1599) amb referència a manuscrits, sobretot valencians, on es troben obres d'a-quest autor: València, Biblioteca Universitària 303² (Gutiérrez del Caño 92), *Dubia... circa ea que... Martinus Azpicueta* (sic) ... *docet in Manuali...*; ibid. 675² (Gut. 94), *Questiones in universam Aristotelis logicam*; ibid. 675¹ (Gut. 198), *In Aristotelis logi-cam annotationes*; ibid. 821⁸⁷ (Gut. 91), *Defensio antiquitatis et loci quatuor ordinum*

mendicantium; ibid. 303^a (Gut. 93), *Quaestiones de cambiis*; ibid. 303ⁱ (Gut. 90), *Resolución acerca de la aplicación de las misas* (també a València Col·legi del Patriarca, ms. 16 bis); aquest darrer fons posseeix en els mss. 24-26 l'obra en tres volums *Santos de la Inquisición*, obra repetida encara en els mss. 23 i 74 de la mateixa institució. El ms. 681 de la Univers. (Gut. 2408), el contingut del qual és àmpliament analitzat en les pp. 227-231, conté el *De rebus ad ordinem praedicatorum pertinentibus* (ff. 303-311) i el *Virorum illustrium Provinciae Aragoniae Ordinis Praedicatorum Catalogus*, als ff. 299-300. La segona part de l'article estudia aquest text, conservat en estadi d'esborrany incomplet, el qual és editat i enriquit amb abundància de notes en les pp. 232-241. — J. P. E.

[400]

Ramon ROSSELLÓ VAQUER, *L'església d'Andratx segons les Visites Pastorals del bisbe Joan Vich (segle XVI)*, dins «*Fontes Rerum Balearium*», III (1979-1980), 195-202.

Transcripció dels dos decrets de Visita Pastoral de l'any 1586 i d'un altre no indicat procedents de l'Arxiu Diocesà de Mallorca. — J. P. E.

[401]

Ernesto ZARAGOZA PASCUAL, *Reforma de las benedictinas de Cataluña en el siglo XVI (1589-1603)*, dins «*Analecta Sacra Tarraconensia*», 49-50 (1976-1977 [1979]), 177-204.

Narració dels intents posttridentins de reforma dels monestirs de benedictines de Catalunya, particularment complexos a causa de la multiplicitat de jurisdiccions, amb atenció particular a la visita canònica encomanada pel rei amb el vist i plau del nunci pontifici al dominic valencià fr. Andreu de Balaguer, al qual pertanyen quatre dels nou textos publicats en l'apèndix, entre els quals destaca la proposta d'*Ordinaciones para los monasterios de Sant Pere de les Puèlles, Santa Clara de Barcelona y Sant Daniel de Gerona* dels anys 1602-1603, text procedent de Madrid, Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores, *Fondo Santa Sede*, lligall 49. Els altres textos són en general cartes als reis Felip II o Felip III, informant-los sobre el curs de la reforma esmentada; els set primers es troben en l'arxiu, ara particular, de D. Francisco de Zabálburu, de Madrid. — J. P. E.

[402]

Fernando BENITO DOMÈNECH, *El origen de la Cena del Real Colegio de Corpus Christi de Valencia en torno a Carducho y Ribalta*, dins «*Boletín del Seminario de estudios de arte y arqueología*», XLV (1979), 417-426.

Les notícies sobre el retaule, i en particular sobre el sant Crist que el presideix, procedeixen, en part, de fons arxivístics inèdits d'aquella institució (*Gastos de Cámara de marzo de 1590; Libro 5.º de Hacienda*, etc.) i de la Biblioteca Universitària, 86-6-14 (Jeroni Pradas, *Memorias...*). — J. P. E.

[403]

José SUBIRÀ, *Sardanas y más notas musicales. Ojeada histórica*, dins «*Revista de Ideas Estéticas*», XXXVII (1979), 195-220.

L'autor recull a la pàgina 197 la notícia que la comèdia de Lope de Vega, *El*

maestro de danzar, 1595, esmenta la sardana i que una constitució sinodal de Vic de l'any 1595 hauria prohibit que hom la ballés davant els temples. — J. P. E.

[404]

Jaime MOLL, *Problemas bibliográficos del libro del Siglo de Oro*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», LIX (1979), 49-107.

Exposa, primer, l'aspecte legal de la publicació de llibres en l'Espanya dels Àustries, paral·lel al pluralisme polític dels diversos estats i se serveix d'algunes edicions fetes en països catalans a fi d'illustrar aspectes concrets: *Parte treinta y tres de doze comedias famosas, de varios autores*, València 1642, té portada doble, una per a cada un dels dos llibreters que promogueren l'edició, Claudi Macé i Joan Sonzoni (60); *Parte tercera de comedias* de Tirso de Molina (Tortosa 1634) canvia la dedicatòria, de vegades a don Julio Monti, cavaller de Milà, i d'altres a Antonio de Urrea y Enríquez, comte de Pàvias, capità general de Sardènyia (64); *Parte octava* de les comèdies de Lope de Vega (Barcelona, Sebastià de Cormellas 1617), en la qual hom compongué de nou un foli després d'enllestir el volum (71); *El viaje entretenido* d'Agustín de Rojas (Lleida 1611) té exemplars manipulats, el cos dels quals és l'edició de Cadis 1625 i els preliminars són de Lleida 1611 (78-79); *Doze comedias famosas de quatro poetas naturales de la insigne y coronada ciudad de Valencia* es presenta com si fos edició de Barcelona, Sebastià de Cormellas 1612 quan en realitat fou estampada aquell mateix any a Sevilla (83); *El viaje entretenido* seria, encara, edició pirata (88-89); *Obras espirituales* de sant Joan de la Creu es presenten amb les característiques legals d'una obra impresa en la corona de Castella, quan en realitat són de Barcelona, Sebastià de Cormellas 1619 (89-90). — J. P. E.

[405]

J. VIDAL I PLA, F. MUÑOZ I PRADAS, *Una aportació a la història agrària del Penedès: les anyades de sant Quintí de Mediona (1598-1606)*, dins «Miscel·lània Penedesenca», III (1980), 227-249.

A base dels resums anyals escrits per Pere Santacana a l'acabament dels manuals dels anys 1598 i 1600-1606, ací transcrits (243-249) i segons que sembla conservats en l'ADB, i a base de dades complementàries recollides sobretot en l'ACB de la mateixa ciutat, els autors reconstrueixen el resultat de les anyades esmentades i la corba general de llur evolució sobretot econòmica. — J. P. E.

[406]

Josep AMENGUAL BATLE, *Els catecismes populars de Mallorca. D'instrument pastoral a mitjà de control cultural de l'Estat*, dins «Mayurqa», 18 (1978-1979), 117-123.

Resum històric de les vicissituds dels catecismes catalans a Mallorca, començant per l'oracional integrat en el *Manuale sacramentorum* publicat el 1601 per Joan Vich i Manrique i pels seus successors, seguint per les *Cobles sobre la doctrina cristiana* de Pere A. Mayol, rector de Felanitx, per les traduccions del catecisme del segovià Diego de Ledesma i, més en general, per la valoració de la llengua vulgar posterior a Trent, fins a arribar a la topada entre les impositcions castellanitzants i anti-lullistes del bisbe Díaz de la Guerra i la resistència pastoral del capítol catedralici de Mallorca, després de la Reial Cèdula de 1768. La història següent ja pertany al s. XIX. — J. P. E.

[407]

Eugène CORTADE, *Le premier architecte de l'église d'Ille*, dins «Cahiers des Amis du Vieil Ille et des villages voisins», 17 (1979), núm. 64, 14.

A base d'un manuscrit de Joan Arnau, obrer de la parròquia de Cotlliure, hom dóna notícies sobre Pierre Alban, el qual fou el primer arquitecte de l'actual església parroquial d'Illa (Rosselló). — J. P. E.

[408]

M.ª Milagros CARCEL ORTÍ, *Un formulario notarial del s. XVII de la Real Audiencia de Valencia*, dins «Saitabi», XXIX (1979), 69-87.

L'autor del formulari, destinat als *escrivans de manament*, és Francesc Daça; l'obra completa constava de tres llibres, dels quals només un és conegut; ací és breument descrit i presentades globalment les seves 282 fórmules, datades del 1571 al 1640. El setanta per cent són redactades en català, més del vint-i-sis per cent en llatí i només l'u per cent en castellà. Transcripció de les 282 rúbriques (71-82) i d'onze mostres, d'entre les quals destaca el formulari de *Llicència per a imprimir un llibre* datada el 1602 (82-87). El títol del volum és *Formularius don Francisci Daça, regii mandati scribae, con su indice. Tertius*. Actualment és conservat en l'ARV. — J. P. E.

[409]

M[arc] MAYER, *La crònica de Pujades i l'epigrafia de Mataró*, dins «Faventia», 2/2 (1980), 101-107.

La traducció castellana manuscrita i autògrafa de la *Crònica universal del Principat de Catalunya*, de Jeroni Pujades presenta diferències tant en relació a l'edició catalana (Barcelona 1609) com a la traducció castellana impresa (Barcelona 1829) pel que fa a la primera part de l'obra, no en canvi a la segona. L'autor estudia les diferències en el punt de l'epigrafia romana de Mataró, car de les set notícies que Pujades en dóna només tres foren aprofitades per Pèire de Marca i dues d'altres foren posteriorment conegudes per conductes diversos. Les dues inèdites són ara objecte de reconstrucció i estudi. — J. P. E.

[410]

Luis ALONSO SCHOEKEL, «*Benedicti Pererii Valentini...*», dins «Anales Valentinus», V (1979), 1-10.

Després d'algunes dades biogràfiques de Benet Perera (Russafa 1535-Roma 1610), reproduïx la llista de les seves obres (un comentari a la *Física* d'Aristòtil, tres a diverses parts de la Bíblia —un dels quals té cinc volums—, i un *Adversus fallaces superstitiosas artes*) i assenyalava algunes característiques de la seva exegesi. — J. P. E.

[411]

Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, *Relaciones de causas de fe en la inquisición de Mallorca*, dins «*Fontes Rerum Balearium*», III (1979-1980), 433-452.

Continuació d'un treball sobre fons de l'AHN iniciat en la mateixa publicació, I (1977), 257-304; II (1978), 201-228 i 357-372. En les noves pàgines publica resums de vuitanta-quatre causes (núms. 436-519 de la sèrie total), pertanyents a la *Relación de las causas de la fee despachadas en este Santo Oficio de la Inquisición de la Ciudad y Reino de Mallorca desde el 19 de octubre de 1611 hasta el 18 de octubre de 1612*

(433-437); *Relación de treinta causas que salieron en público en un autillo particular dentro de la iglesia de Sancto Domingo en la Inquisición de Mallorca, día de domingo a diez y ocho del mes de agosto del año de mil y seyscientos y trece* (438-441); *Relación de las causas despachadas en el Santo Oficio de la Inquisición de Mallorca desde 19 de octubre de 1613 hasta 19 de octubre de 1614 años* (441-444); *Relación de las causas despachadas en el Santo Oficio de la Inquisición de Mallorca desde diez y ocho de octubre de 1615 años* (444-447); *Relación de las causas despachadas... desde 17 de octubre de 1615 hasta 17 de octubre de 1616 años* (447-448); *Relación de las causas despachadas ... desde 17 de octubre 1616 hasta 17 de octubre de 1617* (448-449); *Relación de las causas ... desde 17 de octubre de 1617 hasta 17 de octubre de 1618* (449-450); *Relación de las causas ... desde 17 de octubre de 1618 hasta 17 de octubre 1619 años* (450-452); i *Relación de las causas de fe ... desde 17 de octubre 1619 hasta 17 de octubre de 1620* (452). Remarquem les que ens han conservat, ni que sigui en traducció castellana, fórmules de conjur o d'altres (436-438); i la causa relativa a l'obra *Differentiae inter utrumque ius* [sic; segons Palau 348901, *Forum*], de fra Joan Valero, cartoixà (450). — J. P. E.

[412]

Laureano ROBLES, *El convento de Santo Domingo de Palma en 1613*, dins «*Fontes Rerum Balearium*», III (1979-1980), 249-266.

Transcriu i anota la part de l'informe del provincial de la província dominicana d'Aragó, Rafael Rifós, al general de la mateixa orde, Serafino Sicco, relativa a persones i béns del monestir de Sant Domènec de Ciutat de Mallorca. Tenen per a nosaltres un interès especial les dades sobre graduats i lectors o professors (260-261). El text és conservat a València, Arxiu de la Província d'Aragó, carpeta 86. — J. P. E.

[413]

Vicente CÀRCCEL ORTÍ, *Las visitas «ad limina» de los arzobispos de Valencia*, dins «*Anales Valentinus*», IV (1978), 59-83.

Després d'una informació sobre la visita «ad limina» i sobre l'estat actual de les publicacions en aquest punt, tant a l'estranger com a Espanya, ofereix algunes pinzellades sobre les dels arquebisbes de València a partir del 1654, n'estableix la llista completa del 1585 al 1976 i la dels informes presentats en tals ocasions, conservats en l'ASV, trenta-dos dels quals són anteriors al s. XIX (74-77); publica el de sant Joan de Ribera, datat a València el 9 d'octubre de 1597 (79-83). — J. P. E.

[414]

M.ª Milagros CÀRCCEL ORTÍ, *La diócesis de Valencia en 1617 (Un informe presentado a la Santa Sede por el arzobispo Aliaga)*, dins «*Anales Valentinus*», V (1978), 85-148.

Presenta i edita el text de l'informe sobre el bisbat de València elaborat per l'arquebisbe fr. Isidoro Aliaga, per a la visita *ad limina* realitzada per procurador l'any 1617. És particularment interessant el nombre de focs i de persones de comunió de cada parròquia, que l'autora presenta en forma de quadres estadístics (88-96). Assenyallem la bibliografia sobre les esglésies de la ciutat de València i aquella part de l'informe relativa al culte de Francesc-Jeroni Simó (mort el 25 d'abril de 1612) (106-110). — J. P. E.

[415]

M.ª Milagros CÀRCEL ORTÍ, *La diócesis de Valencia en 1622 (Segundo informe del arzobispo Aliaga)*, dins «Anales Valentinos», V (1979), 69-139.

Publicació de l'informe presentat a la Santa Seu per l'arquebisbe de València, fr. Isidoro Aliaga; els quadres estadístics, semblants als que coneixem pel resum de l'article anterior, ocupen les pp. 71-87; la bibliografia completa la de l'article precedent i és relativa a les esglésies de fora la ciutat de València. — J. P. E.

[416]

Quirino FERNÁNDEZ, *Capítulos de la provincia de la Corona de Aragón del siglo XVII*, dins «Archivo Agustiniiano», XLII (1978), 281-343 i XLIII (1979), 109-178.

Recorda l'estat actual de la publicació de les actes dels capítols dels agustinians de la corona catalano-aragonesa corresponents als segles XVII i XVIII. Dóna la llista dels seus seixanta-sis convents masculins i edita les actes dels capítols de Xèrica 1619 (304-309), Barcelona 1620 (309-315), València 1621 (315-319), Saragossa 1629 (321-326), Barcelona 1632 (326-332), Èpila 1635 (332-337), València 1638 (338-343), Barcelona 1641 (115-126), Igualada 1642 (127-134), Barcelona 1643 (134-138), Ciutat de Mallorca 1645 (138-140), Saragossa 1645 (140-148), Barcelona 1645 (148-153), Barcelona 1648 (153-156), la Seu d'Urgell 1651 (156-159), València 1651 (159-173), Saragossa 1651 (173-176), Ciutat de Mallorca 1651 (177-178). [Les dels anys 1641-1651 corresponen al temps de la Guerra dels Segadors i són particularment interessants àdhuc per a la història general, sobretot l'acta del capítol de Barcelona 1641.] — J. P. E.

[417]

Laureano ROBLES, *Castellonenses en el Extremo Oriente*, dins «Penyagolosa» (Castelló de la Plaça), II època, núm. 14 (novembre 1980), [50-55].

Transcriu una carta del valencià Melcior Pavia, datada a Pangasinan (Filipines) el 18 de juny del 1622, amb notícies de missioners catalans i valencians contemporanis a l'Extrem Orient, ara conservada en la Universitària de València, 700¹⁰, ff. 71-72. — J. P. E.

[418]

M.ª Milagros CÀRCEL ORTÍ, *La diócesis de Valencia desde 1627 hasta 1646 (Los últimos informes del obispo Aliaga)*, dins «Anales Valentinos», VI (1980), 119-149.

L'autora subratlla en la introducció les característiques formulàries d'uns informes que es repeteixen gairebé al peu de la lletra, les dades dels quals ofereixen raons per a dubtar de llur fiabilitat; serien excepció les frases sobre els problemes creats pel culte popular, mai no legítimat, a Francesc-Jeroni Simó (situació que no fou obstacle per a la tramesa a Roma de Miguel de Molinos com a gestor de la causa de santedat d'aquell personatge). Són transcrites en apèndix les cartes a les autoritats de la Santa Seu i els informes dels anys 1630 (127-130), 1633 (130-132), 1635 (133-136), 1637 (136-139), 1643 (139-145) i 1646 (145-149). Les transcripcions són fetes a base dels originals conservats en l'ASV, S. C. Concilii, *Relationes ad Limina*. — J. P. E.

[419]

Emilia SALVADOR ESTEBAN, *El memorial de Vicente Villaragut y Sanz. Un intento de reforma fiscal en Valencia en la coyuntura de 1634*, dins *Actes du Ier Colloque sur*

le Pays Valencien à l'époque moderne. Pau, les 21, 22 et 23 avril 1978, Pau 1980, 13-23.

L'arrendament dels drets reials de peatge del Regne de València només obtenia 16.480 lliures anyals per al quadrienni 1634-1637, quan des del 1567 mai no havia baixat de les 20.000 lliures. Un dels partícips en l'arrendament elevà a Felip IV un memorial amb vint propostes per a augmentar els rèdits reials a València (105-108): propugnava la unificació tributària a l'interior del Regne (contra les diferències entre les dues batllies generals deçà i ençà Xixona), la igualtat dels estrangers en matèria impositiva (contra privilegis sobretot de francesos), l'augment de la tributació en la mesura que augmentava el valor de les mercaderies, la modernització de llistes de productes a gravar, la coordinació entre les diverses autoritats, la precisió en l'abast de les exempcions dels mercaders catalans, i els drets de lleuda i altres sobre vaixells, ramats i diners procedents de Castella; són alguns dels suggeriments fets pel Memorial, que el rei féu estudiar seriosament per diverses instàncies i que en punts de detall acceptà, i no, en canvi, en els tres de més abast: els drets dels francesos (pràcticament ja havia esclatat la guerra amb França), l'elevació de les tarifes i la transformació dels drets de lleuda en impostos sobre el valor, car calia la decisió de les corts i en aquell moment el rei respectava les estructures forals. — J. P. E.

[420]

Arthur A. PETERSON, *La defensa de Mallorca bajo Felipe IV*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 227-234.

Transcriu la carta d'Alonso de Cardona i Borja, virrei de les Illes Balears, a Felip IV (11 de setembre de 1638), sobre la defensa de les esmentades illes davant un possible atac de Lluís XIII de França, i la relació que l'acompanyava sobre recursos humans i fortificacions; els dos documents es troben en l'ACA, Secretaria de Catalunya 284/18 i Secretaria de les Illes Balears 954. — J. P. E.

[421]

Joan VENY, *Transfusió i adaptació d'ictionims en el «Dictionarium» de Pere Torra (segle XVII)*, dins «Hom. Casacuberta I», 67-102.

L'autor demostra que Pere Torra, autor del *Dictionarium seu thesaurus catalano-latinus* (1640), incorporà a la seva obra molts ictionims romànics no catalans, adaptant-los o no a la nostra llengua, que provenen en llur majoria del *Vocabulario del humanista* (1569) de l'aragonès Llorenç Palmireno, el qual, al seu torn, depèn dels *Libri de piscibus marinis* (1554) i de l'*Universa aquatiliu Historia pars altera* (1555) del naturalista llenguadocià Guillaume Rondelet. Essent Torra un terrassà de Vic desconexedor dels noms dels peixos, i amb un mètode mixtificador i mancat d'escrúpols, la seva obra ha produït una gran confusió en la lexicografia catalana fins als nostres dies. Veny arriba a preguntar-se si en d'altres camps semàntics (noms d'ocells i de plantes, per exemple) Torra no va obrar d'una manera semblant. En apèndix, l'autor presenta ordenats alfabèticament, els materials ictionòmics de Torra, Rondelet i Palmireno, que evidencien la trampa de Pere Torra. — J. de P.

[422]

Luis-Julián GUÍA MARTÍN, *La Guerra de Cataluña y el bandolerismo valenciano*, dins

Actes du Ier Colloque sur le Pays Valencien à l'époque moderne. Pau, les 21, 22 et 23 avril 1978, Pau 1980, 117-141.

Publica les tres quartetes d'un pasquí anònim aparegut a València el 10 de setembre de 1647; comença: *Cert qu'em tens molt espantat...* — J. P. E.

[423]

Carmelo VIÑAS Y MEY, *La sociedad catalana en la España de los Austrias*, dins «Anales de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas», núm. 57 (1980), 263-285.

A base d'obres d'autors del s. XVII, tant catalans com forasters, pretén demostrar la tesi que «el rasgo acaso más caracterizador e indeleble de la psicología catalana de estos siglos, [es] la actitud estática que se apoya en un historicismo o continuismo histórico centrado en su institucionalidad medieval y la repugnancia a la evolución, la reforma y el cambio» (264); que, enfrontada amb aquesta societat immòbil, tancada i clerical, hi havia una minoria il·lustrada «otra Cataluña poco conocida» (284), «representada por las varias propuestas catalanas hechas a los monarcas para asimilar su régimen al de Castilla, por libros como *Cataluña desengañada* de Alejandro de Ros» (*ibid.*); i que, per això, «terminada la Guerra de Sucesión, dictados los Decretos de Nueva Planta e iniciadas las reformas borbónicas, el Principado entra en una nueva etapa que es de resurgimiento económico, institucional y espiritual» (*ibid.*). [Però, segons que sembla, entorn del 1780, un dels nouvinguts en virtut del Decret de Nova Planta, D. Manuel de Terán, barón de la Linde, no devia copsar que el Decret esmentat hagués produït cap ressorgiment i féu a Jaume Caresmar la pregunta, a la qual aquest contestà amb la seva *Carta*, sobre la qual hom pot veure una recensió en aquest volum.] — J. P. E.

[424]

Lluís GIMENO BETÍ, *Un inventari de Castelló de la Plana del 1657*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 72-81.

Publicació i estudi del lèxic de l'inventari dels béns relictos d'Elisabet Florit i d'Alicart, conservat a l'Arxiu Municipal de Castelló de la Plana, Protocols Notarials, Pere Giner, vol. 213, gener de 1657. — J. P. E.

[425]

Lorenzo PÉREZ, «*Taula del Ceremonial de los jurados del Reino de Mallorca y de la «Universitat» y Consejo general de Menorca*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 509-524.

Transcriu l'explicació de la *Taula* de la Ciutat de Mallorca publicada l'any 1968 per Joan Muntaner i Bujosa; dóna notícia d'haver existit una *Taula* semblant per als jurats de Menorca; ofereix reproduccions fotogràfiques de detalls de les dues peces esmentades; i reproduceix fotogràficament el text, estampat segurament l'any 1659 per Melcior Guasp i conservat en exemplar sembla únic en la Biblioteca Bartomeu March de Ciutat de Mallorca. — J. P. E.

[426]

Antoni BORRÀS I FELIU, *El monestir de Bellpuig de les Avellanes i la Companyia de Jesús a mitjan s. XVII*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 49-50 (1976-1977 [1979]), 159-175.

Narració de les gestions realitzades a Madrid i a Roma entre el 1663 i el 1667, encaminades a la supressió del convent premonstratenc de Bellpuig de les Avellanés, a la fundació d'un col·legi de jesuïtes a Balaguer, destinat a serveis pastorals i a l'ensenyament de primeres lletres i de gramàtica i retòrica; l'operació havia d'anar acompanyada amb el traspàs de béns i obligacions de la primera institució a la segona. En l'apèndix documental són publicats tres textos: l'acta d'acceptació per part de la Companyia de les condicions que el rei Felip IV imposava a la nova fundació (166-169); el dictamen del provincial i consultors de la província jesuítica d'Aragó sobre béns i càrregues de Bellpuig l'any 1663 (169-173); i la carta de la reina vídua, Marianna d'Àustria, al seu ambaixador en cort romana, insistint en la realització dels projectes del seu difunt marit (173-175); tots tres documents procedeixen de l'Archivum Romanum Societatis Iesu, Fondo Gesuitico; el primer i el tercer, del núm. 788; el segon, del núm. 1369. — J. P. E.

[427]

Basili de RUBÍ, *Caputxins valencians refugiats a Catalunya durant la Guerra de Successió*, dins «Escritos del Vedat», X (1980), 583-606.

En aquesta narració històrica trobem notícia de tres obres de lloanxa a Felip V i al seu fill Lluís I (594), publicades pel caputxí Salvador d'Elx (1665-1737), el qual, per imposició del nou rei, governà la província caputxina de València després de la desfeta d'Almansa. — J. P. E.

[428]

Gonçal LÓPEZ NADAL, *Competència entre el Consell d'Aragó i el Consell de Guerra pels judicis de les captures de cors a Mallorca. El cas de la presa de «La Nueva Hierusalem» (1677-1687)*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 203-226.

Transcripció anotada de l'exposició en la qual el Consell d'Aragó defensava la no competència del Consejo de Guerra en el cas discutit, tot i la decisió reial favorable al darrer. El text procedeix de l'ACA, Consell d'Aragó, Notícies de Mallorca, lli-gall 999. — J. P. E.

[429]

Pep VILA, *Una nova aportació al tema del «miracle de les mosques»*. (Ressenya d'un manuscrit gironí del s. XVII), dins «Presència» (Girona), XVI (1980), pp. 19 i 21.

Notícia d'haver trobat en la biblioteca del palau de Peralada l'obra manuscrita i sembla incompleta de Francesc de Cartellà i Malla, *Apologia històrica y sacra contra los que sin causa dudan, en oposición de los que sin razón sospechan y en defensa contra los que temerariamente niegan aver salido milagrosas moscas del cuerpo y sepulcro donde incorrupto jace el gloriosísimo San Narciso, obispo y mártir invictísimo de Girona*, acompanyada de les frases que el 1679 Onofre Relles dedicà a aquest llibre, de la fotocòpia de la portada (19) i d'un fragment de l'obra, relatiu a les fortificacions de Girona (21). — J. P. E.

[430]

Lluís BATLLE I PRATS, *El P. Onofre Relles a l'Arxiu Municipal de Girona*, dins «Es-

critos del Vedat», X (1980), 97-106 (=Miscelánea de Estudios Históricos en honor del P. José M. de Garganta y Fábrega, O.P.).

Ultra la partida de baptisme del futur jesuïta i escriptor de temes gironins (6 set. 1630), aclarida gràcies a la del seu germà Antoni (11 feb. 1633), l'autor publica la instància presentada al Consell General de Girona demanant accés als fons arxivístics municipals (25 gen. 1664) i aplega notícies sobre investigadors contemporanis, als quals Relles cita com a font de les seves obres, en particular de la *Historia apologética... de San Narciso...* (Barcelona, Matevat, 1679) i, segons que sembla, de la perduda *Girona ilustrada*, notícies darrerament confirmades amb el descobriment de l'*Apología histórica y sacra contra los que sin causa dudan, en oposición de los que sin razón sospechan y en defensa contra los que temerariamente niegan haber sido milagrosas moscas del cuerpo y sepulcro donde incorrupto jace el gloriosísimo San Narciso...*, de Francesc de Cartellà i Malla, trobada en la biblioteca del castell de Peralada. — J. P. E.

[431]

Henry KAMEN, *Una insurrecció oblidada del segle XVII: l'alçament dels camperols catalans de l'any 1688*, dins «Recerques», 9 (1979), 11-28.

A base de documentació inèdita sobretot de l'ACA, Consell d'Aragó, i de París, Archives du Dépôt Général de la Guerre, secció A', l'autor reconstrueix els esdeveniments de l'alçament de camperols a Catalunya els anys 1688-1699, caracteritzat pel fet que les classes elevades i els ciutadans de Barcelona es mantingueren fidels a la monarquia dels Habsburgs, mentre alguns capitosts de camperols actuaven com a agents de França, més instrumentalitzats que ajudats per aquesta. En el curs de la narració són transcrits paràgrafs de la documentació esmentada. — J. P. E.

[432]

Ernesto ZARAGOZA PASCUAL, *Actas de visita del monasterio de Montserrat (1695, 1737, 1826, 1830)*, dins «Studia Monastica», 22 (1980), 101-134.

Complement de les actes de visita publicades en la mateixa revista, XVI (1974), 325-449. L'autor explica en la introducció on trobà les quatre que ara publica i transcriu i anota les de l'any 1695 (104-111) i 1737 (111-112), les quals procedeixen de l'Arxiu del monestir de Silos, Congregació de San Benito de Valladolid. L'autor de la primera és Iñigo Royo, monjo profés de Montserrat i catedràtic de Salamanca, el qual prengué, entre d'altres provisions, algunes de relatives a l'arxiu del monestir i a l'estudi de la gramàtica per part dels escolans (105), a la biblioteca i al bibliotecari (110). Assenyalen, en l'acta de 1737, l'ordinació que el procurador del monestir a Barcelona portés registre dels plets que corrien en nom de la comunitat (112). — J. P. E.

[433]

Joan MARÍ CARDONA, *Les Illes Pitiüses: Formentera*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 473-491.

Segon lliurament de transcripció de textos dels segles XVII i XVIII relatius a: fites i drets senyorials de l'arquebisbe i de l'ardiaca de sant Fruitós, de Tarragona; captius; torres de defensa; dues actes de visita pastoral; decret d'erecció de les tres parròquies; proposta d'establiment d'una almadrava; i molins de vent. Els textos procedeixen de fons diversos de Ciutat de Mallorca i d'Eivissa. — J. P. E.

[434]

Mariano PESET, *Estudiantes de la Universidad de Valencia en el siglo XVIII*, dins *Actes du Colloque sur le Pays-Valencien à l'époque moderne. Pau, les 21, 22 et 23 avril 1978*, Pau 1980, 187-207.

Després d'assenyalar les actuals direccions de recerca pel que fa a la història de les universitats (història de la ciència i història social), dedica aquest article al segon aspecte i arriba al doble resultat que, comparada amb les universitats castellanes d'Alcalà, Salamanca i Valladolid, la de València es destaca per la manca de preponderància dels estudiants dels dos drets i per la importància numèrica de les facultats de teologia i sobretot de medicina, cosa que permet de deduir que els estudiants de València no responien a les possibilitats que oferia l'administració pública ans a les de la societat ambiental; d'altra banda, els moments de depressió econòmica en la València del s. XVIII no repercuteixen en la matrícula d'estudiants universitaris. L'apèndix de les pp. 205-207 ofereix en vuit columnes paral·leles el número d'estudiants matriculats en cada una de les facultats de València, ultra els totals, tant de les tres majors com de tot el conjunt, inclosa la de filosofia i altres estudiants escadussers, del 1965 al 1806. — J. P. E.

[435]

F. LÓPEZ, *Lo valenciano en el largo proceso de la Ilustración española*, dins *Actes du Ier Colloque sur le Pays Valencien à l'époque moderne. Pau, les 21, 22 et 23 avril 1978*, Pau 1980, 225-230.

Visió de conjunt que subratlla les característiques bàsiques de la cultura valenciana del s. XVIII: connexió amb l'humanisme cristià del s. XVI (Joan Lluís Vives i erasmistes) i obertura al racionalisme del barroc. Manuel Martí havia connectat amb el s. XVI a través de l'escola de Miquel Falcó, de Castelló de la Plana, en la qual aprengué gramàtica d'acord amb Vives i Francisco Sánchez de las Brozas (c. 1673); l'autor deixa sense resposta la pregunta de si existiren nuclis que fessin de cadena de transmissió entre la segona meitat del s. XVI i la segona del XVII. La connexió amb els ideals renaixentistes de senzillesa i claredat i d'altres valors clàssics hauria estat un dels elements amb els quals la Il·lustració es distancïa del Barroc. — J. P. E.

[436]

Enrique JUAN REDAL, María Jesús CABALLER SENABRE, *Evolución demográfica de La Junquera durante el siglo XVIII*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», 14 (1979-1980), 239-262.

Tot aquest estudi de dinàmica demogràfica de la població de la Jonquera és basat, sobretot, en els *Llibres de Baptismes*, de *Matrimonis* i d'*Òbits* de l'Arxiu Parroquial d'aquella població, llibres que al començament són estudiats sota l'aspecte de llur fiabilitat (239-240), amb el resultat de constatar «la gran seriedad de que los rectores hicieron gala en todo el período estudiado» (240). En les notes hom reproduceix fragments, de vegades extensos, d'anotacions anormals, d'entre les quals destaquen les relatives a la invasió francesa dels anys 1794-1795 (256-257). — J. P. E.

[437]

Carles SUDRIÀ, *L'ingrés agrícola a la plana de Vic al segle XVIII. Les rendes d'origen agrari*, dins «Recerques», 9 (1979), 77-101.

Estudi sobre producció, preus i partició del producte entre masover, amo i senyor

en diverses masoveries de la plana de Vic a base de documentació inèdita de l'Arxiu Episcopal de Vic, Capbreu, *Llibre d'arrendaments*; Mensa, lligalls 844 i 1420; i de l'Arxiu Municipal de Vic, *Actes i Cartes de la ciutat*. — J. P. E.

[438]

Jaume BARTROLÍ I ORPÍ, *La cort de 1701-1702: un camí truncat*, dins «Recerques», 9 (1979), 57-75.

Exposició de les raons que expliquen la celebració de la cort de Catalunya durant el primer any de l'estada a Espanya del primer rei Borbó, Felip V; de les discrepàncies inicials entre rei i braços; i de les decisions finals plasmades en les constitucions de cort, resumides a base de l'exemplar de l'ACA, Generalitat, *Processos de Corts* 1061, amb atenció particular a les relatives a l'erecció d'una casa de port franc, a una incipient concessió de comerç amb Amèrica i a la constitució d'una Companyia Nàutica Mercantil i Universal, i encara més a la *Nova constitució d'Observança* (71-72), la qual determinava el mecanisme per a la solució de les disposicions titllades d'inconstitucionalitat. — J. P. E.

[439]

José María MARQUÈS, *Las instrucciones de la nunciatura de Barcelona (1700-1703)*, dins «Anthologica Annu», 24-25 (1977-1978 [1980]), 681-802.

Treball publicat també com a llibre; vegeu-ne la recensió en la secció corresponent d'aquest volum. — J. P. E.

[440]

Manuel CENCILLO DE PINEVA (†), *Documentos del Archivo de Simancas relativos a la dominación británica en España en el siglo XVIII. Menorca y Gibraltar*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 453-472.

Transcripció de cinc escrits diplomàtics (núms. 9-13 de la sèrie) dels anys 1712-1713, procedents de la secció Estado, lligalls 6820 (dos) i 6822 (tres); tenen relació amb el nostre tema el paràgraf sobre les garanties de llibertat religiosa a Menorca donades pel govern anglès (458, núm. 11/IV), el relatiu al respecte als privilegis de Catalunya per part de Felip V (457-458, núm. 11/IX), a la sobirania en les Balears (458, núm. 11/XII). En els escrits núms. 12 (460-464) i 13 (464-472) ocupen el lloc clau els problemes de l'evacuació de Catalunya de les tropes de l'arxiduc Carles i de les garanties de conservació de privilegis i furs de Catalunya per part de Felip V; hom hi parla també de la sobirania en les Illes Balears. — J. P. E.

[441]

Francis SUREDA, *A propos de la representation de «Comedias de bandoleros» à València sous le règne de Philippe V*, dins *Actes du Colloque sur le Pays Valencien à l'époque moderne. Pau, les 21, 22 et 23 avril 1978*, Pau 1980, 157-170.

A base dels *Llibres de comte i raó* o *Llibre major i contrallibre major de la claveria de l'Hospital*, de l'Arxiu de l'Hospital de València, resulta que aquelles representacions teatrals foren les de més èxit popular durant el regnat del primer Borbó. L'autor es proposa de suscitar una discussió sobre la significació sòcio-cultural de l'èxit d'obres com *El bandido más honrado y que tuvo mejor fin*, Mateo Vicente Benet d'un tal

Gabriel Suárez, *El guapo de Andalucía, el más temido andaluz*, Francisco Esteban del valencià Josep Vallès, i encara d'altres com *El catalán Serrallonga y bandos de Barcelona* o *La charpa más vengativa y guapo Baltasaret*; es fixa en la primera de les peces esmentades, l'argument de la qual resumeix (164-167) i arriba a la conclusió que, ultra els elements localistes (en alguna escena, els protagonistes s'expressen només en valencià, 165), seria determinant per a l'èxit el fet que l'heroi —potser imitant algun cas real— és idealitzat, tot i ésser un proscrit, de tal forma que el públic, àdhuc el de les classes superiors, s'hi podia identificar. — J. P. E.

[442]

Juan José VIDAL, *Informe y descripción de las instituciones de gobierno y de administración de justicia y de las diversas poblaciones de la isla de Mallorca al concluir la Guerra de Sucesión a la Corona de España, enviado a Felipe V por D. Miguel Malonda*, dins «*Fontes Rerum Balearium*», III (1979-1980), 267-282.

Després d'una introducció sobre el sentit d'aquella guerra i de la Nova Planta, transcriu l'*Informe y descripción de D. Miguel Malonda del estado del gobierno y de la población de la isla, al concluir la Guerra de Sucesión* (1 de juny de 1715), conservat a Madrid, AHN, Consejos suprimidos, lligall 6811-A/81, i a Ciutat de Mallorca, Biblioteca Vivot, Vària 3, 257-267. — J. P. E.

[443]

Guillermo LLINÀS Y SOCÍAS, *Testamento del impresor Miguel Capó (1718)*, dins «*Butlletí de la Societat Arqueològica Lulliana*», XXXVII (1979), 425-429.

Miquel Capó imprimí una vintena de llibres, entre els que destaquen les *Disertaciones históricas del culto inmemorial del beato Raimundo Lulio*, de Jaume Custerer (1700); el text del testament ocupa les pp. 426-429. — J. P. E.

[444]

Antonio MARTÍN MORENO, *Algunos aspectos del barroco musical español a través de la obra teórica de Francisco Valls (1665?-1747)*, dins «*Anuario Musical*», XXXI-XXXII (1976-1977 [1979]), 157-194.

Igual com en temps de Felip Pedrell, Francesc Valls és un desconegut. L'autor en recorda les dades biogràfiques principals, la polèmica sobre la introducció d'una dissonància sense preparació en el *Miserere nobis* de la seva missa *Scala Aretina*, i sobretot l'obra teòrica principal de la música barroca a Espanya, *Mapa armónico universal*, del qual exposa la doctrina sobre l'acompanyament (baix continu), les veus, els instruments, els diversos estils musicals del barroc i la interpretació. Publica en l'apèndix primer (183-185) l'epígraf *Cómo se han de mezclar estos instrumentos con las voces*, a base del manuscrit de Barcelona, Biblioteca de la Universitat 783, ff. 145-146 i en el segon la llista dels exemples musicals tant propis com d'altri, reproduïts en el *Mapa* (185-189); en el tercer (189-194), l'esquema d'aquesta obra. — J. P. E.

[445]

Lothar SIEMENS HERNÁNDEZ, *Contribución a la bibliografía de las fuentes de la cuestión Valls*, dins «*Anuario Musical*», XXXI-XXXII (1976-1977 [1979]), 195-223.

La «*Qüestió Valls*» és la polèmica recordada en la notícia anterior, difícil de seguir

perquè n'originà d'altres sobre problemes secundaris. L'autor proposa un pla per a la clarificació i precisió de la problemàtica, recordà l'estat actual de la qüestió, en la qual no tothom fa referència a les mateixes fonts, entre d'altres raons perquè se'n van co-neixent de noves. D'ací ve la descripció de les peces que l'autor posseeix i conserva en Las Palmas de Gran Canaria (vint-i-una, tres de les quals manuscrites) i d'altres deu conservades en llocs diversos, de les quals a vegades només és possible de donar notícies inconcretas i només una sembla ésser un imprès identificable. Això permet d'afirmar que la polèmica durà uns sis anys (1715-1720); l'article acaba donant la llista provisional dels qui hi prengueren part (221-223). — J. P. E.

[446]

Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Un municipi català entre la Guerra de Successió i la invasió aliada de 1719. Estructura social i grups dirigents a la Seu d'Urgell*, dins «Recerques», 9 (1979), 29-56.

L'autor estudia i exposa amb nombre de gràfics, la representació de les diverses capes socials en el consell municipal de la Seu d'Urgell durant el s. XVIII, arribant a la conclusió que els trastorns vinculats al Decret de Nova Planta i a la invasió de l'exèrcit dels aliats (França, Anglaterra, Holanda i Àustria) l'any 1719, invasió que comportava el retorn de les coses a la situació anterior al 1700, no produïren canvis notables, ans el poder continuà sempre en mans de les mateixes classes socials, cas divers del que s'esdevingué normalment a Catalunya. La raó seria l'influx que en la composició del consell tenia el senyor del lloc, en aquest cas el bisbe de la Seu d'Urgell. En apèndix (47-56), hom publica *Notícies que se suministran del que se sabe y ha podido averiguar sobre cada uno de los inclusos capítulos*, text format per les notícies proporcionades per Rafael Cruylles, confident de l'autoritat posada per Felip V, i per un altre informador desconegut (48-56), sobre els esdeveniments de la Seu durant la invasió esmentada i en particular les tensions entorn del retorn a la situació anterior a la Nova Planta en el govern de la ciutat. El text procedeix de l'ACA, Audiència. Consuetes, Reg. 129. — J. P. E.

[447]

Guillem SIMÓ, *Ús fonètico-sintàctic de l'article definit a la llengua literària de Mallorca durant el segon quart del segle XVIII*, dins «Hom. Moll I», 73-82.

Aquest estudi d'història de la llengua es basa en onze publicacions populars es-graonades entre els anys 1723 i 1745 (set *Pronòstichs*, dos *Judicis astronòmichs*, un *Diari ab totes las lunacions* i uns *Discursos a l'aire que fan molts...*) (74-75) i en un altre *Pronòstich* posterior, de l'any 1756 (79), tots editats a ciutat de Mallorca. — J. P. E.

[448]

Miquel PUIG, *L'escola a l'Antic Règim: l'ensenyament a Olot el segle XVIII*, dins *Comunicacions de les III Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Girona 1979, 59-64.

El tret més visible és la municipalització econòmica de l'escola fundada el 1568 per llegat testamentari del capellà Sebastià Ferrussola, en virtut de la concòrdia del 22 de novembre de 1725 entre l'ajuntament i la comunitat de preveres. L'any següent ja eren dos i no un de sol els mestres de primeres lletres, però fins al 1778 no es

desdoblà el de gramàtica i retòrica; això no obstant, la desproporció entre mestres i població escolar era flagrant (310 nois menors de 14 anys el 1716, 773 nois i 845 noies entre 7 i 16 anys el 1787). Les places de mestre es cobrien normalment per oposició, després de la qual el mestre havia d'actuar d'acord amb ordinacions resumides en les pàgines 60-61. Són coneguts dotze mestres de primeres lletres i vint-i-nou de gramàtica i retòrica (61-63). La paga del mestre de primeres lletres saltà de 30 lliures el 1701 a 112 el 1762; i de 20 a 150 la del mestre de gramàtica i retòrica. Hi havia ensenyament familiar i algun intent d'ensenyança per a noies. — J. P. E.

[449]

Luis J. NAVARRO MIRALLES, *Un «Llibre del Repartiment» del Real Catastro: Vilallonga, corregimiento de Tarragona (1726)*, dins «Quaderns d'Història Tarraconense», II (1980), 99-128.

Estudi tant de la població com dels estrats socio-econòmics dels seus habitants i de l'agricultura de Vilallonga, basat en el *Llibre del Repartiment* conservat en l'AHA de Tarragona. — J. P. E.

[450]

Vicente GIL VICENT, M.^a del Carmèn VALERO ESTEBAN, *La Junta de Comercio y la industria y comercio castellanense en el siglo XVIII. Notas documentales*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 57-71.

Visió general dels estudis i dels fons documentals d'història econòmica del País Valencià en el s. XVIII i regesta ordenada per temes dels documents relatius a l'actual província de Castelló de la Plana inclosos en un *Inventario de los expedientes de la Junta de Comercio de Valencia* conservat en l'Archivo General de Simancas, Consejo Supremo de Hacienda, Libro 249. La documentació s'estén del 1728 al 1796. — J. P. E.

[451]

Francesc BONASTRE, *L'orgue de Guimerà (1737). Aportació documental*, dins «Misc. Madurell III», 329-335.

Publica la *Planta y Capitulació de l'orgue que se ha de fabricar en la Yglésia de la vila de Guimerà* del 9 de gener del 1737, procedent de l'AHA de Tarragona (333-335) i en remarca les característiques més notables. Signa el contracte, com a testimoni, Josep Tort, mestre i organista de Guimerà. — J. P. E.

[452]

Víctor SÁNCHEZ GIL, *Inquisición y censura de libros en el siglo XVIII. A propósito de tres autores franciscanos*, dins «Archivo Ibero-Americano», XXXIX (1979), 439-465.

Emmarcades en l'evolució general de la inquisició en el segle dels Borbons espanyols (439-443), l'autor presenta la denúncia, el procés i l'absolució de l'obra del framenor Jaume Coll, *Crònica Seráfica de la Santa Provincia de Cataluña de la regular observancia de Nuestro Padre San Francisco* (Barcelona 1738), acusada per un anònim, la carta del qual és ací publicada, perquè negava que la *Catena aurea* fos de sant Tomàs d'Aquino i proposava d'atribuir-la a fr. Ponç Carbonell (c. 1260-1350). Les altres obres sotmeses a inquisició no entren en el nostre camp d'estudi. — J. P. E.

[453]

Joaquín PEÑA, *Más libros de medicina en la biblioteca de Agustinos Recoletos de San Millán de la Cogolla*, dins «Berceo», núm. 96 (1979), 73-80.

Notícia, entre d'altres que no cauen en el nostre camp, dels dos volums d'*Obras médico-chirúrgicas de madama Fouquet*, traducció castellana de l'edició feta a Lió l'any 1739, publicada a València per Salvador Faulí el 1771 (79-80). — J. P. E.

[454]

Josep M. PORTA I BALANYÀ, *La població, la societat i la riquesa de Vilaverd en el segon quart del segle XVIII* (I), dins «Centre d'Estudis de la Conca de Barberà Aplec de Treballs n.º 2», Montblanc 1980, 51-67.

Estudi basat en el *Catastro del Poble de Vilavert per lo any 1739* conservat en l'Arxiu Municipal de la població esmentada, el qual serveix tant per a una comparació diacrònica amb els fogatges anteriors i amb els catastres posteriors (53-55) com per a establir l'estructura sincrònica de la població i de les seves capes tant funcionals com de riquesa. — J. P. E.

[455]

Carme SIMÓ, *Tomàs Amorós i la seva «Relació de curiositats escrites comensant lo any 1740»*, dins «Hom. Moll I», 139-146.

Després de remarcar la importància dels dietaris en la producció literària catalana de Mallorca durant el segle XVIII, l'autora resumeix la biografia de l'impressor Tomàs Amorós i Cerdà (1735-1810), presenta les dues còpies manuscrites que han conservat l'obra, encara inèdita, *Relació de algunas curiositats escrites comensant lo any 1740...*, defineix les característiques d'un llenguatge empobrit i d'una narració molt objectiva amb escassos comentaris personals, de la qual ofereix deu mostres; destaquen les dues primeres, en les quals l'autor es manifesta partidari dels dominics i antilullista. — J. P. E.

[456]

Ramon PUIGCORBÉ I TICÓ, *Contracte d'establiment d'un tros de terra davant el castell de santa Oliva*, dins «Miscel·lània Penedesenca», III (1980), 151-158.

Traducció (155-158) d'un contracte d'establiment d'una peça de terra pertanyent al senyoriu del monestir de sant Cugat del Vallès en la parròquia de santa Oliva a favor de Josep Papiol, amb data de 25 de desembre de 1742. Les pàgines 153-154 contenen reproducció fotostàtica de les dues primeres pàgines de l'original. — J. P. E.

[457]

Josef RODRÍGUEZ, *Biblioteca Valentina*. Júntase la continuació de la misma obra hecha por... Ignacio Savalls, València 1747, XVIII + 614. Edició facsímil, València 1980.

Aquesta edició no conté cap nou text en relació al volum publicat l'any 1747. — J. P. E.

[458]

Álvaro HUERGA, *Precursores de la «Aeterni Patris»: El Cardenal Juan Tomás de Boxadors (1703-1780)*, dins «Angelicum», LVIII (1981), 3-20.

Exposa algunes dades que ajuden a comprendre l'ambient tomista que, sobretot mit-

jançant el Col·legi Casanatense de Roma (en el qual Boxadors tingué una càtedra), hom mantenia en tot l'orde dominicà i que, un cop elegit general (Roma 1756) es traduí primer en unes ordinacions sobre els estudis donades pel mateix capítol d'elecció (9-10) i després en la carta-encíclica del general esmentat, *Perlatum ad nos* del 30 d'abril del 1757, de la qual l'autor assenyala les principals direccions d'eficàcia immediata (12-17) i la més persistent que, a través de Pau Carbó, també procedent de Santa Caterina de Barcelona i *theologus* de la Casanatense, exercí en Tommaso Zigliara, un dels principals col·laboradors de Lleó XIII pel que fa a la restauració tomista. — J. P. E.

[459]

Javier HERRERA NAVARRO, *El tùmulo y las honras fúnebres en honor de la reina Bárbara de Braganza en Tarragona*, dins «Misc. Madurell III», 315-328.

L'«arquitectura efímera» d'un tùmulo tenia una significació precisa en temps del barroc i més precisa en tractar-se de solemnitats que afectaven els reis de la casa de Borbó. Publica les normes del Tinent de Corregidor de Tarragona, del 27 d'octubre de 1750 (319-321), que serviren en els funerals de la reina esmentada el 20 d'octubre de 1758; reproduïx el projecte de tùmulo fet per Joan Antoni Rovira i documenta l'encàrrec d'edició de tres-cents exemplars de l'oració fúnebre pronunciada en aquella ocasió per Cristòfor Domènec (327), publicació altrament desconeguda. Celebracions tan costoses eren formes com el centralisme borbònic oprimia l'economia de les ciutats provincianes. — J. P. E.

[460]

Antonio MESTRE, *El «Fondo Mayans» y las corrientes interpretativas actuales de la Ilustración española*, dins *Actes du Colloque sur le Pays Valencien à l'époque moderne*. Pau, les 21, 22 et 23 avril 1978, Pau 1980, 209-223.

Síntesi dels resultats, als quals han arribat les investigacions sobre la història cultural valenciana del s. XVIII de José M. López Piñero i Vicent Peset (medicina i mètode científic) i les seves entorn de Gregori Mayans, amb la doble constatació que mètode experimental i cartesianisme són proclamats a València ja abans d'acabar el s. XVII i que homes com Manuel Martí i l'esmentat Mayans no sols reben, ans aporten a la ciència europea del moment. Aquests resultats tiren per terra la versió centralista segons la qual la ciència moderna s'hauria introduït a Espanya per obra de Benito Feijoo i s'hauria estès per la dels governs ilustrats. Un altre punt característic dels ilustrats valencians és la coherència a l'hora d'aplicar els principis de la crítica històrica a punts conflictius com és ara la figura de Girolamo Savonarola (per exemple, Jacint Segura, *Vindícias històricas por la inocencia de fr. Gerónimo Savonarola*, València 1735), la vinguda de l'apòstol sant Jaume a Espanya o els falsos crònics, que les Reials Acadèmies de la Llengua i de la Història volien veritables. La repercussió a Europa es realitzà mitjançant l'edició de clàssics castellans i la col·laboració en empreses editorials, científiques i pedagògiques amb portuguesos, italians (Lodovico Antonio Muratori), alemanys (Baró Schönberg, J. B. Meucken), que es traduí en la *Nota literaria ex Hispania*, publicada en les «Acta eruditorum» de Leipzig, i en l'acció de l'holandès Gerhard Meerman, el qual cercà editor tant per a llibres de Mayans (*Disputationes iuris*, Leiden 1752; *Ad triginta iurisconsultorum omnia quae extant... commentarii*, Ginebra 1764; *Specimen bibliothecae Hispano-Maiansianae*, Hannover 1753) com per a obres d'altres,

i en la de J. C. Strodmann, d'Osnabrück, el qual publicà una notícia i l'autobiografia de Mayans. — J. P. E.

[461]

Germán ORDUÑA, José Luis MOURE, *Prolegómenos de la edición de las «Crónicas» del canciller Ayala según la correspondencia de Eugenio de Llaguno*, dins «Cuadernos de Historia de España», LXIII-LXIV (1980), 352-366.

La correspondència s'estén del 30 d'abril de 1777 al 27 d'abril de 1778 i entre els corresponsals figuren valencians com és ara Francesc Cerdà i l'editor Benet Montfort; consten també els exemplars de cròniques castellanes que posseïa Gregori Mayans. — J. P. E.

[462]

Jesús M. RUIZ VEINTEMILLA, *La polémica entre don Gregorio Mayáns y el «Diario de los literatos de España»*, dins «Revista de Literatura», XLI (1979), 69-130.

L'autor comença recordant les pàgines que Juan Pablo Forner dedica en *Exequias de la lengua castellana* a recordar aquella polèmica i a la defensa de Mayans. En aparèixer *Orígenes de la lengua española* d'aquest (Madrid 1737), Juan Martínez Salafraña en publicà la crítica en el volum segon de l'esmentat *Diario* que sortia de la Biblioteca Real i presentà l'obra com un recull vàlid pels materials de què se servia, però avortat en l'elaboració, tou i descurat, mancat en mètode i claredat, defectuós en la citació de textos antics, ultra manifestar-se en desacord en punts com és ara la llengua dels habitants del paradís terrenal, el primer poblador d'Espanya, la vàlua crítica dels historiadors grecs, la definició de llengua espanyola, els treballs de la Real Academia de la Lengua i en particular el *Diccionario*. Gregorio Mayans contestà a l'extracte de Martínez Salafraña, que l'autor qualifica de parcial, amb la *Conversación sobre el Diario de los literatos* (València 1737), publicada sota el pseudònim de Plácido Veranio, on, ultra unes parts polèmiques molt personals, hi ha una defensa literària dels *Orígenes*. Martínez Salafraña continuà la polèmica contra la *Conversación* en el volum III del *Diario*. A l'hora de parlar de les causes de l'antagonisme personal i de les respectives idees literàries (99 ss.), Ruiz, ultra els problemes de tracte individual, resumits per Mayans en llarga carta al dominic valencià Jacint Segura (102-104) i a la qüestió incidental de desacreditar les lletres nacionals (112-115), creu que el punt neu-ràlgic és la valoració de la tradició i per tant l'acceptació del mètode crític i la seva aplicació als problemes històrics, l'alternativa de la qual era seguir a-críticament allò que volien les instàncies oficials; en els mateixos punts en els quals Martínez Salafraña invocava *autoritats*, Mayans exigia *documents i memòries* (120-121). — J. P. E.

[463]

Juan CARRETE PARRONDO, *Les estampes hétérodoxes en Espagne au XVIIIe et au début du XIXe siècle*, dins «Gazette des Beaux-Arts», XCVI (1980), 169-182.

Entren en el nostre tema les notícies i il·lustracions d'estampes amb textos explicatius generalment trets de la Bíblia, obra de Dídac-Ramon Seguí de Capella i Casanova, una de les quals (una paròdia de la nau de l'Església, 173, figura 6) provocà un llarg procés entre 1754 i 1756 (172-174); i la notícia d'una estampa de propaganda contra-revolucionària impresa a Barcelona l'any 1793 (182, nota 48). — J. P. E.

[464]

Joan BONET I BALTÀ, *La Bíblia en llengua vulgar en els Països Catalans després de l'autorització emesa per la inquisició*, dins «Revista Catalana de Teologia», IV (1979), 167-212.

Anys més tard que les autoritats romanes (1757), la Inquisició espanyola anul·lava la prohibició de llegir la Bíblia en llengua vulgar (1782-1783), cosa confirmada en l'edició de l'*Índice* de 1790. Així aparegué a València la traducció castellana de Felipe Scio (1791-1793) i la tesi de Joaquim Llorenç Villanueva, *De la lección de la Sagrada Escritura en lenguas vulgares* (1791). Els bisbes il·lustrats, aleshores titllats de jansenistes, favorables al nou curs, insistien en el desconeixement de la Bíblia, àdhuc per part dels clergues, i també en els intents d'acostar el poble cristià a les fonts bíbliques. Josep Climent, bisbe de Barcelona, publicà *Sentències tretas de la Sagrada Escritura i Las costumbres de los Israelitas* (1769) i posà per introducció una pastoral seva a l'edició de la *Rethórica Eclesiástica* de fra Lluís de Granada (1770) i Rafael Lassala, bisbe de Solsona, *Catecismo mayor...* (Cervera 1791) i *Catecismo menor...* (Cervera 1792) en la línia que assenyalaven el rector de Tàrraga, Josep Formiguera (*Alivio de pastores y past de ovelles*, Barcelona 1718), Baldiri Rexach (*Instruccions per la ensenyansa de minyons...*, escrites entorn del 1748) i Gregori Mayans (*El Orador Cristiano...*, València 1786). Malgrat aquest corrent d'idees, continuaren mancant fins ben entrat el s. XIX les edicions bíbliques en català, fora de la tradicional dels *Set salms penitencials*, perquè la prostració cultural del país i les pragmàtiques de Carles III, imposant d'una banda el castellà com a llengua vulgar en les escoles de Catalunya (1768), i de l'altra sotmetent a censura civil prèvia totes les publicacions (1778), en virtut de la qual hom sabia per endavant que «se pondrá reparo se imprima en catalán», àdhuc tractant-se d'un catecisme que intentava d'editar l'arquebisbe de Tarragona, Francesc Armanyà (208), eren obstacles insalvables. — J. P. E.

[465]

Josep M. MADURELL I MARIMON, *Francesc de Borràs i Vinyals y su biblioteca jurídica*, dins «Anuario de Historia del Derecho Español», XLIX (1979), 547-624.

Exposició del contingut i publicació de vuit textos relatius al personatge esmentat, professor primer a la Universitat de Barcelona i després en la de Cervera. Destaquem els capítols matrimonials del 24 de novembre de 1703, en català (563-568) i l'inventari *post mortem* de la seva biblioteca, datat a Barcelona el 24 de desembre de 1758 (582-610, amb índex alfabètic d'autors i títols, 611-624), amb cinc-cents cinquanta-dos títols, però molts més volums, car sota els núms. 475-475 bis hi ha una sèrie de vint-i-quatre toms; remarquem l'existència d'una secció de l'inventari, segurament correlativa a una altra de la biblioteca, intitulada *Llista dels autors catalans* (598-600), tot i que hi havia altres llibres catalans en seccions diverses. Entre els testimonis dels capítols matrimonials figura Isidre Esmandia i Bertran, professor de retòrica a Barcelona. — J. P. E.

[466]

Pierre VILAR, *L'explotació agrícola d'una propietat a l'horta de Tàrraga*, dins *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (Biblioteca de Cultura Catalana 5), Barcelona 1979, 11-42.

Traducció d'un estudi publicat dins *Homenaje a Jaime Vicens Vives II*, Barcelona 1967, 761-783. L'escrit es basa en els manuscrits intitulats *Llibre about estan notadas todas las Pessas de Terra que vuy té y posseheix la Casa de Copons en lo terme de*

Tàrraga y del Mor... dels anys 1761 i ss.; i *Llibre abont estan los actes dels censals corrents que vuy cobra la Casa de Copons de diferents particulars en lo any de 1765*, tots dos de propietat de l'autor, el qual reconstrueix tant la formació i estructura de la propietat de la família Copons, ascendida de l'advocació a la noblesa i transplantada de Tàrraga a Barcelona durant el s. XVIII, com el rendiment de les finques en vi, oli, gra, cànem, llegums i fruita. — J. P. E.

[467]

Pierre VILAR, *Un moment crític en el creixement de Barcelona: 1774-1787*, dins *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (Biblioteca de Cultura Catalana 5), Barcelona 1979, 43-55.

Estudi sobre el ritme de construcció de cases a Barcelona durant el segle XVIII, basat en textos contemporanis, molts d'ells manuscrits, dels quals (per exemple, de l'obra de Francisco de ZAMORA, *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, Madrid, Biblioteca Nacional 18409) fa valoració crítica; semblen d'especial interès les normes d'urbanisme del 1780 per a noves edificacions en la Rambla (52-54), trameses per [Francisco González de Bassecourt], comte d'El Asalto, a [Manuel de Terán], baró de La Linde. — J. P. E.

[468]

Pierre VILAR, *Els Barba, una família il·lustrada de Vilafranca del Penedès*, dins *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (Biblioteca de Cultura Catalana 5), Barcelona 1979, 59-82.

Estudi de mentalitat a base de la correspondència, en particular de la de la dècada 1779-1789, entre diversos membres de la família Barba, conservada en els «Archives Nationales» de París. Més que les menudes dades familiars, l'autor n'extreu allò que fa referència als ideals polítics i en particular econòmics de la Il·lustració (selecció de llavors, introducció de la patata en agricultura; productivitat en indústria; extensió del comerç a totes les colònies espanyoles; coneixement exacte de la realitat geogràfica; racionalització urbanística) i un tret propi, el de la vinculació entre filosofia francesa i religió catòlica. — J. P. E.

[469]

Pierre VILAR, *Capmany i el naixement del mètode històric*, dins *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (Biblioteca de Cultura Catalana 5), Barcelona 1979, 83-90.

Traducció diversa de la publicada l'any 1933 en el «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya». L'autor creu que Capmany havia estat fins aleshores més valorat com a filòleg que com a historiador i economista. Per a ell, en canvi, Capmany és historiador basat en enorme coneixement de documentació arxivística, dotat de fort sentit crític, atent als diversos plans de realitat i a llur síntesi, i cultivador de la història en tant que explica la situació actual. — J. P. E.

[470]

Alfredo SÁENZ-RICO URBINA, *El Gremio de Latoneros de Barcelona y su participación en la obra de los Capiteles de bronce de la Santa Capilla del Pilar de Zaragoza (1766-1771)*, dins «Misc. Madurell III», 299-314.

Després de la narració global de les etapes de construcció del santuari d'El Pilar durant els segles XVII i XVIII, exposa i en gran part transcriu el contracte del 3 de gener de 1767 entre la junta d'obra d'El Pilar i els mestres courers de Barcelona Josep Rodon i Pere Rovira per a la fundició i col·locació dels capitells de bronze, procedent de l'AHPB (303-311). L'obra només fou parcialment realitzada per desavinences dins el gremi, documentades a base del mateix fons. — J. P. E.

[471]

Juan Bta. VILLAR, *Dictamen del dr. José Tormo, obispo de Oribuela, recomendando la supresión de la Compañía de Jesús (1769)*, dins «Hispania Sacra», XXXI (1978-1979), 343-355.

Recorda la problemàtica general dins la qual s'inscriu la supressió dels jesuïtes i llur consegüent expulsió dels territoris de la corona d'Espanya; presenta de forma sumària la figura de Josep Tormo i Julià (Albaida 1710-Oriola 1790?), del qual edita (349-355) el dictamen a Carles III sobre l'afer ja esmentat (Madrid, 20 de desembre de 1769), en el qual sembla destacar el record personal sobre el destí de les càtedres d'Humanitats de la Universitat de València després de la Guerra de Successió. La transcripció del dictamen es basa en l'exemplar conservat en l'Arxiu Municipal d'Oriola. — J. P. E.

[472]

Josep Maria MARQUÈS, *Escoles gironines del s. XVIII*, dins «Revista de Girona», XXV (1979), 77-81.

Ultra alguna dada escadussera d'arxiu familiar o del Vaticà, aplega sistemàticament les notícies relatives a mestres o escoles procedents dels registres U 283-285 de l'ADG, del 25 de maig del 1770 al 31 de maig del 1784; en general, són llicències per a ensenyar, expedides pel Vicari General d'aquell bisbat. — J. P. E.

[473]

Jaume SUAU I PUIG, *L'expedient del Reial Acord (Audiència) del 1774: Una font per a l'estudi del delme*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 299-311.

L'estudi es basa, entre d'altres fonts, en *Expediente: Los curas párrocos de esta isla contra los ayuntamientos de la misma, por haber intentado quitarles aquellas porciones que de tiempo immemorial han contribuido a las parroquias*, conservat en l'ARM, Real Acuerdo 1774, caixa 1, núm. 8, del qual són transcrits llargs extractes. — J. P. E.

[474]

Isabel MOLL-BLANES, *La Compañía de Comercio Mallorquina, 1784-1802*, dins «Butlletí de la Societat Arqueològica Lulhiana», XXXVII (1979), 329-348.

La «Sociedad Económica Mallorquina de Amigos del País» volgué crear una Companyia de Comerç, obtingué el permís reial i redactà estatuts, però no pogué assegurar la base econòmica indispensable; ací (343-348) es publiquen les *Ordenanzas para el establecimiento y gobierno de la Compañía de Comercio de Mallorca*. — J. P. E.

[475]

Vicenç CARBONELL I VIRELLA, *Un general català en la independència d'Amèrica, possible fill de Sitges*, dins «Miscel·lània Penedesenca», III (1980), 7-20.

L'autor escateix la possibilitat que el general Josep Sardà, propugnador de la independència de Veneçuela, fos fill de Sitges i per aquesta raó aporta totes les dades que li forneixen el *Cadastré de 1772* (de Sitges), ja publicat, i els volums corresponents de les sèries de *Llibres de baptismes* i de *Desposoris* de l'Arxiu Parroquial de la mateixa vila. — J. P. E.

[476]

Salomó MARQUÈS, *Breu estudi comparatiu de les «Institucions» de Baldiri Rexach i del «Traité des Études» de Charles Rollin*, dins *Comunicacions de les III Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Girona 1979, 65-68.

L'autor estableix la seva tesi amb aquestes paraules: «... el mateix Rexach ens adverteix en el primer volum de les *Instruccions* que el cap. 12 és tret de Ch. Rollin. I aquesta dada, que en un primer moment podia semblar esporàdica, amb un estudi més aprofundit descobrim que és quelcom sistemàtic» (65). Ultra el capítol esmentat, Reixac traduí de Rollin alguns paràgrafs del capítol primer del primer volum; del segon, paràgrafs tant relatius a l'astronomia com a la «física» d'aleshores; l'autor assenyalava diversos llocs del primer volum de les *Instruccions*, en els quals Reixac no tradueix però s'inspira en Rollin. Això no obstant, Reixac té personalitat pròpia tant pels silencis entorn de coses a les quals el francès dóna molta importància com per l'arrelament al país concret, del qual és mostra l'elogi de la llengua catalana. — J. P. E.

[477]

Emilio BEJARANO GALINDO, *Dos documentos sobre gremios en el siglo XVIII en Mallorca*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 283-297.

Introdueix i publica els documents relatius a una protesta dels gremis de paraires contra l'exportació de la llana de Mallorca (1788), procedents de l'ARM, Real Acuerdo, Exp. 58-1788 i de l'Arxiu Municipal de la Ciutat de Mallorca, Ajuntament 1789, vol. 49, tom II; sembla particularment interessant, per la seva posició econòmica liberal, el dictamen de la Societat Econòmica d'Amics del País sobre el cas (291-293). — J. P. E.

[478]

Josep CLOSA I FARRÈS, *Aportació al coneixement de l'estat dels estudis clàssics al tombant del s. XVIII. L'obra de C. Valls i Geli*, dins «Faventia», 2/1 (1980), 113-127.

Presentació i anàlisi de l'obra en tres volums del prevere gironí Cirus Valls i Geli, *Método práctico y fácil para promover los estudios de Latinidad y Bellas Letras*, Barcelona 1790, la qual responia a la Reial Cèdula de Carles III del 1678 manant que els estudis de primeres lletres, llatí i retòrica fossin fets en castellà. Closa classifica el *Método* entre les «obres menors dins l'àmbit de les grans aportacions del segle... però presenta i conserva... un gran cabdal de dades d'interès referents als autors espanyols i estrangers llegits a Catalunya» (127). A diferència dels segles del Renaixement, el seu li semblava desmenjat davant l'estudi dels autors antics; per això, Valls i Geli, bon coneixedor dels seus predecessors catalans (116) i francesos —cal exceptuar d'aquests els ideòlegs de la Revolució (117-118)—, s'esforça a convèncer de les valors de la llengua llatina i en particular de la seva bellesa, del fet d'ésser l'únic camí d'accés a

diversos camps de la cultura —dret, per exemple, medicina, milícia— i de la seva universalitat (118-119). Aquesta valoració, però, no seria acrítica; Valls i Geli defineix el llatí com a llengua morta, cosa que determina el mètode de la seva didàctica, el qual no seria el de la conversa, ans només el de l'estudi dels autors, entre els quals destaca Ciceró i és silenciats Lucreci (120-121). Com a complement, Valls i Geli ofereix un panorama d'autors moderns —estilistes, gramàtics, editors, autors de diccionaris— que li semblen adients per a assolir l'objectiu exposat en el *Método*. — J. P. E.

[479]

Javier HERRERA NAVARRO, *Un mapa del arquitecto Juan Antonio Rovira, de 1793, sobre la traida de aguas a Tarragona*, dins «Quaderns d'Història Tarraconense», II (1980), 129-133.

Presentació i fotocòpia (130-131) de l'informe i del mapa de Joan Antoni Rovira sobre l'estat de les obres de la conducció d'aigües a Tarragona el 29 de juliol de 1783; l'informe també és transcrit en la pàgina 132. Procedeix de Madrid, AHN, Sección de Estado. — J. P. E.

[480]

Albert COMPTE FREIXENET, *El municipi de Castelló d'Empúries en la transició de l'absolutisme al règim liberal: de la «Guerra Gran» a la fi del regnat de Ferran VII (1794-1833)*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», 14 (1979-1980), 141-235.

Encara que la major part d'aquest estudi s'ocupi d'un temps que cau fora dels nostres límits, la primera part, centrada sobretot en els esdeveniments de la invasió francesa dels anys 1794-1795 (150-157), conté notícies, avalades pels corresponents textos, de vegades reproduïts amb una certa amplitud, procedents dels arxius locals, tant del municipi com de la parròquia. Sembla de particular interès la notícia que, després de la invasió esmentada, només es conservava a Castelló d'Empúries, i encara «...per disposició i benignitat de Suret, un dels generals francesos, lo... Arxiu de la Notaria de la Reverent Comunitat de Preberes; però se ha perdut per enter lo Arxiu de la Notaria del Excel·lentíssim Sr. Compte de Empúries i com també tots los Privilegis de esta vila y papers pertanyents a est Districte...» (217; anotació contemporània en el *Llibre de Baptismes*). La descripció de l'estat de coses en començar el període estudiat és copiada de Francisco de Zamora, *Diario de los viajes hechos en Cataluña* (144-145). — J. P. E.

[481]

Isabel MOLL I BLANES, *L'agricultura com a pretext*, dins *Comunicacions de les III Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Girona 1979, 101-104.

Analitza dues memòries, la primera de les quals fou premiada per la «Sociedad Económica Mallorquina de Amigos del País» l'any 1797 i s'intitula *Memoria sobre las ventajas de la agricultura de Mallorca, la preferencia de protección que merece, las trabas que sufre y los auxilios que necesita* (València 1798). Dividida en tres parts, la tercera és dedicada a l'educació, vista en funció del manteniment d'una societat jerarquitzada, la qual presenta el camp com a compendi de tots béns i la ciutat com a viver de vicis i sepultura de la població. Propugna que als pobles només hi hagués escola de llegir, escriure i comptar, i no escoles de gramàtica [aleshores llatina]; només les classes directores haurien de tenir accés a aquest grau d'ensenyament mitjà i d'aprofitar-lo

per a lectures tècniques, les quals contribuïssin a millorar les fonts de riquesa. L'altra memòria és de l'any 1865. — J. P. E.

[482]

Juan BASSEGODA NONELL, *La família Renart*, dins «Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona», III època, núm. 798, Barcelona 1979, 42 pp. (= Vol. XLIV —1979—, 345-384).

Els representants de les primeres generacions d'aquesta família ocupen gairebé tot el s. XVIII. Josep Renart i Closes (1746-1823) presentà un projecte de palau i un d'un pont el 1778 a la Real Academia de San Fernando de Madrid i deixà inèdit, entre d'altres escrits, un estudi sobre la quadratura del cercle (6-7); el seu germà Francesc (1758-1816) deixà diversos plànols i dibuixos, gairebé tots ja del s. XIX. Remarquem la notícia sobre «el descomunal archivo de la familia Renart» (4), ara a la Biblioteca de Catalunya. — J. P. E.

[483]

Mercè DEXEUS DE MOLL, *La Inquisició i la Passió barcelonina de l'any 1799*, dins «Estudis Romànics», XVI (1971-1975 [1980]), 153-161.

Exposició dels problemes sorgits entre la Inquisició, el capità general, Agustín Lancaster, i el bisbe de Barcelona, Pedro Díaz de Valdés, entorn de la representació de la Passió a Barcelona a partir del 22 de febrer de 1799, la qual s'havia de posar en escena d'acord amb l'obra anònima *Llastimosa tragèdia que representa la Passió y Mort de Christo Sr. Nre. Dividida en los diferents actes y passos de ella, ab la conversió de la Magdalena*, Vic 1753. Les instàncies centrals actuaren prohibint-la, d'acord amb les propostes del tribunal inquisitorial de Barcelona. L'exposició es basa sobretot en AHN, Inquisición, lligall 4506, núm. 7, i en fonts ja publicades. — J. P. E.

[484]

Jaume BOVER, *Receptaris de cuina balear*, dins «Hom. Moll I», 209-222.

Ja en la introducció, l'autor dona notícia d'edicions de textos culinaris catalans medievals (212); en l'elenc d'obres i edicions trobem notícia que *La cuyna mallorquina* editada per Pere d'Alcàntara Penya és formada de receptes que «procedeixen de diversos manuscrits del s. XVIII» (216); les obres de Lluís Ripoll i Arbós, *Llibre de cuina mallorquina* i *Llibre de plats dolços mallorquins*, serien, respectivament, «bona mostra de la cuina mallorquina dels segles XVIII i XIX» i «receptari format a base dels manuscrits dels segles XVIII i XIX» (217). — J. P. E.

[485]

Romancer català. Text establert per Manuel MILÀ I FONTANALS (Les millors obres de la literatura catalana, 47), Barcelona 1980.

Reedició amb ortografia modernitzada d'una selecció de textos del *Romancerillo catalán* (1882), donats sense les introduccions, els aparats de variants i les notes amb què els completava Milà i Fontanals, i altres canvis. Joan Antoni Paloma ha redactat una petita biografia de Milà i unes notes sobre la confecció del *Romancerillo*. Alguns dels textos editats en aquesta obra són del segle XIX, però la major part provenen de les centúries anteriors. — J. de P.

[486]

Giovanni Maria BERTINI, *Lectura de algunas versiones catalanas del romance «N'Escrivaneta» o «l'Escriveta»*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 59-96.

Exposició de les coincidències entre el poema èpic *Waltharius* (s. x), el *Romance de Don Gayferos IV* (s. xvi, però amb arrels ja en el s. x), els romanços provençal de Flourenço, piemontès d'*El moro sarasin*, i català publicat per Manuel Milà i Fontanals sota el títol de *La hija del Mallorquin* d'una banda i les onze versions catalanes del romanç de N'Escrivaneta o Escriveta, de l'altra. Accepta la tesi de Ramon Menéndez y Pidal sobre l'existència d'una narració perduda i precedent de Gaiferos i Escriveta (60, 64) i veu en tota aquesta evolució una mostra del camí de lirització de temes que començaren essent èpics i guerrers. A partir de la p. 72 reproduceix de forma en general completa els textos comparats. — J. P. E.

[487]

Isidor MARÍ, *Sobre el romanç eivissenc «En Rodriguet»*, dins «Hom. Moll I», 201-208.

L'autor comença aplegant en l'article parers d'especialistes sobre el romanç esmentat, publicat per Isidor Macabich l'any 1940, i n'edita tant el text primitiu, ofert sembla pel rector de Nostra Senyora de Jesús (Eivissa), com el que Macabich publicà retocat (203-206) i en remarca algunes variants. — J. P. E.

[488]

Josep Antoni GRIMALT GOMILA, *Classificació de les rondalles de mossèn Alcover: Introducció a llur estudi*, Universitat de Barcelona 1979, 16 pp.

Resum de tesi doctoral defensada en la Universitat de Barcelona l'any 1975, la qual estudia les rondalles mallorquines aplegades sota el pseudònim de Jordi d'es Recó només sota el punt de vista folklòric, no pas literari. El treball de Grimalt ha consistit a ordenar els materials d'Alcover d'acord amb els esquemes generals de rondallística elaborats pel finlandès Antti Aarne i pel nord-americà Stith Thompson, dins *The Types of the Folktale* (3-14); vint-i-sis rondalles mallorquines no entrarien en els esquemes generals de classificació (15), ultra el material no catalogable sota la denominació de rondalla. — J. P. E.

[489]

AUGUSTINUS, *San Agustin en la predicación española*, dins «Augustinus» (Madrid), XXV (1980), 341-351.

En aquesta llista de sermons impresos anotem els següents: Felip Bertran, València i Barcelona 1777; Manuel Camín, Barcelona 1800; Francesc Candel, Alzira 1672; Manuel Casamada, Barcelona 1818; Vicent Domingo, València 1665; Raimon Fiter, Barcelona 1729; Jaume-Antoni Leira, Ciutat de Mallorca 1716; Ramon Llull, publicat a Ciutat de Mallorca 1963 [i abans per Samuel d'Algaida a «Estudis Franciscans», 42 (1934), 493-495]; Josep Pomar, Barcelona 1705; Sebastià Portillo, Barcelona 1800; Agustí Riera, Barcelona 1729; Josep Sanchis, València 1661; Cirus Valls, Girona 1783; i Andreu de Villamanrique, Xàtiva-València 1760. — J. P. E.

[490]

II. SOBRE ARXIUS, BIBLIOTEQUES I MUSEUS

BARCELONA

Johannes Baptist SCHNEYER, *Repertorium der lateinischen Sermones des Mittelalters für die Zeit von 1150-1350* (Anonyme Predigten, Bibliotheken A bis N.) (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, Band XLIII, Heft 8), Münster 1978, VIII + 822 pp.

L'autor morí en acabar la correcció de proves d'aquesta obra important, la darrera part de la qual és dedicada als sermons anònims. En el primer dels seus dos darrers volums podem trobar notícies sobre la temàtica genèrica, la frase bíblica inicial i l'incipit de cada sermó copiat en els manuscrits de l'ACA, Ripoll 120 (96 peces, 121-126), Ripoll 192 (197 peces, 126-138), Ripoll 205 (55 peces, 138-141) i Ripoll 209 (59 peces, 141-146). — J. P. E.

[491]

Maria Mercè COSTA, *Els llibres notarials del Monestir de Jonqueres*, dins «Misc. Madurell III», 59-74.

Dóna la notícia que disset volums de documentació notarial de l'antic monestir de Jonqueres es troben ara en l'ACA, secció d'Ordes Religiosos i Militars, volums procedents de la Universitat. Exposició de les característiques dels corresponents a cada un dels cinc notaris autors, Joan Ubach, Bartomeu Costa major, Lluís Jorba major, Lluís Jorba menor i Antoni Joan Fita, amb atenció particular a la natura dels diversos documents registrats. Són transcrits els títols o invocacions que encapçalen els volums essentats (ultra una oració escrita per Bartomeu Costa major, 63). Al final de l'article, l'autora aplega notícies sobre salaris de notaris i preus dels diversos documents i pública (71-74) el compte presentat pel ja conegut Bartomeu Costa al procurador del monestir el dia 11 de desembre de 1482. — J. P. E.

[492]

Rafael CONDE Y DELGADO DE MOLINA, *La colección de pergaminos procedentes del monasterio de Veruela del Archivo de la Corona de Aragón*, dins «J. Zurita. Cuadernos de Historia», 35-36 (1979), 117-171.

Regesta de tres-cents setze pergamins, els quals contenen documentació econòmica, redactada en llatí o en aragonès, del 1173 al 1554. En la introducció és indicada la doble procedència immediata dels documents i presentades les característiques més notables dels contractes. — J. P. E.

[493]

Josep BAUCELLS I REIG, *Documentación franciscana en el Archivo Capitular de Barcelona*, dins «Archivo Ibero-Americano», XL (1980), 339-381.

Descriu diversos aspectes de la vida dels convents de Barcelona i de Vilafranca del Penedès i del grup de terciaris franciscans de Barcelona, i recull en apèndix dinou documents (370-381), tretze dels quals procedeixen de l'Arxiu Diocesà de Barcelona; un fa referència a la compra-venda del *De vitis patrum* (379); els tres darrers, al procés inquisitorial a càrrec de fra Arnau Ponç, de Vilafranca del Penedès (380-381). — J. P. E.

[494]

Adolfo ROBLES SIERRA, *Fragmento autógrafa del IV de las Sentencias de Santo Tomás*, dins «Escritos del Vedat», X (1980), 565-581.

Confirma que el foli aparegut recentment a Salamanca correspon a l'autògraf de Sant Tomàs d'Aquino del seu *Commentum in quartum librum Sententiarum* (dist. XXV, q. 1, art. 2, ad 2 circa finem) i que, per tant, pertany a l'exemplar que hom en conservà a Santa Caterina de Barcelona fins a l'any 1835; segueix la transcripció anotada d'aquell text (569-579) i la seva reproducció fotogràfica (580-581). — J. P. E.

[495]

M[arc] MAYER, *Manuscrits de biblioteques renaixentistes il·lustrats a la Biblioteca Universitària de Barcelona*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 335-358.

L'autor es proposa de «fixar les procedències i les possibles relacions d'alguns manuscrits renaixentistes de la BUB amb les biblioteques catalanes més il·lustrats del s. xv» (335). El ms. 576 seria còpia d'un original escrit per Virgilio Ursuleo i dedicat a Alfons dit el Magnànim. El ms. 777 s'assemblaria als copiats a Florència entre el 1450 i el 1470; una mà contemporània datà el colofó l'any 1460; la seva presència a Barcelona es podria explicar per un d'aquests dos camins encara hipotètics: el de la biblioteca d'Alfons el Magnànim, passant potser per la d'Antoni Agustín, i el de la del cardenal Joan Margarit i Pau. Els mss. 291, 582, 752, 758 i potser el 777 procedirien de la biblioteca del cardenal esmentat; els quatre segurs hi haurien arribat procedents de Vespasiano da Bisticci, llibreter, humanista i biògraf de Joan Margarit. Els mss. 232 i 72 pertangueren a Pedro de Aranda, bisbe de Calahorra i la Calzada, assistent del papa Sixt IV. El ms. 282 i potser el 83 haurien estat de la biblioteca de l'ardiaca de Barcelona, Francesc Desplà (com també el ms. 2215 de la Biblioteca Nacional de Madrid). Ja és sabut que els mss. 123 i 591 provenen de la biblioteca de Pere Miquel Carbonell; l'autor hi afegeix els mss. 68 i 1753; hom sap que aquest notari posseïa deu volums escrits per Gabriel Altadell, copista del rei de Nàpols i del príncep de Viana. La BUB posseeix un ms., el 122, copiat per l'esmentat Altadell, abans propietat de sant Francesc de Barcelona. Els mss. 752, 12 i 358 semblen escrits per mà italiana única; el darrer fou vist (revisat?) per Guerau Guardiola, conegut per un document *post mortem* del 1523, en el qual també és esmentat Jeroni Albanell, de família d'alts funcionaris reials, cosa que assenyalaria l'estrat social al qual pertanyien els posseïdors de tals volums. Els mss. 127 i 1420 foren copiats al Monestir de Ripoll, el darrer l'any 1457 pel monjo Arnau d'Alfarràs. Un conjunt, doncs, «il·lustre», tant per la riquesa de les peces que el constitueixen com per la categoria de les biblioteques de les quals provenen. — J. P. E.

[496]

José Manuel BLÉCUA, *Fray Luis de León y san Juan de la Cruz en un cancionero de la Biblioteca Universitària de Barcelona*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIII (1979), 87-105.

Publica quatre poesies escadusseres (entre les quals hi ha dos sonets) i després les variants d'una cançó de fra Luis de León, de deu salms traduïts pel mateix autor i de tres cançons de sant Joan de la Creu, d'acord amb el text del ms. 161 de la Universitat de Barcelona. Les variants dels textos de sant Joan de la Creu semblen pertànyer a versions molt primitives d'aquells poemes. — J. P. E.

[497]

Pere PERICAY, *Sobre la subscripció del còdex 399, de la Biblioteca de Catalunya*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 423-435.

Comença recordant l'iter d'aquest manuscrit, de la biblioteca reial de Nàpols a la de Pere-Antoni d'Aragó i a la de Poblet; d'ací a la propietat particular de Josep Carre-ras d'Argerich abans d'entrar el 1915 a la Biblioteca de Catalunya, i els estudis que hom li havia dedicat fins ara; recorda algunes de les seves característiques materials i estudia, amb resultat negatiu, la possibilitat d'identificar-lo en l'índex de la biblioteca de l'esmentat Pere Antoni d'Aragó del 1670. Transcriu i reconstrueix les vuit línies de la pàgina final i arriba a la conclusió «que aquesta subscripció és d'una mà que ha intervingut en el manuscrit consignant correccions i variants i no de cap dels copistes» (433), correcció que hauria finalitzat el mes d'agost del 1312; el colofó esmenta els noms d'un Theodoros, d'un Lampoudis i d'un monjo anomenat Ioannes; el monestir potser fou el de Brontòquion, a Místra. — J. P. E.

[498]

Amadeu J. SOBERANAS, *Exposició bibliogràfica*, dins *Cinquè Colloqui*, 669-674.

Llista de les cinquanta-nou obres exposades en la Biblioteca de Catalunya, de Barcelona, «com a il·lustració d'alguns aspectes tractats a Andorra» (669) durant el colloqui esmentat. Quaranta-vuit d'aquells volums cauen en els segles als quals és dedicada la nostra publicació. — J. P. E.

[499]

Alexandre OLIVAR, *Consideracions sobre l'acròstic: «Audiamus, fratres, magnalia Dei»*, dins «Revista Catalana de Teologia», IV (1979), 25-32.

Reafirma la importància del text descobert i publicat per Ramon Roca i Puig l'any 1965 (PBarc. 149b-153), ni que només fos per tractar-se d'una obra en llatí potser anterior, però certament copiada durant la primera meitat del s. iv en paper i elaborada a Egipte per un grup gnòstic? vinculat a Roma; precisa que no és encertat el títol d'«Himne a la Verge Maria», car «no és la vida de la Mare de Déu allò que canta el poema, sinó la història de la salvació» (27), anterior d'un segle a l'altre acròstic «A solis ortus cardine» de Celi Seduli, el qual té per tema la vida de Jesús, del naixement a l'ascensió. La comparació amb un altre himne de Seduli «Cantemus socii domino cantemus honorem» permet de veure tant coincidències com divergències significatives; tot, però, confirma que el text del nostre paper arribava fins a l'ascensió; el títol i els quatre versos del *psalmus responsorius* o tornada obliguen a formular la pregunta de si l'himne era destinat a l'ús litúrgic (30-31); resta oberta la pregunta del seu possible gnosticisme. — J. P. E.

[500]

CASTELLÓ DE LA PLANA

Vidal GUITARTE IZQUIERDO, *Incunables y libros raros de las Bibliotecas Pública Provincial de Castellón de la Plana, de la parroquia arciprestal de Morella y del Convento del Desierto de las Palmas de Benicasim*, dins «Revista Española de Teología», XXXIX-XL (1979-1980), 5-62.

Conté seixanta-dues fitxes tècniques d'incunables i quaranta-quatre de llibres rars, pertanyents a la Biblioteca Provincial de Castelló de la Plana, procedents de diversos

convents antics d'aquella província (Roser de Vila-real, en part llegat de Rafael Martí de Veciana; Caputxins de Castelló; Cartoixa de Valldcrest; etc.); remarquem-hi la presència dels *Opuscula* de Jaume Péres de València (València, Fernández de Córdoba-d'Arinyó 1484-1485), de l'*Expositio in Cantica Cantorum* del mateix autor (València, Palmart 1486) i d'un nombre notable de peces (en general discursos gratulatoris dels ambaixadors de diverses potències amb motiu de l'elecció pontifical) relacionades amb Alexandre VI (núms. 7, 11, 17, 20, 21, 22, 24, 33, 39 (?), 41, 51, 54, 57, 60 i 62). [A la p. 37, núm. 59, hom parla de dinou folis manuscrits «de un tal "Petrus de Candia Ordinis Minoris, alias dominus Alexander..."»; es tracta, doncs, d'un exemplar manuscrit d'una obra del teòleg Petros Philargis o di Candia, el qual el 26 de juny del 1409 era elegit «papa» pels cardenals de les dues obediències reunits a Pisa i prengué el nom d'Alexandre V.] L'autor descriu sis incunables i trenta-sis rars de Morella; destaquen, d'entre els primers, *Lo quart del Cartoixà* en versió de Joan Roís de Corella (València, de la Roca 1495) i el *Commentum in Psalmos* del ja esmentat péres de València (València, Fernández de Córdoba-d'Arinyó 1484). Al Desert de les Palmes (Benicàssim) trobem dues edicions de la darrera obra esmentada (Barcelona, Spindeler 1506 i Lió, Gusinard 1514), una de l'*Expositio in Cantica Cantorum Salomonis* del mateix autor (Lió, Thomas 1514) i uns *Sermones de Sanctis* de sant Vicent Ferrer, sense lloc ni data d'edició. Pel que fa als incunables, hi ha índexs de llocs d'impressió, d'impressors i d'editors de dates d'impressió i de correspondències amb diversos reptoris generals. — J. P. E.

[501]

CHIPIONA

Antonio GARCÍA Y GARCÍA, *Los manuscritos de Chipiona*, dins «Revista Española de Teología», XXXIX-XL (1979-1980), 63-106.

L'autor presenta el seu treball com a descripció sumària d'una seixantena de manuscrits ara conservats en el col·legi franciscà de Nuestra Señora de Regla (Chipiona, Cádiz). Fan per al nostre tema els manuscrits números: 15, amb glosses marginals procedents del *Pugio fidei* de Ramon Martí (p. 75); 20 i 21, els quals contenen l'obra de Basili Tomàs Rosell, *Suplemento y respuestas a impugnaciones de su obra «El Monacato» o «Tardes monásticas»* (pp. 78-80) (l'autor era prior del convent agustinian de Paiporta i publicà *El Monacato* a València l'any 1787). Assenyalem, encara que caigui fora del nostre període, el manuscrit 35, el qual conté l'obra del caputxí Àngel d'Arenys de Mar (1819-1891), *Diálogo entre un católico, apostólico y romano, un protestante y un metempsicosista...*, romasa inèdita. — J. P. E.

[502]

CIUTAT DE MALLORCA

Jerónimo JUAN TOUS, Gabriel LLOPART, *Miniaturas marianas de la Seo de Mallorca*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 9 (1974-1979), 510-516 i sis pàgines de làmines.

Notícia de nou representacions de la Mare de Déu en la coberta de llibres (de Fàbrica, d'Actes Capitulars i de Sagristia) de la Seu de Ciutat de Mallorca, del pas del s. XIV al XV, sis de les quals són reproduïdes. Documentació complementària sobre possibles autors i sobre el preu de cada figura: un sou. — J. P. E.

[503]

Juan ROSSELLÓ LLITERAS, *Los pergaminos del monasterio de Santa Maria Magdalena de Palma de Mallorca*, dins «Fontes Rerum Balearium», III (1979-1980), 339-357.

Regesta de cinquanta-sis pergamins, els quals van del 30 de maig del 1418 a l'11 de març de 1567. Un instrument (concessió d'indulgències per part de set cardenals, datada a Roma el 5 de gener de 1471), és transcrit in extenso (340-341); les pàgines finals (353-357) contenen un índex detallat de noms personals i de conceptes. — J. P. E.

[504]

Jaime SALVÀ, El Marquès de la Torre, *La Baronia de Vallmoll*, dins «Butlletí de la Societat Arqueològica Lulliana», XXXVII (1979), 137-150.

Notícia que els arxius de les famílies Rocabertí i Boixadors formen part de l'arxiu del marquès de la Torre i que es conserven a Mallorca; com a mostra de la seva riquesa, hom resumeix, amb considerables extractes textuais, els principals passos de la constitució d'aquella baronia, començant per un document de l'any 901 relatiu a Castellvell [de la Marca], senyoriu en el qual Vallmoll era inicialment inclòs, passant després en poder de diverses famílies nobles de Catalunya. — J. P. E.

[505]

GIRONA

Jesús PRAT, *San Agustín en las bibliotecas de Gerona*, dins «Augustinus» (Madrid), XXV (1980), 363-369.

Llista de les obres impreses de sant Agustí, existents en la Biblioteca Pública de Girona i en les de la catedral i del seminari de la mateixa ciutat; l'autor distingeix entre les obres completes, les particulars, les apòcrifes i els reculls d'extractes; són, en total, trenta-tres edicions que van del s. xvi al xix, dotze de les quals són en llengua castellana i dues en francès; les altres en llatí. — J. P. E.

[506]

Christian GUILLERÉ, *Les archives de Gérone: le fonds du XIVe siècle*, dins «Quaderns d'Història Econòmica de Catalunya», XX (1979), 119-123.

Breu presentació dels quatre arxius principals de Girona: Diocesà, Catedralici, Municipal i Provincial, amb indicació d'algunes de les sèries que hom hi pot trobar i amb particular insistència en la importància del darrer, on s'han concentrat els protocols notariais de tota la província, tret dels d'Olot i de Puigcerdà. — J. P. E.

[507]

André GRABAR, *Les illustrations des Beatus mozarabes et les miniatures orientales chrétiennes et juives*, dins «Cahiers archéologiques. Fin de l'Antiquité et Moyen Âge», 29 (1979), 7-16.

Ja abans l'autor havia estudiat la influència d'illustracions omeies del s. viii en obres mossàrabs i ara estén la recerca als manuscrits cristians siríacs. En aquest context, compara la gran miniatura del *Beatus* de Girona, f. 164, en la qual són representats els dos testimonis Elias i Enoc, realitzada l'any 975, amb la dels sants Efreem i Jaume de Sarug del volum de llurs obres copiat a darreries del s. x o començaments del s. xi i ara en la biblioteca del patriarcat d'Homs, i defensa que procedeixen d'esquemes

comuns. A les pp. 9 i 10 són reproduïdes, respectivament, les dues il·lustracions. — J. P. E.

[508]

IGUALADA

Georges FABRE, *À propos de trois faux du Musée d'Igualada*, dins «Faventia», 2/1 (1980), 139-153.

En la primera part de l'estudi (139-147), l'autor exposa les raons per les quals considera obra d'un falsari tres inscripcions en pedra, pretesament d'època romana i d'origen extremeny, conservades en el Museu d'Igualada procedents de la col·lecció Vinyals i abans de la del marquès de Monsalud; són les inventariades amb els núms. 38, 36 i 33, encara que la inscripció de la primera podria basar-se en elements autèntics (142). La segona part estudia peces no conservades a Catalunya. Fabre acaba l'article amb la sospita que la falsificació pot ésser obra del marquès esmentat. — J. P. E.

[509]

MADRID

Manuel CASTRO, *Impresos immaculistas del s. XVII*, dins «Archivo Ibero-Americano», XXXIX (1979), 243-252.

Presentació dels vint-i-tres impresos d'aquest tema reunits per Pascual de Gayangos i conservats a Madrid, Biblioteca Nacional, R/12677. Hi trobem *Traslado de un privilegio del Rey Don Ioan, el primero de Aragón en favor de la Inmaculada...* sacado de un libro impresso en Valencia por Diego de Gumiel el año de mil y quinientos y quinze y se intitula *Aureum opus...*, Sevilla 1615, 4 folis; és la peça 18 del conjunt. I *Memorial de respuestas a las oposiciones que se hazen contra el Privilegio del señor Rey D. Joan I de Aragón. Y su declaración y Advertencia que sobre él hizo el P. Ioan de Pineda, S.J.*, 14 fol., sembla del mateix lloc i any; és la peça 22 del volum. — J. P. E.

[510]

Francisco GIMENO BLAY, *Documentos del Fondo de Valldigna (AHN) del papado de Clemente VII*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 483-505.

Aquest treball recull set butlles papals de Climent VII i quatre documents més que provenen del fons de Valldigna conservat a l'Archivo Histórico Nacional, i fan referència a diversos privilegis acordats per Climent VII al dit monestir i, en particular, a la intervenció papal en l'elecció de l'abat Lluís Rull. Els altres quatre documents contenen dades diverses, sobretot econòmiques. — J. de P.

[511]

M.ª Milagros CÁRCCEL ORTÍ, Elena SÁNCHEZ ALMELA, *El monasterio de Valldigna y el Cisma de Occidente*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 667-705.

Els autors publiquen nou documents del fons Valldigna de l'Archivo Histórico Nacional que van des del febrer de 1415 al setembre de 1417, època central del Concili

de Constança. El primer i el segon són salconduits de Lluís II d'Anjou i Carles VI de França a favor de Benet XIII i els seus ambaixadors. El tercer és de l'infant Alfons, futur Magnànim, i consisteix en una petició al monestir de Valldigna de quatre mil florins d'or per a sufragar les despeses del papa Luna (31 maig 1415). El quart i el cinquè són un document de venda i una època del monestir de Valldigna. El sisè és la crida dels pares conciliaris de Constança a les autoritats civils i eclesiàstiques dels regnes de Ferran I perquè vagin al Concili (6 abril 1416). Els dos darrers són també del rei Alfons i fan referència als quatre mil florins que foren carregats al monestir de Valldigna i ardiaconat de Xàtiva. En l'estudi preliminar els autors forneixen alguns detalls de tipologia, validació i sigillografia documental. — J. de P.

[512]

Ana LABARTA, *Inventario de los documentos árabes contenidos en procesos inquisitoriales contra moriscos valencianos conservados en el Archivo Histórico Nacional de Madrid (legajos 548-556)*, dins «Al-Qantara», I (1980), 115-164.

Les Corts de València de 1564 prohibiren l'àrab, tant parlat com escrit, i els intents de fer complir la prohibició produïren nombre de topades, algunes de les quals són narrades en les primeres pàgines (116-123); molts dels processos inquisitorials ocasionats per aquella situació s'han perdut, però trenta-tres dels salvats en l'Archivo Histórico Nacional contenen fulls en àrab, la majoria de tema religiós (126-129); d'altres contenen escrits supersticiosos (129-137), documents comercials (137-141), cartes de dot (141-144), receptes mèdiques (145-147), un quadern amb nou poemes (146-147), dos abecedaris (148-149), una petita llista de llibres àrabs (149), quatre cartes (150-151) i una nota de tipus històric sobre un atac de gent de Morvedre contra Alfara [*d'Algímia?*] el 2 de maig de 1517, en el qual haurien mort vint-i-tres persones. Remarquem que alguns d'aquests escrits són aljamiats, un d'ells mig llatí, mig català escrit amb caràcters àrabs; pertanyia a Francesc Açan, de Matet (155). També hi ha un text àrab escrit en alfabet llatí (156-157). L'estudi s'acaba amb un resum dels trenta-tres processos que li serviren de base (157-164). — J. P. E.

[513]

NOVA YORK

Paul NEEDHAM, *Twelve Centuries of Bookbindings 400-1600*, Nova York i Londres 1979, XXVIII + 338 pp.

Aquest catàleg d'enquadernacions, limitat a volums actualment en la «The Pierpont Morgan Library» de Nova York, presenta com a núm. 27 (99-101, amb fotografia en la p. 100) dos volums incunables (signatura d'aquella biblioteca 50218-19), els quals contenen entre tots dos la *Summa theologica* de sant Antoni de Florència i haurien estat enquadrats després de l'any 1477 per a un membre de la casa reial de Catalunya-Aragó, segons que sembla. — J. P. E.

[514]

PENÍNCOLA

Josep SERRANO I CALDERÓ, *Noves dades sobre la Biblioteca de Peníscola del 1423 al 1429*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 646-666.

Primera publicació anunciant l'estudi que l'autor realitza entorn del ms. 233 de la Biblioteca de Catalunya, el qual conté la *Copia inventarii librorum in libraria castris Paniscole...*, feta, segons que sembla, contemporàniament a l'inventari alçat immediatament després de la mort de Benet XIII (1423). Un cop descrit el volum, el col·loca en la sèrie d'inventaris de la biblioteca papal o derivades, que van del 1369 al 1530 i presenta el resultat de l'estudi de les notes marginals relatives al destí de nou-cents quinze volums d'aquella biblioteca, alienats entre el 1423 i el 1429; el destí dels 574 restants és més conegut. — J. P. E.

[515]

ROMA

Basilio PANDZIC, *Los fondos franciscanos hispano-portugueses del archivo general de la orden franciscana de Roma*, dins «Archivo Ibero-Americano», XL (1980), 99-114.

No sembla que hi hagi fons específics del nostre interès fora d'aquestes dues cròniques: *Los venerables de la provincia de San Juan Bautista de Valencia, escrito el año 1685 por el P. Francisco Fuertes*, 180 pàgines; i *Provincia S. Joannis Baptistae fr. minorum discalceatorum... in regnis Valentiae et Murciae*, 1723, 94 pàgines. — J. P. E.

[516]

SANTIAGO DE COMPOSTELA

Manuel CASTRO, *Impresos raros de la provincia franciscana de Santiago en el s. XVI*, dins «Archivo Ibero-Americano», XL (1980), 139-192.

Assenyalam l'existència de dos exemplars d'edicions barcelonines de l'obra de Francisco de Alcocer, *Confessionario breve y muy provechoso...*, Sebastià de Cormellas 1594 i Sebastià Matevat 1615. — J. P. E.

[517]

LA SEU D'URGELL

Benigne MARQUÈS, Francesc G. CRAVIOTTO, *Els incunables de les biblioteques capitular i episcopal de la Seu d'Urgell*, dins «Urgellia», II (1979), 403-456.

Descripció anotada dels cent-cinc incunables pertanyents al capítol i dels vint-i-tres que són de la mitra de la seu d'Urgell. Els primers són gairebé de forma exclusiva jurídics (amb alguna excepció, com és ara la de l'exemplar únic del *Breviarium secundum usum Urgellensis ecclesiae*, Venècia, Andreas Torressanus 1487, inc. 20 d'aquell fons); els de la mitra són més variats pel que fa a llur contingut. Sembla digne d'ésser remarcat el fet que cap no és d'autor català ni imprès en les nostres terres. En alguns casos, consta el nom del primer posseïdor, un dels quals és el notari barceloní Pere Miquel Carbonell (1434-1517); un altre fou Pere Tragó, també notari, i autor del *Spill manifest de totes les coses del vezcóndat de Castellbò*, encara inèdit. L'inventari és completat amb una taula de correspondències (446-447), de llocs d'impressió (448-454) i d'impressors i editors (455-456). — J. P. E.

[518]

SEVILLA

Giuseppe DI STEFANO, *I Pliegos sueltos della Biblioteca Colombina nel Cinquecento.*

Note a un inventario, dins «Romance Philology», XXXIV (1980), 78-92.

L'inventari al qual fan referència aquestes notes és el d'Antonio Rodríguez-Moñino, *Los Pliegos Poéticos de la Biblioteca Colombina (siglo XVI)*, Berkeley 1976, obra en la qual hom pot trobar notícies de més de quinze mil volums i opuscles, manuscrits i impresos, recopilats durant la primera meitat del s. XVI per Fernando Colón i ara, dissortadament gairebé tots perduts o esparços, són coneguts pel *Regestrum* i l'*Abecedarium B* dels primers anys d'aquella biblioteca. D'entre les anotacions que Di Stefano fa a l'obra de Rodríguez-Moñino semblen interessar-nos les notícies següents: els dos textos que tenen per «incipit» *Catalanes feu alegries duches, y contes y barones*; i *De setembre tretzèn dia en l'any quint me va* (83); els textos intitulats *Semblantes de les homes* (sic), *Dirutori de les humans* (sic) i *Theologicæ questiones [...] en catalán* i el començat *Per ço que lo libre* (85); trobem també notícia d'una *Philipica de peste* en català impresa a Barcelona l'any 1533 (85), d'una *Obra de la conception* en versos catalans (85), de l'edició de València 1527 de l'obra de Benito de Varco, *Interpretatio de [paraula inintelligible] de Italia* (85), d'unes *Coplas sobre su venida [d'unes galeres] con unas maldiciones en catalán* (86), d'un *Romance en loor de Valencia* d'Alfonso de Proaza, romanç que s'hauria trobat també al final de l'obra del mateix autor *Oratio de laudibus Valentie* (89), i d'una *Doctrina cristiana* d'Anselm Turmeda (92). No sé si fa referència a Ramon Llull el *Triunfo Raymundino* de Juan Agüero de Trasmiera (91 i 92). — J. P. E.

[519]

SOGORB

Pere SABORIT I BADENES, *Documents a l'Arxiu Capitular de Sogorb relatius a Benet XIII*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 193-207.

L'autor cita i publica alguns documents de l'Arxiu de la Catedral de Sogorb, a través dels quals descobrim, per exemple, que Bernat Fort, canonge també de Sogorb, acompanyava Pere de Luna per terres de Castella el gener de 1381. L'apèndix documental reproduïx les ordinacions de 1403 del bisbe Francesc Riquer sobre canonicats, a través de les quals es veu la intervenció de Benet XIII en aquell afer. Aquest document ja havia estat publicat per Llorens i Raga a l'*Episcopologio de la Diócesis de Segorbe-Castellón*, 3 t. Madrid 1973. L'autor publica la butlla «Probata devotionis sinceritas» de l'any 1411, que Benet XIII adreça al capítol de Sogorb i de Santa Maria d'Albarrací, per mitjà de la qual autoritza la fundació de dues prebendes noves. Després reproduïx la carta de Benet XIII als compromissaris eclesiàstics de Casp, demanant-los obediència, i la carta de la reina Violant de Nàpols a tots els compromissaris, documents que ja havien estat publicats a *El códice del Compromiso de Caspe*, Sogorb 1968. — J. de P.

[520]

TARRAGONA

Antònia FERRER I BOSCH, *Català-castellà i les classes socials a Tarragona de la Nova Planta a la Renaixença (1714-1823)*, dins «Mayurqa», 18 (1978-1979), 101-107.

Enquesta feta en els fons documentals de l'Ajuntament de Tarragona, les actes del qual són escrites en castellà a partir del 20 de juliol de 1717; del capítol metropolità, tota la documentació del qual és escrita en català (amb l'excepció de l'adreçada als organismes oficials o a castellanoparlants); de l'Arxiu Històric Provincial, en català; de la família Yxart, en castellà la de l'amo, en català la de la mestressa (la premsa no pertany al nostre període). En les pp. 106-107 trobem la reproducció fotogràfica d'una ordre de Joseph Patiño, datada a Barcelona a primer de març de 1715, imponent a la ciutat de Tarragona la paga de sis-cents cinc pesos cada quinze dies. — J. P. E.

[521]

E. BELTRÁN, *Seis sermones desconocidos de Juan de Hesdin* († 1378-79), dins «La Ciudad de Dios», CXCIII (1979), 165-191.

L'autor reconeix en la introducció que no es tracta pròpiament de sermons desconeguts, car llur paternitat ja consta en el catàleg de Jesús Domínguez Bordona (Tarragona 1954). Recorda la discussió de Jean d'Hesdin amb Petrarca, exposa el contingut del ms. 107 de la Biblioteca Pública de Tarragona, procedent de Santes Creus, dóna la fitxa dels sis sermons que aquell manuscrit atribueix explícitament a l'autor esmentat i la del *De annuntiatione dominica* (ff. 25-27), que creu poder-li atribuir, i publica el *Sermo in nativitate Iohannis Baptiste per magistrum Iohannem de Hisdinio factus* (ff. 57-59^v). — J. P. E.

[522]

Charles B. FAULHABER, *Medieval Spanish Metrical Terminology and MS 9589 of the Biblioteca Nacional, Madrid*, dins «Romance Philology», XXXIII (1979), 43-61.

Presentació i estudi de l'*Ars Predicandi Aragonensis* d'autor no català, el qual, però, cita una altra art, l'incipit de la qual és *Quesivisti a me* i es conserva a Tortosa, Catedral 97, ff. 1-16 i a Tarragona, Biblioteca Provincial 107 (Santes Creus), ff. 19-22. En apèndix, edició crítica i traducció anglesa de la setena part de l'*Ars Predicandi Aragonensis*. — J. P. E.

[523]

Josefina CUBELLS, *Fons documentals per a la investigació demogràfica de l'Arxiu Històric Provincial i de la Delegació d'Hisenda de Tarragona*, dins *Ier Colloqui d'Història del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat* (Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Secció d'Arqueologia i d'Història, publicació núm. 43), Tarragona 1979, 9-11.

Els fons que pertanyen al nostre període són: *La passada del mur* (Tarragona, anys 1428 i 1429), les sèries de *Protocols notarials* i de *Pergamins* de la notaria de Santa Coloma de Queralt, les quals comencen en el s. XIII, els volums dels *Miquelets* (Tarragona 1795) i la sèrie de *Pergamins* propis de l'arxiu esmentat. — J. P. E.

[524]

TEROL

Vidal GUITARTE IZQUIERDO, *Incunables y libros raros de las Bibliotecas pública provincial de Teruel, diocesana de Teruel y diocesana de Albarracín*, dins «Revista Española de Teología», XXXIX-XL (1979-1980), 107-125.

Remarquem en la primera biblioteca un exemplar dels *Sermones de Sanctis* de sant Vicent Ferrer (Colònia, Quentel 1485) i en la tercera un altre dels *Sermones de tempore et de sanctis. Pars hiemalis* del mateix autor (Venècia, de Leucho 1496); també un exemplar de Iacobus Philippus da Bergamo, *Suplemento* [sic! *Suma?*] *de todas las crónicas del mundo* en la traducció castellana de Narcís Vinyolas (València, Costilla 1510) entre els llibres rars de la segona. — J. P. E.

[525]

TORTOSA

Johannes Baptist SCHNEYER, *Repertorium der lateinischen Sermones des Mittelalters für die Zeit von 1150-1350* (Anonyme Predigten, Bibliotheken O bis Z) (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, Band XLIII, Heft 9), Münster 1979, VIII + 906 pp.

Assenyalem en les pp. 562-569 la llista dels 89 sermons aplegats en el ms. de Tortosa, Catedral 109, de cada un dels quals consta la temàtica genèrica, el tema o frase bíblica inicial i l'*incipit*. [Cal tenir present que el ms. de Graz, Stadtbibliothek 1578 conté la col·lecció de Tortosa i l'atribueix a Ramon Rigald.] — J. P. E.

[526]

N. M. HÄRING: *Die Sententie Magistri Gisleberti Pictaviensis Episcopi*, dins «Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Age», XLV (1978), 83-180.

Hi ha dues redaccions d'aquest escrit, una a la Biblioteca de la Catedral de Tortosa, ms. 218, ff. 1-32^v (s. XIII) i l'altra a la Laurentiana de Florència, Plut. XXIX, cod. XXXIX, ff. 41-60^v, corresponents potser a lliçons dictades per Gilbert de la Porée (c. 1076-1154) els anys 1140 i 1141. L'autor creu que el text de Tortosa és més pròxim a la font (pp. 87 i 100) i després d'haver-ne exposat el contingut (pp. 90-94), les fonts (pp. 94-101), la seva relació de dependència envers la *Summa Sententiarum* d'Hug de Saint Victor (pp. 101-104) i la importància històrico-literària del llibre de Gilbert (pp. 104-106), publica el text de Tortosa, la darrera part del qual (la XIV, *Amodo de his que fiunt in ecclesia*, pp. 174-180) no es troba en l'exemplar de Florència. — J. P. E.

[527]

VALÈNCIA

Vicent PITARCH I ALMELA, *La llengua de l'administració eclesiàstica (País Valencià, segles XVII-XVIII)*, dins «L'Espill», núm. 6-7. Estiu/Tardor 1980, 41-76.

L'autor estudia la vigència de les llengües catalana o castellana (ultra la llatina) en l'administració eclesiàstica dels tres bisbats catalanoparlants del País Valencià i desemboca en una incitació a revisar els esquemes que apliquen a aquells dos segles l'epítet global de «Decadència», judici que només seria just en el camp de la literatura elitista. Sense pretendre d'ésser un inventari complet de fons documentals, conté moltes notícies sobre edicions de constitucions provincials i diocesanes i sobre sèries documentals dels arxius diocesà, capitular i sobretot parroquials d'onze localitats de l'arquebisbat de València (44-55), de quatre del bisbat d'Oriola (55-61) i d'altres quatre del bisbat

de Tortosa (62-67). Assenyaem que ultra les dades relatives a sèries dels *Quinque libri* n'hi ha d'altres sobre volums escadussers. — J. P. E.

[528]

Leonard A. KENNEDY, *A new disputed question of St. Thomas Aquinas on the immortality of the soul*, dins «Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge», XLV (1978), 205-233.

Aquesta nova qüestió disputada es troba en tres manuscrits: en el Vat. lat. 781, en el Bodl. Library Laud. Misc. 480 i en el de València, Catedral 142, ff. 77-79. En la introducció, l'autor afirma que el Vat. lat. és dictat directament per l'autor, que els altres dos són còpies més o menys allunyades i explica els casos en els quals se n'aparten. El text és editat a base del ms. Vaticà. — J. P. E.

[529]

Ramon ROBRES LLUCH, *Volúmenes procedentes de la Biblioteca Papal de Peñíscola en el Archivo de la Catedral de Valencia*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 580-584.

Breu notícia sobre 22 volums (núms. 4-25) de l'Arxiu de la Catedral de València que l'autor suposa provinents de les biblioteques de Climent VI (1342-1352) i d'Innocenci VI (1352-1362). Anomenats durant molt de temps «Gorranes», aquests volums contenen exposicions bíbliques, assenyaladament la de Nicolau Gorran, de qui van prendre el nom, i la d'Hug de Saint Cher, dominics parisencs. L'autor esmenta també un volum de sermons probablement predicats a la cúria avinyonesa i promet informació ulterior sobre aquest i altres còdexs actualment guardats a l'Arxiu de la Catedral de València. — J. de P.

[530]

José A. del POZO CHACÓN, *Bulas correspondientes a Clemente VII y Benedicto XIII en el Archivo de la Catedral de Valencia*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 208-241.

Dues parts té aquest estudi: una és la regesta de les butlles del papa avinyonès Climent VII que es guarden a la Catedral de València, en total dinou; l'altra transcriu quatre butlles de Climent VII de l'any 1388 i dues de Benet XIII, de 1407 i 1409. Tant els documents regestats com els publicats permeten de seguir l'actuació del papat d'Avinyó sobre l'església de València durant l'època del Cisma i contenen, a més, dades econòmiques que podran ser aprofitades pels historiadors generals. Una de les butlles de Benet XIII que publica l'autor és l'excomunicació de Gregori XII (1407). La segona confirma les constitucions de l'església de València que prohibeixen als canonges no ordenats «in sacris» de celebrar oficis i optar a les cases dels canonges. — J. de P.

[531]

J[osé] TRENCHS ODENA, M. Milagros CÁRCCEL ORTÍ, *Regesta de documentos pontificios de la época del Cisma de Occidente del Archivo Diocesano de Valencia*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 706-729.

És la regesta dels *Llibres de Collacions* de l'Arxiu Diocesà de València que fan referència al Cisma. Els autors subratllen que molts d'aquests documents provenen de

la Penitenciària Apostòlica, fet que per a l'investigador de l'època és gairebé una llepallia. Els documents són estudiats acuradament en una taula paradigmàtica, on consten les circumstàncies d'origen i les de recepció, i amb algunes notes sobre el Penitenciari major i el bisbe i els vicaris generals que van rebre els documents de la Penitenciària. En total són regestats cinquanta-cinc documents, que s'estenen des del 25 de juny del 1405 fins al 1412. — J. de P.

[532]

Laureano ROBLES, *Opinión de cuatro maestros de Salamanca sobre el préstamo a interés. Consulta de un valenciano en aquella Universidad*, dins «Revista Española de Teología», XXXIX-XL (1979-1980), 371-378.

Presentació de la consulta feta per Jerónimo Baptista de Lanuza, nat a Terol, afincat en el convent de sant Domènec de València i aleshores estudiant a Salamanca, als mestres Bartolomé de Medina, Martín Salvador de Azpilcueta jr., Diego Sahagún de Villasante i Mancio de Corpus Christi sobre l'interès de préstecs de diner fets entre mercaders de la corona catalano-aragonesa amb vistes a les fires no fixes de Medina del Campo. Consulta i respostes s'han conservat en la Biblioteca Universitària de València ms. 801, miscel·lani, i són editades en les pp. 376-378; en la darrera és també publicada una carta de Vicente Justiniano Antist a l'esmentat Lanuza, datada a Llutxent el 8 de setembre de 1575. — J. P. E.

[533]

José HINOJOSA MONTALVO, Pedro LÓPEZ ELUM, Mateu RODRIGO LIZONDO, *Relaciones de la ciudad de Valencia con el Pontificado durante el Cisma de Occidente (1378-1423)*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 585-645.

El treball presenta la regesta dels documents de l'Arxiu Històric Municipal de València (sèries *Lletres missives* i *Manuals de Consells e Stabliments*) que fan referència a les relacions mantingudes per la ciutat amb la Seu Apostòlica des de l'inici del Cisma fins a la mort de Benet XIII, el 1423. Els autors assenyalen cada vegada la llengua original dels documents i l'edició o les edicions de què han estat objecte, cosa que simplifica molt la recerca. No cal ponderar la importància i la utilitat d'un treball com aquest. — J. de P.

[534]

Simon ZUSKA POLASEK, *Catálogo de Incunables de la Biblioteca de los Franciscanos de Valencia*, dins «Archivo Ibero-Americano», XL (1980), 291-314.

Descripció dels quaranta-dos volums anteriors a l'any 1501, actualment en la Biblioteca Provincial dels Franciscans de la província de València, Aragó i Balears, procedents de convents diversos. Remarquem l'exemplar de Jaume Peres de València, *Commentarium... in psalmos David*, València, Palmart 1484 (295, núm. 5) i el de *Viola animae per modum dialogi*, abreviatura feta per Pierre Dorland sobre el *Liber creaturarum* de Ramon de Sibiuda, editat a Tolèdo, [Hagenbach] 1500 (308, n. 39). — J. P. E.

[535]

VATICÀ

José SIMÓN DÍAZ, *Catorce impresos literarios desconocidos de 1570-1663 conservados en la Biblioteca Vaticana*, dins «Revista de Literatura», XLII (1980), 175-181.

Dos, almenys, d'aquests impresos cauen, d'alguna manera, en el nostre camp: el llibre de Jaume Montanyès, *Libro intitulado espejo de bien vivir*, Madrid 1573; i Alonso de Madrid, *Arte para servir a Dios*, Tarragona 1591. — J. P. E.

[536]

VENÈCIA

Lotte LABOWSKY, *Bessarion's Library and the Biblioteca Marciana. Six Early Inventories* (Sussidi Eruditi 31), Roma 1979, XVI + 548 pp.

Pel segon dels catàlegs ací publicats, de l'any 1474, consta que aquell cardenal posseïa una part de les *Quaestiones super Metaphysicam* d'Antoni Andreu (238, núm. 903 bis), un volum de paper amb obres de Ramon Llull no especificades (214, núm. 432) i altres quatre plec de deu folis cada un (236, núm. 856) també amb obres lullianes. [El *Quartus Scotelli non ligatus in papiro* (233, núm. 781) i els *Scotelli libri tres de papiro* (234, núm. 793) ¿són realment obres de Joan Duns Scot (cf. 544 i 546) o d'algun dels seus deixebles com és ara l'esmentat Antoni Andreu o Pere Tomàs?] — J.P.E.

[537]

Vic

Gunilla IVERSEN, *Corpus Troporum IV. Tropes de l'Agnus Dei. Édition critique suivie d'une étude analytique* (Acta Universitatis Stockholmensia XXVI), Estocolm 1980, 350 pp.

D'entre el centenar de manuscrits en què es basa l'edició i estudi dels *tropi*, amb els quals hom acompanyà i farcí el cant de l'*Agnus Dei* de la missa romana, trobem els núms. 105 i 106 del Museu Episcopal de Vic; els textos són publicats en les pp. 50 (tres *tropi* comuns als dos volums citats i al volum de París, Bibliothèque Nationale lat. 10508, procedent d'Ouche, Saint Evroult) i 86 (text únic comú a Vic 106 i a París, Bibliothèque Nationale lat. 778, procedent de Narbona). En les pp. 160-161 és precisada la situació de cada text en els dos manuscrits vigatans esmentats. — J. P. E.

[538]

Joseph LEMARIÉ, *Deux fragments d'homéliaires conservés aux archives capitulaires de Vich, témoins de sermons pseudo-augustinien*, dins «Revue des Études Augustiniennes», XXV (1979), 85-105.

Els dos fragments són el VIII.10 i el XX.2 de l'Arxiu Capitular de Vic. El primer és un sol foli, procedent de sant Cristòfor de Tavertet, del s. x, i conté quatre *sermons* o fragments, tres dels quals hi són atribuïts a sant Lleó el Gran i un a sant Màxim, identificació inacceptable, que l'autor corregeix bo i donant pistes més segures; l'atribuït a sant Màxim és variant del sermó pseudo-agustinianà 120 (Migne, *Pat. lat.* 39, 1984-1987). El segon consta de quatre folis, és de procedència desconeguda i sembla datable de l'acabament del s. xi o començament del xii; analitza, intenta d'identificar i

de vegades transcriu el contingut d'aquells folis, en els quals hom troba algunes peces de Gregori el Gran (sermons 23, 22 i 26, *ibid.*, 76, 1182, 1775 i 1176) i d'altres d'atribuïdes a sant Agustí i a sant Jeroni. En conjunt, aquests nous textos confirmen la supervivència d'elements visigòtics en la litúrgia de Catalunya fins al s. XII (95). La presència del comentari de Luculentius a Lc 24, 36-47 també confirma que aquest autor, altrament poc conegut, fou amplament explotat a Catalunya, cosa que condueix a la conclusió que «les homélieires de Catalogne, ou ce qui en subsiste, s'avèrent donc être particulièrement riches de textes patristiques fort mal représentés par la tradition manuscrite» (96). En les darreres pàgines (97-101) edita el text de Luculentius a base dels mss. *Æmilianensis* 21 i 17 de Madrid, Acadèmia de la Història, i del nou fragment de Vic. — J. P. E.

[539]

VILANOVA I LA GELTRÚ

Pedro BALAÑÁ ABADÍA, *Los manuscritos árabes de la fundación Balaguer de Vilanova i la Geltrú (Barcelona)*, dins «Awraq», II (1979), 22-24.

El núm. 333 del registre de còdexs i manuscrits de la biblioteca esmentada conté set volums d'escriptura àrab, els quals són ací descrits en llur materialitat i identificats en quant al contingut i la procedència. S'hi troben les obres següents: al-Maydani, *Mayma' al-amtal* (volums 1 i 2); al-Ifrani, *Nuzhat al-hadi bi-ajbar muluk al-qarn al-hadi* (volum 3); al-Jirsi, *Sarh* al manual de dret de Jalil al-Yundi, *al-Mujtasar* (vols. 4-6); el volum setè és de contingut miscel·lani. — J. P. E.

[540]

LLOCS DIVERSOS

Antonio GARCÍA Y GARCÍA, *Bartolo de Saxoferrato y España*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 9 (1974-1979), 439-467.

Resum de l'obra del mateix autor *Codices Operum Bartoli a Saxoferrato recensiti. Iter Hispanicum*, Florència 1973. Recull en les pp. 443-448 diverses notícies d'obres de l'autor esmentat presents en inventaris de llibres, gairebé tots d'àrea catalana. En la llista dels 123 mss. actualment a Espanya trobem que set (núms. 1-7) són a Barcelona, un a Girona (núm. 27), sis a la Seu d'Urgell (núms. 79-84) i un a València (núm. 110). D'un (el núm. 2, ara a Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, Sant Cugat 40) consta que fou copiat a Vic per Joan de Socarrat[s] el 4 d'abril de 1463. De l'actual Escorial e. II. 13, consta que fou copiat per Joan Crexells, potser a Girona, l'any 1401, on era notari. De l'actual volum de Madrid, Biblioteca Nacional 12.083, hom pot pensar que ho fou en la mateixa ciutat l'any 1400 per Theodericus de Palude, alemany de Dortmund, car consta que aquest copista l'any 1419 tenia obrador o escriptori a Girona. I del volum Escorial e. I. 10, ff. 59-60 consta que conté un comentari en català al *Tractatus super const. Ad reprimendum* del mateix Bartolo. Assenyalem, encara, les notícies sobre la biblioteca d'Antoni Agustín i sobre l'Arxiu de la Corona d'Aragó i la Biblioteca Universitària de Barcelona (459-460) i sobre usuaris i posseïdors d'aquests còdexs (461-464), on trobem l'afirmació que l'actual ms. de Segòvia, Biblioteca del Cabildo, ms. Vitr. 30, prové de Catalunya (463). — J. P. E.

[541]

A[nsuari] M[anu]el MUNDÓ, *Les col·leccions de fragments de manuscrits a Catalunya*, dins «Faventia», 2/2 (1980), 115-123.

Treball llegit a Sankt-Gallen el 20 de setembre de 1979 en reunió del Comitè internacional de Paleografia, on l'autor exposa els resultats globals de la recerca de fragments de manuscrits medievals a Catalunya, els quals fragments en aquell moment arribaven a 6.317, corresponents a 2.693 còdexs; indica quins d'aquests fragments pertanyen als segles VII-IX, quants són escrits en lletra visigòtica, els gèneres literaris als quals pertanyen i el fragment més antic en llengua catalana. D'entre els centres d'on els fragments esmentats provenen, destaca la cartoixa de Montalegre, de la qual hom només coneixia un manuscrit medieval i ara han aparegut més de 600 folis en pergamí, corresponents a 44 volums. L'article acaba donant la llista de col·leccions inventariades (119-120) i una bibliografia (121-123). — J. P. E.

[542]

SIGLES DE LA SECCIÓ

- ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó. Barcelona.
 ACB = Arxiu Capitular de la Catedral. Barcelona.
 ACM = Arxiu de la Catedral. Ciutat de Mallorca.
 ADB = Arxiu Diocesà. Barcelona.
 ADG = Arxiu Diocesà. Girona.
 AHA = Arxiu Històric Arxidiocesà. Tarragona.
 AHCB = Arxiu Històric de la Ciutat. Barcelona.
 AHM = Arxiu Històric de Mallorca.
 AHN = Archivo Histórico Nacional. Madrid.
 AHPB = Arxiu Històric de Protocols Notarials. Barcelona.
 AMV = Arxiu Municipal de València.
 ARM = Arxiu del Regne de Mallorca. Ciutat de Mallorca.
 ARV = Arxiu del Regne. València.
 ASV = Archivo Segreto Vaticano.
A través = Miquel BATLLORI, *A través de la història i la cultura* (Biblioteca Abat Oliva 16), Montserrat 1979.
 CIL II = Maioricensis Schola Lullistica, *Actas del II Congreso Internacional de Lulismo*. Miramar, 19-24 octubre 1976. I. Ciutat de Mallorca 1979 (aquest volum equival a «Estudios Lulianos», XXII —1978—, 1-316).
Cinquè Col·loqui = *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Andorra 1-6 d'octubre de 1979, publicades a cura de J. Bruguera i J. Massot i Muntaner, Montserrat 1980.
 DCVB = *Diccionari català-valencià-balear*. Obra iniciada per Antoni M. Alcover, redactada per Francesc de B. Moll amb la col·laboració de Manuel Sanchis Guarnier i Anna Moll Marquès. Volums I-X, Ciutat de Mallorca 1926-1962.
 DECLC = Joan COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la Llengua Catalana* amb la col·laboració de Joseph Gulsoy i Max Cahner, Barcelona 1980 i ss. (en curs de publicació).
Estudis Urbana = *Estudis de Llengua, Literatura i Cultura Catalanes*. Actes del Primer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica / Urbana, 30 de març-1 d'abril de 1978; a cura d'Albert Porqueras-Mayo, Spurgeon Baldwin i Jaume Martí-Olivella (Biblioteca Abat Oliva 15), Montserrat 1979.

Gut(iérrez del Caño) = Marcelino GUTIÉRREZ DEL CAÑO, *Catálogo de los manuscritos existentes en la Biblioteca Universitaria de Valencia I-II-III*, València 1913-1914.

«Hom. Batlle I» = «Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», XXV (1979-1980) (=Homenatge a Lluís Batlle i Prats I).

«Hom. Casacuberta I» = *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes I. Homenatge a Josep M. de Casacuberta*, Montserrat 1980.

«Hom. Moll I» = «Randa», 9 (1979) (=Homenatge a Francesc de B. Moll/1).

«Hom. Moll II» = «Randa», 10 (1980) (=Homenatge a Francesc de B. Moll/2).

lat. = latinus.

«Misc. Madurell III» = «Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos», VII (1979) (= Miscelánea en honor de Josep Maria Madurell i Marimon III).

ms. = manuscrit.

Palau (cf. p. 241).

Les signatures del final de cada resum pertanyen a Jaume de Puig i Oliver (J. de P.) i a Josep Perarnau i Espelt (J. P. E.).